Μάνα Τζόουνς

Αὐτοβιογραφία

Ὀδυσσέας

'Οδύσσεια

Η ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ ΤΖΟΟΥΝΣ

Μετάφραση
ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ

'Οδυσσέας

Τίτλος πρωτοτύπου:
The Autobiography of Mother Jones

'Εκδόσεις 'Οδυσσέας ΕΠΕ, 'Αθήνα
Σόλωνος 116, τηλ. 36.19.724

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Γεννήθηκα στήν πόλη Κόρυ τῆς 'Ιρλανδίας, τό 1830. Οἱ δικοί μου ἦταν φτωχοί. Εἶχαν πολεμήσει ἐπί ἀρκετές γενιές γιά τήν ἐλευθερία τῆς 'Ιρλανδίας. Πολλοί ἀπό τούς συγγενεῖς μου πέθαναν σ' αὐτόν τόν ἀγώνα. 'Ο πατέρας μου, ὁ Ρίτσαρντ Χάρις, ἦρθε στήν 'Αμερική τό 1835, καί μόλις πῆρε τήν ἀμερικανική ὑπηκοότητα φρόντισε νά μεταφερθεῖ ἐκεῖ καί ἡ οἰκογένειά του. 'Η δουλειά του —ἐργάτης σέ συνεργεῖα κατασκευῆς σιδηροδρόμων— τόν ἔφερε στό Τορόντο τοῦ Καναδᾶ. 'Εγώ μεγάλωσα ἐκεῖ, ἀλλά ἡ ἀνατροφή μου ἦταν καθαρά ἀμερικανική, κι ἀπό τότε μέχρι τώρα ποτέ δέν ἔπαψα νά νιώθω περηφάνια γιά τήν ὑπηκοότητά μου.

'Αφοῦ τελείωσα τό δημοτικό, φοίτησα στό Διδασκαλεῖο μέ τήν πρόθεση νά γίνω δασκάλα, ἔμαθα ὅμως πολύ καλά καί τήν τέχνη τῆς μοδίστρας. Διορίστηκα γιά πρώτη φορά σάν δασκάλα στό σχολεῖο μιᾶς μονῆς, στό Μονρόε τοῦ Μίτσιγκαν. 'Αργότερα ὅμως ἦρθα στό Σικάγο κι ἄνοιξα ἕνα μοδιστράδικο. Προτιμοῦσα νά ράβω παρά νά κάνω τόν μπαμπούλα σέ μικρά παιδιά.

Παρ' ὅλα αὐτά ξαναδούλεψα δασκάλα, αὐτή τή φορά στό Μέμφις τοῦ Τεννεσή, ὅπου καί παντρεύτηκα, τό 1861. 'Ο ἄντρας μου ἦταν σιδηροχύτης καί ἀφοσιωμένο μέλος τοῦ Σωματείου Σιδηροχυτῶν.

Τό 1867 μιά ἐπιδημία κίτρινου πυρετοῦ σάρωσε τό Μέμφις. Τά περισσότερα θύματα ἦταν φτωχοί κι ἐργάτες, ἐνῶ οἱ πλούσιοι καί οἱ εὔποροι γενικά ἐγκατέλειψαν τήν

πόλη. Τά σχολεῖα καί οἱ ἐκκλησίες ἔκλεισαν, ἀπαγορευόταν νά μπεῖς σέ σπίτι πού εἶχε χτυπηθεῖ ἀπό τόν κίτρινο πυρετό ἄν δέν εἶχες γραπτή ἄδεια. Οἱ φτωχοί δέν μποροῦσαν νά πληρώσουν νοσοκόμες. Στό δρόμο ἀπέναντί μου κείτονταν δέκα νεκροί ἀπό τήν ἐπιδημία. Οἱ νεκροί μᾶς περικύκλωναν. Τούς ἔθαβαν τή νύχτα στά γρήγορα καί χωρίς λειτουργία. Παντοῦ γύρω ἀπ' τό σπίτι μου ἄκουγα θρήνους καί παραμιλητά. Ἕνα ἕνα τά τέσσερα μικρά παιδιά μου ἀρρώστησαν καί πέθαναν. Ἔπλυνα τά κορμάκια τους καί τά ἑτοίμασα γιά ταφή. Ὁ ἄντρας μου προσβλήθηκε ἀπ' τόν πυρετό καί πέθανε. Πέρασα νύχτες ὀδύνης μόνη μου. Κανείς δέν ἦρθε νά μέ δεῖ —κανείς δέν μποροῦσε νά ἔρθει. Ἦταν κι ἄλλα σπίτια πού εἶχαν χτυπηθεῖ ὅπως τό δικό μου. Ὅλη τή μέρα κι ὅλη τή νύχτα ἄκουγα τό τρίξιμο ἀπ' τίς ρόδες τοῦ κάρου πού μάζευε τά πτώματα.

Μετά τήν ταφή τοῦ ἄντρα μου, πού τήν ἀνέλαβε τό σωματεῖο, πῆρα τήν ἄδεια νά περιποιοῦμαι τούς ἀρρώστους, πράγμα πού τό ἔκανα μέχρι πού ὁ λοιμός ὑποχώρησε τελείως.

Γύρισα στό Σικάγο καί ξανάνοιξα μοδιστράδικο —συνεταιρικό αὐτή τή φορά, στήν ὁδό Οὐάσινγκτον, κοντά στή λίμνη. Δουλεύαμε γιά τούς ἀριστοκράτες τοῦ Σικάγου, κι ἔτσι εἶχα κάθε εὐκαιρία νά παρατηρήσω τήν πολυτέλεια καί τή σπατάλη τῆς ζωῆς τους. Συχνά, καθώς ἔραβα γιά τούς λόρδους καί τούς βαρόνους πού ζοῦσαν σέ μεγαλοπρεπή σπίτια στό Λέικ Σόρ Ντράιβ, κοίταζα ἔξω ἀπ' τά κρυστάλλινα παράθυρα καί ἔβλεπα τούς φτωχούς νά τρέμουν ἐξαθλιωμένοι, ἄνεργοι καί πεινασμένοι, βαδίζοντας στήν ὄχθη τῆς παγωμένης λίμνης. Ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στή δική τους κατάσταση καί στό ζεστό καί ἄνετο σπίτι αὐτῶν γιά τούς ὁποίους ἔραβα, μοῦ ἦταν ὀδυνηρή. Τά ἀφεντικά μου δέ φαίνονταν νά παίρνουν χαμπάρι οὔτε νά νοιάζονται γιά ὅλα αὐτά.

Τά καλοκαίρια πάλι, ἀπό τά παράθυρα τῶν πλουσίων παρατηροῦσα τίς μητέρες πού ἔρχονταν ἀπό τά φτωχόσπιτα τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, τραβώντας μαζί τους μικρά παιδιά καί μωρά, μέ τήν ἐλπίδα μιᾶς ἀνάσας δροσεροῦ, καθαροῦ ἀέρα ἀπό τή λίμνη. Τή νύχτα, ὅταν τά παραπήγματα πνίγονταν

στή ζέστη, ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά κοιμόνταν στά πάρκα. Οἱ πλούσιοι, ἀφοῦ εἶχαν κάνει τή δωρεά τους στό φιλανθρωπικό ταμεῖο πού προμήθευε τόν πάγο, ὅταν ἄρχιζαν οἱ ζέστες στήν πόλη, εἶχαν κιόλας φύγει γιά τίς ἀκρογιαλιές καί τά βουνά.

Τόν 'Οχτώβρη τοῦ 1871, τό μαγαζί μας καί ὅλα μας τά ὑπάρχοντα ἔγιναν στάχτη στή μεγάλη πυρκαγιά τοῦ Σικάγου, πού ἄφησε στό δρόμο χιλιάδες ἄστεγους. Μείναμε ὅλη τή νύχτα καί τήν ἄλλη μέρα χωρίς φαΐ στήν ὄχθη τῆς λίμνης, μπαινοβγαίνοντας στά νερά της γιά νά δροσιστοῦμε. 'Η παλιά ἐκκλησία τῆς Παναγίας στό Γουόμπας Ἄβενιου καί Πέκ Κόρτ ἄνοιξε διάπλατα γιά τούς ἄστεγους καί βρῆκα ἐκεῖ καταφύγιο ὥσπου νά βρῶ κάπου νά πάω.

'Εκεῖ κοντά, σ' ἕνα γκρεμισμένο, φαγωμένο ἀπ' τή φωτιά κτίριο, ἔκαναν τά συμβούλιά τους οἱ 'Ιππότες τῆς 'Εργασίας (Knights of Labor). Οἱ 'Ιππότες τῆς 'Εργασίας ἦταν ἡ ἐργατική ὀργάνωση ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Περνοῦσα τά βράδια μου σ' αὐτά τά συμβούλια ἀκούγοντας θαυμάσιους ὁμιλητές. Τίς Κυριακές ὅμως κάναμε συμβούλιο στά δάση ἐκεῖ γύρω.

Ἦταν οἱ μέρες τῆς θυσίας γιά τήν ὑπόθεση τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἦταν οἱ μέρες πού δέν εἴχαμε μεγάλες αἴθουσες, πού δέν ὑπῆρχαν ὑψηλόμισθα στελέχη, οὔτε γίνονταν γλέντια μέ τούς ἐχθρούς τῆς ἐργατιᾶς. Ἦταν οἱ μέρες τῶν μαρτύρων καί τῶν ἁγίων.

Ἔτσι ἦρθα σ' ἐπαφή μέ τό ἐργατικό κίνημα. Ἔμαθα ὅτι στά 1865, μετά τό τέλος τοῦ 'Εμφύλιου Πολέμου, μιά ὁμάδα ἀνθρώπων συναντήθηκαν στό Λιούισβιλ τοῦ Κεντάκυ. Ἦρθαν ἀπό τό Βορρά κι ἀπό τό Νότο: ἦταν οἱ «γαλάζιοι» καί οἱ «γκρίζοι», πού ἕνα δυό χρόνια πρίν πολεμοῦσαν μεταξύ τους γιά τό ζήτημα τῆς ἀνθρώπινης δουλείας. Πῆραν τήν ἀπόφαση ὅτι εἶχε φτάσει ὁ καιρός νά διατυπώσουν ἕνα πρόγραμμα πάλης ἐνάντια σέ μιά ἄλλη, κτηνώδη μορφή σκλαβιᾶς —τή βιομηχανική σκλαβιά. 'Απ' αὐτή τήν ἀπόφαση εἶχαν βγεῖ οἱ 'Ιππότες τῆς 'Εργασίας.

'Από τήν ἐποχή τῆς πυρκαγιᾶς τοῦ Σικάγου καί μετά, οἱ ἐργατικοί ἀγῶνες μέ ἀπορροφοῦσαν ὅλο καί πιό πολύ, καί σέ κάποια στιγμή ἀποφάσισα νά πάρω ἐνεργό μέρος στίς προσπάθειες τῶν ἐργαζομένων γιά τή βελτίωση τῶν συνθη-

κῶν κάτω ἀπ' τίς ὁποῖες δούλευαν καί ζοῦσαν. Ἔτσι ἔγινα μέλος τῶν Ἱπποτῶν τῆς Ἐργασίας.

Μία ἀπ' τίς πρῶτες ἀπεργίες πού θυμᾶμαι, ἔγινε στή δεκαετία τοῦ '70. Οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Σιδηροδρόμου Ὀχάιο καί Βαλτιμόρης κατέβηκαν σέ ἀπεργία καί μέ κάλεσαν νά τούς βοηθήσω. Πῆγα. Ὁ δήμαρχος τοῦ Πίτσμπεργκ εἶχε ὁρκίσει γιά βοηθούς σερίφη μιά συμμορία ἀσύδοτων παράνομων, πού εἶχαν μαζευτεῖ στήν πόλη αὐτή στή διάρκεια τοῦ πανικοῦ τοῦ 1873. Αὐτοί εἶχαν ἐπιδοθεῖ σ' ἕνα ὄργιο λεηλασίας καί καταστροφῶν, ἐνῶ ἡ εὐθύνη γιά ὅλα αὐτά ριχνόταν στούς ἀπεργούς. Ὁ κυβερνήτης ἔστειλε τήν ἐθνοφρουρά.

Ἡ Ἑταιρία τῶν Σιδηροδρόμων εἶχε πετύχει νά ψηφιστεῖ ἕνας νόμος πού ἔλεγε ὅτι σέ περίπτωση ἀπεργίας τό προσωπικό τῶν τρένων ἔπρεπε νά φέρει τίς ἀτμομηχανές στό ἁμαξοστάσιο πρίν ἀρχίσει ν' ἀπεργεῖ. Οἱ ἀπεργοί ἐφάρμοσαν πιστά αὐτό τό νόμο, κι ἔτσι μαζεύτηκε στό Πίτσμπεργκ ἕνας μεγάλος ἀριθμός ἀτμομηχανῶν.

Μιά νύχτα ξέσπασαν ταραχές. Ἑκατοντάδες ξύλινα βαγόνια βρίσκονταν στίς σιδηροτροχιές. Κάποιοι τά μούσκεψαν μέ πετρέλαιο, τούς ἔβαλαν φωτιά καί κυλώντας τα πάνω στίς γραμμές, τά ἔριξαν στό ἁμαξοστάσιο πού πῆρε κι αὐτό φωτιά. Καταστράφηκαν πάνω ἀπό ἑκατό ἀτμομηχανές, ἰδιοκτησία τῆς Ἑταιρίας Σιδηροδρόμων τῆς Πενσυλβάνια. Ἦταν μιά ἄγρια νύχτα. Οἱ φλόγες φώτιζαν τόν οὐρανό καί ἔκαναν τίς ἀτσάλινες ξιφολόγχες τῶν στρατιωτῶν νά μοιάζουν μέ γλῶσσες φωτιᾶς.

Οἱ ἀπεργοί κατηγορήθηκαν γιά ἐμπρησμό καί στάση, παρ' ὅλο πού ἦταν κοινό μυστικό ὅτι δέν εἶχαν βάλει αὐτοί τή φωτιά, ἀλλά κάτι ἀλῆτες μέ τήν κάλυψη τῶν ἐπιχειρηματιῶν τοῦ Πίτσμπεργκ, οἱ ὁποῖοι γιά ἕνα μεγάλο χρονικό διάστημα πίστευαν, ὅτι ἡ Ἑταιρία Σιδηροδρόμων ἔκανε διακρίσεις σέ βάρος τῆς πόλης τους ὡς πρός τούς ναύλους.

Γνώριζα προσωπικά τούς ἀπεργούς, καί ἤξερα ὅτι αὐτοί οἱ ἴδιοι εἶχαν προσπαθήσει νά ἐπιβάλουν τήν τάξη. Ἤξερα ὅτι φρόντιζαν νά ἐπαναφέρουν στήν τάξη τά μέλη τους ὅταν ἐνεργοῦσαν βίαια. Καί ἤξερα, ὅπως ἤξεραν ὅλοι, ποιός πραγματικά ἦταν ὑπεύθυνος γιά τό ἔγκλημα τοῦ ἐμπρησμοῦ

τῆς περιουσίας τῶν σιδηροδρόμων. Ἐκεῖ καί τότε, στά πρῶτα βήματα τῆς καριέρας μου, ἔμαθα ὅτι ὁ ἐργάτης πρέπει νά σηκώσει τό σταυρό γιά τίς ἁμαρτίες κάποιων ἄλλων, ὅτι εἶναι αὐτός πού πάντα γίνεται ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος γιά τά παραπτώματα καί τίς ἀνομίες πού ἄλλοι κάνουν.

Αὐτά τά πρῶτα χρόνια εἴδαμε τό ξεκίνημα τῆς βιομηχανικῆς ζωῆς τῆς Ἀμερικῆς. Μαζί μέ τήν ἀνάπτυξη τῶν ἐργοστασίων καί τήν ἐξάπλωση τῶν σιδηροδρόμων, τή συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου καί τήν ἐμφάνιση τῶν τραπεζῶν, ἦρθε καί ἡ ἀντεργατική νομοθεσία. Ἦρθαν οἱ ἀπεργίες, ἦρθε ἡ βία. Κι ἔτσι οἱ ἐργάτες ἔμαθαν κι ἔνιωσαν καλά ὅτι οἱ νομοθέτες δέν κάνουν τίποτε ἄλλο ἀπ' τό νά ἐκφράζουν τή θέληση τῶν βιομηχάνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΟΥ ΧΕΪΜΑΡΚΕΤ

'Από τό 1880 καί μετά, εἶχα πιά ἀπορροφηθεῖ ἐντελῶς ἀπ' τό ἐργατικό κίνημα. Σ' ὅλα τά μεγάλα βιομηχανικά κέντρα, ἡ ἐργατική τάξη βρισκόταν σέ ἐξέγερση: τό τεράστιο κύμα τῶν μεταναστῶν ἀπό τήν Εὐρώπη στοιβάχτηκε στίς φτωχογειτονιές, οἱ μισθοί συμπιέστηκαν καί ὑπῆρχε ὁ κίνδυνος νά ὑποβιβαστεῖ τό βιοτικό ἐπίπεδο, πού οἱ ἐργαζόμενοι τῆς 'Αμερικῆς εἶχαν κατακτήσει μέ ἀγῶνες. Μείωση τῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητας καί μεγάλη ἀνεργία ἐξαπλώθηκε σ' ὁλόκληρη τή χώρα, ἐνῶ στίς πόλεις ἔπεσε πείνα, ἐξαθλίωση κι ἀπελπισία.

Ξένοι ἀγκιτάτορες πού εἶχαν ὑποφέρει κάτω ἀπ' τήν κυριαρχία Εὐρωπαίων τυράννων, κήρυσσαν στούς ἐργάτες διάφορα μοντέλα γιά τήν οἰκονομική σωτηρία τους. Τό μόνο πού ζητοῦσαν οἱ ἐργάτες ἦταν ψωμί καί μείωση τῶν ἀτέλειωτων ὡρῶν τοῦ μόχθου. Οἱ ἀγκιτάτορες τούς ἔδωσαν ὁράματα. 'Η ἀστυνομία τούς ἔδωσε ξύλο.

'Ιδιαίτερα ἡ πόλη τοῦ Σικάγου ἔγινε θέατρο ἀπανωτῶν ἀπεργιῶν, πού συνοδεύονταν ἀπό μποϋκοτάζ καί ταραχές. Τά χρόνια μέχρι τό 1886 εἶδαν ἀπεργίες τῶν ναυτικῶν τῆς λίμνης, τῶν λιμενεργατῶν καί τῶν ἐργαζομένων στά τράμ. Αὐτές οἱ ἀπεργίες καταπνίχτηκαν βίαια ἀπό τά γκλόμπς τῶν ἀστυνομικῶν καί ἀπό μισθωμένους πιστολάδες. Καμιά προσοχή δέ δόθηκε στό παράπονο τοῦ ἐργάτη. 'Ο Τζόν Μπόνφιλντ, ἀστυνομικός ἐπιθεωρητής, ἐπέδειξε ἰδιαίτερη σκληρότητα στήν κατάπνιξη εἰρηνικῶν συγκεντρώσεων, στίς

ὁποῖες ὁ κόσμος πήγαινε νά συζητήσει θέματα σχετικά μέ τούς μισθούς καί τό ὡράριο. Οἱ ἐργοδότες ἔκφραζαν ἀνοιχτά καί προκλητικά τούς φόβους καί τό μίσος τους.

Τό *Βῆμα τοῦ Σικάγου*, τό ἐπίσημο ὄργανό τους, συμβούλευε εἰρωνικά τούς ἀγρότες τοῦ Ἰλλινόις, νά φερθοῦν στούς ἀλῆτες πού ξεχύνονταν ἔξω ἀπ' τά βιομηχανικά κέντρα ὅπως καί στ' ἄλλα παράσιτα: νά τούς βάλουν στρυχνίνη στό φαΐ.

Οἱ ἐργάτες ἄρχισαν νά προπαγανδίζουν τό ὀχτάωρο. Τά σωματεῖα καί οἱ Ἱππότες τῆς Ἐργασίας ἐπικρότησαν αὐτό τό αἴτημα, ἀλλά ἐπειδή πολλοί ἀπ' τούς ἠγέτες τῆς προπαγανδιστικῆς ἐκστρατείας ἦταν ξένοι, τό ἴδιο τό κίνημα θεωρήθηκε «ξένο» καί «μή ἀμερικανικό». Τότε ἦταν πού οἱ ἀναρχικοί τοῦ Σικάγου, μιά πολύ μικρή ὁμάδα, υἱοθέτησαν τό αἴτημα τοῦ ὀχταώρου. Ἀπό τότε καί στό ἑξῆς, ἦταν ἀδύνατο γιά τούς κατοίκους τοῦ Σικάγου νά συζητήσουν ἕνα καθαρά οἰκονομικό θέμα χωρίς νά μπλέξουν σέ ἔντονες συζητήσεις σχετικά μέ τήν ἀναρχία.

Χρησιμοποιώντας τό σκιάχτρο τῆς ἀναρχίας, οἱ ἐργοδότες προσπάθησαν νά πνίξουν τό κίνημα: ὅποιος πίστευε στή θέσπιση τοῦ ὀχταώρου, ἔλεγαν πώς ἦταν ἐχθρός τῆς πατρίδας του, προδότης, ἀναρχικός. Τά θεμέλια τῆς κυβέρνησης ροκανίζονταν ἀπ' τούς ποντικούς τῆς ἀναρχίας. Ὑπῆρχε διάχυτο ἕνα αἴσθημα πικρίας. Ἡ πόλη χωρίστηκε σέ δύο ἐξαγριωμένα στρατόπεδα. Ἀπ' τή μιά μεριά οἱ ἐργαζόμενοι, πεινασμένοι, ξεπαγιασμένοι, ἄνεργοι, νά πολεμοῦν τούς πιστολάδες καί τά γκλόμπς τῆς ἀστυνομίας μέ γυμνά χέρια. Κι ἀπ' τήν ἄλλη οἱ ἐργοδότες, χορτάτοι καί ζεστοί, νά ἔχουν μαζί τους τίς ἐφημερίδες, τήν ἀστυνομία, καί γενικά ὅλη τή δύναμη τοῦ ἴδιου τοῦ μεγάλου κράτους.

Οἱ ἀναρχικοί ἐκμεταλλεύτηκαν τή δυσαρέσκεια πού ὑπῆρχε παντοῦ, γιά νά κηρύξουν τίς ἀρχές τους. Γίνονταν συχνές ὁμιλίες ἀπό ρήτορες σέ μεγάλα πλήθη, στήν ἀνεμοδαρμένη, ἄγονη παραλία τῆς λίμνης Μίτσιγκαν.

Παρ' ὅλο πού ποτέ δέν ἀσπάστηκα τή φιλοσοφία τῆς ἀναρχίας, ἐντούτοις συμμετεῖχα συχνά στίς συγκεντρώσεις στήν παραλία τῆς λίμνης, ἐπειδή ἤθελα νά δῶ τί εἶχαν νά ποῦν στούς ἐργάτες αὐτοί οἱ κήρυκες μιᾶς νέας τάξης.

Καί οἱ ἐργοδότες ὅμως ἔκαναν τίς συναντήσεις τους τόν

ἴδιο καιρό. Μαζεύονταν πότε στό μέγαρο τοῦ Τζώρτζ Μ. Πούλμαν στή Λεωφόρο Πρέρι, πότε στήν κατοικία τοῦ Οὐέρτ Ντέξτερ, ἑνός ἱκανοῦ δικηγόρου, σύμβουλου ἐπιχειρήσεων, καί προσπαθοῦσαν νά βροῦν τρόπους γιά νά καταπνίξουν τό αἴτημα γιά τό ὀχτάωρο, τό ὁποῖο ἐπρόκειτο νά τεθεῖ μέ μιά γενική ἀπεργία. Κι ἀκόμα, προσπαθοῦσαν νά βροῦν τρόπους γιά νά διαλύσουν τίς συγκεντρώσεις τῶν ἀναρχικῶν.

Ὁ χειμώνας μπῆκε παγερός. Ἡ μακρόχρονη ἀνεργία ἔφερε φοβερές κακουχίες. Οἱ οὐρές στούς φούρνους μεγάλωσαν, ἐνῶ τά μαγειρεῖα πού σέρβιραν σούπα δέν μποροῦσαν νά καλύψουν τή ζήτηση. Χιλιάδες γνώρισαν πραγματική μιζέρια.

Τή μέρα τῶν Χριστουγέννων, ἑκατοντάδες ταλαιπωρημένοι ἀπ' τή φτώχεια ἄνθρωποι, κουρελῆδες, φορώντας ἄθλια παπούτσια, παρέλασαν στήν ἀριστοκρατική Λεωφόρο Πρέρι, μπροστά στά μέγαρα τῶν πλουσίων, μπροστά στούς ἐργοδότες τους, κρατώντας τή μαύρη σημαία. Ἐγώ ὅμως κρίνω τήν πορεία σάν μιά ἀπερίσκεπτη κίνηση τῶν ἀναρχικῶν, μιά καί τό μόνο πού κατόρθωσε ἦταν νά μεγαλώσει τά αἰσθήματα ἔχθρας. Γιατί ἀπ' τή μιά δέν παραδειγμάτισε κανέναν, ἐνῶ ἀπ' τήν ἄλλη μεγάλωσε τούς φόβους τῶν ἐργοδοτῶν, ἐξαγρίωσε ἀκόμα πιό πολύ τήν ἀστυνομία, καί μείωσε τή συμπάθεια τοῦ κόσμου ἀπέναντι στή δυστυχία τῶν ἐργατῶν.

Καί ἦρθε ἡ 1η τοῦ Μάη, μέρα πού εἶχε ὁριστεῖ σάν ἀφετηρία τῆς ἐξέγερσης γιά τό ὀχτάωρο. Οἱ ἐφημερίδες εἶχαν κάνει ὅ,τι μποροῦσαν γιά νά κρούσουν τόν κώδωνα τοῦ κινδύνου. Ἀπεργίες, κυρίως στά ἐργοστάσια, γίνονταν παντοῦ στήν πόλη. Οἱ ἐργοδότες ἦταν κατατρομοκρατημένοι: ἔβλεπαν μιά ἐπανάσταση νά γεννιέται. Οἱ ἐργάτες τῆς ΜακΚόρμικ Χάρβεστερ συγκεντρώθηκαν ἔξω ἀπό τό ἐργοστάσιο, καί ἀπειλοῦσαν τούς ἀπεργοσπάστες πού ἔμειναν μέσα καί δέν ἑνώθηκαν μαζί τους. Τοῦβλα πετάχτηκαν καί τζάμια ἔσπασαν. Κάποιος εἰδοποίησε τήν ἀστυνομία.

Οἱ ἀστυνομικοί χωρίς καμιά προειδοποίηση ἐπιτέθηκαν στούς ἐργάτες, πυροβολώντας στό σωρό, χτυπώντας μέ τά γκλόμπς δεξιά κι ἀριστερά. Πολλοί ποδοπατήθηκαν ἀπ' τά ἄλογα, καί ἕνας μεγάλος ἀριθμός σκοτώθηκε ἀπ' τίς σφαῖρες τῶν ἀστυνομικῶν. Κεφάλια ἔσπασαν, ἐνῶ νέοι ἄντρες καί

γυναῖκες ξυλοκοπήθηκαν μέχρι θανάτου.

Τό γραφεῖο Πίνκερτον σχημάτισε ἔνοπλες ὁμάδες ἀπό πρώην καταδίκους καί ταραξίες καί τίς νοίκιασε στούς καπιταλιστές γιά ὀχτώ δολάρια τή μέρα, νά φρουροῦν τά ἐργοστάσια καί νά ὑποκινοῦν ταραχές.

Τή νύχτα τῆς 4ης Μαΐου, οἱ ἀναρχικοί εἶχαν συγκέντρωση στή μίζερη, βρόμικη περιοχή, πού ἔμεινε γνωστή στήν ἱστορία σάν Πλατεία Χέιμαρκετ. Παντοῦ τριγύρω ὑπῆρχαν σιδηροτροχιές, βρόμικα σαλούν, πανάθλια παραπήγματα. Μισό τετράγωνο πιό κεῖ, στήν ὁδό Ντισπλέινς, βρισκόταν τό 'Αστυνομικό Τμῆμα. Διοικητής ἦταν ὁ Τζόν Μπόνφιλντ ἄνθρωπος χωρίς λεπτότητα, διακριτικότητα, καί προπαντός, χωρίς συμπάθεια γιά τούς ἀπεργούς.

Ἦταν ἕνας ἀπ' τούς πιό κτηνώδεις ὀπαδούς τῆς βίας, σάν μέθοδο καταστολῆς τῶν ἀπεργιῶν, καί ἀποκατάστασης τῆς τάξης στή βιομηχανία.

Ὁ Κάρτερ Χάρισον, ὁ δήμαρχος τοῦ Σικάγου, παρακολούθησε τή συγκέντρωση τῶν ἀναρχικῶν καί κινήθηκε ἀνάμεσα στό πλῆθος τῆς πλατείας. Ὅταν ἔφυγε, πῆγε στόν ἀρχηγό τῆς 'Αστυνομίας καί τόν διέταξε νά μή στείλει ἔφιππη ἀστυνομία στή συγκέντρωση, μιά καί αὐτή διεξαγόταν εἰρηνικά. Τό μόνο πού θά κατάφερνε ἡ παρουσία τῆς ἔφιππης ἀστυνομίας, θά ἦταν νά ρίξει λάδι στίς φωτιές πού ἤδη ἔκαιγαν στίς καρδιές τῶν ἐργατῶν. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀπό κάπου ἀλλοῦ ἦρθαν διαταγές, γιατί ὁ ἀρχηγός τῆς 'Αστυνομίας, παραβλέποντας τήν ἀναφορά τοῦ δήμαρχου, ἔστειλε μεγάλο ἀριθμό ἔφιππων ἀστυνομικῶν στή συγκέντρωση.

Ἕνας ἀπό τούς ἀναρχικούς ὁμιλητές ἀπευθυνόταν στό πλῆθος. 'Από ἕνα παράθυρο πάνω ἀπό τήν πλατεία, ἔπεσε μιά βόμβα καί στήν ἔκρηξη πού ἀκολούθησε, σκοτώθηκαν ἀρκετοί ἀστυνομικοί.

Ἡ πόλη ἔζησε στιγμές ἀλλοφροσύνης, καί οἱ ἐφημερίδες ἔκαναν ὅ,τι μποροῦσαν γιά νά τήν παρουσιάζουν σάν τρελοκομεῖο. Ἡ κραυγή τῶν ἐργατῶν γιά δικαιοσύνη πνίγηκε μέσα στό οὐρλιαχτό γιά ἐκδίκηση. Βόμβες «βρίσκονταν» κάθε πέντε λεπτά, ἄνθρωποι ὁπλίζονταν καί τά καταστήματα ὅπλων λειτουργοῦσαν καί τή νύχτα. Ἔγιναν ἑκατοντάδες συλλήψεις. Τελικά αὐτοί πού ὁδηγήθηκαν σέ δίκη, καί

μερικούς μῆνες ἀργότερα κρεμάστηκαν, ἦταν μόνο ἐκεῖνοι πού εἶχαν προπαγανδίσει τό ὀχτάωρο. Ὁ Σνάουμπελτ, ὁ ἄνθρωπος πού πραγματικά εἶχε ρίξει τή βόμβα, κρατήθηκε ἔξω ἀπ' τήν ὅλη ὑπόθεση, χωρίς ποτέ νά φωτιστεῖ ἐπίσημα ὁ ρόλος του σ' αὐτό τό φοβερό δράμα.

Οἱ ἡγέτες τοῦ κινήματος τοῦ ὀχταώρου κρεμάστηκαν τήν Παρασκευή, 11 Νοέμβρη. Ἐκείνη τή μέρα, οἱ πλούσιοι τοῦ Σικάγου κάθονταν σ' ἀναμμένα κάρβουνα. Σχοινιά τεντώθηκαν πρός ὅλες τίς κατευθύνσεις γύρω ἀπ' τή φυλακή, καί κατά μῆκος τους παρατάχθηκαν ἀστυνομικοί ὁπλισμένοι μέ εἰδικά ντουφέκια. Εἰδικές περίπολοι φρουροῦσαν ὅλους τούς δρόμους πού ὁδηγοῦσαν στή φυλακή. Οἱ στέγες γύρω ἀπ' τό σκυθρωπό πέτρινο κτίριο ἦταν μαῦρες ἀπ' τούς ἀστυνομικούς. Οἱ ἐφημερίδες τροφοδοτοῦσαν τή φαντασία τοῦ κόσμου μέ ἱστορίες γιά ἐξεγέρσεις καί ἀπελευθερώσεις κρατουμένων.

Ἀλλά καμιά ἐξέγερση, οὔτε ἀπελευθέρωση κρατουμένων ἔγινε, ἐκτός ἀπό τό ἐπεισόδιο μέ τό Λούις Λίνγκ, τό μόνο ἀπό τούς κρατουμένους πού ὑποστήριξε τή βία. Ὁ Λίνγκ γλίτωσε τήν ἀγχόνη δαγκώνοντας ἕνα καψούλι καί τινάζοντας τά μυαλά του στόν ἀέρα.

Τήν Κυριακή, δυό μέρες μετά τίς ἐκτελέσεις, ἔγινε ἡ κηδεία. Χιλιάδες ἐργάτες βάδισαν πίσω ἀπ' τίς μαῦρες νεκροφόρες, ὄχι ἐπειδή ἦταν ἀναρχικοί, ἀλλά γιατί ἔνιωθαν ὅτι αὐτοί οἱ ἄνθρωποι ἄσχετα ἀπό τίς ἀντιλήψεις τους, ἦταν μάρτυρες τοῦ ἐργατικοῦ ἀγώνα. Ἡ πομπή βάδισε γιά πολλά μίλια μέσ' ἀπό δρόμους πού ἦταν ἀσφυκτικά γεμάτοι ἀπό κόσμο πού παρακολουθοῦσε σιωπηλά.

Οἱ νεκροί θάφτηκαν στό νεκροταφεῖο τοῦ Βαλντχάιμ. Ἡ ὑπόθεσή τους ὅμως δέ θάφτηκε μαζί τους. Ὁ ἀγώνας γιά τό ὀχτάωρο, γιά πιό ἀνθρώπινες συνθῆκες καί σχέσεις ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους ἔζησε καί συνεχίζει ἀκόμα νά ζεῖ.

Ἑφτά χρόνια ἀργότερα, ὁ κυβερνήτης Ἄλτγκελντ, ἀφοῦ διάβασε ὅλα τά στοιχεῖα τῆς ὑπόθεσης, ἔδωσε χάρη στούς τρεῖς ἀναρχικούς πού εἶχαν γλιτώσει τήν ἀγχόνη κι εἶχαν καταδικαστεῖ σέ ἰσόβια.

Δήλωσε ὅτι ἡ καταδίκη ἦταν ἀστήριχτη, ὅπως εἶχαν πεῖ καί οἱ Οὐίλιαμ Ντήν Χάουελς καί Οὐίλιαμ Μόρις τήν ὥρα τῆς ἐκτέλεσής τους. Ὁ κυβερνήτης Ἄλτγκελντ αὐτοκτόνησε

πολιτικά μ' αὐτή του τή γενναία πράξη. Ἔμεινε ὅμως στή μνήμη ὅλων ἐκείνων πού ἀγαποῦν τήν ἀλήθεια καί ἔχουν τό θάρρος νά τό ὁμολογοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΜΙΑ ΑΠΕΡΓΙΑ ΣΤΗ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ

Γύρω στά 1891, βρισκόμουν στή Βιρτζίνια. Γινόταν μιά άπεργία στά όρυχεῖα τοῦ Ντίτς καί τά παιδιά μέ εἶχαν καλέσει. Ὅταν κατέβηκα ἀπό τό τρένο στό Νόρτον, κάποιος μέ πλησίασε καί μέ ρώτησε ἄν ἤμουν ἡ Μάνα Τζόουνς.

«Ναί, εἶμαι ἡ Μάνα Τζόουνς».

Φαινόταν τρομοκρατημένος. «Ὁ ἐπιστάτης μοῦ εἶπε ὅτι ἄν ἐρχόσουν ἐδῶ, θά σοῦ τίναζε τά μυαλά στόν ἀέρα. Εἶπε ὅτι δέν ἤθελε νά σέ δεῖ δῶ γύρω».

«Πές τοῦ ἐπιστάτη ὅτι ἔτσι κι ἀλλιῶς δέν ἔρχομαι νά δῶ αὐτόν. Ἔρχομαι νά δῶ τούς ἀνθρακωρύχους».

Ἐνῶ στεκόμασταν ἐκεῖ καί μιλούσαμε, ἕνας φουκαράς, πετσί καί κόκαλο, μᾶς πλησίασε.

«Βλέπεις ἐκεῖνα κεῖ τά βαγόνια, Μάνα, στήν πίσω γραμμή;» καί μοῦ ἔδειξε κάτι βαγονέτα φορτωμένα μέ κάρβουνο.

«Ἔ, λοιπόν, κάναμε ἕνα συμβόλαιο μέ τήν ἑταιρία νά γεμίζουμε τά βαγονέτα γιά ἕνα ποσό, κι ἀφοῦ τό ὑπογράψαμε μεγαλώσανε τά βάθη, ἔτσι πού νά χωρᾶνε ἄλλον ἕναν τόνο περίπου. Ὅλη μου τή ζωή δουλεύω γι' αὐτήν τήν ἑταιρία καί ὅλο μου τό κέρδος εἶναι αὐτό τό ταλαιπωρημένο κορμί».

Δέ βρίσκαμε αἴθουσα νά κάνουμε συγκέντρωση. Ὅλοι φοβόνταν νά μᾶς νοικιάσουν. Τελικά οἱ μαῦροι συμφώνησαν νά μᾶς δώσουν τήν ἐκκλησία τους γιά τή συγκέντρωσή μας. Μόλις ἤμασταν ἕτοιμοι ν' ἀρχίσουμε, ὁ ἐκπρόσωπος τῶν μαύρων ἦρθε καί μοῦ εἶπε: «Μάνα, ἡ ἑταιρία ἄνθρακος μᾶς

ἔχει δώσει τό οἰκόπεδο γιά νά χτίσουμε τήν ἐκκλησία. Μᾶς ἀπειλοῦν ὅτι θά μᾶς τό πάρουν, ἄν σ' ἀφήσουμε νά μιλήσεις ἐδῶ».

Δέν ἤθελα νά χάσουν ἐκεῖνες οἱ ἀγαθές ψυχές τό οἰκόπεδό τους, κι ἔτσι μεταφερθήκαμε στή διασταύρωση τῶν δημόσιων δρόμων. Ὅταν τελείωσε ἡ συγκέντρωση καί ὁ κόσμος διαλύθηκε, ρώτησα τό συνεργάτη μου Ντάντ Χέιντοου, ἕνα παιδί ἀπό τήν Αἰόβα, ἄν θά ἐρχόταν μαζί μου στό ταχυδρομεῖο. Ἦταν μιά εὐγενική ψυχή ἀλλά τρομοκρατιόταν εὔκολα.

Καθώς βαδίζαμε στό δρόμο τόν ρώτησα: «Ἔχεις πιστόλι πάνω σου;»

«Ναί», ἀπάντησε, «δέ θ' ἀφήσω κανένα νά σοῦ τινάξει τά μυαλά στόν ἀέρα».

«Ἀγόρι μου», τοῦ εἶπα, «σ' αὐτή τή χώρα εἶναι παράνομο νά κουβαλᾶς κρυμμένα ὅπλα. Θέλω νά τραβήξεις αὐτό τό πιστόλι ἔξω, γιά νά φαίνεται λίγο».

Τή στιγμή πού ἔκανε ὅ,τι τοῦ εἶχα πεῖ, ὀχτώ δέκα πιστολάδες πετάχτηκαν πίσω ἀπό μιά παλιά ἀποθήκη, δίπλα στό δρόμο, καί πήδηξαν πάνω του λέγοντας: «Τώρα σέ πιάσαμε, βρομοοργανωτή». Ἀπειλώντας μας σ' ὅλο τόν δρόμο μᾶς κουβάλησαν στήν πόλη, καί μᾶς πῆγαν σ' ἕνα γραφεῖο, ὅπου εἶχαν ἕνα συμβολαιογράφο, καί μᾶς δίκασαν. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ αἱμοχαρεῖς δολοφόνοι ἦταν παρόντες ὅταν μπῆκε μέσα ὁ γενικός διοικητής.

«Μάνα Τζόουνς, μένω ἔκπληκτος», εἶπε.

«Καί ποῦ ὀφείλεται ἡ ἔκπληξή σου;»

«Στό ὅτι θά πήγαινες στόν οἶκο τοῦ θεοῦ μέ κάποιον πού ὁπλοφορεῖ».

«Ἅ, δέν ἦταν οἶκος τοῦ θεοῦ», εἶπα. «Ἦταν οἶκος τῆς ἑταιρίας ἄνθρακος. Δέν τό ξέρεις ὅτι ὁ Μεγαλοδύναμος δέ βρίσκεται ποτέ σ' ἕνα μέρος σάν κι αὐτό;»

Γέλασε, καί φυσικά γέλασαν καί τά σκυλιά, μιά κι αὐτός ἦταν ὁ γενικός διοικητής.

Ἀπέρριψαν ὅλες τίς ἐναντίον μου κατηγορίες κι ἐπέβαλαν στόν καημένο τόν Ντάντ εἴκοσι πέντε δολάρια πρόστιμο, σύν τά ἔξοδα τῆς δίκης. Ἔδειξαν ἔκπληξη ὅταν εἶπα ὅτι θά τά πλήρωνα ἐγώ. Εἶχα τά λεφτά στό μεσοφόρι μου.

Πῆγα στήν καλύβα ἑνός ἀνθρακωρύχου καί ζήτησα ἀπό τή γυναίκα του ἕνα φλιτζάνι τσάι. Πολύ συχνά, σ' αὐτές τίς πόλεις πού ἀνήκανε στίς ἑταιρίες, οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν πανδοχείων φοβόνταν νά μοῦ σερβίρουν φαΐ. Αὐτή ἡ φουκαριάρα ἦταν τόσο χαρούμενη πού μέ εἶχε ἐκεῖ, ὥστε μοῦ ζήτησε συγγνώμη καί πῆγε ν' ἀλλάξει. Βγῆκε ἀπό τήν κρεβατοκάμαρα, φορώντας μιά ἄσπρη ποδιά πάνω ἀπό τή φτηνή, βαμβακερή ρόμπα της.

Ἕνας ἀπό τούς ἄντρες, πού παραβρίσκονταν στή δίκη τοῦ Ντάντ, μέ ἀκολούθησε μέχρι τό σπίτι τοῦ ἀνθρακωρύχου. Στήν ἀρχή ἡ γυναίκα δέν ἤθελε νά τόν ἀφήσει νά μπεῖ, ἀλλά ἄλλαξε γνώμη ὅταν τῆς εἶπε ὅτι ἤθελε νά μιλήσει ἰδιαιτέρως στή Μάνα Τζόουνς.

«Μάνα», εἶπε, «χάρηκα πού τούς πλήρωσες ἀμέσως. Περίμεναν νά κάνεις ἔφεση. Τότε θά σᾶς φυλάκιζαν καί τούς δυό καί τή νύχτα θά σᾶς ἔκαιγαν στά καμίνια, καί μετά θά ἔλεγαν ὅτι τό πρωί σᾶς ἄφησαν ἐλεύθερους καί τούς δυό καί δέν ἤξεραν ποῦ εἴχατε πάει».

Δέν ξέρω ἄν πραγματικά θά ἐκτελοῦσαν τά σχέδια τους. Ἐκεῖνο πού ξέρω ὅμως, εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχουν ὅρια γιά τίς δυνάμεις τῶν προνομιούχων, προκειμένου νά κρατήσουν τούς ἐργάτες στή σκλαβιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΕΚΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ — ΟΥΕ·Ι·ΛΑΝΤ

Τό 1893, ὁ Τζ. Α. Οὐέιλαντ, μέ μερικούς ἄλλους, ἀποφάσισε ν' ἀποδείξει στούς ἐργάτες, πόσο καλύτερη ἦταν ἡ συνεργασία ἀπό τόν ἀνταγωνισμό. Μιά ὁμάδα ἀγόρασε γῆ στό Τεννεσή καί ἵδρυσε τήν παροικία Ράσκιν. Μέ προσκάλεσαν νά πάω μαζί τους.

«Ὄχι», εἶπα, «ἡ προσπάθειά σας δέ θά πετύχει. Πρέπει νά ἔχεις κάποια θρησκεία γιά νά φτιάξεις μιά παροικία ἐπιτυχημένη. Καί ἡ ὑπόθεση τῆς ἐργατικῆς τάξης δέν ἔχει γίνει ἀκόμα θρησκεία γιά τούς ἐργάτες».

Ἐπισκέφτηκα τήν παροικία ἕνα χρόνο ἀργότερα, καί στό σύντομο χρονικό διάστημα πού ἔμεινα ἐκεῖ, μπόρεσα νά δῶ τή διάλυση πού ἐπικρατοῦσε. Ἤμουν εὐχαριστημένη πού δέν εἶχα πάει μαζί τους, ἀλλά εἶχα μείνει ἔξω στό φούντωμα τῆς πάλης. Ἡ ἐργατιά ἔχει νά δώσει πολλές μάχες, προτοῦ μπορέσει νά δείξει κάτι στόν κόσμο. Δυό χρόνια ἀργότερα ὁ Οὐέιλαντ ἔφυγε ἀποθαρρημένος γιά τό Κάνσας Σίτυ.

Μαζευτήκαμε καμπόσοι, ὁ Οὐέιλαντ, ἐγώ, καί τρεῖς ἄντρες, γνωστοί σάν «τά τρία Π» —ὁ Πάτναμ, μεσίτης μεταφορῶν στή Σιδηροδρομική Ἑταιρία Μπάρλινγκτον, ὁ Πάλμερ, ὑπάλληλος στό ταχυδρομεῖο, ὁ Πέητζ, διαφημιστικός πράκτορας ἑνός μεγάλου καταστήματος. Ἀποφασίσαμε ὅτι οἱ ἐργάτες χρειάζονταν μόρφωση. Γι' αὐτό σκεφτήκαμε νά βγάλουμε μιά ἐφημερίδα ἀφιερωμένη στά συμφέροντά τους, πού νά λέει τίς ἀπόψεις τους.

Παροτρύναμε τόν Οὐέιλαντ ν' ἀρχίσει μιά τέτοια ἐφημερί-

δα. 'Ο Πάλμερ πρότεινε τ' ὄνομα *Έκκληση στή Λογική*.

«'Αλλά δέν ἔχουμε συνδρομητές», εἶπε ὁ Οὐέιλαντ.

«Θά τούς βρῶ ἐγώ», εἶπα. «Βγάλε τό πρῶτο σου φύλλο καί θά δῶ ποῦ ὑπάρχουν ἀρκετοί συνδρομητές, γιά νά τό πληρώσουν».

Ἔβγαλε ἕνα πρῶτο δοκιμαστικό φύλλο καί μ' αὐτό σάν δεῖγμα, πῆγα στόν 'Ομοσπονδιακό Στρατώνα τῆς 'Ομάχα καί ἐκεῖ ἐξασφάλισα συνδρομές ἀπ' ὅλα σχεδόν τά παλικάρια. Οἱ στρατιῶτες εἶναι γιοί τῶν ἐργατῶν καί πρέπει νά τό ξέρουν. Κατέβηκα στό Δημαρχεῖο καί πῆρα πολλές συνδρομές. Σέ λίγο διάστημα εἶχα μαζέψει μερικές ἑκατοντάδες συνδρομές καί ἡ ἐφημερίδα μπῆκε μπρός. Μέ διευθυντή τόν Οὐέιλαντ λειτουργοῦσε θαυμάσια. 'Ο Φρέντ Γ. Οὐόρεν ἦρθε στό Τζίραρντ ὅπου ἐκδιδόταν ἡ ἐφημερίδα σάν συντάκτης. Ἄν κάποιο μέρος στήν 'Αμερική θά μποροῦσε νά ὀνομαστεῖ σπίτι μου, αὐτό ἦταν τό σπίτι του. 'Οποτεδήποτε, μετά ἀπό μιά μεγάλη, ἐπικίνδυνη μάχη ἤμουν κουρασμένη κι αἰσθανόμουν τήν ἀνάγκη νά ξεκουραστῶ, πήγαινα στό σπίτι τοῦ Φρέντ Οὐόρεν.

Ὅπως ὅλα τά πράγματα, ἡ *Έκκληση στή Λογική* πέρασε μιά πρώτη περίοδο νεανικῆς ἀκμῆς, μιά δεύτερη περίοδο βαθιᾶς σοφίας, καί μετά ἔσβησε. Διαλυτικές ἐπιδράσεις, καβγάδες, ἀσυμβίβαστες ἀπόψεις, θεωρίες, προκάλεσαν τελικά τό σταμάτημα τῆς ἔκδοσής της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΝΙΚΗ ΣΤΟ ΑΡΝΟΤ

Πρίν τό 1899, οἱ ἀνθρακοφόρες περιοχές τῆς Πενσυλβάνια δέν ἦταν ὀργανωμένες. Μετανάστες ξεχύνονταν στή χώρα καί δούλευαν φτηνά. Ὑπῆρχε πάντα ἕνα πλεόνασμα ἀπό ἐργάτες μετανάστες, πού οἱ ἑταιρίες ἄνθρακος τούς εἶχαν ψωνίσει στήν Εὐρώπη, γιά νά ρίχνουν τά μεροκάματα στό ἐπίπεδο τοῦ ξεροκόμματου. Οἱ ὧρες τῆς δουλειᾶς κάτω ἀπ' τό ἔδαφος ἦταν φοβερά ἀτέλειωτες. Δέν ἦταν σπάνιο δεκαπέντε ὧρες τήν ἡμέρα, δεκατρεῖς, δώδεκα. Κανένας νόμος δέν προστάτευε τή ζωή ἤ τή σωματική ἀκεραιότητα τοῦ ἀνθρακωρύχου. Οἰκογένειες ζοῦσαν σέ καλύβες τῆς ἑταιρίας, πού δέν ἦταν κατάλληλες οὔτε γιά τά γουρούνια τους. Παιδιά πέθαιναν κατά ἑκατοντάδες ἐξαιτίας τῆς ἄγνοιας καί τῆς φτώχειας τῶν γονιῶν τους.

Συχνά εἶχα βοηθήσει στήν προετοιμασία γιά τήν ταφή τῶν παιδιῶν τῶν ἀνθρακωρύχων, καί οἱ μητέρες σπάνια μποροῦσαν νά κρύψουν τήν ἀνακούφισή τους γιά τό θάνατο τῶν μικρῶν. Ἕνα ἄλλο ἑτοιμαζόταν ἤδη νά πάρει τή θέση του, μέ προορισμό νά πάει, ἄν θά ἦταν ἀγόρι στούς σπαστῆρες, κι ἄν θά ἦταν κορίτσι, στά μεταξουργεῖα, ὅπου τ' ἄλλα ἀδέρφια ἐργάζονταν ἤδη.

Οἱ Ενωμένοι Ἐργάτες Ὀρυχείων ἀποφάσισαν νά ὀργανώσουν αὐτές τίς περιοχές, καί νά παλέψουν γιά ἀνθρώπινες συνθῆκες διαβίωσης τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ὀργανωτές μπῆκαν σέ δουλειά. Ὅταν τό σθένος τῶν ἀνθρώπων στά μεταλλεῖα μεγάλωσε ἀρκετά, κηρύχτηκε ἀπεργία.

Στό Ἄρνοτ τῆς Πενσυλβάνια, εἶχε κρατήσει κιόλας τέσσερις ἤ πέντε μῆνες. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀπογοητεύονται. Ἡ ἑταιρία ἄνθρακος ἔστειλε γιατρούς, δάσκαλους, ἱεροκήρυκες μέ τίς γυναῖκες τους στά σπίτια τῶν ἀνθρακωρύχων, γιά νά τούς πείσουν νά ὑπογράψουν ἕνα χαρτί ὅτι θά γύριζαν στή δουλειά.

Ὁ προέδρος τοῦ συνδικάτου τῆς περιοχῆς, ὁ κ. Οὐίλσον, καί ἕνας ὀργανωτής, ὁ Τόμ Χάγκερτυ, εἶχαν ἀπελπιστεῖ. Οἱ ὑπογραφές ἦταν συντριπτικά ὑπέρ τῆς ἄποψης νά γυρίσουν τή Δευτέρα στή δουλειά.

Ὁ Χάγκερτυ πρότεινε νά μέ καλέσουν. Τό Σάββατο τό πρωί τηλεφώνησαν στό Μπάρνσμπορο, ὅπου δούλευα στήν ὀργάνωση, καί ζήτησαν νά πάω ἐκεῖ ἀμέσως, ἀλλιῶς θά 'χαναν τήν ἀπεργία.

«Μάνα», εἶπε ὁ Χάγκερτυ, «ἔλα ἀμέσως καί βοήθα μας! Τά παιδιά εἶναι τόσο ἀπογοητευμένα! Πρόκειται νά μποῦν μέσα τή Δευτέρα».

Τοῦ εἶπα ὅτι εἶχα μιά σύσκεψη ἐκεῖνο τό βράδυ, ἀλλά ὅτι θά μποροῦσα νά φύγω νωρίς τό πρωί τῆς Κυριακῆς.

Ξεκίνησα τήν αὐγή. Στό Ρόρινγκ Μπράντς, τόν πλησιέστερο στό Ἄρνοτ σταθμό τοῦ τρένου, ὁ γραμματέας τοῦ Συνδικάτου τοῦ Ἄρνοτ, ἕνα νέο παιδί, ὁ Οὐίλιαμ Μπόουνσερ, μέ περίμενε μ' ἕνα μόνιππο. Περάσαμε δεκάξι μίλια ἀνώμαλου δρόμου πάνω στά βουνά. Ἔκανε κρύο τσουχτερό.

Φτάσαμε στό Ἄρνοτ τήν Κυριακή τό μεσημέρι, κι ἔπιασα δωμάτιο στό ξενοδοχεῖο τῆς ἑταιρίας ἄνθρακος, τό μοναδικό ξενοδοχεῖο τῆς πόλης. Εἶχα μερικές ἀντιρρήσεις, ἀλλά ὁ Μπόουνσερ εἶπε: «Μάνα, ἔχουμε κλείσει αὐτό τό δωμάτιο γιά σένα, κι ἄν δέν τό πιάσεις, δέ θά μᾶς δώσουν ποτέ κανένα ἄλλο».

Τό ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς ἔκανα μιά συγκέντρωση. Δέν ἦταν τόσο μεγάλη, σάν ἐκεῖνες πού κάναμε ἀργότερα, ἀλλά ταρακούνησα τούς φτωχούς, δυστυχισμένους ἀνθρώπους πού ἦρθαν.

«Πρέπει νά δώσετε μιά ὑπόσχεση. Σηκωθεῖτε καί ὑποσχεθεῖτε νά μείνετε πιστοί στ' ἀδέρφια σας καί στό συνδικάτο μέχρι νά νικήσει ἡ ἀπεργία».

Οἱ ἄντρες δίσταζαν, ἀλλά οἱ γυναῖκες σηκώθηκαν μέ τά

μωρά στά χέρια καί ὑποσχέθηκαν οἱ ἴδιες ὅτι θά φρόντιζαν νά μήν πάει κανείς στήν δουλειά τό πρωί.

«Ἡ συγκέντρωση ἀναβάλλεται γιά αὔριο τό πρωί στίς 10. Ἐλᾶτε ὅλοι καί φροντίστε νά ἔρθουν μαζί σας κι οἱ σκλάβοι, πού σκέφτονται νά γυρίσουν στούς κυρίους τους».

Γύρισα στό δωμάτιό μου, στό ξενοδοχεῖο. Δέ μέ φώναξαν γιά τό δεῖπνο, ἀλλά ὅταν ὁ γενικός διευθυντής τῶν ὀρυχείων καί ὅλοι οἱ ἄλλοι πελάτες εἶχαν φύγει γιά τήν ἐκκλησία, ἡ οἰκονόμος τοῦ ξενοδοχείου ἀνέβηκε κλεφτά στό δωμάτιό μου καί μέ κάλεσε νά κατέβω γιά ἕνα τσάι.

Στίς 11, τήν ἴδια νύχτα, ἡ οἰκονόμος ξαναχτύπησε τήν πόρτα μου καί μοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νά ἐγκαταλείψω τό δωμάτιό μου, γιατί τῆς εἶχαν πεῖ πώς ἀνῆκε σ' ἕνα δάσκαλο. «Εἶναι ντροπή, Μάνα», ψιθύρισε, καθώς μέ βοηθοῦσε νά βάλω τό παλτό μου.

Βρῆκα τό μικρό Μπόουνσερ νά μέ περιμένει κάτω στό διάδρομο. Μέ πῆγε στό βουνό, στό σπίτι ἑνός ἀνθρακωρύχου. Φυσοῦσε ἕνας κρύος ἄνεμος πού κόντευε νά ρίξει τή σκούφια ἀπ' τό κεφάλι μου. Χτύπησα τήν πόρτα τῆς καλύβας τοῦ ἀνθρακωρύχου.

Μιά ἀντρική φωνή φώναξε: «Ποιός εἶναι;»

«Ἡ Μάνα Τζόουνς», εἶπα.

Ἕνα φῶς φάνηκε στό μικροσκοπικό παράθυρο.

«Σέ διώξανε Μάνα;»

«Ναί, μέ διώξανε».

«Τό 'πα στή Μαίρη ὅτι μπορεῖ καί νά τό 'κάναν», εἶπε ὁ ἀνθρακωρύχος. Κρατοῦσε τή λάμπα μέ τόν ἀντίχειρα καί τό μικρό δάχτυλο καί μπόρεσα νά δῶ ὅτι τ' ἄλλα δάχτυλα ἔλειπαν. Τό πρόσωπό του ἦταν νεανικό, ἀλλά τό σῶμα του εἶχε καμπουριάσει.

Ἐπέμενε νά κοιμηθῶ στό μοναδικό κρεβάτι πού ὑπῆρχε, μαζί μέ τή γυναίκα του. Αὐτός κοιμήθηκε στό τραπέζι τῆς κουζίνας βάζοντας τό κεφάλι μέσα στά χέρια του. Νωρίς τό πρωί, ἡ γυναίκα του σηκώθηκε γιά νά κάτσουν τά παιδιά φρόνιμα, ὥστε νά μπορέσω νά κοιμηθῶ λίγο ἀκόμη, ἐπειδή ἤμουν πολύ κουρασμένη.

Στίς ὀχτώ ἡ ὥρα, ἦρθε στό δωμάτιό μου φωνάζοντας.

«Μάνα, ἔχεις ξυπνήσει;»

«Ναί, ἔχω ξυπνήσει».

«Θά πρέπει νά σηκωθεῖς. Ἔχει ἔρθει ὁ σερίφης γιά νά μᾶς διώξει ἐπειδή σέ φιλοξενήσαμε. Αὐτό τό σπίτι ἀνήκει στήν ἑταιρία».

Ἡ οἰκογένεια μάζεψε ὅλα τά ὑπάρχοντά της, πού δέν ἦταν καί πολλά, ξεκρέμασε ὅλες τίς εἰκόνες, τά 'βαλε ὅλα μαζί σέ μιά ἅμαξα, καί μαζί μέ ὅλους τούς γείτονές τους πῆγαν στή συγκέντρωση. Τό θέαμα ἐκείνης τῆς ἅμαξας μέ τά φτωχά ἔπιπλα καί τίς εἰκόνες καί τά παιδιά, μέ τόν πατέρα καί τή μητέρα καί μένα νά περπατᾶμε κατά μῆκος τοῦ δρόμου, ἔκανε τή ζυγαριά νά γείρει ἀπ' τήν ἄλλη μεριά. Οἱ ἄντρες θύμωσαν τόσο, ὥστε ἀποφάσισαν νά μή γυρίσουν ἐκεῖνο τό πρωί στά ὀρυχεῖα. Ἀπεναντίας, ἦρθαν στή συγκέντρωση, ὅπου πῆραν τήν ἀπόφαση νά μή σπάσουν τήν ἀπεργία μέχρι νά νικήσουν.

Τότε ἡ ἑταιρία προσπάθησε νά φέρει ἀπεργοσπάστες. Εἶπα στούς ἄντρες νά μείνουν σπίτι μέ τά παιδιά, γιά ἀλλαγή, καί ν' ἀφήσουν τίς γυναῖκες νά περιμένουν τούς ἀπεργοσπάστες. Ὀργάνωσα ἕνα στρατό ἀπό γυναῖκες. Τή δεδομένη μέρα, θά ἔπρεπε νά φέρουν τά ξεσκονόπανά τους, καί τίς σκοῦπες τους, καί ὁ «στρατός» θά ὁρμοῦσε ἐνάντια στούς ἀπεργοσπάστες στά ὀρυχεῖα. Ὁ γενικός διευθυντής, ὁ σερίφης καί οἱ πληρωμένοι λακέδες τῆς ἑταιρίας εἶχαν ἀκούσει τό σχέδιό μας καί ἦταν σέ ἑτοιμότητα. Ἡ μέρα ἔφτασε καί οἱ γυναῖκες ἦρθαν μέ ξεσκονόπανο, σκοῦπες καί κουβάδες νερό.

Ἀποφάσισα νά μήν πάω ἡ ἴδια στό Ντρίπ Μάουθ, ἐπειδή ἤξερα ὅτι θά μέ συλλαμβάνανε καί ἴσως αὐτό διέλυε τό στρατό. Διάλεξα σάν ἀρχηγό μιά Ἰρλανδέζα, πού εἶχε μιά πολύ γραφική ἐμφάνιση. Εἶχε ξυπνήσει ἀργά, κι ὁ ἄντρας της τῆς εἶχε πεῖ νά βιαστεῖ νά ἔρθει στό στρατό. Εἶχε ἁρπάξει ἕνα κόκκινο μεσοφόρι καί τό φόρεσε πάνω ἀπό ἕνα χοντρό βαμβακερό νυχτικό. Φοροῦσε μιά μαύρη κάλτσα καί μιά ἄσπρη. Εἶχε δέσει ἕνα μικρό κόκκινο σάλι μέ κρόσια πάνω στά ἀχτένιστα κοκκινωπά μαλλιά της. Τό πρόσωπό της ἦταν κόκκινο καί τά μάτια της φαίνονταν τρελά. Τήν κοίταξα καί ἔνιωσα ὅτι μποροῦσε νά σηκώσει θύελλα.

«Θά ὁδηγήσεις τό στρατό στό Ντρίπ Μάουθ», τῆς εἶπα.

«Πάρε αὐτό τό τενεκεδένιο τηγάνι πού ἔχεις μαζί σου, καί τό σφυρί σου, καί ὅταν οἱ ἀπεργοσπάστες καί τά μουλάρια βγοῦν ἀπ' τά ὀρυχεῖα, ἄρχισε νά χτυπᾶς μέ τό σφυρί σου καί νά οὐρλιάζεις. Μετά ἀρχίστε νά χτυπᾶτε ὅλες μαζί μέ τά σφυριά καί νά οὐρλιάζετε, καί νά εἶστε ἕτοιμες νά κυνηγήσετε τούς ἀπεργοσπάστες μέ τά ξεσκονόπανά σας καί τίς σκοῦπες σας. Μή φοβηθεῖτε κανέναν».

Ὁδήγησε τίς γυναῖκες στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ οὐρλιάζοντας καί σκούζοντας, καί ὅταν τά μουλάρια βγῆκαν ἀπό τά ὀρυχεῖα μέ τούς ἀπεργοσπάστες καί τό κάρβουνο, ἄρχισε νά χτυπάει τό τηγάνι καί νά οὐρλιάζει, καί μαζί της ὅλος ὁ στρατός. Ὁ σερίφης τή χτύπησε ἐλαφρά στόν ὦμο.

«Ἀγαπητή μου κυρία» εἶπε, «θυμήσου τά μουλάρια. Μήν τά τρομάξεις».

Σήκωσε τό παλιό τηγάνι της καί τόν χτύπησε μ' αὐτό οὐρλιάζοντας: «Στό διάολο καί σύ καί τά μουλάρια!»

Ὁ σερίφης ἔχασε τήν ἰσορροπία του κι ἔπεσε μέσα στό χείμαρρο. Μετά τά μουλάρια ἄρχισαν νά ἐπαναστατοῦν ἐνάντια στό σπάσιμο τῆς ἀπεργίας. Τινάζονταν καί κλότσαγαν τούς ἀπεργοσπάστες ὁδηγούς τους καί τελικά ξεκίνησαν τρέχοντας γιά τήν ἀποθήκη. Οἱ ἀπεργοσπάστες ἄρχισαν νά κατεβαίνουν τό λόφο τρέχοντας, ἀκολουθούμενοι ἀπό τό στρατό τῶν γυναικῶν μέ τά ξεσκονόπανά τους καί τούς κουβάδες τους καί τίς σκοῦπες.

Ἕνας φλύαρος παπαγάλος σέ μιά κοντινή καλύβα φώναζε στόν ἐπιστάτη. «Πῆγες διάολο; Πῆγες; Πῆγες διάολο;»

Ὑπῆρχε ἕνας πολύ μεγάλος γιατρός στό πλῆθος, ἕνα χαϊδεμένο σκυλάκι τῆς ἑταιρίας. Εἶχε ἕνα χαρτοφύλακα στό χέρι του, καί μοῦ εἶπε μέ θράσος: «Κα Τζόουνς, ἔχω ἕνα ἔνταλμα γιά σένα».

«Ἐντάξει», τοῦ εἶπα, «κράτα το στήν τσάντα σου μέ τά χάπια μέχρι νά ἔρθω νά τό ζητήσω. Τώρα ἔχω συγκέντρωση».

Ἀπό κείνη τή μέρα οἱ γυναῖκες φύλαγαν συνέχεια σκοπιά στά ὀρυχεῖα, γιά νά μή φέρει ἡ ἑταιρία ἀπεργοσπάστες. Κάθε μέρα γυναῖκες μέ ξεσκονόπανα ἤ σκοῦπες στό 'να χέρι καί μωρά στό ἄλλο, τυλιγμένα μέ μικρές κουβέρτες, πήγαιναν στά ὀρυχεῖα καί φρουροῦσαν, ὥστε κανείς νά μήν πάει ἐκεῖ.

Καί ὅλη τή νύχτα φύλαγαν σκοπιά. Ἦταν ἡρωικές γυναῖκες. Στά ἀτέλειωτα χρόνια πού θά 'ρθουν, τό ἔθνος θά τούς ἀποδώσει φόρο τιμῆς, γιατί πάλεψαν γιά τήν πρόοδο μιᾶς μεγάλης χώρας.

Ἔκανα συγκεντρώσεις σ' ὅλη τή γύρω περιοχή. Ἡ ἑταιρία σκόρπισε λεφτά ἀνάμεσα στούς ἀγρότες, παροτρύνοντάς τους νά μήν κάνουν τίποτα γιά τούς ἀνθρακωρύχους. Πῆρα ἕνα παλιό ἁμάξι μ' ἕνα μουλάρι πού ἀνῆκε στό συνδικάτο κι εἶχε κατέβει κι αὐτό στήν ἀπεργία, καί μέ τό μικρό ἀγόρι ἑνός ἀνθρακωρύχου γιά ὁδηγό βγῆκα στή γύρα. Ἔκανα συγκεντρώσεις στούς γεωργούς καί τούς κέρδισα μέ τή μεριά τῶν ἀπεργῶν.

Μερικές φορές, ἦταν δώδεκα ἤ μία τό πρωί ὅταν γύριζα σπίτι, ὁδηγώντας τό μουλάρι, μέ τό μικρό ἀγόρι νά κοιμᾶται στά χέρια μου. Μερικές φορές, ἡ θερμοκρασία ἦταν πολλούς βαθμούς κάτω ἀπ' τό μηδέν. Ὁ ἄνεμος κατέβαινε σφυρίζοντας ἀπ' τά βουνά κι ἔριχνε τό χιόνι καί τό χιονόνερο στά πρόσωπά μας. Τά χέρια μου καί τά πόδια μου ἦταν συνήθως σάν παράλυτα. Ζούσαμε μέ ξερό ψωμί καί μαῦρο καφέ. Κοιμόμουν σ' ἕνα δωμάτιο πού ποτέ δέν εἶχε φωτιά, καί συχνά ξυπνοῦσα τό πρωί γιά νά δῶ τό χιόνι νά 'χει καλύψει τά σκεπάσματα τοῦ κρεβατιοῦ.

Ὑπῆρχε ἕνα μέρος κοντά στό Ἄρνοτ πού τό ἔλεγαν Σουήντυ Τάουν* καί οἱ πράκτορες τῆς ἑταιρίας πῆγαν ἐκεῖ γιά νά καταφέρουν τούς Σουηδούς νά σπάσουν τήν ἀπεργία. Ἔκανα προπαγάνδα στούς γεωργούς, ὅταν ἔμαθα αὐτή τήν προσπάθεια τῆς ἑταιρίας. Ἔπεισα τούς νέους γεωργούς ν' ἀνέβουν στ' ἄλογά τους καί νά πᾶνε στό Σουήντυ Τάουν, γιά νά μήν ἀφήσουν κανένα Σουηδό νά φύγει ἀπό τήν πόλη. Πῆραν σκοινί πού ἅπλωναν τά ροῦχα γιά λάσο, κι ὅποιο Σουηδό ἔβλεπαν νά κινεῖται πρός τό Ἄρνοτ, τόν ἔφερναν πίσω μᾶλλον γρήγορα.

Μετά ἀπό μῆνες τρομερῶν στερήσεων, ἡ ἀπεργία εἶχε σχεδόν κερδηθεῖ. Τά ὀρυχεῖα δέ δούλευαν. Ἡ διάθεση τῶν ἀντρῶν ἦταν θαυμάσια. Ὁ πρόεδρος Οὐίλσον εἶχε ἔρθει ἀπό τό δυτικό τμῆμα τῆς πολιτείας. Ἔμενα σπίτι του. Ἡ

* Πόλη τῶν Σουηδῶν στ' Ἀγγλικά

οἰκογένεια εἶχε πάει γιά ὕπνο, κι ἐμεῖς καθίσαμε μέχρι ἀργά συζητώντας διάφορα θέματα, ὅταν χτύπησε ἡ πόρτα. Ἦταν ἕνα πολύ προσεκτικό χτύπημα.

«Ἐμπρός», εἶπε ὁ κ. Οὐίλσον.

Τρεῖς ἄντρες μπῆκαν. Μέ κοίταξαν ἀνήσυχα καί ὁ κ. Οὐίλσον μοῦ εἶπε νά πάω σ' ἕνα διπλανό δωμάτιο. Συζήτησαν γιά τήν ἀπεργία καί θύμισαν στόν πρόεδρο Οὐίλσον ὅτι τό μικρό του σπίτι ἦταν ὑποθηκευμένο στήν τράπεζα τῆς ἑταιρίας ἄνθρακος, καί εἶπαν: «Θά βγάλουμε τό σπίτι σου ἀπ' τήν ὑποθήκη καί θά σοῦ δώσουμε 25.000 δολάρια στό χέρι, ἄν φύγεις καί ἀφήσεις τήν ἀπεργία νά σβήσει».

Δέ θά ξεχάσω ποτέ τήν ἀπάντησή του.

«Κύριοι, ἄν ἔρχεστε νά ἐπισκεφτεῖτε τήν οἰκογένειά μου, τό σπίτι μου εἶναι ὀρθάνοιχτο γιά σᾶς. Ἀλλά ἄν ἤρθατε νά μέ δωροδοκήσετε μέ δολάρια, γιά νά προδώσω τόν ἀνδρισμό μου καί τ' ἀδέλφια μου πού μέ ἐμπιστεύονται, θέλω νά βγεῖτε ἀμέσως ἀπ' αὐτή τήν πόρτα καί νά μήν ξανάρθετε ἐδῶ ποτέ».

Ἡ ἀπεργία κράτησε μερικές βδομάδες ἀκόμη. Σ' αὐτό τό διάστημα, ὅταν κάποιοι ἀπεργοί ἐκδιώχτηκαν ἀπ' τά σπίτια τους, ὁ πρόεδρος Οὐίλσον καθάρισε τή σιταποθήκη του καί τούς φρόντισε, μέχρι νά βρεθοῦν σπίτια. Ἕνα ἕνα σκότωσε τά κοτόπουλα καί τά γουρούνια του. Καθετί πού εἶχε τό μοίρασε. Ἔτρωγε ξερό ψωμί κι ἔπινε χορτόζουμο. Γνώρισε κάθε κακουχία πού γνώρισαν καί τά ἁπλά μέλη τῆς ὀργάνωσης. Δέν ἔχουμε τέτοιους ἡγέτες τώρα.

Στό τέλος τοῦ Φλεβάρη, ἡ ἑταιρία ἔβγαλε μιά ἀνακοίνωση, πού ἔλεγε ὅτι ὅλα τά αἰτήματα εἶχαν γίνει ἀποδεκτά.

«Κερδίσατε τό δικαίωμα νά χρησιμοποιοῦμε τήν αἴθουσα γιά τίς συγκεντρώσεις μας;» ρώτησαν οἱ γυναῖκες.

«Ὄχι, αὐτό δέν τό ζητήσαμε».

«Τότε ἡ ἀπεργία συνεχίζεται», εἶπαν αὐτές.

Πῆραν τήν αἴθουσα, καί ὅταν ὁ πρόεδρος κ. Οὐίλσον γύρισε ἀπό τό συνέδριο στό Σινσινάτι, ἔκλαψε ἀπό χαρά καί εὐγνωμοσύνη.

Ἐπρόκειτο νά φύγω γιά τήν κεντρική περιοχή, καί πρίν φύγω τό συνδικάτο ἔκανε μιά ἐπινίκεια συγκέντρωση στό Μπλοῦσμπεργκ. Οἱ γυναῖκες ἦρθαν σ' ἐκείνη τή συγκέντρωση κάνοντας μίλια ὁλόκληρα μέσα σέ χιονοθύελλα, μέ μικρά

παιδιά νά κρέμονται στίς φοῦστες τους καί μωρά κάτω ἀπ' τό σάλι τους. Τό ἴδιο καί πολλοί ἀνθρακωρύχοι. Ἦταν μιά νύχτα πραγματικῆς χαρᾶς, μιά μεγάλη γιορτή. Τούς ἀποχαιρέτησα ὅλους. Ἕνα ἀγοράκι φώναξε: «Μή μᾶς ἀφήνεις, Μάνα, μή μᾶς ἀφήνεις!» Τά ἀγαπημένα μικρά παιδιά μοῦ φιλοῦσαν τά χέρια. Ἔμεινα ὅλη τή νύχτα στό Μπλοῦσμπεργκ γιορτάζοντας. Οἱ ἄντρες ἄνοιξαν μερικά ἀπό τά φορτηγά βαγόνια, πού ἦταν σταματημένα σέ μιά βοηθητική γραμμή, καί σερβιρίστηκαν μπίρες ἀπ' τά κασόνια πού ἦταν ἐκεῖ. Νέοι καί γέροι μιλοῦσαν καί τραγουδοῦσαν ὅλη τή νύχτα, καί ἦταν πρός τιμήν τῆς ἑταιρίας τό ὅτι κανείς δέν ἀσχολήθηκε μ' αὐτό.

Δέν εἶχε ἔρθει ἀκόμα ἡ ἐποχή πού θά χρησιμοποιοῦσαν σέ πλατιά κλίμακα πιστολάδες, στρατό, φυλακές καί γκλόμπς ἀστυνομικά. Δέ γίνονταν αἱματοχυσίες, οὔτε ταραχές. Καί ἡ νίκη ὀφειλόταν στή στρατιά τῶν γυναικῶν μέ τά ξεσκονόπανα καί τίς σκοῦπες τους.

Ἕνα χρόνο μετά γιόρτασαν τήν ἐπέτειο τῆς νίκης. Μοῦ ἔκαναν δῶρο ἕνα χρυσό ρολόι, ἀλλά ἀρνήθηκα νά τό πάρω, γιατί ἔνιωθα ὅτι ἦταν ἀπό τό ὑστέρημα τοῦ ψωμιοῦ τῶν μικρῶν παιδιῶν. Δέν ξαναπῆγα στό Ἄρνοτ ἀπό τότε, ἀλλά ταξιδεύοντας σ' ὅλη τή χώρα, συχνά συναντοῦσα κάποιους ἀπ' τούς ἄντρες καί τά παιδιά, πού τόσο ἡρωικά εἶχαν στηρίξει τήν ἀπεργία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ

Μιά νύχτα, πῆγα μ' ἕναν ὀργανωτή πού λεγόταν Σκότ, σέ μιά πόλη ὀρυχείων στήν περιοχή τοῦ Φέρμοντ, ὅπου οἱ ἀνθρακωρύχοι, μοῦ εἶχαν ζητήσει νά κάνουμε μιά συγκέντρωση. Ὅταν κατεβήκαμε ἀπό τό τρένο, ρώτησα τό Σκότ ποῦ ἔπρεπε νά μιλήσω, καί μοῦ ἔδειξε ἕνα ξύλινο κτίριο. Μπήκαμε μέσα. Ὑπῆρχαν κεριά ἀναμμένα σ' ἕνα βωμό. Μέσα στό ἀμυδρό φῶς κοίταξα γύρω. Ἤμασταν σέ μιά ἐκκλησία, καί οἱ πάγκοι ἦταν γεμάτοι ἀνθρακωρύχους.

Ἔξω ἀπ' τά κάγκελα τοῦ βωμοῦ ἦταν ἕνα τραπέζι. Στή μιά ἄκρη καθόταν ὁ παπάς μέ τά λεφτά τοῦ σωματείου στά χέρια του. Ὁ πρόεδρος τοῦ τοπικοῦ συνδικάτου καθόταν στήν ἄλλη ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ. Προχώρησα στό διάδρομο.

«Τί πρόκειται νά γίνει;» ρώτησα.

«Συνέλευση», εἶπε ὁ πρόεδρος.

«Γιά ποιό λόγο;»

«Γιά τό συνδικάτο, Μάνα. Νοικιάσαμε τήν ἐκκλησία γιά τίς συγκεντρώσεις μας».

Ἅπλωσα τό χέρι μου καί πῆρα τά λεφτά ἀπό τόν παπά. Μετά στράφηκα στούς ἀνθρακωρύχους.

«Παιδιά», εἶπα, «αὐτός εἶναι οἶκος προσευχῆς. Δέ θά 'πρεπε νά τόν κάνετε ἐπιχείρηση. Σηκωθεῖτε ὅλοι καί πηγαίνετε ἔξω, στά χωράφια».

Σηκώθηκαν καί πῆγαν ἔξω καί κάθισαν κυκλικά σ' ἕνα χωράφι ἐνῶ τούς μιλοῦσα. Ὁ σερίφης ἦταν ἐκεῖ καί σταμάτησε τήν κυκλοφορία γιά ὅση ὥρα μιλοῦσα. Μπροστά

μας ἦταν τό σχολεῖο. Τό ἔδειξα καί εἶπα. Οἱ πρόγονοί σας ἀγωνίστηκαν γιά σᾶς, γιά νά ἔχετε ἕνα μερίδιο πάνω σ' αὐτό ἐκεῖ τό ἵδρυμα. Εἶναι δικό σας. Συνεννοηθεῖτε μέ τό συμβούλιο τοῦ σχολείου, καί κάθε Παρασκευή βράδυ, νά κάνετε τή συνέλευσή σας ἐκεῖ. Πρέπει οἱ γυναῖκες σας νά τό καθαρίζουν τό Σάββατο τό πρωί, γιά νά μποῦν τά παιδιά τή Δευτέρα. Ἡ ὀργάνωσή σας δέν ἔγινε γιά προσευχές. Εἶναι ὀργάνωση γιά ἀγώνα. Εἶναι ἕνα σχολεῖο μέσα στίς βιομηχανικές γραμμές. Προσευχηθεῖτε γιά τούς νεκρούς, καί πολεμῆστε σάν διάολοι γιά τή ζωή.

Ὁ Τόμ Χάγκερτυ ἦταν ὑπεύθυνος γιά τήν περιοχή τοῦ Φέρμοντ. Μιά Κυριακή πρωί, οἱ ἀπεργοί ἀνθρακωρύχοι τοῦ Κλάρκσμπεργκ ξεκίνησαν μέ πορεία γιά τή Μονόνγκα, γιά νά καλέσουν σέ ἀπεργία τούς ἀνθρακωρύχους, στούς καταυλισμούς κατά μῆκος τῶν συνόρων. Στήναμε τά πρόχειρα καταλύματά μας στά χωράφια, καί συνεδριάζαμε στίς ἄκρες τοῦ δρόμου καί τίς σιταποθῆκες, κηρύσσοντας τό εὐαγγέλιο τοῦ συνδικαλισμοῦ.

Ἡ Ἑνωμένη Ἑταιρία Ἄνθρακος, πού κατεῖχε τή μικρή πόλη τῆς Νέας Ἀγγλίας, ἀπαγόρευσε τή διανομή τῶν ἀνακοινώσεων γιά τή συγκέντρωσή μας, καί συνελάμβανε ὅποιον ἔβρισκε μέ ἀνακοίνωση πάνω του. Ἐμεῖς ὅμως, διαδώσαμε τά νέα γύρω. Ἀρκετοί ἀπό τούς ἄντρες μας πῆγαν στόν καταυλισμό. Βάδιζαν ἀνά δύο. Ὁ ἕνας προσποιόταν τόν κουφό καί ὁ ἄλλος οὔρλιαζε στ' ἀφτί του, καθώς τριγύριζαν ἐδῶ κι ἐκεῖ: «Ἡ Μάνα Τζόουνς θά κάνει συγκέντρωση, τήν Κυριακή τό ἀπόγευμα, ἔξω ἀπ' τήν πόλη, στό σωρό μέ τό πριονίδι». Μετά ὁ κουφός σύντροφος τόν ρωτοῦσε τί εἶχε πεῖ κι αὐτός τοῦ τό ξαναούρλιαζε. Ἔτσι τό θέμα κυκλοφόρησε σ' ὅλον τόν καταυλισμό, καί στή συγκέντρωση εἴχαμε ἕνα μεγάλο πλῆθος.

Ὅταν ἡ συγκέντρωση τελείωσε, τρεῖς ἀνθρακωρύχοι κι ἐγώ ξεκινήσαμε γιά τό Φέρμοντ Σίτυ. Οἱ ἀνθρακωρύχοι Τζό Μπάτλεη, Τσάρλυ Μπλέικετ καί Μπάρνεη Ράις πήγαιναν μέ τά πόδια, ἀλλά πῆραν ἕνα μικρό ἀγόρι μ' ἕνα μόνιππο γιά νά μεταφέρει ἐμένα. Ἔπρεπε νά περιμένω τά παιδιά ἔξω ἀπ'

τήν πόλη, στή γέφυρα, ἀκριβῶς ἐκεῖ ἀπ' ὅπου περνάει τό τρένο.

Τό μικρό ἀγόρι κι ἐγώ προχωρούσαμε. Ἦταν σκοτάδι ὅταν ἀντικρίσαμε τή γέφυρα πού ἔπρεπε νά περάσω. Ἕνα σκοτεινό κτίριο βρισκόταν δίπλα στή γέφυρα. Ἦταν ἡ ἀποθήκη τῆς Ἑταιρίας Ἄνθρακος. Τή φρουροῦσαν πιστολάδες. Δέν ὑπῆρχε φῶς στή γέφυρα, καί δέν ἦταν κανείς στήν ἀποθήκη.

Ἕνας πιστολάς μᾶς σταμάτησε. Δέν μποροῦσα νά δῶ τό πρόσωπό του.

«Ποιοί εἶστε;» ρώτησε.

«Ἡ Μάνα Τζόουνς», εἶπα, «καί ὁ γιός ἑνός ἀνθρακωρύχου».

«Ὥστε ἐσύ εἶσαι ἡ Μάνα Τζόουνς», εἶπε κουνώντας τό ὅπλο του.

«Ναί, ἐγώ εἶμαι», τοῦ εἶπα, «καί μήν ξεχνᾶς ὅτι ἡ δουλειά σου ἀπόψε εἶναι νά φροντίζεις τήν ἀποθήκη. Αὔριο θά πρέπει νά ψάξω νά σοῦ βρῶ καινούρια δουλειά!»

Κατέβηκα ἀπό τό ἁμάξι ἐκεῖ ὅπου ὁ δρόμος ἑνώνεται μέ τίς γραμμές τοῦ τρένου, ἀκριβῶς μπροστά στή γέφυρα. Ἔστειλα τό ἀγόρι σπίτι.

«Ὅταν συναντήσεις τά παιδιά στό δρόμο, πές τους νά βιαστοῦν. Πές τους ὅτι τούς περιμένω ἀκριβῶς πίσω ἀπό τή γέφυρα».

Δέ φαινόταν οὔτε ἕνα σπίτι. Οἱ μόνοι ἄνθρωποι ἐκεῖ γύρω ἦταν οἱ πιστολάδες, τῶν ὁποίων τίς σκοτεινές σιλουέτες, μποροῦσα πότε πότε νά δῶ νά κινοῦνται πάνω στή γέφυρα. Τό σκοτάδι γινόταν ὅλο καί πιό πηχτό. Κάθισα στό χῶμα περιμένοντας. Ἔβγαλα τό ρολόι μου, ἄναψα ἕνα σπίρτο καί εἶδα ὅτι ἦταν περίπου ἡ ὥρα πού θά περνοῦσε τό τρένο.

Ξαφνικά ἡ κραυγή: «Δολοφονία! Δολοφονία! Ἀστυνομία! Βοήθεια!» ἀντήχησε στό σκοτάδι. Μετά ἀκούστηκε κάποιος νά τρέχει καί ὁ Μπάρνεη Ράις πέρασε τή γέφυρα φωνάζοντας καί ἦρθε πρός τό μέρος μου. Ὁ Μπλέικετ ἀκολούθησε τρέχοντας τόσο γρήγορα, πού οἱ φτέρνες του χτυποῦσαν στ' ἀφτιά του. «Δολοφονία! Δολοφονία!» οὔρλιαζε.

Ὅρμησα πρός τό μέρος τους. «Ποῦ εἶναι ὁ Τζό;» ρώτησα.

«Σκοτώνουν τόν Τζό —στή γέφυρα— οἱ πιστολάδες».

'Εκείνη τή στιγμή φάνηκε τό τρένο. Θά σταματοῦσε στή γέφυρα. Μοῦ ἦρθε μιά ἰδέα.

Ἔτρεξα πάνω στή γέφυρα φωνάζοντας: «Τζό! Τζό! Τά παιδιά ἔρχονται! Ἔρχονται! Ὅλη ἡ ὁμάδα ἔρχεται! Τό τρένο ἔφτασε!»

'Εκεῖνα τά κυνηγόσκυλα τῆς ἑταιρίας κάρβουνου νόμισαν, ὅτι μιά στρατιά ἀνθρακωρύχων βρίσκονταν στό τρένο. Ἔτρεξαν νά καλυφτοῦν, καί ὀχυρώθηκαν μέσα στήν ἀποθήκη τῆς ἑταιρίας. Ἄφησαν τόν Τζό στή γέφυρα μέ σπασμένο τό κεφάλι καί τό αἷμα νά τρέχει.

Ἔσκισα τό μεσοφόρι μου σέ λουρίδες, ἔδεσα τό κεφάλι του, βοήθησα τά παιδιά νά τόν μεταφέρουν στό τρένο καί πίεσα τόν ὁδηγό νά πάει γρήγορα στό Φέρμοντ Σίτυ.

Τόν πήγαμε στό ξενοδοχεῖο καί φωνάξαμε ἕνα γιατρό, πού τοῦ ἔραψε τά τραύματα στό κεφάλι του. Κάθισα ὅλη τή νύχτα καί περιποιήθηκα τό ἄτυχο παιδί. Βρισκόταν σέ παραλήρημα καί νόμιζε ὅτι ἤμουν ἡ μητέρα του.

Τό ἄλλο βράδυ, ὁ Τόμ Χάγκερτυ κι ἐγώ μιλήσαμε στή συγκέντρωση τοῦ συνδικάτου, καί τούς εἴπαμε τί εἶχε συμβεῖ. Οἱ ἄντρες ἤθελαν νά πᾶνε νά καθαρίσουν τούς πιστολάδες, ἀλλά τούς εἶπα ὅτι ἔτσι, τό μόνο πού θά ἔκαναν, θά ἦταν νά χειροτερέψουν τήν κατάσταση. Ἡ συνέλευση σύσσωμη πῆγε νά δεῖ τόν Τζό. Μπαίνανε στό δωμάτιό του ἔξι ἤ ὀχτώ ἀπ' αὐτούς κάθε φορά, μέχρι πού τόν εἶδαν ὅλοι.

Προσπαθήσαμε νά βγάλουμε ἕνα ἔνταλμα συλλήψεως γιά τούς πιστολάδες, ἀλλά δέν τά καταφέραμε, γιατί ἡ ἑταιρία κάρβουνου ἔλεγχε τούς δικαστές καί τά δικαστήρια. Ὁ Τζό δέν ἦταν ὁ μόνος πού εἶχαν σπάσει στό ξύλο. Ὑπῆρχαν πολλοί, καί οἱ κτηνωδίες αὐτῶν τῶν κοπρόσκυλων θά μποροῦσαν νά γεμίσουν τόμους.

Στό Κλάρκσμπεργκ εἶχαν ἀπειλήσει τούς ἄντρες ὅτι θά τούς σκοτώσουν μόνο καί μόνο γιατί προπαγάνδιζαν τίς συγκεντρώσεις μου. Ἀλλά οἱ σιδηροδρομικοί ὀργάνωσαν μιά συγκέντρωση τά ξημερώματα καί πῆγα ἐκεῖ μόνη μου. Ἡ συγκέντρωση γινόταν στά δικαστήρια. Ὁ χῶρος ἦταν κατάμεστος. Ὁ δήμαρχος καί ὅλοι οἱ παράγοντες τῆς πόλης ἦταν ἐκεῖ.

«Κύριε δήμαρχε», εἶπα, «θά εἴχατε τήν εὐγένεια νά

προεδρεύσετε γιά έναν 'Αμερικανό συμπολίτη σας;»

Κούνησε τό κεφάλι του. Κανείς δέ θά δεχόταν τήν προσφορά μου.

«Τότε», είπα, «σάν πρόεδρος τῆς βραδιᾶς, παρουσιάζω τόν έαυτό μου, τόν ὁμιλητή τῆς βραδιᾶς, τή Μάνα Τζόουνς».

Τά ἀνθρακωρυχεῖα τοῦ Φέρμοντ τελικά ὀργανώθηκαν μέχρι τόν τελευταῖο ἄντρα. Οἱ ἀπεργοσπάστες καί οἱ πιστολάδες διώχτηκαν. 'Αργότερα, ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ὀργανωτῶν, ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας τῶν ἴδιων τῶν στελεχῶν τους, τά συνδικάτα ἔχασαν τή δύναμή τους. Οἱ ἀνθρακωρύχοι τῆς περιοχῆς τοῦ Φέρμοντ, προδόθηκαν τελικά ἀπό τούς ἴδιους τούς ἀνθρώπους, πού εἶχαν προσληφθεῖ γιά νά προστατεύουν τά συμφέροντά τους. 'Ο Τσάρλυ Μπάτλεη προσπάθησε νά σώσει τήν κατάσταση, ἀλλά τά στελέχη εἶχαν διαφθαρεῖ καί οἱ ἄντρες τόσο πολύ ἀπογοητευτεῖ, πού δέν μπόρεσε νά κάνει τίποτε.

Μέ κάνει νά λυπᾶμαι πραγματικά ἡ σκέψη ὅτι οἱ θυσίες πού οἱ ἄντρες καί οἱ γυναῖκες ἔκαναν γιά νά γλιτώσουν ἀπό τό σιδερένιο σπιρούνι τῶν πιστολάδων συχνά ἦταν τόσο μάταιες! Καί ὅτι οἱ νίκες πού κέρδιζαν, καταστρέφονταν τόσο συχνά ἀπό τήν προδοσία τῶν ἴδιων τους τῶν ἡγετῶν, ἀνθρώπων πού καί οἱ ἴδιοι γνώριζαν τήν πίκρα καί τίς θυσίες τῶν ἀγώνων.

Εἶμαι γριά τώρα, καί δέν περιμένω ποτέ νά ξαναδῶ τά παιδιά τῆς περιοχῆς τοῦ Φέρμοντ, ἀλλά μοῦ ἀρέσει νά σκέφτομαι, ὅτι εἶχα ἕνα μερίδιο στήν ἀλλαγή τῆς κατάστασης, γι' αὐτούς καί τά παιδιά τους.

Οἱ 'Ενωμένοι 'Εργάτες 'Ορυχείων εἶχαν προσπαθήσει, νά ὀργανώσουν τό Κέλυ Κρήκ στόν ποταμό Κάναουα, ἀλλά χωρίς ἀποτέλεσμα. 'Ο κύριος Μπούρκ καί ὁ Τόμ Λούις, μέλη τῆς διοίκησης τοῦ συνδικάτου, ἀποφάσισαν νά πᾶνε νά ἐξετάσουν τήν περιοχή ἀπό μόνοι τους. Πῆραν τό τρένο γιά τό Κέλυ Κρήκ μιά νύχτα. Τό τρένο ἔφτασε σέ μιά γέφυρα πού πέρναγε πάνω ἀπό ἕνα βαθύ, ἀπότομο φαράγγι. Μέ κάποια πρόφαση, ὅλοι οἱ ἐπιβάτες ἐκτός ἀπό τά δυό στελέχη τοῦ συνδικάτου, μεταφέρθηκαν σ' ἕνα ἄλλο βαγόνι, ἐνῶ τό δικό τους ἀποσυνδέθηκε. Οἱ συνδικαλιστές ἐγκαταλείφθηκαν πά-

νω στή γέφυρα, στό σταματημένο βαγόνι. Ἔπρεπε νά συρθοῦν μέ τά χέρια καί τά γόνατα κατά μῆκος τῆς σιδηροτροχιᾶς. Πυκνό σκοτάδι ἦταν κάτω τους. Ἡ γραμμή στή γέφυρα ἦταν μονῆς κατεύθυνσης. Μόλις φτάσανε στό τέλος τῆς γέφυρας, ἕνα τρένο πέρασε δίπλα τους μέ ἐκκωφαντικό θόρυβο.

Ὅταν ἄκουσα ὅτι ἡ Ἑταιρία Ἄνθρακος προσπάθησε νά σκοτώσει τούς συνδικαλιστές τοῦ σωματείου, ἀποφάσισα ὅτι ἔπρεπε νά πάω ἡ ἴδια στό Κέλυ Κρήκ, καί νά ξεσηκώσω ἐκείνους τούς σκλάβους. Πῆρα μαζί μου ἕνα δεκαεννιάχρονο ἀγόρι, τόν Μπέν Ντέιβις. Βαδίσαμε στήν ἀνατολική ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Κάναουα, ὅπου βρίσκεται τό Κέλυ Κρήκ. Πρίν τό χάραμα, ἕνα πρωί, σ' ἕνα σημεῖο πίσω ἀπό τό Κέλυ Κρήκ, περάσαμε μέ τά πόδια τό ποτάμι.

Εἶχε μόλις φέξει, ὅταν χτυπήσαμε τήν πόρτα ἑνός καταστήματος, πού τό εἶχε ἕνας ἄντρας ὀνόματι Μάρσαλ. Τοῦ εἶπα γιατί εἴχαμε ἔρθει. Ἦταν φιλικός. Μέ πῆρε σ' ἕνα μικρό δωμάτιο πού ἦταν πίσω, ὅπου μοῦ πρόσφερε πρωινό. Εἶπε ὅτι ἄν τόν εἶχε δεῖ κανείς νά δίνει φαγητό στή Μάνα Τζόουνς θά τοῦ ἔκλειναν τό μαγαζί. Μοῦ ἐξήγησε πῶς θά μποροῦσαν οἱ ἀνακοινώσεις τῆς συγκέντρωσής μου, νά περάσουν μέσα στά ὀρυχεῖα ὥς τό μεσημέρι. Ἀλλά ὅλη τή ὥρα ἦταν φοβισμένος, καί κοίταζε συνέχεια ἔξω ἀπό τό μικρό παράθυρο.

Ἀργά ἐκείνη τή νύχτα, μιά ὁμάδα ἀπό ἀνθρακωρύχους, μαζεύτηκε ἕνα μίλι περίπου ἔξω ἀπ' τήν πόλη, ἀνάμεσα στά βράχια. Δέν μπορούσαμε νά δοῦμε ὁ ἕνας τό πρόσωπο τοῦ ἄλλου μέσα στό σκοτάδι. Στό φῶς ἑνός παλιοῦ φαναριοῦ τούς ὅρκισα.

Τήν ἄλλη μέρα σαράντα ἄντρες ἀπολύθηκαν καί γράφτηκαν στή μαύρη λίστα. Τό ἑπόμενο βράδυ, ὀργανώσαμε ἄλλη μιά ὁμάδα καί ὅλοι ἀπολύθηκαν. Ἔτσι ἄρχισε ὁ ἀγώνας. Ὁ κύριος Μάρσαλ, ὁ μπακάλης, πῆρε κουράγιο. Μοῦ νοίκιασε τό κατάστημά του, καί ἄρχισα νά διοργανώνω συγκεντρώσεις ἐκεῖ. Ὁ γενικός διευθυντής τῶν ὀρυχείων ἦρθε ἀπό τό Κολόμπους, καί ἔκανε κι αὐτός μιά συγκέντρωση.

«Ντροπή», εἶπε, «νά παρασύρεστε ἀπό μιά γριά γυναίκα!»

«Ζήτω ἡ Μάνα Τζόουνς!» φώναξαν οἱ ἀνθρακωρύχοι.

Τήν ἑπόμενη Κυριακή ἔκανα μιά συγκέντρωση στό δάσος.

'Ο γενικός διευθυντής, κύριος Τζάκ Ρόουεν, κατέβηκε ἀπό τό Κολόμπους, μέ τό πολυτελές ἁμάξι του. 'Οργάνωσα μιά παρέλαση τῶν ἀντρῶν ἐκείνη τήν Κυριακή. Εἴχαμε καί τόν τελευταῖο ἀνθρακωρύχο μαζί μας. Σταθήκαμε μπροστά στό ξενοδοχεῖο τῆς ἑταιρίας, καί φωνάζαμε νά βγεῖ ἔξω ὁ γενικός διευθυντής. Δέν ἐμφανίστηκε. Δυό ἀπ' τά χαϊδεμένα σκυλάκια τῆς ἑταιρίας ἦταν στή βεράντα. Ἕνας ἀπ' αὐτούς εἶπε: «Θά μ' ἄρεσε νά κρεμάσω ἐκείνη τή γριά σ' ἕνα δέντρο».

«Ναί», εἶπε ὁ ἄλλος, «καί γώ θά 'θελα νά τραβήξω τό σκοινί!»

Προχωρήσαμε πρός τό μέρος τῆς συγκέντρωσής μας κάτω ἀπό τά δέντρα. Πάνω ἀπό χίλια ἄτομα ἦρθαν, καί μαζί ἔφτασαν καί τά δυό χαϊδεμένα σκυλάκια, προσπαθώντας νά μήν ξεχωρίζουν ἀπό τούς ἄλλους. Σηκώθηκα νά μιλήσω, κάλυψα τά νῶτα μου σ' ἕνα μεγάλο δέντρο, καί δείχνοντας πρός τούς κοπρίτες, εἶπα: «Εἴπατε ὅτι θά θέλατε πολύ νά κρεμάσετε αὐτή τή γριά σ' ἕνα δέντρο. Λοιπόν, ἐδῶ εἶναι ἡ γριά, ἐδῶ καί τό δέντρο. Φέρτε τό σκοινί σας νά τήν κρεμάσετε!»

Καί ἔτσι, δημιουργήθηκε τό σωματεῖο στό Κέλυ Κρήκ. Δέν ξέρω ἄν οἱ ἄντρες κράτησαν τά κέρδη πού εἶχαν ἀποσπάσει ἀπ' τήν ἑταιρία. Τό νά βάζεις ἀνθρώπους στό σωματεῖο, εἶναι σάν νά τούς βάζεις στό νηπιαγωγεῖο τῆς ἐκπαίδευσής τους, καί γι' αὐτό, κάθε δύναμη εἶναι ἐνάντια στήν παραπέρα ἐκπαίδευσή τους. Οἱ ἄνθρωποι πού ζοῦνε ἐκεῖ πάνω σ' αὐτά τά μοναχικά ποταμάκια, ἔχουν γιά τήν ἰδεολογική τους ἀνάπτυξη μόνο τίς Χριστιανικές 'Αδελφότητες Νέων τῶν ἀφεντικῶν, τούς παπάδες καί τούς δασκάλους τῶν ἀφεντικῶν, τούς γιατρούς καί τίς ἐφημερίδες τῶν ἀφεντικῶν. Ἄρα δέν παίρνουν καί πολλά πράγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΕΝΑΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ ΜΕ ΑΝΘΡΩΠΙΑ

Τόν 'Ιούνη τοῦ 1902, ὀργάνωσα μιά συγκέντρωση τῶν ἐργατῶν ἐξόρυξης πίσσας τοῦ Κλάρκσμπεργκ, στή Δυτική Βιρτζίνια. Μίλησα γιά τό ζήτημα τῆς ἀπεργίας —γιά ποιό ἄλλο ζήτημα θά μποροῦσε νά μιλάει κανείς μέ τούς ἀνθρακωρύχους; 'Εννέα ὀργανωτές κάθονταν κάτω ἀπό ἕνα δέντρο ἐκεῖ κοντά. Ἕνας ἀστυνόμος τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν τούς ζήτησε νά μοῦ ποῦν ὅτι ἤμουν ὑπό κράτηση. Ἕνας ἀπ' αὐτούς ἀνέβηκε στήν ἐξέδρα.

«Μάνα», εἶπε, «συλλαμβάνεσαι. Ἔχουν πάρει διαταγή νά μή σ' ἀφήσουν νά μιλήσεις».

Ἔριξα μιά ματιά στόν ἀστυνόμο καί εἶπα: «Θά εἶμαι ἐντάξει μαζί σου. Περίμενε μέχρι νά τελειώσω». Συνέχισα νά μιλάω μέχρι πού τελείωσα. Μετά εἶπα: «'Αντίο παιδιά, συλλαμβάνομαι. Ἴσως χρειαστεῖ νά πάω φυλακή. Ἴσως νά μή σᾶς δῶ γιά πολύ καιρό. Συνεχίστε αὐτόν τόν ἀγώνα! Μήν τόν ἐγκαταλείψετε! Μή δίνετε σημασία στή μηχανή πού βγάζει διαταγές στό Πάρκερσμπεργκ. 'Ο ὁμοσπονδιακός δικαστής εἶναι ἕνας προδότης, ἔτσι κι ἀλλιῶς. Ὅταν ἐσεῖς πεινᾶτε, αὐτός παίζει γκόλφ. 'Ενῶ ἐσεῖς δουλεύετε γιά τήν ἀνθρωπότητα, αὐτός βγάζει διαταγές γιά τίς δυνάμεις τοῦ χρήματος».

'Εκείνη τή νύχτα, μερικούς ἀπό τούς ὀργανωτές καί ἐμένα μᾶς πῆγαν στό Πάρκερσμπεργκ, σέ μιά ἀπόσταση 84 μιλίων. Πέντε βοηθοί ἀστυνόμου πῆγαν μέ τούς ἄντρες, καί ἕνας ἀνιψιός τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ ἀστυνόμου, ἕνα ὡραῖο παιδί,

ἀνέλαβε ἐμένα. Στό τρένο ἔκανα τό ἀγόρι νά συμπαθήσει τήν ὑπόθεση τῶν ἀνθρακωρύχων. Ὅταν κατεβήκαμε ἀπό τό τρένο, τά παιδιά καί οἱ πέντε ἀστυνομικοί ξεκίνησαν πρός τή μιά κατεύθυνση κι ἐμεῖς πρός τήν ἄλλη.

«Ἀγόρι μου», εἶπα στό φρουρό μου, «κοίταξε, πήραμε λάθος κατεύθυνση».

«Ὄχι, Μάνα», εἶπε.

«Τότε πηγαίνουν αὐτοί σέ λάθος κατεύθυνση, ἀγόρι μου».

«Ὄχι, Μάνα. Ἐσύ πηγαίνεις στό ξενοδοχεῖο. Αὐτοί πηγαίνουν στή φυλακή».

«Ἀγόρι μου», εἶπα σταματώντας ἐπιτόπου, «εἶμαι ὑπό κράτηση;»

«Εἶσαι, Μάνα».

«Τότε θά πάω στή φυλακή μέ τά παιδιά μου». Γύρισα μπρός πίσω. «Ποῦ ἀκούστηκε ἡ Μάνα Τζόουνς, νά πηγαίνει στό ξενοδοχεῖο, τή στιγμή πού τά παιδιά της βρίσκονται στή φυλακή;»

Ἀκολούθησα βιαστικά τά παιδιά καί πῆγα μαζί τους στή φυλακή. Ἀλλά ὁ φύλακας καί ἡ γυναίκα του δέ μ' ἔβαλαν σ' ἕνα κανονικό κελί. «Μάνα», εἶπαν, «εἶσαι φιλοξενούμενή μας». Καί μοῦ φέρθηκαν σάν νά ἤμουν μέλος τῆς οἰκογένειας, βγάζοντας τό καλύτερο πού εἶχαν γιά νά τρώω, «χοντραίνοντάς με», ὅπως ἔλεγαν. Ξεκουράστηκα πραγματικά καλά, ὅσο ἤμουν μαζί τους.

Μᾶς πῆγαν στό ὁμοσπονδιακό δικαστήριο γιά δίκη. Εἴχαμε παραβιάσει κάτι πού τό ἔλεγαν διαταγή. Τά ἀφεντικά, γιά ὁτιδήποτε δέ θέλαν νά κάνουν οἱ ἀνθρακωρύχοι, ἔβγαζαν μιά διαταγή πού τό ἀπαγόρευε. Ἡ ἑταιρία ἔφερε μιά γυναίκα γιά μάρτυρα. Κατάθεσε ὅτι εἶχα πεῖ στούς ἀνθρακωρύχους νά πᾶνε στά ὀρυχεῖα καί νά πετάξουν ἔξω τούς ἀπεργοσπάστες. Ἦταν μιά φτωχή, κοκαλιάρα γυναίκα, μέ τρομαγμένα μάτια, καί φόραγε τό γιορτινό της φουστάνι σάν νά πήγαινε στήν ἐκκλησία. Κοίταξα τήν κακόμοιρη σκλάβα τῆς Ἑταιρίας Ἄνθρακος καί ἔνιωσα λύπη γι' αὐτήν: λύπη, γιατί ὑπῆρχε πλάσμα, μέ τόσο χαμηλό ἐπίπεδο πού μποροῦσε νά ψευδομαρτυρήσει γιά μιά χούφτα δεκάρες.

Κατέθεσα, καί ὁ δικαστής μέ ρώτησε ἄν εἶχα δώσει αὐτή

τή συμβουλή στούς ἀνθρακωρύχους, ἄν τούς εἶχα πεῖ νά χρησιμοποιήσουν βία.

«Γνωρίζω κύριε», εἶπα, «ὅτι θά ἦταν αὐτοκτονία γιά μένα νά κάνω μιά τέτοια τοποθέτηση δημόσια. Εἶμαι περισσότερο προσεχτική, ξέρετε. Ἔχετε σαράντα χρόνια σ' αὐτή τήν ἕδρα, δέν εἶναι ἔτσι, δικαστά;»

«Ναί, τόσα ἔχω», εἶπε.

«Καί σέ σαράντα χρόνια, μάθατε νά ξεχωρίζετε ἕνα ψέμα ἀπό τήν ἀλήθεια, δικαστά;»

'Ο εἰσαγγελέας τινάχτηκε ὄρθιος, καί κουνώντας τό δάχτυλό του πρός ἐμένα εἶπε: «'Εντιμότατε, ἐδῶ βρίσκεται ἡ πιό ἐπικίνδυνη γυναίκα τῆς χώρας σήμερα. 'Αποκάλεσε τήν 'Εντιμότητά σας προδότη. 'Αλλά θά πρότεινα στό δικαστήριο νά τῆς δοθεῖ χάρη, ἐάν ἡ ἴδια συγκατατεθεῖ νά ἐγκαταλείψει τήν πολιτεία καί νά μήν ξαναγυρίσει ποτέ».

«Δέν ἦρθα στό δικαστήριο γιά νά ζητήσω συγγνώμη», εἶπα, «ἀλλά γιά νά βρῶ δικαιοσύνη. Καί δέ θά ἐγκαταλείψω τήν πολιτεία, ὅσο ὑπάρχει ἀκόμα καί ἕνα μόνο μικρό παιδάκι πού μοῦ ζητάει νά μείνω καί νά δώσω μάχη γιά τό ψωμί του».

«Μέ ἀποκαλέσατε προδότη;» ρώτησε ὁ δικαστής.

«Φυσικά καί τό ἔκανα, δικαστά».

«Πῶς ἔγινε καί μέ εἴπατε προδότη;»

«Ὅταν μέ συλλάβατε, μιλοῦσα μόνο γιά τό σύνταγμα, μιλοῦσα σ' ἕνα πλῆθος ἀνθρώπων γιά τή ζωή καί τήν ἐλευθερία καί γιά μιά ἐλπίδα εὐτυχίας, σέ ἀνθρώπους πού τούς λήστευαν χρόνια τά ἀφεντικά τους, σέ ἀνθρώπους πού τούς ἔχουν κάνει βιομηχανικούς σκλάβους. Σκεφτόμουν τόν ἀθάνατο Λίνκολν καί μοῦ 'ρθε στό μυαλό αὐτό πού 'χα διαβάσει στίς ἐφημερίδες. Ὅταν ὁ Λίνκολν διόρισε ὁμοσπονδιακό δικαστή σ' αὐτή τήν ἕδρα, δέν προσδιόρισε "πρεσβύτερο ἤ νεώτερο". 'Εσεῖς κι ὁ πατέρας σας ἔχετε τά ἴδια ἀρχικά. 'Ο πατέρας σας ἔλειπε ὅταν ἦρθε ὁ διορισμός, κι ἔτσι τόν πήρατε ἐσεῖς. Αὐτό δέν εἶναι προδοσία ἀπέναντι στόν πατέρα σας δικαστά;»

«Ποτέ δέν τό ἔχω ξανακούσει αὐτό», εἶπε.

Ἕνας τύπος πατώντας στά νύχια τῶν ποδιῶν, μέ πλησίασε καί ψιθύρισε: «Κυρία, μή λές "δικαστά" ἤ "κύριε" στό δικαστήριο. Λέγε "'Εντιμότατε"».

«Ποιός είναι τό δικαστήριο;» τόν ρώτησα ψιθυριστά κι ἐγώ.

«'Ο 'Εντιμότατος στήν ἕδρα», εἶπε κατάπληκτος.

«'Αναφέρεσαι στό γέρο πού εἶναι πίσω ἀπό τή δικαστική ἕδρα; Καλά, δέν μπορῶ νά τόν ἀποκαλέσω ''Εντιμότατο'' μέχρις ὅτου μάθω πόσο ἔντιμος εἶναι. Ἔδωσα ὅρκο νά πῶ τήν ἀλήθεια ὅταν ἄρχισα νά καταθέτω».

Ὅταν τό δικαστήριο διέκοψε, μοῦ εἶπαν ὅτι ὁ δικαστής ἐπιθυμεῖ νά μέ δεῖ στό γραφεῖο του. Ὅταν μπῆκα στό δωμάτιο, ὁ δικαστής ἅπλωσε τό χέρι του καί ἔπιασε τό δικό μου, καί εἶπε: «Θά ἤθελα νά σοῦ ἀποδείξω ὅτι δέν εἶμαι προδότης, ὅτι δέν πρόδωσα τόν πατέρα μου».

Μοῦ ἔδειξε ἔγγραφα πού ἀπόδειχναν ὅτι ἡ εἴδηση ἦταν λαθεμένη καί εἶχε κυκλοφορήσει ἀπό τούς ἐχθρούς του.

«Δικαστά», εἶπα, «ζητῶ συγγνώμη. Καί θά ἦταν χαρά μου, νά δικαστῶ ἀπό ἕνα δικαστή, πού ἔχει μέσα του τόση ἀνθρωπιά, ὥστε νά πικραίνεται ὅταν τόν ἀποκαλοῦν προδότη. Καί πού δέ θέλει νά εἶναι τέτοιος. Ἴσως νά καταλαβαίνεις πῶς αἰσθανόμαστε γι' αὐτό ἐμεῖς οἱ ἐργαζόμενοι».

Δέ μέ καταδίκασε, μέ ἄφησε νά φύγω, ἀλλά δίκασε τούς ἄντρες, πού εἶχαν πιαστεῖ μαζί μου, σέ ἑξήντα καί ἐνενήντα μέρες φυλακῆς.

'Επρόκειτο νά φύγω ἀπό τό Πάρκερσμπεργκ τό ἄλλο βράδυ γιά τό Κλάρκσμπεργκ. 'Ο κ. Μάρφυ, κάτοικος τοῦ Πάρκερσμπεργκ, ἦρθε νά μοῦ ἐκφράσει τή λύπη του πού ἔφευγα. Εἶπε ὅτι ἦταν χαρούμενος πού ὁ δικαστής δέ μέ εἶχε καταδικάσει. Τοῦ εἶπα: «'Εάν ἡ διαταγή παραβιάστηκε, ἐγώ ἤμουν ἡ μόνη πού τό ἔκανα. Τά παιδιά δέ μίλησαν καθόλου. Λυπᾶμαι πού πρέπει νά πᾶνε φυλακή γιά μένα κι ἐγώ νά εἶμαι ἐλεύθερη. 'Αλλά δέ θά προσπαθήσω νά παραβιάσω τίς φυλακές. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι δέν πειράζει καί πολύ. Εἶναι νέοι καί γεροί καί ἔχουν πολύ χρόνο μπροστά τους γιά νά συνεχίσουν. 'Εγώ εἶμαι γριά καί ἔχω πολλά νά κάνω ἀκόμα. Μόνο ὁ Μπάρνεη Ράις ἔχει ἀδύνατη καρδιά, καί ἡ γυναίκα του εἶναι ἀσθενικιά, καί ὑποφέρει ἀπό τά νεῦρα της. Ὅταν μάθει γιά τήν καταδίκη του, ἴσως καταρρεύσει καί μπορεῖ νά ἐγκαταλείψει τά μικρά παιδιά της χωρίς τή μητρική φροντίδα».

'Ο κ. Μάρφυ μοῦ εἶπε: «Μάνα Τζόουνς, πιστεύω ὅτι ἄν πᾶς καί ἐξηγήσεις τήν κατάσταση τοῦ Ράις στό δικαστή, θά τοῦ δώσει χάρη».

Πῆγα στό σπίτι τοῦ δικαστῆ. Μέ προσκάλεσε σέ δεῖπνο.

«Ὄχι, δικαστά», εἶπα. «Ἦρθα νά σέ δῶ γιά τόν Μπάρνεη Ράις».

«Τί συμβαίνει μ' αὐτόν;»

«Εἶναι καρδιακός καί ἡ γυναίκα του ὑποφέρει ἀπό τά νεῦρα της».

«Εἶναι καρδιακός;»

«Ναί, εἶναι ἄσχημα καί ἴσως πεθάνει στή φυλακή σας. Ξέρω ὅτι δέν τό θέλετε αὐτό».

«Ὄχι», ἀπάντησε ὁ δικαστής, «δέν τό θέλω».

Τηλεφώνησε στό δεσμοφύλακα καί τοῦ ζήτησε νά φέρει τό Ράις στό τηλέφωνο. 'Ο δικαστής εἶπε: «Πῶς εἶναι ἡ καρδιά σου Μπάρνεη;»

«Καρδιά μου εἶναι ἐντάξει, ἐντάξει», εἶπε ὁ Μπάρνεη. «Εἶναι αὐτό τό γερο-δικαστή πού μ' ἔβαλε στή φυλακή γιά ἑξήντα μέρες πού ἔχει κάποιο λάθος στήν καρδιά του. 'Εγώ τριγύριζα μέ τή Μάνα Τζόουνς».

«Ὅλα καλά μέ τήν καρδιά σου, ἔ;»

«Ναί, δέν ὑπάρχει διάβολε λάθος πράμα μέ δικιά μου καρδιά! Ποιός εἶναι ἐσύ ἐκεῖ πού μιλᾶς;»

«Δέν πειράζει, θέλω νά μάθω τί συμβαίνει μέ τήν καρδιά σου».

«Νά πάρει ὁ διάολος, ἐμένα ἡ καρδιά εἶναι ἐντάξει, σοῦ λέω».

'Ο δικαστής γύρισε σέ μένα καί εἶπε: «'Ακοῦς τή γλώσσα του;»

Τοῦ εἶπα ὅτι δέν ἄκουσα καί μοῦ ἐπανέλαβε τήν ἀπάντηση τοῦ Μπάρνεη. «Στίς δυό λέξεις ἡ μία εἶναι βρισιά», εἶπε.

«Δικαστά», εἶπα, «αὐτός εἶναι ὁ τρόπος πού ἐμεῖς οἱ ἀγράμματοι ἐργάτες παρακαλᾶμε!»

«Παρακαλᾶς κι ἐσύ μ' αὐτόν τόν τρόπο;»

«Ναί δικαστά, ὅταν θέλω μιά γρήγορη ἀπάντηση».

«'Αλλά ὁ Μπάρνεη λέει ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτε τό ἀνησυχητικό μέ τήν καρδιά του».

«Δικαστά, αὐτό τό παιδί δέν ξέρει τή διαφορά μεταξύ τῆς

καρδιᾶς του καί τοῦ συκωτιοῦ του. Πῆγα σέ συγκεντρώσεις μαζί του καί ὅταν γυρίζαμε στό σπίτι, ἀπό τό δρόμο ἤ ἀπό τίς γραμμές, πολλές φορές ἔπρεπε νά κάτσει κάτω γιά νά ξαναβρεῖ τήν ἀνάσα του».

Ὁ δικαστής κάλεσε τό γιατρό τῆς φυλακῆς καί τοῦ εἶπε νά πάει νά ἐξετάσει τήν καρδιά τοῦ Μπάρνεη τό πρωί. Ἐντωμεταξύ ζήτησα ἀπό τό φίλο μου, τόν κ. Μάρφυ, νά δεῖ τό γιατρό τῶν φυλακῶν. Ἔτσι τήν ἄλλη μέρα ὁ Μπάρνεη ἀφέθηκε ἐλεύθερος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Ο ΡΟΥΣΒΕΛΤ ΚΑΛΕΣΕ ΤΟΝ ΤΖΟΝ ΜΙΤΣΕΛ

Ἡ ἀπεργία τῶν ἀνθρακωρύχων, πού ἄρχισε τήν ἄνοιξη μέ 90.000 δολάρια στό ταμεῖο, τελείωσε τό φθινόπωρο, μέ πάνω ἀπό δέκα ἑκατομμύρια δολάρια στήν κατοχή τῶν Ἑνωμένων Ἐργατῶν Ὀρυχείων. Ἡ ἀπεργία ἦταν εἰρηνική. Οἱ ἀνθρακωρύχοι εἶχαν τήν ὑποστήριξη τοῦ κοινοῦ. Τά ὀρυχεῖα νεκρώθηκαν ἐντελῶς. Ἐργοστάσια καί σιδηρόδρομοι ἔμειναν χωρίς κάρβουνο.

Κατά τό φθινόπωρο, ἡ Νέα Ὑόρκη ἄρχισε νά ὑποφέρει. Τόν Ὀχτώβρη, ὁ κ. Ροῦσβελτ συγκάλεσε τόν «Ἐλέω Θεοῦ Μπέρ», πρόεδρο τῆς Ἕνωσης Παραγωγῶν Ἄνθρακα καί ἄλλους παράγοντες τῶν Ἑταιριῶν Ἄνθρακος, στήν Οὐάσινγκτον. Κάλεσε ἐπίσης καί τή διοίκηση τοῦ συνδικάτου τῶν ἀνθρακωρύχων. Κάθισαν στό γραφεῖο, οἱ διευθυντές τοῦ κάρβουνου ἀπό τή μιά πλευρά, ἡ διοίκηση τῶν ἀνθρακωρύχων ἀπό τήν ἄλλη, κι ὁ πρόεδρος στήν κεφαλή τοῦ τραπεζιοῦ, ἀνάμεσα στίς δυό ὁμάδες.

Συζήτησαν τήν ὑπόθεση, καί οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν ὀρυχείων δέν ἤθελαν νά συγκατανεύσουν σέ κανενός εἴδους συμφωνία. Ὁ κ. Μπέρ εἶπε ὅτι πρίν δεχτεῖ ὁποιαδήποτε διαδικασία διαιτησίας μέ τό συνδικάτο, θά καλοῦσε τήν ἐθνοφρουρά, καί θά ἔριχνε μέ τά ὅπλα τούς ἀνθρακωρύχους πίσω στά ὀρυχεῖα.

Ἡ συνάντηση τελείωσε χωρίς ἀποτέλεσμα. Ὁ κ. Ροῦσβελτ κάλεσε τόν Τζόν Μίτσελ. Τόν χτύπησε στόν ὦμο, τοῦ εἶπε ὅτι αὐτός ἦταν ὁ ἀληθινός πατριώτης καί νομοταγής

πολίτης καί ὄχι οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν ὀρυχείων. Μετά τίς διαπραγματεύσεις φτάσαμε σέ ἀδιέξοδο.

Ὁ κ. Μίτσελ ἀνέφερε στούς ἀνθρακωρύχους τί ἔγινε στίς διαπραγματεύσεις. Αὐτοί εἶπαν: «Ἐντάξει. Ἔχουμε ἀρκετά χρήματα γιά νά κρατήσουμε μέχρι νά νικήσει ἡ ἀπεργία. Θά παλέψουμε μέχρι τό τέλος. Μέχρις ὅτου τ' ἀφεντικά ἀναγνωρίσουν τό σωματεῖο μας καί δεχτοῦν τά αἰτήματά μας».

Ἡ Γουόλ Στρήτ κάλεσε τόν κ. Πίρποντ Μόργκαν νά ἐπιστρέψει ἀπό τήν Εὐρώπη. Αὐτός ἦρθε. Ἡ κατάσταση ἦταν σοβαρή γιά τ' ἀφεντικά. Τό κοινό ἦταν ἀγανακτισμένο μέ τήν ἀδιαλλαξία τους.

Κάποιος κ.— ἔγραψε στό Μοντγκόμερυ ὅπου βρισκόμουν σάν ὀργανωτής, καί μοῦ ζήτησε νά πάω στή Νέα Ὑόρκη, λέγοντας ὅτι ἐπιθυμοῦσε νά συζητήσει μαζί μου γιά τήν ἀπεργία. Πῆγα στά γραφεῖα τοῦ συνδικάτου στό Οὐίλκσμπαρ καί ρώτησα τόν κ. Μίτσελ τί ἔπρεπε νά κάνω.

«Πήγαινε Μάνα», μοῦ εἶπε αὐτός, «ἀλλά ὅ,τι κι ἄν κάνεις, νά μή συμφωνήσεις τίποτα μέ καμιά ἄλλη ὁμάδα ἔξω ἀπ' τό συνδικάτο, πού ἴσως νά ἔχει ἀναλάβει τή διαιτησία τῆς ἀπεργίας. Τό σωματεῖο κέρδισε αὐτή τήν ἀπεργία. Τά ἀφεντικά γνωρίζουν ὅτι ἔχουν χτυπηθεῖ καί ὅτι πρέπει νά διαπραγματευτοῦν μέ τούς Ἑνωμένους Ἐργάτες Ὀρυχείων».

«Ὄχι», εἶπα, «δέ θά κάνω καμιά συμφωνία μέ ὁποιαδήποτε ἄλλη ὁμάδα ἀναλάβει τή διευθέτηση τοῦ θέματος. Θά σέ κρατάω ἐνήμερο».

Συνάντησα τόν κ.— καί ἐξετάσαμε τήν κατάσταση. Μετά αὐτός κατέβηκε μέχρι τό γραφεῖο τοῦ κ. Μόργκαν κι ἐγώ τόν περίμενα νά γυρίσει. «Ὁ κ. Μόργκαν εἶναι πάρα πολύ στενοχωρημένος», μοῦ εἶπε ὅταν γύρισε. «Λέει ὅτι οἱ ἀνθρακωρύχοι μᾶς ἔχουν στό χέρι!»

Τήν Κυριακή τό ἀπόγευμα, ὁ κ. Μπέρ καί ἡ παρέα του συναντήθηκαν στό κότερο τοῦ κ. Μόργκαν, στ' ἀνοιχτά τοῦ κόλπου τῆς Νέας Ὑόρκης. Ὁ κ. Ρούτ κατέβηκε ἀπό τήν Οὐάσινγκτον γιά νά ἐκπροσωπήσει τό Ροῦσβελτ. Σέ κανένα δημοσιογράφο δέν ἐπιτράπηκε ἡ εἴσοδος ἐκεῖ. Κανένα τηλεγράφημα οὔτε τηλεφώνημα δέν ἔγινε, οὔτε δόθηκε καμιά

ἀνακοίνωση. Αὐτό πού συζήτησαν ἦταν πῶς νά χάσουν τήν ἀπεργία μέ τίς λιγότερες δυνατές ἀπώλειες. 'Αλλά αὐτό πού μέ κανέναν τρόπο δέν ἤθελαν, ἦταν νά χαρίσουν τή νίκη στό σωματεῖο!

'Ο κ. Ρούτ ἔδωσε τή λύση. 'Ο πρόεδρος θά ὅριζε «μιά ἀμερόληπτη ἐπιτροπή ἔρευνας». Μ' αὐτό τόν τρόπο θά ἀπόφευγαν τή συνθηκολόγηση μέ τό συνδικάτο, καί θά ἔδιναν τή δυνατότητα στ' ἀφεντικά νά δείξουν ὅτι ὑποχωροῦν μπροστά στήν κοινή γνώμη, ἐνῶ οἱ ἀνθρακωρύχοι θά ἔχαναν τή συμπαράσταση τοῦ κόσμου, ἄν ἀρνιόνταν νά ὑποβάλουν τήν ὑπόθεσή τους στήν ἐπιτροπή.

Τό ἄλλο πρωί, Δευτέρα, ὁ φίλος μου κ.— συνάντησε τόν κ. Μόργκαν στή Λεωφόρο Μάντισον 209. 'Από αὐτό τό ραντεβού ἦρθε πίσω φωνάζοντας: «'Η λήξη τῆς ἀπεργίας συμφωνήθηκε».

Γύρισα στό Οὐίλκσμπαρ καί διαπίστωσα ὅτι ὁ κ. Μίτσελ εἶχε ἤδη πάει στήν Οὐάσινγκτον καί εἶχε συμφωνήσει, ὡς πρός τό διακανονισμό τῆς ἀπεργίας ἀπό μιά ἐπιτροπή διορισμένη ἀπό τόν προέδρο.

«Δέ θά ἦταν ποτέ σωστό ν' ἀρνηθῶ στόν πρόεδρο», εἶπε, ὅταν προσπάθησα νά τόν ἀποτρέψω ἀπό τή συμμετοχή στίς διαπραγματεύσεις.

«Ἔχεις μιά καλή δικαιολογία γιά νά πεῖς στόν πρόεδρο», τοῦ ἀπάντησα. «Πές του ὅτι ὅταν φύγατε ἀπό τό γραφεῖο του, μετά τήν τελευταία συζήτηση, ὁ κ. Μπέρ εἶπε ὅτι θά ἔριχνε τούς ἀνθρακωρύχους μέ τή βία στά ὀρυχεῖα, πρίν νά συμφωνήσει ὁτιδήποτε μέ τό συνδικάτο τους. Πές του ὅτι οἱ ἀνθρακωρύχοι εἶπαν "Πολύ ὡραῖα. Καί μεῖς θά πολεμήσουμε μέχρι τό τέλος, γιά τήν ἀναγνώριση τῶν 'Ενωμένων 'Εργατῶν 'Ορυχείων"».

«Δέ θά ἦταν σωστό νά τό πῶ αὐτό στόν πρόεδρο», ἀπάντησε.

Τήν ἴδια νύχτα, ὁ κ. Μίτσελ συνοδευόμενος ἀπό τόν κ. Οὐέλμαν, ἐπί τοῦ τύπου ἐκπρόσωπο τοῦ Ροῦσβελτ, πῆγε στήν Οὐάσινγκτον. Τό ἄλλο πρωί ὁ πρόεδρος τόν δέχτηκε σέ ἀκρόαση. Πρίν ἀκόμα φύγει ἀπό τό Λευκό Οἶκο, οἱ ἐφημερίδες, τά περιοδικά καί ὁ κλῆρος σκίζονταν νά τόν παινέψουνε, ἀποκαλώντας τον τό μεγαλύτερο ἐργατικό ἡγέτη σέ ὅλη τήν

'Αμερική. 'Ο κ. Μίτσελ δέν ἦταν ἀνέντιμος, ἀλλά εἶχε ἕνα ἀδύνατο σημεῖο, τό ὅτι τοῦ ἄρεσε νά τόν κολακεύουν. Καί τά συμφέροντα χρησιμοποίησαν αὐτό τό ἀδύνατο σημεῖο γιά νά ἐξυπηρετήσουν τά σχέδιά τους.

Ὅταν ἐπέστρεψε στό Οὐίλκσμπαρ, παπάδες, ὑπουργοί καί πολιτικοί γονάτισαν μπροστά του. Μπάντες τόν συνόδεψαν στό σταθμό. Οἱ ἄντρες ἔβγαλαν τ' ἄλογα ἀπ' τήν ἅμαξά του καί τόν ὁδήγησαν οἱ ἴδιοι. Παρελάσεις μέ λάβαρα γίνονταν πρός τιμήν του, στό πλάι τῆς ἅμαξας. Τά μαῦρα μαλλιά του ἦταν τραβηγμένα πίσω ἀπό τό μέτωπό του. Τό πρόσωπό του ἦταν χλομό. Τά σκοτεινά μάτια του ἔλαμπαν ἀπό ἔξαψη. Ὑπῆρχαν βαθιές ρυτίδες στό πρόσωπό του, μάρτυρες τοῦ τί εἶχε περάσει.

Οἱ κολακεῖες καί οἱ τιμές ἔχαναν τή δουλειά τους στήν περίπτωση τοῦ Τζόν Μίτσελ. 'Η ἀπεργία εἶχε νικήσει. Καθόλου ἀνθρακίτης δέν ἔβγαινε. Τά ἀφεντικά θά μποροῦσαν νά εἶχαν ἀναγκαστεῖ νά συμφωνήσουν μέ τό σωματεῖο, ἐάν ὁ κ. Μίτσελ εἶχε μείνει σταθερός. Οἱ ἀρχές τοῦ συνδικαλισμοῦ θά εἶχαν κερδίσει μιά ἠθική νίκη. Αὐτό κατά τή γνώμη μου, θά ἦταν πιό σημαντικό, ἀπό τά ὑλικά ὠφέλη πού κέρδισαν οἱ ἀπεργοί μέ τήν ἀπόφαση πού βγῆκε ἀργότερα ἀπό τό γραφεῖο τοῦ προέδρου.

'Ο κ. Μίτσελ πέθανε πλούσιος, ἔχοντας ὅμως χάσει τήν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ, τόν ὁποῖο εἶχε ὑπηρετήσει κάποτε.

Ἕνα ἀπό τά ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς ἀπεργίας ἦταν ἡ ψήφιση τοῦ Νόμου τῆς 'Ιρλανδικῆς Λινάτσας —γιά τήν ἵδρυση χωροφυλακῆς. Σάν πρόφαση γιά τή σύνταξη αὐτοῦ τοῦ νόμου εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ἡ προστασία τοῦ ἀγρότη. Οἱ ἐργαζόμενοι κατέβηκαν στό Χάρσμπεργκ καί πάλεψαν γιά νά περάσει ὁ νόμος. Μισοῦσαν τήν ἰδιωτική ἀστυνομία τῶν ἑταιριῶν ἄνθρακος καί σιδήρου, καί πίστευαν ὅτι μέ τήν καινούρια ἀστυνομία, τά πράγματα θά ἦταν καλύτερα γιά τούς ἴδιους. Ξέχασαν ὅτι ἡ ἰδιωτική ἀστυνομία τῶν ὀρυχείων μποροῦσε νά ἑνωθεῖ μέ τήν ἐπίσημη ἀστυνομία, ξεχάσανε τήν περίπτωση τῆς 'Ιρλανδίας, ἀπ' ὅπου εἶχε ἔρθει ὁ νόμος: τά κτήνη τῆς χωροφυλακῆς εἶχαν πνίξει τήν 'Ιρλανδία στό αἷμα ἀντρῶν καί γυναικῶν.

«Κανένας έντιμος άνθρωπος δέ θά μπεῖ», μοῦ εἶπε ἕνα ἐργατικό στέλεχος, ὅταν τοῦ μίλησα γιά τούς φόβους μου.

«Τότε, θά μείνουν οἱ ἐργάτες μόνοι τους ἐνάντια στούς κακοποιούς, τούς πιστολάδες καί τούς μπράβους πού θά μποῦν», τοῦ ἀπάντησα.

Καί ἀκριβῶς ἔτσι ἔγινε.

Παρακολούθησα τίς ἀκροάσεις τῆς διερευνητικῆς ἐπιτροπῆς, πού εἶχε ὁρίσει ὁ πρόεδρος Ροῦσβελτ. Δέ θά ξεχάσω ποτέ τά λόγια, μέ τά ὁποῖα ὁ Τζόν Μίτσελ ἐμφανίστηκε μπροστά στήν ἐπιτροπή:

«Γιά πάνω ἀπό εἴκοσι χρόνια, οἱ ἐργάτες τοῦ ἀνθρακίτη μοχθοῦν κάτω ἀπό τίς πιό ἀβάσταχτες καί ἀπάνθρωπες συνθῆκες. Τώρα θέλουν νά διορθώσουν τίς ἀδικίες πού τούς ἔχουν γίνει μέ μιά ἐργατική ἀδελφότητα».

Δέ θά ξεχάσω ποτέ τά λόγια τοῦ προέδρου Μπέρ, πού μίλησε γιά λογαριασμό τῶν ἀφεντικῶν:

«Δέν εἶναι οἱ ἀγκιτάτορες πού θά προστατέψουν τά δικαιώματα καί τά συμφέροντα τῶν ἐργαζομένων, ἀλλά οἱ Χριστιανοί καί οἱ Χριστιανές, στούς ὁποίους ὁ θεός μέ τήν ἄπειρη σοφία Του ἔδωσε τόν ἔλεγχο τῶν συμφερόντων τῆς ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας σ' αὐτή τή χώρα».

Καί δέ θά ξεχάσω ποτέ τά λόγια τοῦ μεγάλου ὑπερασπιστῆ τῆς ἐργατιᾶς Κλάρενς Ντάροου:

«Αὐτοί οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Μεγαλοδύναμου βλέπουν κάθε μέρα ἀνθρώπους νά σκοτώνονται. Βλέπουν ἀνθρώπους νά σακατεύονται, νά τυφλώνονται, νά ἀκρωτηριάζονται καί νά καταλήγουν στά πτωχοκομεῖα ἤ στίς ἄκρες τῶν δρόμων, χωρίς καμιά ἀποζημίωση. Εἶδαν τήν περιοχή τοῦ ἀνθρακίτη νά γεμίζει μεταξουργεῖα, γιατί ὁ μισθός τοῦ ἀνθρακωρύχου εἶναι τέτοιος, πού τόν ἀναγκάζει νά στέλνει τίς μικρές κόρες του νά δουλέψουν δώδεκα ὧρες τή μέρα ἤ τή νύχτα στό ἐργοστάσιο... μέ μισθό ἀνηλίκου. Ὁ πρόεδρος Μπέρ χύνει δάκρυα ὅταν τά παιδιά μπαίνουν στό σωματεῖο, ἀλλά δέν ἔχει δάκρυα νά χύσει ὅταν μπαίνουν στούς σπαστῆρες».

Ποτέ, ποτέ δέ θά ξεχάσω τά λόγια μέ τά ὁποῖα ἔκλεισε τήν ὁμιλία του, λόγια πού θά ἠχοῦν στ' ἀφτιά μου καθώς ἡ ζωή μου τραβάει πρός τό τέλος της:

«Αὐτός εἶναι ἕνας ἀπό τούς πιό σημαντικούς ἀγῶνες, τούς

ἀγῶνες πού ἔχουν σημαδέψει τήν πορεία τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας ἀπό καταβολῆς κόσμου. Καί τήν ἐλάχιστη βελτίωση τῆς θέσης του, τό ἀνθρώπινο γένος τήν ἔχει πληρώσει μέ φοβερό κόστος. Μερικοί πρέπει νά πεθαίνουν γιά νά ζήσουν οἱ ἄλλοι. Σ' αὐτούς τούς φτωχούς ἀνθρακωρύχους ἔλαχε νά σηκώσουν αὐτόν τό σταυρό, ὄχι μόνο γιά τόν ἑαυτό τους, ἀλλά καί γιά νά μπορέσει τό ἀνθρώπινο γένος νά ὑψωθεῖ σ' ἕνα ἀνώτερο ἐπίπεδο, μέ περισσότερη ἐλευθερία».

Ἡ ἐπιτροπή ἐνέκρινε ὅλα τά αἰτήματα τῶν ἀνθρακωρύχων. Τά ἀφεντικά δέχτηκαν ἀναντίρρητα τίς διαπιστώσεις της. Ἡ ἐργατική τάξη εἶχε μπεῖ στό Παλάτι τῆς Νίκης ἀπό τήν πίσω πόρτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IX

ΦΟΝΟΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ

Μέ τή λήξη τῆς ἀπεργίας τοῦ ἀνθρακίτη, τόν 'Οκτώβρη τοῦ 1902, πῆγα στ' ἀνοργάνωτα τμήματα τῆς Δυτικῆς Βιρτζίνια, μαζί μέ τόν Τζόν Χ. Ούόκερ ἀπ' τό 'Ιλλινόις. Κάναμε συγκεντρώσεις σ' ὅλο τό μῆκος τοῦ Νιού Ρίβερ, κι ἀπ' τίς δυό μεριές του, καί ὀργανώναμε τούς ἐργάτες —στό Σμίδερσφιλντς, στό Λόνγκ Έικρ, στό Κάνιλτον, στό Μποῦμερ.

Δέν ἦταν οὔτε εὔκολη οὔτε καί ἀσφαλής ἡ δουλειά, καί ἤμουνα πολύ τυχερή πού εἶχα ἕναν τόσο ἄφοβο συνεργάτη. Οἱ ἄντρες πού ἔμπαιναν στό σωματεῖο, γράφονταν στή μαύρη λίστα γιά ὁλόκληρη τήν περιοχή. Οἱ οἰκογένειές τους πετάγονταν στό δρόμο. Ἄλλους χτυποῦσαν, ἄλλους σκότωναν, ἐνῶ πολλοί ἐξαφανίζονταν χωρίς οὔτε ἴχνος τους νά βρεθεῖ. Οἱ μαγαζάτορες διατάζονταν νά μήν πουλᾶνε σ' ὅσους ἦταν μέλη τοῦ σωματείου καί στίς οἰκογένειές τους. Οἱ συγκεντρώσεις γίνονταν τή νύχτα στά δάση, σέ ἐγκαταλειμμένα ὀρυχεῖα, σέ ἀποθῆκες.

Κάναμε μιά συγκέντρωση στό Μάουντ Χόουπ. Ὅταν τελείωσε, ὁ Ούόκερ κι ἐγώ γυρίσαμε στό ξενοδοχεῖο μας καί κάτσαμε συζητώντας μέχρι ἀργά. Κάποια στιγμή ἀκούστηκε ἕνα χτύπημα στήν πόρτα.

«'Εμπρός», εἶπα.

Μπῆκε ἕνας ἀνθρακωρύχος. Ἦταν ψηλός καί ἀδύνατος καί ἔβηχε συνέχεια.

«Μάνα», εἶπε, «εἴμαστε δώδεκα πού θέλουμε νά ὀργανωθοῦμε».

Κοίταξα τόν Ούόκερ. «Μάνα», είπε αυτός, «τό Κεντρικό Γραφείο μας είπε νά κάνουμε διαφώτιση καί προπαγάνδα, άλλά όχι νά όργανώσουμε. Αυτό θά γινόταν άργότερα».

«'Εγώ θά τούς όργανώσω αυτούς τούς άνθρώπους άπόψε», τοῦ εἶπα.

«Ύπολογίζω ότι δέ θά βγάζω κάρβουνο γιά πολύ καιρό άκόμα, σ' αυτό τόν κόσμο, καί σκέφτηκα ότι θά ἦταν καλύτερα νά πεθάνω όργανωμένος», εἶπε ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ὁμάδας.

Εἶπα καί στούς ἄλλους νά περάσουν στό δωμάτιό μου καί ὁ κ. Ούόκερ τούς όρκισε.

«Λοιπόν, παιδιά, εἶστε δώδεκα. Τόσους εἶχε κι ὁ Χριστός. 'Ελπίζω, ότι ανάμεσα σέ σᾶς τούς δώδεκα δέ θά βρεθεῖ ὁ 'Ιούδας πού θά προδώσει τό σύντροφό του. 'Η δουλειά πού θά κάνετε, θά εἶναι γιά τά παιδιά σας καί γιά τό μέλλον. Κηρύσσετε ἕνα εὐαγγέλιο πού μιλάει γιά καλύτερο φαΐ, γιά καλύτερα σπίτια, γιά μιά ἀνθρώπινη ἀμοιβή γιά τόν πλοῦτο πού παράγετε. Αὐτά εἶναι τά πράγματα πού κάνουν ἕνα ἔθνος μεγάλο».

'Ο ἐκπρόσωπος συνέχιζε τόν τρομερό βήχα του. Ἔπασχε ἀπό φυματίωση, τήν ἀρρώστια τῶν ἀνθρακωρύχων. Μιά καί δέν εἶχαν λεφτά γιά νά πληρώσουν τό καταστατικό τους, τούς εἶπα ὅτι θά φρόντιζα ἐγώ γι' αὐτό.

Τρεῖς βδομάδες ἀργότερα, πῆρα ἕνα γράμμα ἀπό κάποιον τῆς ὁμάδας. Μοῦ ἔγραφε ὅτι ὁ ἐκπρόσωπός τους εἶχε πεθάνει, ἀλλά εἶχαν ὀργανώσει ὀχτακόσιους ἄντρες, καί μοῦ ἔστελναν τά λεφτά γιά τό καταστατικό.

Στόν καταυλισμό τοῦ Κέιπερτον Μάουντεν συνάντησα τόν Ντάνκαν Κέννεντυ, ὁ ὁποῖος τώρα εἶναι ἐκπρόσωπος τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ὀρυχείων. Αὐτός καί ἡ γυναίκα του μᾶς πρόσφεραν στέγη καί τροφή, σέ περιπτώσεις πού ἦταν ἀργά γιά νά κατεβοῦμε τό βουνό, καί νά περάσουμε τό ποτάμι γιά νά πᾶμε σέ κάποιο χάνι. Συχνά, μετά ἀπό συγκεντρώσεις σ' αὐτή τήν ὀρεινή περιοχή, περνούσαμε τή νύχτα στήν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ. Πολλές φορές ἀκούγαμε σφαῖρες νά σφυρίζουν δίπλα μας, ἐνῶ καθόμασταν στριμωγμένοι ἀνάμεσα στούς βράχους, ἀόρατοι μέ τά μαῦρα μας ροῦχα, μέσα στό σκοτάδι τῆς νύχτας.

'Εφτά όργανωτές στάλθηκαν στό Λόρελ Κρήκ, καί δλοι γύρισαν πίσω τραυματισμένοι, δαρμένοι καί κυνηγημένοι.

Έναν τόν είχαν διώξει άπ' τήν πόλη μέ τήν άπειλή δπλου.

«Καί τί έκανες;» τόν ρώτησα.

«Έτρεξα!»

«Πρός τά πού είναι;» τόν ρώτησα.

«Μάνα», μού είπε, «δέν πρέπει νά πάς έκεί πάνω. Έχουν πιστολάδες πού περιπολούν στούς δρόμους».

«Αύτό σημαίνει, δτι οί άνθρακωρύχοι έκεί πάνω είναι φυλακισμένοι, καί μέ χρειάζονται».

Μετά άπό μιά βδομάδα, ένα Σάββατο βράδυ, πήγα μέ όχτώ δέκα trapper boys* στό Θέιερ, έναν καταυλισμό έξι μίλια έξω άπό τό Λόρελ Κρήκ.

Νωρίς νωρίς, τό πρωί τής Κυριακής, βαδίσαμε πρός τό Λόρελ Κρήκ. Σκαρφάλωσα στό βουνό γιά νά μπορώ νά βλέπω κάτω τόν καταυλισμό μέ τίς στριμωγμένες βρόμικες καλύβες. Έκατσα σ' ένα βράχο πάνω άπ' τό καταυλισμό, καί είπα στά παιδιά νά κατέβουν στήν πόλη καί νά πούν στούς άντρες ν' άνέβουν στήν πλαγιά τού βουνού, δπου θά μιλούσε ή Μάνα Τζόουνς στίς δύο ή ώρα, καί νά πούν καί στόν έπιστάτη δτι ή Μάνα Τζόουνς τόν προσκαλούσε μ' δλη της τήν καρδιά, νά έρθει.

Μετά, έστειλα δυό παιδιά άπό μιά μικρή ρεματιά, σέ μιά καλύβα άνθρακωρύχου άπό κορμούς δέντρων, νά μού φέρουν ένα φλιτζάνι τσάι. 'Ο άνθρακωρύχος βγήκε καί μού έκανε νόημα νά πάω έκεί. Πήγα, καί μόλις πέρασα τήν πόρτα, τό βλέμμα μου σταμάτησε σ' ένα άχυρένιο στρώμα, πάνω στό όποίο ήταν ξαπλωμένο ένα δμορφο νέο κορίτσι. Μέ κοίταξε μέ τά πιό γλυκά μάτια πού έχω δεί σέ άνθρωπο. 'Ο άέρας έμπαινε άπό τό σπασμένο πάτωμα, καί κουνούσε τά σκεπάσματα τού κρεβατιού.

«Τί τρέχει μέ τό κορίτσι σου;», ρώτησα τόν πατέρα.

«Φυματίωση», άπάντησε. «Αύτά πού έβγαζα στά όρυχεία δέν έφταναν, κι έτσι πήγε νά δουλέψει σέ μιά πανσιόν. 'Εκεί τήν έβαζαν νά δουλέψει τόσο σκληρά, πού άρρώστησε — φυματίωση».

* 'Η δουλειά τού trapper boy περιγράφεται στό τέλος τού κεφ. XIV.

Γύρω σ' ἕνα τζάκι καθόταν μιά ὁμάδα ἀπό βρόμικα παιδιά, κουρελιάρικα καί ἀπεριποίητα. Ὁ ἄντρας μᾶς ἔδωσε τσάι καί ψωμί.

Ἕνα μεγάλο πλῆθος μαζεύτηκε τό ἀπόγευμα στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ. Ὁ ἐπιστάτης ἔστειλε ἕναν ἀπό τούς λακέδες του, ἕνα μαῦρο. Ὅταν οἱ ἀνθρακωρύχοι μοῦ τόν ἔδειξαν καί μοῦ εἶπαν ὅτι εἶχε ἔρθει ἐκεῖ σάν χαφιές, τοῦ εἶπα: «Δέ μοῦ λές νεαρέ, δέν ξέρεις ὅτι ὁ ἀθάνατος Λίνκολν, ἕνας λευκός, σέ ἐλευθέρωσε ἀπό τή σκλαβιά; Γιατί τώρα ἐσύ προδίνεις τούς λευκούς ἀδελφούς τους, πού παλεύουν ἐνάντια στή βιομηχανική σκλαβιά;»

«Μάνα», εἶπε, «δέν μπορῶ νά τό σκάσω, ἀλλά ἡ ὅραση καί ἡ ἀκοή μου δέν εἶναι καί πολύ καλά σήμερα».

Ἐκεῖνο τό ἀπόγευμα, ἐκεῖ πάνω στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, στήσαμε ἕνα γερό σωματεῖο.

Τήν ἄλλη μέρα, ὁ ἄνθρωπος πού μοῦ 'δωσε φαΐ — τό ὄνομά του ἦταν Μάικ Χάρινγκτον— πῆγε στό ὀρυχεῖο νά πιάσει δουλειά, ἀλλά τοῦ εἶπαν νά πάει στό γραφεῖο γιά νά πληρωθεῖ. «Στά ὀρυχεῖα δέν ἔχει δουλειά γιά ὅσους φιλοξενοῦν στό σπίτι τους ἀγκιτάτορες», εἶπε ὁ ἐπιστάτης.

«Μά δέν τή φιλοξένησα», τοῦ εἶπε ὁ Μάικ. «Μέ πλήρωσε γιά τό τσάι καί τό ψωμί».

«Τό ἴδιο κάνει. Ἔβαλες τή Μάνα Τζόουνς στό σπίτι σου, κι αὐτό εἶναι ἀρκετό».

Γύρισε σπίτι του καί μόλις ἄνοιξε τήν πόρτα ἡ κόρη του εἶπε: «Πατέρα, ἔχασες τή δουλειά σου». Ἄρχισε νά κλαίει μέ λυγμούς, κι αὐτό τῆς ἔφερε ἕναν παροξυσμό βήχα, πού σταμάτησε μόνο, ὅταν ἔπεσε πίσω στό μαξιλάρι ἐξαντλημένη —νεκρή.

Τό ἴδιο ἀπόγευμα, τόν διέταξαν νά φύγει ἀπό τό σπίτι, γιατί ἀνῆκε στήν ἑταιρία. Ἔθαψαν τό κορίτσι καί μετακόμισαν σέ μιά παλιά ἀποθήκη.

Ἀργότερα, ὁ Μάικ ἔγινε ὀργανωτής τοῦ συνδικάτου Ἑνωμένοι Ἐργάτες Ὀρυχείων, ἕνας ἀπό τούς πιό πιστούς ἐργάτες πού ἔχω γνωρίσει ποτέ.

Τό Φεβρουάριο τοῦ 1903, πῆγα στό Στάνφορντ Μάουντεν, ὅπου εἶχε κηρυχθεῖ ἀπεργία. Τό δικαστήριο εἶχε βγάλει μιά διαταγή πού ἀπαγόρευε στούς ἀνθρακωρύχους νά πλησιάζουν

στά όρυχεΐα. Μιά ομάδα εργάτες πέρασαν άπό τό δημόσιο δρόμο, πού κανένα σημεΐο του δέν ήταν κοντά στά όρυχεΐα. Τό άλλο πρωί, είχαν μιά συγκέντρωση στό δικό τους κτίριο, πού τό είχαν χτίσει μόνοι τους, όταν μπήκε μέσα ένας βοηθός όμοσπονδιακοΰ άστυνόμου τών 'Ηνωμένων Πολιτειών, μέ εντάλματα συλλήψεως γιά τριάντα μέλη, μέ τήν κατηγορία ότι είχαν παραβιάσει τήν άπαγόρευση.

«Δέν παραβήκαμε κανένα νόμο», τοΰ είπαν οί άντρες. «Δέν πήγαμε κοντά στά όρυχεΐα, καί τό ξέρεις. Ήμασταν στό δημόσιο δρόμο».

«Τέλος πάντων», είπε ό βοηθός, «εμείς θά σάς συλλάβουμε έτσι κι αλλιώς».

Δέν τόν άφησαν νά τούς συλλάβει, ύποστηρίζοντας ότι δέν είχαν παραβεΐ τό νόμο. Τοΰ έδωσαν είκοσι πέντε λεπτά καιρό νά εγκαταλείψει τήν πόλη. Είδοποίησαν τόν άδερφό του, πού ήταν ό γιατρός τής εταιρίας, νά έρθει νά τόν πάρει άπό κεΐ.

Τήν ίδια νύχτα πήγα στή συγκέντρωσή τους. Μοΰ διηγήθηκαν τί είχε γίνει.

«Παιδιά», τούς είπα, «θά ήταν καλύτερα άν είχατε παραδοθεΐ, πολύ περισσότερο άφοΰ είχατε τήν αλήθεια μέ τό μέρος σας, μιά καί δέν είχατε πλησιάσει στά όρυχεΐα».

Μετά τή συγκέντρωση, πήγα σ' ένα γειτονικό καταυλισμο —τό Μοντγκόμερυ— όπου ύπήρχε ένα μικρό ξενοδοχεΐο καί σταθμός τοΰ τρένου. Πρίν γυρίσουν πίσω, τά παιδιά, πού είχαν έρθει μαζί μου ώς τήν άκρη τής πόλης, μέ ρώτησαν: «Θά ξανάρθεις σύντομα, Μάνα;»

Δέν μποροΰσα νά φανταστώ πόσο σύντομα θά ξαναπήγαινα.

Τό άλλο πρωί πήγα στό σταθμό νά πάρω τό πρώτο τρένο πού περνοΰσε άπό κεΐ.

«Άκουσες τίς φασαρίες πού είχαν πάνω στό Στάνφορντ Μάουντεν χτές τό βράδυ;» μέ ρώτησε ό πράκτορας.

«Μοΰ φαίνεται ότι κάνεις λάθος», τοΰ είπα, «εγώ ή ίδια γύρισα άπό κεΐ χτές τό βράδυ».

«Παρ' όλα αυτά, είχαν κάτι προβλήματα χτές τό βράδυ».

«Χτυπήθηκε κανείς;»

«Ναί, άλλά δέν έπιασα όλες τίς λεπτομέρειες, γιατί

ἔπαιρνα τά σήματα γιά τά τρένα. Πέσανε κάτι πυροβολισμοί».

«Πάρε πίσω τό εἰσιτήριό μου», τοῦ εἶπα. «Πρέπει νά πάω ἐπάνω νά δῶ ἐκεῖνα τά παιδιά!»

Πῆρα τό σύντομο μονοπάτι πού ἀνέβαινε τή λοφοπλαγιά πρός τό Στάνφορντ Μάουντεν. Ὅσο πλησίαζα στόν καταυλισμό, μοῦ φαινόταν ὅτι ἐκεῖνες οἱ ἄθλιες καλύβες μαζεύονταν ἡ μιά κοντά στήν ἄλλη τρομοκρατημένες. Μιά νεκρική σιγή ἦταν ἁπλωμένη παντοῦ. Ὅσο πλησίαζα στά σπίτια τῶν ἀνθρακωρύχων, ἄκουγα κλάματα. Τότε, ἀνάμεσα ἀπό τά παλούκια πού στήριζαν μιά καλύβα, εἶδα τό χῶμα κόκκινο ἀπό τό αἷμα. Ἄνοιξα τήν πόρτα μέ μιά σπρωξιά. Πάνω σ' ἕνα στρῶμα μουσκεμένο στό αἷμα, βρισκόταν ἕνας ἀνθρακωρύχος. Τοῦ εἶχαν τινάξει τά μυαλά, τήν ὥρα πού κοιμόταν. Ἡ καλύβα ἦταν κόσκινο ἀπ' τίς σφαῖρες.

Σέ πέντε ἀκόμη καλύβες, κείτονταν νεκροί ἄντρες. Σέ μιά ἀπ' αὐτές, ἕνα ἀγοράκι καί ἡ μάνα του ἔκλαιγαν, πάνω ἀπ' τό πτῶμα τοῦ πατέρα του. Ὅταν μέ εἶδε ὁ μικρός, μοῦ εἶπε: «Μάνα Τζόουνς, φέρε μου πίσω τόν μπαμπά μου. Θέλω νά τόν φιλήσω».

Ὁ ἰατροδικαστής ἦρθε. Διαπίστωσε ὅτι αὐτοί οἱ ἕξι ἄντρες δολοφονήθηκαν στά κρεβάτια τους, τήν ὥρα πού κοιμόνταν ἥσυχα ἥσυχα, χτυπημένοι ἀπό πιστολάδες τῆς Ἑταιρίας Ἄνθρακος.

Ὁ ἰατροδικαστής ἔφυγε. Οἱ ἄντρες θάφτηκαν στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, καί τίποτε δέν ἔγινε ποτέ γιά νά τιμωρηθοῦν ἐκεῖνοι πού τούς εἶχαν ἀφαιρέσει τή ζωή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ X

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ

Τήν ἄνοιξη τοῦ 1903, πῆγα στό Κένσινγκτον τῆς Πενσυλβάνια, ὅπου ἑβδομήντα πέντε χιλιάδες ἐργάτες κλωστοϋφαντουργίας εἶχαν κατέβει σέ ἀπεργία. Ἀπ' αὐτούς, τουλάχιστον οἱ δέκα χιλιάδες ἦταν μικρά παιδιά. Τά αἰτήματα τῶν ἀπεργῶν ἦταν: καλύτερες ἀμοιβές καί λιγότερες ὧρες δουλειᾶς. Κάθε μέρα ἔβλεπα παιδιά νά ἔρχονται στά γραφεῖα τοῦ συνδικάτου, ἄλλα μέ κομμένα χέρια, ἄλλα μέ χαμένο τόν ἀντίχειρα, ἄλλα μέ τά δάχτυλα κομμένα ἀπ' τή ρίζα. Μικρές ζαρωμένες ὑπάρξεις, κοκαλιάρικες, μέ σκυφτούς ὤμους. Πολλά ἀπ' αὐτά δέν ἦταν παραπάνω ἀπό δέκα χρονῶν, παρ' ὅλο πού ὁ νόμος ἀπαγόρευε τή δουλειά σ' ὅσους δέν εἶχαν συμπληρώσει τά δώδεκα.

Ἡ ἐφαρμογή τοῦ νόμου ἦταν πολύ χαλαρή, καί οἱ μητέρες αὐτῶν τῶν παιδιῶν, πολύ συχνά ὁρκίζονταν ψέματα γιά τήν ἡλικία τῶν παιδιῶν τους. Σ' ἕνα μόνο τετράγωνο τοῦ Κένσινγκτον, δεκατέσσερις γυναῖκες, μητέρες εἴκοσι δύο παιδιῶν, πού κανένα δέν ἦταν πάνω ἀπό δώδεκα χρονῶν, ἐξήγησαν ὅτι εἶχαν νά διαλέξουν ἀνάμεσα στήν πείνα καί στήν ψευδορκία. Οἱ πατεράδες εἶχαν σκοτωθεῖ ἤ σακατευτεῖ στά ὀρυχεῖα.

Ρώτησα τούς δημοσιογράφους γιατί δέν ἔγραφαν τίποτε σχετικά μέ τήν παιδική ἐργασία στήν Πενσυλβάνια. Μοῦ ἀπάντησαν ὅτι δέν μποροῦσαν γιατί οἱ ἐργοστασιάρχες εἶχαν μετοχές στίς ἐφημερίδες.

«Λοιπόν, κι ἐγώ ἔχω μετοχές σ' αὐτά τά παιδάκια», ἀπάντησα, «καί θά φροντίσω γιά λίγη δημοσιότητα».

Ἕνα πρωί, μαζέψαμε ἕναν ἀριθμό ἀπό ἀγόρια καί κορίτσια στό Πάρκο τῆς 'Ανεξαρτησίας καί ἀπό ἐκεῖ εἴχαμε κανονίσει νά κάνουμε πορεία μέ πανό μέχρι τό δικαστικό μέγαρο, ὅπου θά κάναμε συγκέντρωση.

Ἕνα μεγάλο πλῆθος μαζεύτηκε στή δημόσια πλατεία μπροστά ἀπό τό Δημαρχεῖο. Ἔβαλα τά μικρά παιδιά, ἀκρωτηριασμένα, μέ κομμένα δάχτυλα καί σπασμένα χέρια σέ μιά πλατφόρμα. Σήκωσα ψηλά τά σακατεμένα χέρια τους καί τά ἔδειξα στό πλῆθος λέγοντας ὅτι τά μέγαρα τῆς Φιλαδέλφειας εἶχαν χτιστεῖ πάνω στά σπασμένα κόκαλα αὐτῶν τῶν παιδιῶν, στίς καρδιές τους πού ἔτρεμαν καί στά κεφάλια τους πού ἔγερναν μαραμένα. Ὅτι οἱ μικρές ζωές τους ξοδεύονταν γιά νά φτιάξουν περιουσίες γιά τούς ἄλλους. Ὅτι οὔτε ἡ πολιτεία οὔτε οἱ τοπικοί ἄρχοντες ἐνδιαφέρονταν γι' αὐτές τίς ἀδικίες. Ὅτι δέν τούς ἐνδιέφερε τό γεγονός ὅτι αὐτά τά παιδιά εἶναι οἱ μελλοντικοί πολίτες τοῦ ἔθνους.

Οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ Δημαρχείου στέκονταν στ' ἀνοιχτά παράθυρα. Σήκωσα τούς μικρούς ἐργάτες ψηλά, πάνω ἀπό τά κεφάλια τοῦ πλήθους, δείχνοντας τά κοκαλιάρικα χέρια καί πόδια τους καί τά βουλιαγμένα στήθια τους. Ἦταν εὔκολο νά τά σηκώσεις. Ἦταν πανάλαφρα.

Κάλεσα τούς ἑκατομμυριούχους βιομήχανους νά σταματήσουν τίς ἠθικές δολοφονίες, καί φώναξα στούς ὑπαλλήλους στ' ἀνοιχτά παράθυρα ἀπέναντι: «Κάποια μέρα ἐμεῖς οἱ ἐργάτες θά πάρουμε στά χέρια μας τό Δημαρχεῖο σας, καί ὅταν τό κάνουμε αὐτό, κανένα παιδί δέ θά θυσιάζεται στό βωμό τοῦ κέρδους».

Οἱ ὑπάλληλοι ἔκλεισαν γρήγορα τά παράθυρα, ὅπως εἶχαν κλείσει τά μάτια καί τά ἀφτιά τους.

Οἱ δημοσιογράφοι ἔγραψαν αὐτό πού εἶχα πεῖ, ὅτι τά κτίρια τῆς Φιλαδέλφειας εἶχαν χτιστεῖ πάνω στά σπασμένα κόκαλα καί τίς τρεμάμενες καρδιές τῶν παιδιῶν. Οἱ ἐφημερίδες τῆς Φιλαδέλφειας ἔστησαν καβγά μέ τίς ἐφημερίδες τῆς Νέας 'Υόρκης πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα. Τά πανεπιστήμια ἄρχισαν νά τό συζητᾶνε, καί οἱ παπάδες ν' ἀναφέρονται σ' αὐτό. Αὐτό ἤθελα κι ἐγώ. Νά τραβήξω τήν προσοχή τοῦ

κοινοῦ πάνω στό ζήτημα τῆς παιδικῆς ἐργασίας.

Ὁ θόρυβος γύρω ἀπό τό ζήτημα καταλάγιασε γιά λίγο, καί σκέφτηκα ὅτι ὁ κόσμος χρειαζότανε πάλι λίγο ταρακούνημα. Ἡ καμπάνα τῆς ἐλευθερίας πού πρίν ἀπό ἕναν αἰώνα εἶχε χτυπήσει γιά τήν ἐλευθερία ἐνάντια στήν τυραννία, περιόδευε τή χώρα καί ὁλόκληρα πλήθη πήγαιναν ἀπό παντοῦ γιά νά τή δοῦν. Αὐτό μοῦ ἔδωσε μιά ἰδέα. Αὐτά τά μικρά παιδιά ἀπεργοῦσαν ζητώντας λίγη ἀπό τήν ἐλευθερία πού δικαιοῦνται στήν ἡλικία τους. Ἔτσι ἀποφάσισα νά κάνω μιά περιοδεία μαζί τους.

Ρώτησα μερικούς γονεῖς ἄν μέ ἄφηναν νά πάρω τά ἀγοράκια καί τά κοριτσάκια τους γιά μιά βδομάδα ἤ δέκα μέρες, μέ τήν ὑπόσχεση νά τά φέρω πίσω σῶα καί ἀβλαβή. Συμφώνησαν. Ἕνας ἄντρας ὀνόματι Σουήνυ θά ἦταν ἀρχηγός τοῦ «στρατοῦ» μας. Μερικοί ἄντρες καί γυναῖκες ἦρθαν μαζί μου γιά νά μέ βοηθᾶνε μέ τά παιδιά. Εἶχαν ἀπεργία καί σκέφτηκα ὅτι θά μποροῦσαν καί νά διασκεδάσουν λίγο.

Τά παιδιά κουβαλοῦσαν ἕνα σάκο, μέσα στόν ὁποῖο εἶχαν ἕνα μαχαίρι, ἕνα πηρούνι, κι ἕνα μπακιρένιο ποτήρι καί πιάτο. Πήραμε μαζί μας ἕνα μεγάλο καζάνι, στό ὁποῖο θά μαγειρεύαμε τό φαΐ στό δρόμο. Ἕνας μικρός εἶχε ἕνα τύμπανο καί ἕνας ἄλλος μιά φλογέρα. Αὐτή ἦταν ἡ μπάντα μας. Κρατούσαμε πανό πού ἔλεγαν: «Θέλουμε περισσότερα σχολεῖα καί λιγότερα νοσοκομεῖα», «Θέλουμε χρόνο γιά παιχνίδι», «Ἐδῶ ὑπάρχει εὐτυχία. Ἡ δικιά μας ποῦ εἶναι;»

Ἀρχίσαμε ἀπό τή Φιλαδέλφεια, ὅπου κάναμε μιά πολύ μαζική συγκέντρωση. Ἀποφάσισα νά πᾶμε μέ τά παιδιά νά δοῦμε τόν πρόεδρο Ροῦσβελτ, καί νά τοῦ ζητήσω νά βάλει τό Κογκρέσο νά ψηφίσει ἕνα νόμο πού νά ἀπαγορεύει τήν ἐκμετάλλευση τῶν παιδιῶν. Σκέφτηκα ὅτι ὁ πρόεδρος Ροῦσβελτ, βλέποντας αὐτά τά παιδιά, ἴσως νά τά σύγκρινε μέ τά δικά του, πού περνοῦσαν τό καλοκαίρι στή θάλασσα, στό Ὄιστερ Μπέι. Εἶχα ἀκόμα σκεφτεῖ ὅτι ἀπό εὐγένεια θά μπορούσαμε νά ἐπισκεφτοῦμε τόν κ. Μόργκαν, στή Γουόλ Στρήτ, ἰδιοκτήτη τῶν ὀρυχείων στά ὁποῖα δούλευαν πολλοί ἀπό τούς πατεράδες αὐτῶν τῶν παιδιῶν.

Τά παιδιά ἦταν πολύ εὐτυχισμένα, μιά καί ἔτρωγαν καλά, καί ἔκαναν μπάνιο στά ρυάκια καί στά ποτάμια κάθε μέρα.

Σκεφτόμουν ὅτι ὅταν τελείωνε ἡ ἀπεργία καί γύριζαν στά ἐργοστάσια, δέν ἐπρόκειτο ποτέ νά ξανακάνουν τέτοιες διακοπές. Σ' ὅλη τή διάρκεια τῆς πορείας, οἱ ἀγρότες ἔρχονταν νά μᾶς συναντήσουν μέ ἁμάξια φορτωμένα φροῦτα καί λαχανικά. Οἱ γυναῖκες τους ἔφερναν ροῦχα καί λεφτά στά παιδιά. Οἱ ὁδηγοί τοῦ τρένου σταματοῦσαν καί μᾶς ἔπαιρναν τζάμπα.

Ὁ «στρατάρχης» Σουήνυ καί ἐγώ, μπαίναμε πρῶτοι στίς πόλεις καί ἐξασφαλίζαμε μέρος γιά νά κοιμηθοῦν τά παιδιά καί αἴθουσες γιά τίς συγκεντρώσεις. Καθώς ἡ πορεία προχωροῦσε, ἡ ζέστη μεγάλωνε φοβερά. Δέν ὑπῆρχε ἴχνος βροχῆς καί οἱ δρόμοι ἦταν σκεπασμένοι μ' ἕνα παχύ στρῶμα σκόνης. Πότε πότε ἀναγκαζόμασταν νά στείλουμε μερικά ἀπό τά παιδιά πίσω στά σπίτια τους, γιατί ἦταν πολύ ἀδύνατα γιά ν' ἀντέξουν τήν πορεία.

Βρισκόμασταν ἔξω ἀπό τό Νιού Τρέντον, τοῦ Νιού Τζέρσεϋ καί βράζαμε τό φαΐ στό καζάνι, ὅταν ὁ ἐλεγκτής τοῦ τρένου τό σταμάτησε, καί μᾶς εἶπε ὅτι ἡ ἀστυνομία ἐρχόταν νά μᾶς ἀνακοινώσει ὅτι δέν μπορούσαμε νά μποῦμε στήν πόλη. Στήν πόλη ὑπῆρχαν ἐργοστάσια καί ὁ ἐρχομός μας δέν ἄρεσε πολύ στούς ἰδιοκτῆτες τους.

«Ἐντάξει», εἶπα, «θά ἔρθουν στήν ὥρα τους γιά τό φαΐ».

Πράγματι, οἱ ἀστυνομικοί ἦρθαν καί μεῖς τούς καλέσαμε νά φᾶνε μαζί μας. Κοίταξαν τή μικρή ὁμάδα τῶν παιδιῶν πού εἶχαν μαζευτεῖ γύρω ἀπό τό καζάνι, μέ τά μπακιρένια πιάτα καί ποτήρια τους στό χέρι. Χαμογέλασαν καί μίλησαν γλυκά στά παιδιά, χωρίς νά ποῦν τίποτε ἀπολύτως γιά τήν εἴσοδό μας στήν πόλη.

Μπήκαμε στήν πόλη, κάναμε τή συγκέντρωσή μας, καί ἦταν οἱ ἴδιες οἱ γυναῖκες τῶν ἀστυνομικῶν πού πῆραν τά παιδάκια καί τά περιποιήθηκαν ἐκείνη τή νύχτα στέλνοντάς τα πίσω τό πρωί μέ ἕνα χορταστικό γεῦμα τυλιγμένο σέ χάρτινες πετσέτες.

Κάναμε συγκεντρώσεις παντοῦ, δείχνοντας ζωντανά, μέ τήν παρουσία τῶν ἴδιων τῶν παιδιῶν, τόν τρόμο τῆς παιδικῆς ἐργασίας.

Σέ μιά πόλη ὁ δήμαρχος ἰσχυρίστηκε ὅτι δέν μπορούσαμε νά κάνουμε συγκέντρωση, ἐπειδή δέν εἶχε ἀρκετούς ἀστυνομι-

κούς γιά νά μᾶς προστατεύσουν. «Αὐτά τά μικρά παιδιά δέν ἔχουν γνωρίσει ποτέ κανένα εἶδος προστασίας, 'Εντιμότατε», εἶπα, «καί ἔχουν συνηθίσει νά ζοῦν χωρίς αὐτήν». Μᾶς ἄφησε νά κάνουμε τή συγκέντρωσή μας.

Μιά νύχτα, στό Πρίνστον τοῦ Νιού Τζέρσεϋ, κοιμηθήκαμε στήν τεράστια, κάπως δροσερή ἀποθήκη, στό μεγάλο κτῆμα τοῦ Γκρόβερ Κλήβλαντ. 'Η ζέστη ὅμως ἔγινε ἀφόρητη ἐκείνη τή μέρα. Πολλά ἀπό τά παιδιά, πού δέν ἦταν βέβαια ἰδιαίτερα εὔρωστα, ὑπόφεραν πολύ. 'Ο ἰδιοκτήτης τοῦ μεγαλύτερου ξενοδοχείου μέ κάλεσε καί μοῦ εἶπε: «Μάνα, διάταξε ὅ,τι θέλεις καί ὅσα θέλεις γιά τό στρατό σου, καί δέν ἔχει νά πληρώσεις τίποτα».

'Επισκέφτηκα τό δήμαρχο τοῦ Πρίνστον καί τοῦ ζήτησα τήν ἄδεια νά μιλήσω στό προαύλιο τοῦ Πανεπιστημίου. Εἶπα ὅτι ἤθελα νά μιλήσω γιά τήν ἀνώτερη ἐκπαίδευση. Μοῦ τήν ἔδωσε. Ἕνα μεγάλο πλῆθος μαζεύτηκε, καθηγητές, φοιτητές καί κόσμος. Τούς εἶπα, λοιπόν, ὅτι οἱ πλούσιοι ἔκλεβαν ἀπό αὐτά τά μικρά παιδιά καί τήν πιό στοιχειώδη μορφή ἐκπαίδευσης, γιά νά μποροῦν νά στέλνουν τούς γιούς καί τίς κόρες τους στίς θέσεις τῆς ἀνώτερης ἐκπαίδευσης. Ὅτι χρησιμοποιοῦσαν τά χέρια καί τά πόδια τῶν μικρῶν παιδιῶν, γιά νά μποροῦν ν' ἀγοράζουν αὐτοκίνητα στίς γυναῖκες τους, καί ἀστυνομικούς σκύλους στίς κόρες τους, γιά νά τούς μιλᾶνε γαλλικά. Τούς εἶπα ὅτι οἱ ἐργοστασιάρχες παίρνουν μωρά σχεδόν ἀπό τήν κούνια, καί ἔδειξα στούς καθηγητές παιδιά ἀπό τό στρατό μας, πού μόλις καί μετά βίας μποροῦσαν νά διαβάζουν καί νά γράφουν, ἐπειδή δούλευαν δέκα ὧρες τή μέρα στά μεταξουργεῖα τῆς Πενσυλβάνια.

«Ἔχουμε ἐδῶ ἕνα διδακτικό βιβλίο οἰκονομικῶν», εἶπα δείχνοντας ἕνα μικρό, τόν Τζέημς Ἄσγουορθ, πού στά δέκα χρόνια του, εἶχε καμπουριάσει σάν γέρος ἀπό τό κουβάλημα δεμάτων μέ νήματα πού ζύγιζαν 75 λίμπρες. «Παίρνει τρία δολάρια τή βδομάδα, καί ἡ ἀδελφή του, πού εἶναι 14, παίρνει ἔξι. Δουλεύουν σ' ἕνα ἐργοστάσιο χαλιῶν 10 ὧρες τή μέρα, τήν ὥρα πού τά παιδιά τῶν πλουσίων κάνουν τίς ἀνώτερες σπουδές τους».

Τή νύχτα ἐκείνη κατασκηνώσαμε στίς ὄχθες τοῦ Στόουνυ Μπρούκ, ὅπου πολλά χρόνια πρίν εἶχε κατασκηνώσει ὁ

κουρελιάριχος 'Επαναστατικός Στρατός, οἱ γενναῖοι στρατιῶτες τοῦ Οὐάσινγκτον πού πάλευαν γιά τήν ἐλευθερία.

'Από τήν πολιτεία τοῦ Τζέρσεϋ βαδίσαμε πρός τό Χόμποκεν. Ἔστειλα μιά ἐπιτροπή στόν ἀρχηγό τῆς ἀστυνομίας τῆς Νέας 'Υόρκης Ἔμπσταϊν, καί τοῦ ζήτησα τήν ἄδεια νά κάνουμε πορεία στήν Τέταρτη Λεωφόρο καί νά καταλήξουμε στήν Πλατεία Μάντισον, ὅπου ἤθελα νά ὀργανώσω μιά συγκέντρωση. Αὐτός ἀρνήθηκε καί μᾶς ἀπαγόρευσε νά μποῦμε στήν πόλη. Πῆγα μόνη μου στή Νέα 'Υόρκη καί εἶδα τό δήμαρχο Σέθ Λόου. 'Ο δήμαρχος ἦταν πιό εὐγενικός, ἀλλά εἶπε ὅτι θά ἔπρεπε νά ὑποστηρίξει τόν ἐκπρόσωπο τῆς ἀστυνομίας. Τόν ρώτησα γιά ποιά αἰτία μᾶς ἀπαγόρευαν τήν εἴσοδο στήν πόλη, καί μοῦ εἶπε ὅτι δέν ἤμασταν κάτοικοι τῆς Νέας 'Υόρκης.

«Ἄ, νομίζω ὅτι αὐτό μποροῦμε νά τό ξεκαθαρίσουμε κύριε δήμαρχε», τοῦ εἶπα. «'Επιτρέψτε μου νά ἐπισύρω τήν προσοχή σας σ' ἕνα γεγονός πού συνέβη σ' αὐτή τή χώρα, μόλις πρίν ἕνα χρόνο. Ἕνα βασιλικό κουρέλι ἦρθε ἐδῶ ἀπό τή Γερμανία, ὀνόματι Πρίγκιψ 'Ερρίκος. 'Η Βουλή τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν ψήφισε νά δοθοῦν 45.000 δολάρια σ' αὐτόν τόν τύπο γιά νά γεμίσει τό στομάχι του καί νά διασκεδάσει ἐπί τρεῖς βδομάδες. 'Ο ἀδελφός του εἶχε μέρισμα 4.000.000 δολαρίων ἀπό τό αἷμα τῶν ἐργατῶν αὐτῆς τῆς χώρας. Ἦταν πολίτης αὐτῆς τῆς χώρας;»

«Καί ἀναφέρθηκε, κύριε δήμαρχε, ὅτι ἐσεῖς καί ὅλοι οἱ ἄρχοντες τῆς Νέας 'Υόρκης καί ἡ Πανεπιστημιακή Λέσχη φιλοξενήσατε αὐτόν τόν ἄνθρωπο». Καί ξαναρώτησα: «Ἦταν πολίτης τῆς Νέας 'Υόρκης;»

«Ὄχι, Μάνα», εἶπε ὁ δήμαρχος. «Δέν ἤτανε».

«Καί ἕνας Κινέζος ὀνόματι Λί Βού, ἐπίσης, φιλοξενήθηκε ἀπό τούς ἄρχοντες τῆς Νέας 'Υόρκης. Ἦταν πολίτης τῆς Νέας 'Υόρκης;»

«Ὄχι, Μάνα, δέν ἦταν».

«Μήπως ἔφεραν ποτέ κανένα κέρδος στή χώρα μας;»

«Ὄχι, Μάνα ποτέ», ἀπάντησε.

«Λοιπόν, κύριε δήμαρχε, αὐτοί εἶναι οἱ μικροί πολίτες τοῦ ἔθνους πού παράγουν καί τόν πλοῦτο του. Δέ δικαιούμαστε νά μποῦμε στήν πόλη σας;»

«Περίμενε λίγο», ἔκανε, καί κάλεσε τόν ἐκπρόσωπο τῆς ἀστυνομίας στό γραφεῖο του.

Ἔτσι, τελικά ἀποφάσισαν ν' ἀφήσουν τό στρατό νά μπεῖ μέσα. Κάναμε πορεία στήν Τέταρτη Λεωφόρο καί καταλήξαμε στήν Πλατεία Μάντισον, ἐνῶ μᾶς συνόδευαν ἀξιωματικοί τῆς ἀστυνομίας, λοχαγοί, λοχίες, ἄντρες τῆς περιπόλου καί ἔφεδροι ἀπό τρεῖς περιφέρειες. Ἀλλά ἡ ἀστυνομία δέ μᾶς ἄφησε νά κάνουμε τή συγκέντρωση στήν πλατεία Μάντισον. Ἐπέμεναν ἡ συγκέντρωση νά γίνει στήν Εἰκοστή Ὁδό. Ὑπενθύμισα στό διοικητή ὅτι στούς ἁπλούς ἐφοριακούς ἐπιτρεπόταν νά κάνουν συγκεντρώσεις στήν Πλατεία. «Ναί», μοῦ εἶπε, «ἀλλά δέ θά μάζευαν οὔτε 20 ἀνθρώπους, ἐνῶ ἐσεῖς μπορεῖτε νά μαζέψετε 20.000».

Βαδίσαμε πρός τήν Εἰκοστή Ὁδό καί ἐκεῖ, μπροστά σ' ἕνα ἀπέραντο πλῆθος, μίλησα γιά τόν τρόμο τῆς παιδικῆς ἐργασίας στά ἐργοστάσια τῆς περιοχῆς τοῦ ἀνθρακίτη, καί τούς ἔδειξα μερικά ἀπό τά παιδιά. Τούς ἔδειξα τόν Ἔντυ Ντάνφυ, ἕνα μικρό παιδί 12 χρονῶν, πού ἡ δουλειά του ἦταν νά κάθεται ὅλη τή μέρα σ' ἕνα ψηλό σκαμνί καί νά δίνει τήν κατάλληλη κλωστή σ' ἕναν ἄλλο ἐργάτη. Ἕντεκα ὧρες τή μέρα καθόταν πάνω στό ψηλό σκαμνί τριγυρισμένος ἀπό ἐπικίνδυνες μηχανές. Ὅλη τή μέρα, χειμώνα καί καλοκαίρι, ἄνοιξη καί φθινόπωρο, γιά τρία δολάρια τή βδομάδα.

Καί μετά τούς ἔδειξα τήν Γκάσυ Ράνγκνιου, ἕνα μικρό κορίτσι πού εἶχε χάσει ὅλα της τά παιδικά χαρακτηριστικά. Τό πρόσωπό της ἔμοιαζε μέ πρόσωπο γριᾶς. Ἡ Γκάσυ πακετάριζε κάλτσες σ' ἕνα ἐργοστάσιο, ἕντεκα ὧρες, γιά μερικά σέντς τή μέρα.

Μαζέψαμε πολλά λεφτά γιά τούς ἀπεργούς καί ἑκατοντάδες φίλοι πρόσφεραν τά σπίτια τους στά παιδιά, ὅσο ἤμασταν στήν πόλη.

Τήν ἄλλη μέρα πήγαμε στό Κόνεη Ἄιλαντ, προσκαλεσμένοι τοῦ κύριου Μπόστικ, πού εἶχε τό τσίρκο μέ τ' ἄγρια ζῶα. Τά παιδιά πέρασαν μιά θαυμάσια μέρα πού παρόμοιά της δέν εἶχαν ζήσει ποτέ σ' ὅλη τους τή ζωή. Μετά τήν παράσταση μέ τά ἐκπαιδευμένα ζῶα, ὁ κ. Μπόστικ μ' ἄφησε νά μιλήσω στό κοινό. Πίσω ὑπῆρχε μιά καταπακτή πού ὁδηγοῦσε στή μικρή σκηνή πού ἦταν διαμορφωμένη σάν τό Κολοσσαῖο τῆς

Ρώμης, μέ ζωγραφισμένο πάνω της τό κοινό καί χαμηλά, στό μπροστινό μέρος, δυό Ρωμαίους αὐτοκράτορες μέ τούς ἀντίχειρές τους στραμμένους πρός τά κάτω. Ἀκριβῶς μπροστά ἀπό τούς αὐτοκράτορες ἦταν τά ἄδεια σιδερένια κλουβιά τῶν θηρίων. Ἔβαλα τά μικρά παιδιά μου στά κλουβιά νά χτυπᾶνε τά σιδερένια κάγκελα ὅση ὥρα ἐγώ μιλοῦσα.

Εἶπα στό πλῆθος, ὅτι αὐτή ἦταν μιά χαρακτηριστική σκηνή τῆς ἀριστοκρατίας τῶν ἀφεντικῶν, μέ τούς ἀντίχειρές τους στραμμένους κάτω, πάνω στά παιδιά ἀπό τά ἐργοστάσια, καί μέ τόν κόσμο νά κάθεται ἀμίλητος στό πλάι.

«Θέλουμε ἀπό τόν πρόεδρο Ροῦσβελτ ν' ἀκούσει τά παράπονα τῶν παιδιῶν πού δέν ἔχουν ποτέ τήν εὐκαιρία νά πᾶνε στό σχολεῖο ἀλλά δουλεύουν ἕντεκα καί δώδεκα ὧρες τή μέρα στά κλωστοϋφαντουργεῖα τῆς Πενσυλβάνια. Πού ὑφαίνουν τά χαλιά πάνω στά ὁποῖα αὐτός καί ἐσεῖς πατᾶτε. Καί τίς δαντελένιες κουρτίνες στά παράθυρά σας καί τά ροῦχα τῶν ἀνθρώπων. Πρίν ἀπό πενήντα χρόνια, ξεκίνησε ἕνας ἀγώνας ἐνάντια στή σκλαβιά, καί ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ἔδωσαν τή ζωή τους γιά νά σταματήσουν τό ἐμπόριο τῶν μαύρων παιδιῶν.

»Σήμερα, τά λευκά παιδιά πουλιοῦνται στούς βιομήχανους γιά δυό δολάρια τή βδομάδα. Πρίν ἀπό πενήντα, χρόνια τά μαῦρα παιδιά πουλιόνταν "πληρωτέα ἐπί τῇ παραδόσει". Σήμερα τά λευκά παιδιά πουλιοῦνται μέ προκαθορισμένο σχέδιο.

»Στήν Τζώρτζια, ὅπου τά παιδιά δουλεύουνε μέρα καί νύχτα στά κλωστήρια, τώρα τελευταῖα ψηφίστηκε ἕνας νόμος γιά τήν προστασία τῶν ᾠδικῶν πτηνῶν. Ἀλλά τί γίνεται μέ τά μικρά παιδιά πού ἔχουν πάψει πιά νά τραγουδᾶνε;

»Ζητάω ἀπό τόν πρόεδρο, στό ὄνομα αὐτῶν τῶν μικρῶν παιδιῶν μέ τίς πονεμένες καρδιές, νά τ' ἀπελευθερώσει ἀπό τή σκλαβιά. Ἔχω νά πῶ στόν πρόεδρο ὅτι ἡ εὐημερία γιά τήν ὁποία καυχιέται, εἶναι ἡ εὐημερία τῶν πλουσίων, πού τήν ἀποκτοῦν ξεζουμίζοντας τούς φτωχούς καί τούς ἀδύνατους.

»Τό πρόβλημα εἶναι ὅτι κανείς στήν Οὐάσινγκτον δέν ἐνδιαφέρεται. Εἶδα τούς νομοθέτες μας, νά περνᾶνε μέσα σέ μιά ὥρα τρεῖς νόμους γιά τήν οἰκονομική ὑποστήριξη τῶν σιδηροδρόμων, ἀλλά ὅταν ἡ ἐργατική τάξη ζητάει βοήθεια

γιά τά παιδιά, τότε δέν άκοῦνε.

»Ρώτησα κάποτε κάποιον στή φυλακή πῶς εἶχε βρεθεῖ ἐκεῖ, καί μοῦ εἶπε ὅτι εἶχε κλέψει ἕνα ζευγάρι παπούτσια. Τοῦ εἶπα, ὅτι ἄν εἶχε κλέψει ἕνα σιδηρόδρομο, θά ἦταν γερουσιαστής τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν.

»Μᾶς λένε ὅτι σέ κάθε ἀγόρι στήν 'Αμερική δίνεται ἡ εὐκαιρία νά γίνει πρόεδρος. 'Εγώ σᾶς λέω, ὅτι αὐτά τά ἀγοράκια στά σιδερένια κλουβιά εἶναι ἕτοιμα κάθε στιγμή νά πουλήσουν τήν εὐκαιρία τους, γιά καλά χορταστικά γεύματα καί τή δυνατότητα νά παίζουν. Αὐτοί οἱ μικροί δουλευτές πού τούς πῆρα ἀπό τά ἐργοστάσια, κατσιασμένους, μέ παραμορφωμένο σῶμα καί ψυχή, χωρίς νά βλέπουν τίποτα ἄλλο μπροστά τους παρά μόνο τό μόχθο, δέν ἔχουν ἀκούσει ποτέ ὅτι ἔχουν μιά εὐκαιρία, τήν εὐκαιρία πού ἔχει ὁ κάθε ἀρσενικός 'Αμερικανός πολίτης, νά γίνει ὁ πρόεδρος.

»"Βλέπετε ἐκεῖνες τίς μαϊμοῦδες στά κελιά ἐκεῖ πέρα;" Ἔδειξα ἕνα πλαϊνό κελί. "Οἱ ἐκπαιδευτές προσπαθοῦν νά τίς μάθουν νά μιλᾶνε. Οἱ μαϊμοῦδες εἶναι πολύ ἔξυπνες, δέ μιλοῦν, γιατί φοβοῦνται μήπως οἱ βιομήχανοι τίς ἀγοράσουν γιά σκλάβους στά ἐργοστάσιά τους"».

Εἶδα ἕναν κομψευόμενο νεαρό πού καθόταν στήν πρώτη σειρά καί κάθε τόσο χαμογελοῦσε κοροϊδευτικά. Σταμάτησα νά μιλάω καί δείχνοντάς τον μέ τό δάχτυλο εἶπα: «Σταμάτα νά χαμογελᾶς νεαρέ! Φύγε ἀπό δῶ! Πήγαινε σπίτι καί παρακάλεσε τή μάνα πού πόνεσε γιά νά σέ γεννήσει, ὅπως γέννησαν κι αὐτά τά μικρά παιδιά οἱ μανάδες τους, πήγαινε, καί παρακάλεσέ τη νά σοῦ δώσει μυαλό καί καρδιά!»

Σηκώθηκε κι ἔφυγε χωρίς νά μιλήσει, ἐνῶ τά παιδιά μέσα στά κλουβιά τόν ἀκολουθοῦσαν μέ τό βλέμμα. Οἱ ἄνθρωποι ἔμειναν σάν ἀπολιθωμένοι κι ἕνα λιοντάρι βρυχήθηκε ἔξω, στό πίσω μέρος τοῦ τσίρκου.

Τήν ἄλλη μέρα φύγαμε ἀπό τό Κόνεη Ἄιλαντ, γιά νά πᾶμε στήν παραλία τοῦ Μανχάταν, νά ἐπισκεφτοῦμε τό γερουσιαστή Πλάτ, ὁ ὁποῖος μοῦ εἶχε δώσει ραντεβού γιά τίς 9 τό πρωί. Τά παιδιά εἶχαν γεμίσει ἄμμο ἀπό τήν ἀκτή καί μοῦ πῆρε ἀρκετή ὥρα γιά νά καθαρίσω τά πιό μικρά. 'Αρχίσαμε νά περπατᾶμε πάνω στίς γραμμές τοῦ τρένου, ἀλλά μοῦ εἶπαν ὅτι ἦταν ἀτομική ἰδιοκτησία καί ἔπρεπε νά βγοῦμε ἀπό

ἐκεῖ. Τελικά ἕνας ἰδιοκτήτης σαλούν μᾶς ἔδειξε ἕνα σύντομο δρόμο, ἀπό τόν ὁποῖον μπήκαμε στά ἱερά ἐδάφη τοῦ ξενοδοχείου, καί ξαφνικά ἡ συνοδεία ἐμφανίστηκε στήν εἴσοδο. Τά πιτσιρίκια παίζανε τό *Όπ, ὅπ, νά την ἡ παλιοπαρέα* μέ τίς φλογέρες καί τά τύμπανά τους, κι ὁ γερουσιαστής Πλάτ, ὅταν εἶδε τό μικρό στρατό, τό 'σκασε ἀπ' τήν πίσω πόρτα γιά τή Νέα Ὑόρκη.

Ρώτησα τό διευθυντή ἄν θά σέρβιρε τό πρόγευμα στά παιδιά χρεώνοντάς το στό γερουσιαστή, μιά καί εἴχαμε προσκληθεῖ νά πάρουμε τό πρόγευμα μαζί του, ἐκεῖνο τό πρωί. Ἐκεῖνος μᾶς ἔδωσε ἕνα ἰδιαίτερο δωμάτιο καί σέρβιρε στά παιδιά ἕνα τέτοιο πρόγευμα, πού ὁμοιό του δέν εἶχαν φάει ποτέ στή ζωή τους. Ἔφαγα καί ἐγώ, καί μαζί μέ ἕνα δημοσιογράφο μιᾶς ἀπό τίς ἐφημερίδες τοῦ Χήρστ τά χρεώσαμε ὅλα στό γερουσιαστή Πλάτ.

Κάναμε πορεία μέχρι τό Ὄιστερ Μπέι, ἀλλά ὁ πρόεδρος ἀρνήθηκε νά μᾶς δεῖ καί οὔτε ἀπάντησε στά γράμματά μου. Ἡ πορεία μας ὅμως, εἶχε κάνει τή δουλειά της. Εἴχαμε τραβήξει τήν προσοχή τοῦ κόσμου πάνω στό ἔγκλημα τῆς παιδικῆς ἐργασίας. Καί παρ' ὅλο πού ἡ ἀπεργία στά κλωστοϋφαντουργεῖα τοῦ Κένσινγτον χάθηκε καί τά παιδιά ὁδηγήθηκαν πάλι στή δουλειά, ὄχι πολύ ἀργότερα, ἡ Βουλή τῆς Πενσυλβάνια ψήφισε ἕνα νόμο γιά τήν παιδική ἐργασία, πού ἔστειλε χιλιάδες παιδιά ἀπό τά ἐργοστάσια στά σπίτια τους, καί χιλιάδες ἄλλα δέν τά ἄφησε νά μποῦν στά ἐργοστάσια πρίν γίνουν δεκατεσσάρων χρονῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XI

ΑΥΤΑ ΤΑ ΜΟΥΛΑΡΙΑ ΔΕ ΘΑ ΣΠΑΣΟΥΝ ΤΗΝ ΑΠΕΡΓΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

Τό Λάτιμερ ἦταν πονοκέφαλος γιά τούς ἀνθρακωρύχους. Φαινόταν ὅτι κανείς δέν μποροῦσε νά μπεῖ ἐκεῖ μέσα. Εἴκοσι ἕξι ὀργανωτές καί μέλη τοῦ συνδικάτου εἶχαν σκοτωθεῖ σ' αὐτή τήν περιοχή τῶν ὀρυχείων, σέ προηγούμενες ἀπεργίες. Μερικοί ἀπ' αὐτούς εἶχαν πυροβοληθεῖ στήν πλάτη. Τό αἷμα τῶν ἀνθρώπων τοῦ συνδικάτου εἶχε ποτίσει τούς δρόμους. Κανείς δέν τολμοῦσε νά πάει ἐκεῖ. Δέν εἶπα τίποτε σέ κανέναν, ἀλλά ἀποφάσισα νά πάω ἐκεῖ κάποια νύχτα. Μετά τήν ἐπιδρομή τῶν γυναικῶν στό Κόουλντεηλ καί στό Πάνθερ Κρήκ, ὁ γενικός διευθυντής τοῦ Λάτιμερ δήλωσε ὅτι ἄν πήγαινα ἐκεῖ, θά γύριζε πίσω μόνο τό πτῶμα μου. Δέν ἀπάντησα, ἄρχισα ὅμως νά καταστρώνω τά σχέδιά μου, χωρίς μάλιστα νά συμβουλευτῶ τόν ἐργολάβο κηδειῶν. Εἰδοποίησα ἕνα στέλεχος νά μαζέψει μιά ὁμάδα ἀπεργῶν ἀπό τρεῖς διαφορετικούς καταυλισμούς στό Πάνθερ Κρήκ, καί νά τούς φέρει σέ μιά διασταύρωση τοῦ δρόμου πού πήγαινε στό Λάτιμερ. Ἐκεῖ θά τούς συναντοῦσα μέ τό γυναικεῖο πάλι στρατό μου.

Καθώς ἔφευγα ἀπ' τό ξενοδοχεῖο, ὁ ὑπάλληλος μοῦ εἶπε: «Μάνα οἱ δημοσιογράφοι μοῦ εἴπανε νά τούς χτυπήσω τό κουδούνι ἄν σέ δῶ νά φεύγεις».

«Ἔ, τότε μή μέ δεῖς νά φεύγω. Παρακολούθα τήν μπροστινή πόρτα κι ἐγώ θά φύγω ἀπό τήν πίσω».

Βαδίσαμε μέσα στή νύχτα καί φτάσαμε στό Λάτιμερ, λίγο

πρίν τήν αὐγή. Οἱ ἀπεργοί κρύφτηκαν στά ὀρυχεῖα καί οἱ γυναῖκες πῆραν θέση μπροστά στίς πόρτες τῶν καλυβιῶν τῶν ἀνθρακωρύχων. Μόλις ἕνας ἀπ' αὐτούς ἔβγαινε ἀπό τό σπίτι του γιά νά πάει στή δουλειά, οἱ γυναῖκες ἄρχιζαν νά σφουγγαρίζουν τό κατώφλι φωνάζοντας: «Δέν ἔχει δουλειά σήμερα!»

Βγῆκαν ὅλοι τρέχοντας στούς βρόμικους δρόμους. «Θεέ μου, εἶναι ἐκείνη ἡ γριά Μάνα καί ὁ στρατός της», ἔλεγαν ὅλοι.

Οἱ ἀνθρακωρύχοι τοῦ Λάτιμερ καί οἱ ὁδηγοί τῶν μουλαριῶν φοβόνταν ν' ἀφήσουν τή δουλειά. Τό κουράγιο τούς εἶχε ἐγκαταλείψει. Πῆραν τά μουλάρια, ἄναψαν τίς λάμπες στίς κάσκες τους καί ἄρχισαν νά κατεβαίνουν στά ὀρυχεῖα, μήν ξέροντας ὅτι ἐκεῖ κάτω, μέσα στό ἔδαφος, εἶχα τρεῖς χιλιάδες ἀνθρακωρύχους πού τούς περίμεναν, αὐτούς καί τά μουλάρια.

«Αὐτά τά μουλάρια δέ θά σπάσουν τήν ἀπεργία σήμερα», εἶπα στό γενικό διευθυντή πού ἔβριζε τούς πάντες καί τά πάντα. «Τό ξέρουν ὅτι σήμερα εἶναι ἀργία».

«Πάρτε τά μουλάρια καί κατεβεῖτε κάτω!» φώναξε ὁ γενικός διευθυντής.

Μουλάρια καί ὁδηγοί καί ἀνθρακωρύχοι ἐξαφανίστηκαν μέσα στό ἔδαφος. Ἔβαλα τίς γυναῖκες νά τραγουδᾶνε συνέχεια πατριωτικά τραγούδια, ἔτσι πού νά πνίγουν τό θόρυβο πού ἔκαναν οἱ ἄντρες στά ὀρυχεῖα.

Σχεδόν ἀμέσως τά μουλάρια βγῆκαν στήν ἐπιφάνεια χωρίς ὁδηγούς, κι ἐμεῖς οἱ γυναῖκες τά ζητωκραυγάσαμε, μιά καί θά ἦταν τά πρῶτα πιστά μέλη τοῦ σωματείου. Πίσω τους ἀκολουθοῦσαν οἱ ἀνθρακωρύχοι πού πήγαιναν τρέχοντας στά σπίτια τους. Ὅσους δέν πήγαιναν μόνοι τους, τούς πηγαίναμε ἐμεῖς. Ὅσοι ἐπέμεναν νά δουλέψουν προδίνοντας ἔτσι τά ἀδέλφια τους, τούς ἅρπαζαν οἱ γυναῖκες καί τούς πήγαιναν στίς γυναῖκες τους.

Μιά γριά Ἰρλανδέζα εἶχε δυό γιούς πού ἦταν ἀπεργοσπάστες. Τόν ἕναν ἀπ' αὐτούς τόν πέταξαν οἱ γυναῖκες στή μάνα του πάνω ἀπό τό φράχτη. Ἔμεινε ἀκίνητος ἐκεῖ πού ἔπεσε. Ἡ μάνα του, νομίζοντας ὅτι πέθανε, ἔτρεξε μέσα στό σπίτι, πῆρε ἕνα μπουκάλι ἁγιασμό καί ἄρχισε νά τό κουνάει πάνω ἀπό τό Μάικ.

«Ἄχ, γιά ὄνομα τοῦ θεοῦ ζωντάνεψε», ἔσκουζε. «Ζωντάνεψε καί μπές στό συνδικάτο».

Ἄνοιξε τά μάτια του καί εἶδε τίς γυναῖκες μας νά στέκονται γύρω του.

«Σίγουρα, νά μέ πάρει ὁ διάολος ἄν ξαναγίνω ἀπεργοσπάστης», εἶπε.

Ὁ γενικός διευθυντής κάλεσε τό σερίφη, κι ἐκεῖνος μοῦ ζήτησε νά ἀπομακρύνω τίς γυναῖκες. «Σερίφη», τοῦ εἶπα, «κανείς δέ θά πειραχτεῖ καί καμιά ἰδιοκτησία δέ θά καταστραφεῖ, ἀλλά δέν πρόκειται νά γίνουν ἄλλοι σκοτωμοί ἀθώων ἐδῶ».

Τοῦ εἶπα ὅτι ἄν ἤθελε εἰρήνη, καλά θά ἔκανε νά βγάλει μιά ἀνακοίνωση ὅτι τά ὀρυχεῖα θά ἦταν κλειστά μέχρι νά λήξει ἡ ἀπεργία.

Ἡ μέρα ἦταν γεμάτη ἔνταση. Οἱ βοηθοί τοῦ σερίφη δέν ἔβγαιναν ἀπό τό γραφεῖο. Ὁ γενικός διευθυντής τό ἴδιο. Οἱ ἄντρες μας ἔμειναν στά ὀρυχεῖα νά προσέχουν τούς ἀπεργοσπάστες, καί οἱ γυναῖκες ἔκαναν ὅλα τά ἄλλα. Στήν πραγματικότητα, ἡ πλειοψηφία τῶν ἀντρῶν, ἐκεῖνοι πού τούς εἶχε μείνει λίγο φιλότιμο παρά τή δειλία τόσων χρόνων, ἤθελαν ν' ἀπεργήσουν, ἀλλά δέν εἶχαν βρεῖ τό κουράγιο. Ὅταν ὅμως τούς ἀπλώθηκε ἕνα χέρι, τό ἔπιασαν καί βάδισαν μαζί μέ τά ἀδέλφια τους.

Τά ἀφεντικά τηλεφώνησαν στόν Τζόν Μίτσελ νά μέ πάρει ἀπό τό Λάτιμερ μαζί μέ τό γυναικεῖο στρατό μου. Μόνο τότε ἔμαθε ὁ Μίτσελ ὅτι ἐγώ ἤμουν ἐκεῖ.

Ὅταν ὁ διευθυντής εἶδε ὅτι δέν ὑπῆρχε ἐλπίδα καί ὅτι ἡ μάχη εἶχε κερδηθεῖ ἀπό τούς ἀνθρακωρύχους, βγῆκε καί τοιχοκόλλησε μιά ἀνακοίνωση ὅτι τά ὀρυχεῖα ἦταν κλειστά μέχρι νά λήξει ἡ ἀπεργία.

Ἔφυγα ἀπό τό Λάτιμερ μέ τό γυναικεῖο στρατό μου καί ἀνέβηκα στό Χάζελτον. Ὁ πρόεδρος Μίτσελ καί οἱ ὀργανωτές τους ἦταν ἐκεῖ.

«Δέ φοβήθηκες νά πᾶς ἐκεῖ μέσα;» μέ ρώτησε ὁ κ. Μίτσελ.

«Ὄχι», τοῦ εἶπα, «δέ φοβᾶμαι νά ἀντιμετωπίσω ὁτιδήποτε ἄν ἔτσι θά προσφέρω λίγη ἀνακούφιση στήν τάξη πού ἀνήκω».

Ἡ νίκη στό Λάτιμερ ἔδωσε καινούρια ζωή σ' ὁλόκληρη

τήν περιοχή τοῦ ἀνθρακίτη. Ἔδωσε κουράγιο στήν ὀργάνωση. Ποτέ δέ θά ξεχάσω ἐκεῖνες τίς γενναῖες γυναῖκες, πού γκρέμισαν τά πέτρινα τείχη τριγυρίζοντας μέ τσίγκινα κατσαρόλια καί μέ γιουχαΐσματα.

Μετά ἀπό λίγο, συγκλήθηκε μιά συνέλευση καί συμφωνήθηκε ἡ λήξη τῆς ἀπεργίας. Οἱ ὀργανωτές κυκλοφόρησαν ἕνα ἔγγραφο, πού ζητοῦσε ἀπ' ὅλους τούς ἀνθρακωρύχους νά συνεισφέρουν, ὥστε ν' ἀγοραστεῖ ἕνα σπίτι 10.000 δολαρίων γιά τόν Τζόν Μίτσελ. Αὐτό τό χαρτί ἔτυχε νά ἔρθει στά χέρια μου κατά τή διάρκεια τῆς συνέλευσης, πού εἶχε συγκληθεῖ γιά ν' ἀποφασίσει τή λήξη τῆς νικηφόρας ἀπεργίας. Σηκώθηκα καί εἶπα:

«Ἄν ὁ Τζόν Μίτσελ, δέν μπορεῖ νά ἀγοράσει ἕνα σπίτι ἀρκετά βολικό γιά τή γυναίκα του καί τήν οἰκογένειά του μέ τά λεφτά τοῦ μισθοῦ του, τότε θά τοῦ πρότεινα νά πιάσει μιά δουλειά, ἀπ' ὅπου θά βγάζει ἀρκετά γιά ν' ἀγοράσει ἕνα σπίτι 10.000 δολαρίων. Οἱ πιό πολλοί ἀπό σᾶς, δέν ἔχετε δικιά σας οὔτε μιά σανίδα ἀπό τό ταβάνι πού σᾶς σκεπάζει. Ὁ κάθε λογικός ἄνθρωπος ἀγοράζει σπίτι γιά τή γυναίκα του, πρίν ἀγοράσει σπίτι γιά τή γυναίκα κάποιου ἄλλου».

Κρατοῦσα τό χαρτί στό χέρι μου καθώς μιλοῦσα καί τό ἔκανα κομμάτια καί τό πέταξα στό πάτωμα. «Ἐσεῖς καί οἱ γυναῖκες εἶστε πού κερδίσατε αὐτήν τήν ἀπεργία», εἶπα, «μέ τίς θυσίες καί τήν ὑπομονή σας καί τό κουράγιο πού δείξατε ὅλους αὐτούς τούς κουραστικούς μῆνες. Εἶναι ἡ θυσία τῶν ἀδελφῶν σας ἀπό ἄλλους κλάδους, πού βδομάδα τή βδομάδα ἔστελναν οἰκονομική συμπαράσταση στήν ἀπεργία, καί ἔτσι σᾶς ἔδωσαν τή δυνατότητα νά συνεχίσετε τόν ἀγώνα σας μέχρι τό τέλος».

Ἀπό κείνη τή στιγμή κι ἔπειτα, ὁ Μίτσελ ἔπαψε νά μέ ἀντιμετωπίζει φιλικά. Νόμισε πώς ἡ στάση μου προερχόταν ἀπό προσωπική ἔχθρα γι' αὐτόν. Κατάλαβε ὅτι δέν μποροῦσε νά μοῦ ἐπιβληθεῖ. Εἶχε γλυκαθεῖ ἀπό τήν ἐξουσία καί αὐτό τελικά τόν κατάστρεψε. Πιστεύω ὅτι κανένας ἄνθρωπος πού κατέχει μιά ἠγετική θέση δέ θά ἔπρεπε νά δεχτεῖ δῶρα ἀπό καμιά πλευρά, γιατί τότε ἀναγκάζεται νά κάνει ὑποχωρήσεις. Ἕνας ἠγέτης πρέπει νά στέκεται μόνος του.

ΠΩΣ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΞΕΚΑΘΑΡΙΣΑΝ ΤΟ ΚΟΟΥΛΝΤΕΗΛ

Στή Λονακόνια τοῦ Μέριλαντ γινόταν μιά ἀπεργία. Ἤμουν ἐκεῖ. Στό Χάζελτον τῆς Πενσυλβάνια, συγκλήθηκε μιά συνέλευση γιά νά συζητήσει γιά ἀπεργία στόν ἀνθρακίτη. Ἤμουν ἐκεῖ ὅταν βγῆκε ἡ ἀπόφαση γιά ἀπεργία. Ἑκατόν πενήντα χιλιάδες ἄντρες κατέβηκαν στήν ἀπεργία, οἱ ἄντρες τοῦ Σκράντον καί τοῦ Σαμόκιν, τοῦ Κόουλντεηλ, τοῦ Πάνθερ Κρήκ καί τοῦ Βάλεη Μπάτλ. Κι ἐγώ ἤμουν ἐκεῖ.

Στό Σαμόκιν συνάντησα τό Μάιλς Ντόχερτυ, ὀργανωτή. Ὅταν σταμάτησε τή δουλειά καί πληρώθηκε, ἔδωσε τά μισά ἀπ' ὅσα εἶχε ὁ φάκελος στή γυναίκα του, καί τ' ἄλλα μισά τά φύλαξε γιά νά νοικιάζει αἴθουσες καί νά πληρώνει φῶτα γιά τό σωματεῖο. Οἱ ὀργανωτές δέν ἔπαιρναν μεγάλο μισθό ἐκεῖνο τόν καιρό, καί πρόσφεραν ἡρωικά ἀνιδιοτελή ἐργασία.

Ὄχι μακριά ἀπό τό Σαμόκιν, σ' ἕνα ὀρεινό χωριό, ὁ παπάς ἔκανε μιά συγκέντρωση τήν ὥρα πού ἔφτανα ἐγώ. Αὐτός μιλοῦσε στήν ἐκκλησία. Ἐγώ μίλησα σ' ἕνα χωράφι. Ὁ παπάς εἶπε στούς ἄντρες νά γυρίσουν πίσω, καί νά δείξουν ὑπακοή στούς κυρίους τους καί θ' ἀμείβονταν στόν παράδεισο. Κατάγγειλε τούς ἀπεργούς σάν τέκνα τοῦ σκότους. Οἱ ἀνθρακωρύχοι ἔφυγαν ὅλοι ἀπό τήν ἐκκλησία καί σύσσωμοι ἦρθαν στή συγκέντρωσή μου.

«Παιδιά», τούς εἶπα, «αὐτή ἡ ἀπεργία ἀποφασίστηκε, γιά νά μπορέσετε ἐσεῖς καί οἱ γυναῖκες σας καί τά παιδιά σας ν' ἀπολαύσετε λίγο ἀπ' τόν παράδεισο πρίν νά πεθάνετε».

'Οργανώσαμε όλη τή περιοχή.

'Ο άγώνας συνεχιζόταν. Στό Κόουλντεηλ, στήν περιφέρεια τοῦ Χάζελτον, δέν ἐπέτρεπαν στούς ἀνθρακωρύχους νά συγκεντρωθοῦν σέ καμιά αἴθουσα. 'Η νίκη τῆς ἀπεργίας σ' αὐτή τήν περιφέρεια ἦταν ἀπαραίτητη γιά νά μπορέσουμε νά ὀργανώσουμε τούς ἀνθρακωρύχους τοῦ Κόουλντεηλ. Πῆγα σ' ἕνα γειτονικό χωριό ἀνθρακωρύχων, ὅπου ὅλοι ἦταν ὀργανωμένοι, καί ρώτησα τίς γυναῖκες, ἄν ἤθελαν νά μέ βοηθήσουν νά βγάλουμε ἔξω τούς ἄντρες τοῦ Κόουλντεηλ. Αὐτό ἔγινε στό Μακαντού. Τούς εἶπα ν' ἀφήσουν τούς ἄντρες τους στό σπίτι νά φροντίζουν τήν οἰκογένεια. Τούς ζήτησα νά βάλουν τά ροῦχα τῆς κουζίνας καί νά πάρουν μαζί τους σφουγγαρίστρες, σκοῦπες καί ἀπό ἕνα ζευγάρι τσίγκινα κατσαρόλια. Βαδίσαμε δεκαπέντε μίλια πάνω στά βουνά, χτυπώντας τά κατσαρόλια σάν νά ἦταν κύμβαλα. Στίς τρεῖς τό πρωί συναντήσαμε μία μοίρα τῆς ἐθνοφρουρᾶς, πού περιπολοῦσε στούς δρόμους γιά τό Κόουλντεηλ. «Ἄλτ! Γυρίστε πίσω!» φώναξε ὁ ἐπικεφαλῆς.

«Συνταγματάρχα», τοῦ εἶπα, «οἱ ἐργαζόμενοι τῆς 'Αμερικῆς δέν πηγαίνουνε πίσω, οὔτε σταματᾶνε ποτέ. 'Ο ἐργαζόμενος πηγαίνει μπροστά!»

«Θά διατάξω ἐφ' ὅπλου λόγχην».

«'Ενάντια σέ ποιούς;»

«'Ενάντια στούς δικούς σου».

«Δέν εἴμαστε ἐχθροί», εἶπα. «Εἴμαστε μόνο μιά ὁμάδα ἐργαζόμενες γυναῖκες, πού οἱ ἀδελφοί τους καί οἱ ἄντρες τους ἀγωνίζονται γιά τό ψωμί. Θέλουμε τ' ἀδέλφια μας τοῦ Κόουλντεηλ νά ἑνωθοῦν μαζί μας στόν ἀγώνα. Βγήκαμε στό δρόμο τοῦ βουνοῦ γιά χάρη τῶν παιδιῶν μας, γιά χάρη τοῦ ἔθνους. Δέν πρόκειται νά πειράξουμε κανέναν, καί βέβαια φαντάζομαι ὅτι οὔτε κι ἐσεῖς θά μᾶς πειράξετε».

Μᾶς κράτησαν ἐκεῖ μέχρι πού ξημέρωσε, κι ὅταν εἶδαν τό στρατό τῶν γυναικῶν μέ τίς ποδιές, τά κατσαρόλια καί τίς σφουγγαρίστρες, γέλασαν καί μᾶς ἄφησαν νά περάσουμε. Ἕνας στρατός ἀπό γεροδεμένες γυναῖκες ἀνθρακωρύχων, εἶναι ἕνα ἰδιαίτερα εὐχάριστο θέαμα.

Ἔτσι, ὅταν οἱ ἀνθρακωρύχοι στήν περιοχή τοῦ Κόουλντεηλ ἄρχισαν νά πηγαίνουν στή δουλειά, ἔβρισκαν στό δρόμο

τους τίς γυναῖκες ἀπ' τό Μακαντού πού χτυποῦσαν τά κατσαρόλια τους καί φώναζαν: «Μπές στό συνδικάτο! Μπές στό συνδικάτο!»

Καί μπήκανε μέχρι τόν τελευταῖο, καί ἦταν τόσος ὁ ἐνθουσιασμός μας, πού ὀργανώσαμε τούς τραμβαγέρηδες, οἱ ὁποῖοι ὑποσχέθηκαν νά μήν κουβαλᾶνε ἀπεργοσπάστες γιά τίς ἑταιρίες ἄνθρακος. Μιά καί δέν ὑπῆρχαν ἄλλες ὁμάδες γιά νά ὀργανώσουμε, γυρίσαμε σπίτι μέσα ἀπ' τά βουνά, χτυπώντας τά κατσαρόλια μας καί τραγουδώντας πατριωτικά τραγούδια.

Στό μεταξύ, ὁ πρόεδρος Μίτσελ μαζί μέ ὅλους τούς ὀργανωτές του, κοιμόταν στό ξενοδοχεῖο Βάλεη πέρα στό Χάζελτον. Δέν ἤξεραν τίποτε γιά τήν πορεία μας στό Κόουλντεηλ, μέχρι τή στιγμή πού οἱ δημοσιογράφοι τοῦ τηλεφώνησαν πώς «ἡ Μάνα Τζόουνς χάλασε τόν κόσμο πάνω στά βουνά μέ μιά χούφτα ἐξαγριωμένες γυναῖκες!»

Αὐτός, φυσικά, νευρίασε. Θά μποροῦσε νά εἶχε νευριάσει πιό πολύ, ἄν ἤξερε πώς εἴχαμε στείλει σπίτι τους τ' ἀφεντικά τῶν ὀρυχείων, καί πώς εἴπαμε στίς γυναῖκες τους νά τούς καθαρίσουν καί νά τούς κάνουν εὐπρεπεῖς 'Αμερικανούς πολίτες. Ἤ ἀκόμα, πώς εἴχαμε μπεῖ κρυφά στήν κουζίνα τοῦ ξενοδοχείου πού ἔμεναν οἱ ἐθνοφρουροί καί φάγαμε τό πρόγευμά τους πού ἦταν ἐπάνω στό τραπέζι.

Ὅταν γύρισα στό Χάζελτον, ὁ Μίτσελ μέ κοίταξε ἔκπληκτος. Ἤμουν πτῶμα ἀπό τήν κούραση. Ἡ ἐπιχείρηση στό Κόουλντεηλ σήμαινε μιά ἐξοντωτική μέρα καί νύχτα καί τριάντα μίλια σκληρή πορεία.

Βεβαίωσα τό Μίτσελ ὅτι δέν εἶχε χτυπηθεῖ κανείς, οὔτε εἶχε πειραχτεῖ καμιά ξένη ἰδιοκτησία. Οἱ στρατιωτικοί εἶχαν συμπεριφερθεῖ σάν ἀνθρώπινα ὄντα. Πῆραν τό πράγμα στ' ἀστεῖα κι εὐχαριστήθηκαν μέ τήν πρωινή διασκέδαση. Τοῦ εἶπα πόσο τρομαγμένος ἦταν ὁ σερίφης, πού μοῦ μιλοῦσε χωρίς νά ξέρει ποιά εἶμαι.

«Ὄχ, θεέ μου», εἶπε, «αὐτή ἡ Μάνα Τζόουνς εἶναι πραγματικά ἐπικίνδυνη γυναίκα».

«Γιατί δέν τή συλλαμβάνεις;» τόν ρώτησα.

«Ὄχ, θεέ μου, δέ θ' ἄντεχα νά μέ κυνηγάει αὐτός ὁ ὄχλος τῶν γυναικῶν μέ τίς σφουγγαρίστρες τους καί τίς σκοῦπες

τους, καί ἡ φυλακή δέν εἶναι ἀρκετά μεγάλη γιά νά τίς χωρέσει ὅλες. Αὐτές μέ τίς σφουγγαρίστρες τους μποροῦν νά βγάλουν καί τήν ψυχή ἑνός ἀνθρώπου!»

«Χριστέ μου, Μάνα», εἶπε ὁ κ. Μίτσελ, «καί γύρισες πίσω ἀσφαλής; Τί ἔκανες;»

«Ἔβγαλα ἔξω πέντε χιλιάδες ἄντρες καί τούς ὀργάνωσα. Μᾶς περίσσεψε χρόνος κι ἔτσι ὀργανώσαμε τούς τραμβαγέρηδες, πού δέ θά μεταφέρουν πιά ἀπεργοσπάστες στήν περιοχή».

«Μήπως χτυπήθηκες Μάνα;»

«Ὄχι, ἐμεῖς δώσαμε τό χτύπημα».

«Μήπως σᾶς κυνηγήσανε τ' ἀφεντικά τῶν προϊσταμένων;»

«Ὄχι, ἐμεῖς τούς κυνηγήσαμε. Οἱ γυναῖκες τους καί οἱ δικές μας γυναῖκες οὔρλιαζαν τριγύρω σάν γάτες. Ἦταν μιά σπουδαία μάχη».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XIII

Η ΑΠΕΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΡΙΠΛ ΚΡΗΚ (1903)

Ἡ πολιτεία τοῦ Κολοράντο δέν ἀνῆκε σέ καμιά δημοκρατία, ἀλλά στήν Ἑταιρία Καυσίμων καί Σιδήρου τοῦ Κολοράντο, στήν Ἑταιρία Βίκτορ καί τίς θυγατρικές τους. Ὁ κυβερνήτης ἦταν πράκτοράς τους. Ἡ ἐθνοφρουρά, μέ ἐπικεφαλῆς τόν Μπέλ, ἐκτελοῦσε τίς διαταγές τους. Ὅταν οἱ ἀφέντες τῆς πολιτείας ἔλεγαν στόν κυβερνήτη νά γαβγίσει, ἐκεῖνος οὔρλιαζε γιά χάρη τους σάν τρελό κυνηγόσκυλο. Ὅταν ἔλεγαν στήν ἐθνοφρουρά νά δαγκώσει, ἐκείνη δάγκωνε.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Κολοράντο εἶχαν ψηφίσει μέ συντριπτική πλειοψηφία ὑπέρ τοῦ ὀχταώρου. Τό νομοθετικό σῶμα εἶχε ψηφίσει ἕνα νόμο γιά τό ὀχτάωρο, ἀλλά τά δικαστήρια τόν ἀντέκρουσαν σάν ἀντισυνταγματικό. Τότε ἔγινε δημοψήφισμα καί τό μέτρο ὑπερψηφίστηκε μέ διαφορά 40.000 ψήφων, ἀλλά τό νέο νομοθετικό σῶμα, πού ἐλεγχόταν ἀπό τίς ἑταιρίες τῶν ὀρυχείων, δέν ψήφισε τό νομοσχέδιο.

Οἱ ἐργάτες τῶν ὀρυχείων εἶδαν τότε ὅτι δέν μποροῦσαν νά πετύχουν τή λύση τῶν αἰτημάτων τους μ' εἰρηνικά νομοθετικά μέτρα. Κατάλαβαν ὅτι πρέπει νά παλέψουν. Ὅτι πρέπει νά ἀπεργήσουν. Πρῶτοι κατέβηκαν σέ ἀπεργία οἱ μεταλλωρύχοι στό σύνολό τους. Ἡ ἀπεργία πῆρε ἔκταση μέχρι τό Νέο Μεξικό καί τήν Οὔτα καί μετατράπηκε σ' ἕνα βρόμικο πόλεμο. Οἱ μεταλλωρύχοι ἀνυπομονοῦσαν νά δοῦν τούς ἀνθρακωρύχους νά ἀγωνίζονται μαζί τους.

Ἡ Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή τοῦ συνδικάτου Ἑνωμένοι

'Εργάτες 'Ορυχείων εἶχε συνεδρίαση στήν 'Ινδιανάπολη. Σ' αὐτή λοιπόν τή συνεδρίαση, ὁ κυβερνήτης τοῦ Κολοράντο εἶχε στείλει μιά ἀντιπροσωπία, γιά νά τούς πείσει ὅτι δέν ἔπρεπε νά κηρυχθεῖ ἀπεργία στ' ἀνθρακωρυχεῖα. Στήν ἀντιπροσωπία συμμετεῖχε κι ἕνα ἐργατικό στέλεχος.

'Εγώ εἶχα φύγει ἀπό τό Μάουντ Ὄλιβ τοῦ 'Ιλλινόις, ὅπου οἱ ἐργάτες τῶν ὀρυχείων τιμοῦσαν τή μνήμη τῶν νεκρῶν τους, καί πήγαινα γιά τή Δυτική Βιρτζίνια. Σταμάτησα στά γραφεῖα, καί τότε ἡ 'Εκτελεστική 'Επιτροπή μοῦ ζήτησε νά πάω στό Κολοράντο, νά ἐξετάσω τίς συνθῆκες πού ὑπῆρχαν ἐκεῖ, καθώς καί τίς διαθέσεις τῶν ἐργατῶν, καί νά κάνω μιά ἀναφορά στό γραφεῖο.

Πῆγα ἀμέσως στό Κολοράντο, καί πρῶτα στό γραφεῖο τῆς Δυτικῆς 'Ομοσπονδίας 'Εργατῶν 'Ορυχείων, ὅπου ἔμαθα τήν ὑπόθεση τῆς βιομηχανικῆς διαμάχης. Μετά ἀγόρασα ἕνα παλιό ντρίλινο φόρεμα, ἕνα καπέλο γιά τόν ἥλιο, μερικές καρφίτσες καί βελόνες, λάστιχο, κορδέλα καί ἄλλα σχετικά καί ξεκίνησα γιά τά νότια ἀνθρακωρυχεῖα τῆς 'Εταιρίας Καυσίμων καί Σιδήρου τοῦ Κολοράντο.

Διέσχισα τίς διάφορες πεδιάδες μέ τά ἀνθρακωρυχεῖα παριστάνοντας τό γυρολόγο. Ἔτρωγα στά σπίτια τῶν ἀνθρακωρύχων, καί πέρασα ὁλόκληρες νύχτες μέ τίς οἰκογένειές τους. Οἱ συνθῆκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ζοῦσαν ἦταν ἀξιοθρήνητες. Στήν πραγματικότητα ἦταν σκλάβοι τῆς ἑταιρίας, πού ἦταν ἰδιοκτήτρια τῶν σπιτιῶν τους, ἀλλά καί ὅλης τῆς περιοχῆς: ἔτσι, ἀκόμη κι ἄν κάποιος ἐργάτης ἀποκτοῦσε σπίτι, ἦταν ὑποχρεωμένος νά τό ἐγκαταλείψει ὅποτε θά ἄρεσε στούς κατόχους τῆς γῆς. Δέν τούς πλήρωναν μέ λεφτά, ἀλλά μέ ἀποδείξεις, ὥστε νά μήν μποροῦν νά φύγουν ἄν δέν ἦταν ἱκανοποιημένοι. Ἔπρεπε νά ψωνίζουν ἀπό τά καταστήματα τῆς ἑταιρίας καί μέ τίς τιμές πού αὐτή καθόριζε. Τό κάρβουνο πού ἔβγαζαν ζυγιζόταν ἀπό ἕναν πράκτορα τῆς ἑταιρίας, ἐνῶ στούς ἴδιους δέν ἐπέτρεπαν νά ἔχουν δικό τους ἄνθρωπο πού νά ἐπιβλέπει στό ζύγισμα. Τά σχολεῖα, οἱ ἐκκλησίες, οἱ δρόμοι ἀνῆκαν στήν ἑταιρία. 'Αφοῦ ἄκουσα τίς ἱστορίες πού εἶχαν νά μοῦ ποῦν, καί εἶδα μέ τά μάτια μου πόση ὑπομονή εἶχαν κάνει ὥς τώρα, κατάλαβα ὅτι

οἱ συνθῆκες ἦταν ὥριμες γιά ἐξέγερση ἐνάντια σέ τόσο ἀπάνθρωπες συνθῆκες.

Πῆγα στό Τρίνινταντ, στά γραφεῖα τῆς Δυτικῆς 'Ομοσπονδίας 'Εργατῶν 'Ορυχείων. 'Εκεῖ μίλησα μέ τό γραμματέα Γκίλμορ, ἕναν ἀφοσιωμένο ἄνθρωπο πού δούλευε σκληρά, καί μέ τόν πρόεδρο Χάουελ, ἄνθρωπο καλό κι ἔντιμο. Καθίσαμε καί συζητήσαμε τό ζήτημα ὥς ἀργά τή νύχτα. Τούς ἐξήγησα ὅτι οἱ συνθῆκες ζωῆς τῶν ἀνθρακωρύχων στίς πεδιάδες, σοῦ σπάραζαν τήν καρδιά, καί ὅτι ἐγώ ἔνιωθα πώς ἦταν δικό μας καθῆκον νά βελτιώσουμε τή ζωή τους, νά τούς χτίσουμε κάποιο μέλλον, νά ρίξουμε κάποια ἡλιαχτίδα στή ζωή τῶν παιδιῶν τους τουλάχιστον. Αὐτοί μέ ἐξουσιοδότησαν νά πάω ἀμέσως στά κεντρικά γραφεῖα, στήν 'Ινδιανάπολη.

Πῆρα τό τρένο τό ἄλλο πρωί. Ὅταν ἔφτασα στά γραφεῖα, βρῆκα τόν προέδρο Τζόν Μίτσελ, τόν ἀντιπρόεδρο Τ.Λ. Λιούις, τό γραμματέα Οὐ. Μπ. Οὐίλσον ἀπό τό Ἄρνοτ τῆς Πενσυλβάνια, καί ἕνα σύμβουλο πού τόν ἔλεγαν «γερο-Ρήμ», ἀπό τήν 'Αιόβα. Αὐτά τά στελέχη μοῦ εἶπαν νά γυρίσω ἀμέσως στό Κολοράντο, κι αὐτοί θά φρόντιζαν νά κηρυχθεῖ ἡ ἀπεργία τῶν ἀνθρακωρύχων.

'Η ἀπεργία κηρύχτηκε στίς 9 Νοέμβρη 1903, μέ αἰτήματα: ὀχτάωρο, ἐκπρόσωπο τῶν ἐργατῶν στό ζύγισμα καί πληρωμή σέ χρῆμα κι ὄχι μέ ἀποδείξεις. 'Ολόκληρη ἡ πολιτεία τοῦ Κολοράντο εἶχε ἐξεγερθεῖ. Κάρβουνο δέν ἔβγαινε. 'Ο Νοέμβρης στό Κολοράντο εἶναι κρύος μήνας, καί οἱ κάτοικοι ἄρχισαν νά νιώθουν τό βάρος τῶν συνεπειῶν τῆς ἀπεργίας.

Ἕνα βράδυ, στά τέλη τοῦ Νοέμβρη, γύρισα στό ξενοδοχεῖο ἀργά. Εἶχα ἀπό τό πρωί πού δούλευα μαζί μέ τούς ἀνθρακωρύχους καί τίς οἰκογένειές τους, βοηθώντας στό μοίρασμα τροφῶν καί ρούχων, δίνοντας κουράγιο, διοργανώνοντας συγκεντρώσεις. Καθώς ἑτοιμαζόμουν νά ξαπλώσω, ὁ ὑπάλληλος τοῦ ξενοδοχείου μέ φώναξε κάτω, γιά ν' ἀπαντήσω σ' ἕνα τηλεφώνημα ἀπ' τό μακρινό Λούισβιλ. 'Η φωνή ἔλεγε: «Γιά τ' ὄνομα τοῦ θεοῦ, Μάνα ἔλα σέ μᾶς, ἔλα σέ μᾶς!»

Ρώτησα τί πρόβλημα ὑπῆρχε, καί ἡ ἀπάντηση ἔμοιαζε περισσότερο μέ κραυγή:

«Ἔλα, μή χάνεις χρόνο σέ ἐρωτήσεις, κοίτα νά προλάβεις τό τρένο».

Πῆγα καί βρῆκα τόν πρόεδρο Χάουελ καί τόν ρώτησα τί πρόβλημα ὑπῆρχε στό Λούισβιλ.

«Κάνουν συνέλευση ἐκεῖ», μοῦ ἀπάντησε.

«Συνέλευση; Ἀλήθεια; Καί μέ τί θέμα;»

«Νά σταματήσουν τήν ἀπεργία στά ἀνθρακωρυχεῖα τοῦ Βορρᾶ, γιατί τ' ἀφεντικά δέχτηκαν τά αἰτήματα». Δέ μέ κοίταζε ὅπως μιλοῦσε. Καταλάβαινα ὅτι ἦταν ἀποκαρδιωμένος.

«Μά δέν μποροῦν νά πιάσουν δουλειά, πρίν τ' ἀφεντικά συμφωνήσουν μέ τούς ἐργάτες τοῦ Νότου», εἶπα. «Δέ θά ἐγκαταλείψουν τ' ἀδέλφια τους πρίν νά κερδηθεῖ ἡ ἀπεργία! Θά τούς ἀφήσεις νά τό κάνουν;»

«Ἄχ, Μάνα», εἶπε κλαίγοντας σχεδόν, «δέν μπορῶ νά τούς σταματήσω. Εἶναι αὐτοί ἀπό τά Κεντρικά Γραφεῖα* πού τούς εἶπαν νά γυρίσουν στή δουλειά!»

«Αὐτό εἶναι προδοσία», εἶπα, «γρήγορα, ἑτοιμάσου κι ἔλα μαζί μου».

Τηλεφωνήσαμε κάτω στό σταθμό καί ζητήσαμε ἀπ' τό σταθμάρχη νά κρατήσει τό τρένο γιά τό Λούισβιλ γιά μερικά λεπτά, πράγμα πού ἔκανε. Μπήκαμε στό Λούισβιλ τό ἄλλο πρωί. Δέν εἶχα κοιμηθεῖ καθόλου. Ὁ σύμβουλος Ρήμ κι ὁ Γκράντ Χάμιλτον, ἐκπρόσωπος τῆς Ὁμοσπονδίας Ἐργασίας, ἦρθαν στό ξενοδοχεῖο μου καί ζήτησαν νά μάθουν ποῦ ἦταν ὁ κ. Χάουελ, ὁ προέδρος.

«Μόλις βγῆκε», τούς εἶπα. «Θά γυρίσει».

«Καλά», εἶπε ὁ Ρήμ, «στό μεταξύ ὅμως θέλω νά σοῦ ἀνακοινώσω ὅτι δέν πρέπει νά ἐμποδίσεις τή συμφωνία πού πάει νά κλειστεῖ μέ τούς ἀνθρακωρύχους τοῦ Βορρᾶ. Ἔτσι τό θέλει ὁ ὁμοσπονδιακός πρόεδρος Τζόν Μίτσελ, καί μήν ξεχνᾶς ὅτι αὐτός σέ πληρώνει».

«Τέλειωσες;» τόν ρώτησα.

* *Κεντρικά Γραφεῖα*: Ἡ κεντρική διοίκηση τοῦ συνδικάτου γιά ὅλες τίς ΗΠΑ.

Ἔγνεψε καταφατικά.

«Τότε θά σοῦ πῶ ὅτι ἄν ὁ Μεγαλοδύναμος θελήσει νά σταματήσει αὐτή ἡ ἀπεργία γιά ὄφελος δικό του καί ὄχι τῶν ἐργατῶν, ἐγώ θά ὑψώσω τή φωνή μου ἐνάντια καί σ' Αὐτόν. Καί ὅσο γιά τόν πρόεδρο Τζόν πού μέ πληρώνει: σέ πληροφορῶ ὅτι δέ μοῦ ἔχει δώσει δεκάρα ποτέ του. Εἶναι οἱ πενταροδεκάρες τῶν ἀνθρακωρύχων, οἱ κερδισμένες μέ κόπο πού μέ πληρώνουν, καί εἶναι τά δικά τους συμφέροντα πού θά ὑπηρετήσω».

Πῆγα στή συνέλευση καί ἄκουσα τίς συζητήσεις πού γίνονταν, γιά τό ἄν οἱ ἀνθρακωρύχοι τοῦ Βορρᾶ θά ἐπιστρέψουν στά ὀρυχεῖα. Παρακολούθησα δύο καπάτσους διπλωμάτες νά παζαρεύουν μέ ἀπονήρευτους ἀνθρώπους: τό Στρούμπυ, πρόεδρο τῶν ἀνθρακωρυχείων τοῦ Βορρᾶ, καί τόν Μπλάντ, ἕναν ἀπό τούς πιό ἱκανούς, τούς πιό πονηρούς δικηγόρους τῆς Δύσης. Κι ἔβλεπα πίσω ἀπ' αὐτούς τόν Τζόν Μίτσελ, πού δοξασμένος, καλοταϊσμένος, κολακευμένος καί καλοπιασμένος ἀπό τή «συμμαχία πολιτῶν» τοῦ Ντένβερ καί τήν 'Αστική 'Ομοσπονδία, κινοῦσε τά νήματα.

Τό ἀπόγευμα οἱ ἐργάτες μέ κάλεσαν νά μιλήσω στή συνέλευση.

«'Αδέλφια», εἶπα, «ἐσεῖς οἱ ἐργάτες τῶν ὀρυχείων τοῦ Βορρᾶ πού μιλᾶτε ἀγγλικά, ὑποσχεθήκατε στούς ἀδελφούς σας τοῦ Νότου, ἀπ' τούς ὁποίους τά ἑβδομήντα τοῖς ἑκατό δέ μιλᾶνε ἀγγλικά, ὅτι θά τούς βοηθήσετε μέχρι τό τέλος. Τώρα κάποιοι σᾶς ζητᾶνε νά τούς προδώσετε, νά κάνετε ξεχωριστή συμφωνία. Ὅμως ὁ ἐχθρός σας εἶναι κοινός, καί γι' αὐτό εἶναι καθῆκον σας νά παλέψετε μέχρι τό τέλος. 'Ο ἐχθρός ἐπιδιώκει νά σᾶς ὑποτάξει διαιρώντας τίς γραμμές σας, κάνοντας διακρίσεις ἀνάμεσα σέ Βορρά καί Νότο, ἀνάμεσα σέ 'Αμερικανούς καί ξένους. Εἶστε ὅλοι ἀνθρακωρύχοι καί παλεύετε γιά ἕναν κοινό σκοπό, ἐνάντια σ' ἕναν κοινό ἀφέντη. Τό σιδερένιο τακούνι φέρνει τόν ἴδιο πόνο σέ κάθε σάρκα. 'Η πείνα κι ὁ πόνος, καί ὁ ἀγώνας πού κάνετε γιά τά παιδιά σας, σᾶς δένουν πιό στενά ἀπ' ὅ,τι μιά κοινή γλώσσα. Ἕνα μέλος τοῦ 'Εθνικοῦ Συμβούλιου μέ κατηγορεῖ, ὅτι βοηθάω τή Δυτική 'Ομοσπονδία 'Εργατῶν 'Ορυχείων, σάν νά πρόκειται γιά κάποιο ἔγκλημα. 'Ομολογῶ τήν ἐνοχή μου.

Δέν ξέρω 'Ανατολή καί Δύση, οὔτε Βορρά καί Νότο, ὅταν πρόκειται γιά τόν ἀγώνα πού δίνει ἡ τάξη μου γιά δικαιοσύνη. Ἄν ἡ τύχη μου γράφει νά ζήσω γιά νά δῶ τή βιομηχανική ἁλυσίδα νά σπάει γιά ὅλα τά παιδιά τῶν ἐργαζόμενων στήν 'Αμερική, καί μόνο ἕνα μαῦρο παιδί στήν 'Αφρική ζεῖ στή σκλαβιά, ἐκεῖ εἶναι πού θά πάω».

Οἱ ἀντιπρόσωποι ξέσπασαν σέ μαζικές ζητωκραυγές. Τό ζήτημα εἶχε κριθεῖ: 'Αποφάσισαν στήν πλειοψηφία τους, νά σταθοῦν στό πλευρό τῶν ἐργατῶν τοῦ Νότου, ἀρνούμενοι νά ὑπακούσουν στόν ὁμοσπονδιακό πρόεδρο.

'Ο λόγος μου γράφτηκε στό *Ντένβερ Πόστ*, καί ἕνα ἀντίτυπο στάλθηκε στόν κ. Μίτσελ, στήν 'Ινδιανάπολη. Αὐτός πῆγε τήν ἐφημερίδα στό γραμματέα του, καί δείχνοντάς του τό ἄρθρο τοῦ εἶπε: «Γιά κοίτα τί μοῦ 'χει κάνει ἡ Μάνα Τζόουνς!»

Τρεῖς φορές προσπάθησε ὁ Μίτσελ νά ἐξαναγκάσει τούς ἀνθρακωρύχους τοῦ Βορρᾶ νά γυρίσουν στά ὀρυχεῖα, ἀλλά ἀπέτυχε καί τίς τρεῖς. «'Ο Μίτσελ θά πρέπει νά διώξει τή Μάνα Τζόουνς ἀπό τήν περιοχή τῶν ἀνθρακωρύχων», εἶπε ἕνα συνδικαλιστικό στέλεχος. «Δέ θά μπορέσει ποτέ νά λαδώσει τήν 'Ομοσπονδία ὅσο αὐτή τριγυρνάει ἐκεῖ μέσα».

Ἔμαθα ὅτι ὁ Μίτσελ πῆγε στόν κυβερνήτη καί τοῦ ζήτησε νά μέ διώξει ἀπ' τήν πολιτεία.

Τελικά δόθηκε τελεσίγραφο στούς ἀνθρακωρύχους τοῦ Βορρᾶ: τό συνδικάτο ἔπαυε νά καλύπτει τήν ἀπεργία τους. Οἱ ἐργάτες δέχτηκαν τούς ὅρους τῶν ἀφεντικῶν καί γύρισαν στή δουλειά. Αὐτή τους ὅμως ἡ ἐνέργεια μετέτρεψε στήν οὐσία τούς ἐργάτες τοῦ Νότου σέ δουλοπάροικους, καί ἡ ἀπεργία τελικά χάθηκε, παρ' ὅλο πού ὁ ἀγώνας συνεχίστηκε στό Νότο γιά ἕνα χρόνο ἀκόμη.

Ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ ἀγώνα σημειώθηκε στήν περιοχή γύρω ἀπό τό Κρίπλ Κρήκ. 'Η ἑταιρία εἶχε πετάξει τούς ἀνθρακωρύχους ἔξω ἀπό τά σπίτια τους, πού ἦταν δική της ἰδιοκτησία. Ἔτσι κι αὐτοί βγῆκαν στίς ἀνεμοδαρμένες πλαγιές καί ἔστησαν ἐκεῖ τίς σκηνές τους. Μέσα σ' αὐτές τίς σκηνές πέρασαν ἕνα φοβερό χειμώνα, μέ θερμοκρασία κάτω ἀπ' τό μηδέν, καί μέ δεκαοχτώ ἴντσες χιόνι γύρω τους. Ἔδεσαν τά πόδια τους μέ τσουβάλια ἀπό λινάτσα, καί

ζοῦσαν σάν τούς λύκους τῶν δασῶν, λιγνοί καί χοκαλιάρηδες. Ἔπαιρναν ἑξήντα τρία σέντς γιά κάθε βδομάδα ἀπεργίας, ἐνῶ τήν ἴδια στιγμή ὁ Τζόν Μίτσελ ἔκανε τό γύρο τῆς Εὐρώπης, διαμένοντας σέ μοντέρνα ξενοδοχεῖα καί μελετώντας τό ἐργατικό κίνημα. Ὅταν γύρισε, ἡ πείνα εἶχε ξαναρίξει τούς ἀνθρακωρύχους πίσω στά ὀρυχεῖα, ἀλλά ὁ ἴδιος τιμήθηκε μέ ἕνα μεγαλοπρεπές γεῦμα στό ξενοδοχεῖο Πάρκ Ἄβενιου, καί μέ ἕνα διαμαντένιο ρολόι σάν δῶρο.

Ἀπό τή μέρα πού ἐναντιώθηκα στήν αὐθεντία τοῦ Τζόν Μίτσελ, τά ὅπλα στράφηκαν ἐναντίον μου. Οἱ διωγμοί καί οἱ συκοφαντίες μέ ἀκολουθοῦσαν σάν μαῦρες σκιές. Ἀλλά ὁ ἀγώνας συνεχιζόταν.

Μιά νύχτα, καθώς εἶχα γυρίσει ἀπό τό χωράφι ὅπου διοργάνωνα συγκεντρώσεις, πάνω πού ἔπεφτα νά κοιμηθῶ, ἕνα χτύπημα —ἕνα δυνατό χτύπημα— ἀκούστηκε στήν πόρτα μου. Κοιμόμουν πάντα μέ τά ροῦχα, γιατί ποτέ δέν ἤξερα τί μποροῦσε νά συμβεῖ. Πῆγα στήν πόρτα, τήν ἄνοιξα, κι εἶδα μπροστά μου ἕνα στρατιωτικό.

«Ὁ συνταγματάρχης σέ θέλει στό γραφεῖο του».

Πῆγα ἀμέσως μαζί του. Ἐκεῖ εἶχαν κουβαλήσει ἄλλους τρεῖς τέσσερις, ἀνάμεσα σ' αὐτούς καί τό Γουόρ Τζόν καί τόν Τζό Πάτζαμυ, ὀργανωτές. Μᾶς πῆραν ὅλους καί μᾶς κατέβασαν στό σταθμό τοῦ Σάντα Φέ. Ἐνῶ στεκόμασταν ἐκεῖ περιμένοντας τό τρένο πού θά μᾶς ὁδηγοῦσε στήν ἐκτόπιση, μερικοί ἀνθρακωρύχοι ἦρθαν τρέχοντας γιά νά μέ ἀποχαιρετήσουν.

«Ἀντίο Μάνα», εἶπαν κι ἅπλωσαν τά χέρια τους νά πιάσουν τά δικά μου.

Ὁ συνταγματάρχης χτύπησε τά χέρια τους καί οὔρλιαξε: «Φύγετε ἀπό δῶ! Ἀπαγορεύεται νά σφίξετε τό χέρι αὐτῆς τῆς γυναίκας!»

Ἡ ἐθνοφρουρά μᾶς πῆγε στή Λά Τζάντα. Μοῦ ἔδωσαν ἕνα γράμμα ἀπό τόν κυβερνήτη, στό ὁποῖο μοῦ ἀνακοίνωνε ὅτι σέ καμιά περίπτωση δέν μποροῦσα νά ξαναγυρίσω στήν πολιτεία τοῦ Κολοράντο. Κάθισα στό σταθμό ὅλη τή νύχτα. Τό τρένο γιά τό Ντένβερ ἔφτασε τό πρωί. Δέν εἶχα τίποτα νά φάω, οὔτε εἶχα λεφτά. Ζήτησα ἀπό τόν ἐλεγκτή νά μέ πάει στό Ντένβερ. Δέχτηκε.

«'Αλλά δέ θέλω νά χάσεις τή δουλειά σου», τοῦ εἶπα.

Τοῦ ἔδειξα τό γράμμα τοῦ κυβερνήτη. Τό διάβασε καί μετά μέ ρώτησε:

«Μάνα, θέλεις νά πᾶς στό Ντένβερ;»

«Ναί», τοῦ ἀπάντησα.

«Τότε στό διάολο ἡ δουλειά. Θά πᾶς στό Ντένβερ».

Στό Ντένβερ ἔπιασα ἕνα δωμάτιο καί ξεκουράστηκα λίγο. Μετά ἔκατσα κι ἔγραψα ἕνα γράμμα στόν κυβερνήτη, τό μικρό ὑπάκουο παιδάκι τῶν ἑταιριῶν ἄνθρακος.

«Κύριε κυβερνήτη, είδοποίησες τά μαντρόσκυλά σου νά μέ βγάλουν ἔξω ἀπό τήν πολιτεία, κι αὐτά ἐκτέλεσαν τίς ὁδηγίες σου κατά γράμμα. Κρατῶ στό χέρι μου ἕνα γράμμα πού μοῦ ἔδωσε ἕνας ἀπ' αὐτούς, τό ὁποῖο λέει: "μή γυρίσεις σέ καμιά περίπτωση σ' αὐτή τήν πολιτεία". Θά ἤθελα νά σοῦ θυμίσω, κυβερνήτη, ὅτι ἡ πολιτεία δέ σοῦ ἀνήκει. Ὅταν μπῆκε στήν ἀδελφότητα τῶν πολιτειῶν, οἱ πατεράδες μου μοῦ ἔδωσαν ἕναν ἀριθμό μετοχῶν σ' αὐτήν καί τό ἴδιο ἔδωσαν καί σέ σένα. Τά ἀστικά δικαστήρια εἶναι ἀνοιχτά. Ἄν παραβιάσω ἕνα νόμο τῆς πολιτείας ἤ τοῦ ἔθνους, θά εἶναι καθῆκον τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων νά ρυθμίσουν τό θέμα μαζί μου. 'Ακριβῶς γι' αὐτό, οἱ προπαπποῦδες μου ἵδρυσαν αὐτά τά δικαστήρια, γιά νά ἐμποδίσουν τούς δικτάτορες καί τούς τυράννους, σάν ἐσένα, ν' ἀνακατεύονται μέ τούς πολίτες. Ἔμεινα ἔξω ἐννιά ἤ δέκα ὧρες, καί τώρα βρίσκομαι ἐδῶ ἀκριβῶς, στήν πρωτεύουσα, τέσσερα πέντε τετράγωνα ἀπ' τό γραφεῖο σου. Θέλω νά σέ ρωτήσω, κυβερνήτη, τί στό διάολο σκοπεύεις νά κάνεις τώρα;»

Κάλεσα ἕναν ὑπάλληλο κι ἔστειλα τό γράμμα στό γραφεῖο τοῦ κυβερνήτη. Τό διάβασε, κι ὅπως ἔμαθα ἀπό ἕνα δημοσιογράφο πού βρισκόταν στό γραφεῖο ἐκείνη τήν ὥρα, τό πρόσωπό του κοκκίνισε. «Τί νά κάνω;» ρώτησε τό δημοσιογράφο. Ἦταν συνηθισμένος νά ἐνεργεῖ κάτω ἀπό διαταγές.

«Ἄφησέ την ἥσυχη», τόν συμβούλεψε αὐτός. «Δέν ὑπάρχει καλύτερος πατριώτης στήν 'Αμερική».

'Από τό Ντένβερ κατέβηκα τή Δυτική Πλαγιά, διοργανώνοντας συγκεντρώσεις, δίνοντας κουράγιο καί δύναμη σ' ἐκείνους τούς βασανισμένους κι ἀπόκληρους ἀνθρακωρύ-

χους, πού πάλευαν ἐνάντια σέ τέτοιες τερατώδεις ἀνισότητες.

Πῆγα στό Χέλπερ τῆς Οὔτα, κι ἔπιασα δωμάτιο μαζί μέ μιά πολύ ὅμορφη οἰκογένεια Ἰταλῶν. Θά ἔκανα μιά συγκέντρωση τό ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς. Οἱ ἄντρες ἦρθαν ἀπό κάθε συνοικία, περπατώντας μέ κόπο πολλά μίλια πάνω στά βουνά. Ἦρθαν καί οἱ ὑπάλληλοι τῶν καταστημάτων, παρ' ὅλο πού τούς τό εἶχαν ἀπαγορεύσει. Λίγο πρίν ἀρχίσουν οἱ ὁμιλίες, ὁ δήμαρχος τῆς μικρῆς πόλης ἦρθε καί μοῦ εἶπε ὅτι δέν μποροῦσα νά κάνω συγκέντρωση: βρισκόμουν σέ ἔδαφος τῆς ἑταιρίας. Τόν ρώτησα μέχρι ποῦ ἔφτανε ἡ δικαιοδοσία του. Μοῦ ἀπάντησε ὅτι μέχρι ἐκεῖ πού φτάνει ἡ δικαιοδοσία τῆς ἑταιρίας. Ἦταν ὁ δήμαρχος τῆς ἑταιρίας.

Γύρισα κι ἐγώ στό ἀκροατήριο καί τούς ζήτησα νά μέ ἀκολουθήσουν. Σάν ἕνας ἄνθρωπος ἦρθαν ὅλοι μαζί μου, σ' ἕνα μικρό καταυλισμό στό Χάφ Γουέι, πού τόν εἶχαν στήσει οἱ ἀνθρακωρύχοι ὅταν τούς εἶχαν βγάλει ἀπ' τά σπίτια τους.

Ὅταν τελείωσε ἡ συγκέντρωση, γύρισα στό Χέλπερ. Τήν ἄλλη μέρα, παρ' ὅλο πού δέν ὑπῆρχε εὐλογιά στήν πόλη, ἔστησαν μιά ξύλινη καλύβα γιά νά κλείσουν ἐκεῖ ὅσους ὑπέφεραν ἀπό εὐλογιά. Μέ εἰδοποίησαν ὅτι εἶχα ἔρθει σ' ἐπαφή μέ τούς ἀρρώστους καί ἔπρεπε νά φυλαχιστῶ στήν καλύβα. Ἀλλά δέν ξέρω πῶς ἔγινε, καί ἡ καλύβα καταστράφηκε ἀπό φωτιά ἐκεῖνο τό βράδυ.

Πῆγα νά μείνω στό Χάφ Γουέι, ἐπειδή ἡ οἰκογένεια τῶν Ἰταλῶν φοβήθηκε νά μέ κρατήσει περισσότερο. Μιά ἄλλη οἰκογένεια Ἰταλῶν μοῦ ἔδωσε ἕνα ἄδειο δωμάτιο στήν καλύβα της. Τό μόνο πράγμα πού ὑπῆρχε ἐκεῖ μέσα, ἦταν μιά μεγάλη πέτρα γιά νά στερεώνεις τήν πόρτα. Πρίν καλά καλά ἐγκατασταθῶ, ἡ ἐθνοφρουρά μοῦ ἀνακοίνωσε ὅτι ἤμουν σέ καραντίνα γιατί εἶχα ἐκτεθεῖ σέ εὐλογιά. Ἀλλά ἐγώ ἔβγαινα συνέχεια ἔξω καί μιλοῦσα μέ τούς ἀνθρακωρύχους, ὅπως κι ἐκεῖνοι ἔρχονταν σέ μένα.

Κάποιο Σάββατο βράδυ, ὁ διευθυντής τοῦ ταχυδρομείου μέ προειδοποίησε ὅτι ἡ ἐθνοφρουρά, ἐπρόκειτο νά εἰσβάλει στό μικρό καταυλισμό νωρίς τό ἄλλο πρωί. Κάλεσα τούς ἀνθρακωρύχους στό σπίτι μου καί τούς ρώτησα ἄν ἔχουν ὅπλα. Καί βέβαια εἶχαν. Ἦταν ἄνθρωποι τῆς Δύσης,

ἄνθρωποι τῶν βουνῶν. Τούς εἶπα νά πᾶνε νά τά θάψουν μέσα στά βράχια, γιατί οἱ βοηθοί τοῦ σερίφη θά ἔρχονταν νά τούς τά πάρουν. Δέν τούς εἶπα τίποτε γιά τήν εἰσβολή πού ἑτοιμαζόταν, γιατί δέν ἤθελα νά γίνει καμιά αἱματοχυσία. Ἦταν καλύτερα νά δεχτοῦν τή σύλληψη.

Κατά τίς 4:30, μές στό πρωί, ἄκουσα βήματα στό δρόμο. Κοίταξα ἀπό τό βλογιοκομμένο παράθυρό μου κι εἶδα γύρω στούς σαράντα πέντε βοηθούς σερίφη. Ἔπεσαν πάνω στήν κοιμισμένη συνοικία, καί ἔσυραν τούς ἀνθρακωρύχους ἀπ' τά κρεβάτια τους. Δέν τούς ἐπέτρεψαν νά ντυθοῦν, ὅσο κι ἄν τούς ἱκέτευαν γι' αὐτό, μιά καί ἡ ὥρα ἐκείνη τοῦ πρωινοῦ ἦταν ἡ πιό κρύα στήν ὀροσειρά. Τρέμοντας ἀπό τό κρύο, μέσα στίς στριγκλιές καί τούς θρήνους τῶν γυναικῶν καί τῶν παιδιῶν τους, τούς ὁδήγησαν σάν κοπάδι ζῶα στό Χέλπερ, χτυπώντας τους μέ τά ὅπλα σ' ὅλο τό δρόμο. Τό βράδυ τούς στρίμωξαν σ' ἕνα ἐμπορικό τρένο καί τούς κατέβασαν στό Πράις, τήν πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καί τούς ἔκλεισαν στή φυλακή.

Αὐτοί οἱ ἐργάτες δέν εἶχαν παραβιάσει κανένα νόμο. Οἱ κραυγές τῆς ὀδύνης τῶν γυναικῶν καί τῶν παιδιῶν μποροῦσαν νά τρυπήσουν τόν Οὐρανό. Τά δάκρυά τους μαλάκωσαν τήν καρδιά τῆς Μητέρας τῶν Θλίψεων. Τό ἔγκλημά τους ἦταν ὅτι εἶχαν παλέψει ἐνάντια στήν ἐξουσία τοῦ χρυσοῦ.

Οἱ γυναῖκες στριμώχνονταν κάτω ἀπ' τό παράθυρο τοῦ σπιτιοῦ ὅπου μέ εἶχαν καραντίνα, τάχα γιά εὐλογιά.

«Ἄχ, Μάνα, τί θά κάνουμε;» φώναζαν κλαίγοντας. «Τί θά γίνουν τά παιδάκια μας!»

«Κοίτα τόν Τζόνυ μου», εἶπε μιά γυναίκα, σηκώνοντας ψηλά ἕνα ἀδύνατο, κόκκινο μωρό, νεογέννητο.

«Εἶναι ὡραῖο μωρό», εἶπα ἐγώ.

«Ἄρρωστο. Πολύ γρήγορα πεθάνει. Ἑταιρία παίρνει σπίτι. Ἑταιρία παίρνει ἄντρα μου. Πολύ γρήγορα Ἑταιρία παίρνει μωρό μου».

Δυό μέρες ἀφότου ἔγινε ἡ εἰσβολή, ἡ πέτρα πού συγκρατοῦσε τήν πόρτα μου, σπρώχτηκε ξαφνικά μέσα. Ἕνας τύπος πήδηξε μέσα στό δωμάτιο, κόλλησε ἕνα πιστόλι κάτω ἀπ' τό σαγόνι μου, καί μοῦ ζήτησε νά τοῦ πῶ ποῦ μποροῦσε νά βρεῖ 3.000 δολάρια ἀπό λεφτά τῶν ἀνθρακωρύχων, γιατί ἀλλιῶς

θά μοῦ τίναζε τά μυαλά στόν ἀέρα.

«Μή χαραμίζεις τό μπαρούτι σου», τοῦ εἶπα. «Γράψε στούς ἀνθρακωρύχους πέρα στήν Ἰνδιανάπολη. Γράψε στό Μίτσελ, αὐτός ἔχει τά λεφτά τώρα».

«Δέ θέλω τίς παλιοκουβέντες σου», ἀπάντησε, καί μετά ρώτησε:

«Δέν ἔχει λεφτά ὁ πρόεδρος;»

«Ἐσεῖς τόν ἔχετε στή φυλακή».

«Ἐσύ δέν ἔχεις λεφτά;»

«Καί βέβαια ἔχω!» Ἔβαλα τό χέρι μου στήν τσέπη, ἔβγαλα 50 σέντς καί τράβηξα τήν τσέπη ἔξω.

«Μόνο αὐτά ἔχεις;»

«Ἀκριβῶς, καί δέν πρόκειται νά σοῦ τά δώσω. Τά θέλω γιά νά τραβήξω ἕνα γερό μεθύσι, καί νά πετάξω τήν εὐλογιά τῆς Ἔλεν Γκούλντ ἀπ' τόν ὀργανισμό μου, ὥστε νά μήν κολλήσω ὅλο τό ἔθνος ὅταν φύγω ἀπό δῶ».

«Πῶς θά φύγεις ἀπό δῶ, ἄν δέν ἔχεις λεφτά, ὅταν σ' ἀφήσουν ἐλεύθερη;»

«Οἱ σιδηροδρομικοί θά μέ πᾶνε ὅπου θέλω».

Ἄλλοι δυό βοηθοί σερίφη ἦταν ἀπ' ἔξω, καί δέν εἶχαν στιγμή πάψει νά οὐρλιάζουν νά βγεῖ κι αὐτός. «Δέν ἔχει λεφτά!» ἐπέμεναν. Τελικά πείστηκε ὅτι δέν εἶχα τίποτα.

Αὐτός ὁ ἄνθρωπος, ἀπ' ὅ,τι ἀνακάλυψα ἀργότερα, ἦταν ληστής τραπεζῶν, ἀλλά τόν εἶχαν ὁρκίσει βοηθό σερίφη γιά νά τσακίσουν τό σωματεῖο τῶν ἀνθρακωρύχων. Σκοτώθηκε ἀργότερα, καθώς λήστευε τό ταχυδρομεῖο στό Πρίνς. Ἦταν τό εἶδος τοῦ ἀνθρώπου, πού νοικιάζει τόν ἑαυτό του στά συμφέροντα τῶν πλουσίων γιά νά γκρεμίσει τίς ἐλπίδες καί τίς ἐπιθυμίες τῶν πατεράδων, τῶν μανάδων, ἀκόμα καί τῶν παιδιῶν τῶν ἐργατῶν.

Μέ κράτησαν εἴκοσι ἕξι μερόνυχτα σ' ἐκεῖνο τό γυμνό δωμάτιο, ἀπομονωμένη, λόγω τῆς εὐλογιᾶς. Τελικά μέ ἄφησαν ἐλεύθερη χωρίς καμιά ἀποζημίωση, καί πῆγα στό Σόλτ Λέικ. Σ' ὅλα αὐτά τά μερόνυχτα δέν ἔβγαλα οὔτε μιά φορά τά ροῦχα μου, ἐξαιτίας τοῦ ἄμεσου κινδύνου.

Ἡ ἔννομη τάξη εἶχε καταπατηθεῖ τελείως στή διάρκεια τῆς ἀπεργίας στό Κρίπλ Κρήκ. Οἱ ἐθνοφρουροί, μέ ἐπικεφαλῆς τό συνταγματάρχη Βέρντεκμπεργκ δήλωναν: «Διαταγές

παίρνουμε μόνο ἀπ' τό θεό καί τόν κυβερνήτη Πήμποντυ». Ὅταν κατηγόρησαν τόν κυβερνητικό ἐπίτροπο ΜακΚλήλαντ ὅτι καταπατεῖ τό σύνταγμα, αὐτός εἶπε: «Στό διάολο τό σύνταγμα!» Ἡ καταπάτηση τῆς ἔννομης τάξης ἦταν πλήρης. Οἱ ἐνέργειες γιά τό Χάμπεας Κόρπους εἶχαν ἀνασταλεῖ, ἐνῶ οἱ ἀνοιχτές συγκεντρώσεις καί ὁμιλίες εἶχαν ἀπαγορευτεῖ. Οἱ ἄνθρωποι μιλοῦσαν ψιθυριστά, ὅπως στίς μέρες τῆς Ἱερᾶς Ἐξέτασης. Οἱ στρατιῶτες βιαιοπραγοῦσαν. Ἀπεργοί συλλαμβάνονταν γιά ἀλητεία καί ἀναγκάζονταν νά δουλέψουν στούς δρόμους, ἀλυσοδεμένοι σέ ὁμάδες, κάτω ἀπ' τήν κτηνώδη ἐπίβλεψη τῶν στρατιωτῶν. Ἄντρες, γυναῖκες καί ἀδύνατα παιδιά στοιβάχτηκαν στίς κλοῦβες τοῦ Κρίπλ Κρήκ. Ἀνθρακωρύχοι πυροβολήθηκαν ἐνῶ κοιμόνταν, ἐνῶ ἄλλους τούς ὁδηγοῦσαν ἔξω ἀπ' τή χώρα, δίχως οἱ οἰκογένειές τους νά ξέρουν ποῦ βρίσκονται, οὔτε κάν ἄν ἦταν ζωντανοί.

Ὅταν ἄρχισε ἡ ἀπεργία στό Κρίπλ Κρήκ, ὁ ἀστικός νόμος λειτουργοῦσε, ἀλλά ὁ κυβερνήτης, ἕνας τραπεζίτης πού εἶχε ταυτιστεῖ μέ τά συμφέροντα τοῦ Ροκφέλερ, ἔστειλε τήν ἐθνοφρουρά. Αὐτοί πέταξαν τούς ἀξιωματούχους ἔξω ἀπ' τό γραφεῖο. Στά πόδια τοῦ σερίφη Ρόμπινσον πέταξαν ἕνα κομμάτι σκοινί, καί τοῦ δήλωσαν ὅτι ἄν δέν ὑπέβαλε τήν παραίτησή του, θά τύλιγαν τό σκοινί γύρω στό λαιμό του.

Στό γραφεῖο τοῦ δικαστῆ Σήντς κουβάλησαν τρεῖς ἄντρες ἀνθρακωρύχους. Δέν ὑπῆρχε καμιά κατηγορία εἰς βάρος τους. Ὁ δικαστής διέταξε νά τούς ἀφήσουν ἐλεύθερους, ἀλλά οἱ στρατιῶτες, πού εἶχαν παρακολουθήσει τήν ἀκρόαση μέ τίς ξιφολόγχες στό χέρι, τούς συνέλαβαν ἀμέσως γιά δεύτερη φορά καί τούς ξαναπῆγαν στή φυλακή.

Τετρακόσιοι ἄντρες εἶχαν ἁρπαχτεῖ ἀπ' τά σπίτια τους. Ἑβδομήντα ἕξι ἀπ' αὐτούς τούς φόρτωσαν σ' ἕνα τρένο, κι ἀφοῦ τούς πῆγαν συνοδεία ὥς τό Κάνσας, τούς ἄδειασαν σ' ἕνα λιβάδι καί τούς εἶπαν νά μή γυρίσουν πίσω, παρά μόνο γιά νά βροῦν τό θάνατο.

Μέσα στή ζέστη τοῦ Ἰουνίου, στό Βίκτορ, συνέλαβαν 1.600 ἄντρες καί τούς ἔβαλαν στό Ἄρμορυ Χόλ. Στήθηκαν κι ἄλλες κλοῦβες, κι ὁ καθένας —ἀνθρακωρύχος, γυναίκα ἤ παιδί— πού προκαλοῦσε τή δυσαρέσκεια τῶν μεγάλων συμφερόντων τοῦ κάρβουνου ἤ τῆς ἐθνοφρουρᾶς, ριχνόταν

μέσα σ' αὐτές τίς ἀπαίσιες μάντρες.

Εἶχαν ἀπαγορέψει στούς καταστηματάρχες νά πουλᾶνε σέ ἀνθρακωρύχους. Οἱ παπάδες ἦταν κατατρομοκρατημένοι καί φοβόνταν νά τούς παρηγορήσουν. Οἱ ἀνθρακωρύχοι ἄνοιξαν δικά τους καταστήματα γιά νά ἔχουν τρόφιμα γιά τίς γυναῖκες καί τά παιδιά. Οἱ στρατιῶτες καί οἱ κακοποιοί παραβίαζαν τά καταστήματα, τά λεηλατοῦσαν, ἄνοιγαν τά χρηματοκιβώτια σπάζοντάς τα, κατέστρεφαν τίς ζυγαριές, ἔσκιζαν τά τσουβάλια μέ τό ἀλεύρι καί τή ζάχαρη, τά ἄδειαζαν στό πάτωμα καί ἔχυναν πετρέλαιο παντοῦ. Τό κρέας εἶχε δηλητηριαστεῖ ἀπό τήν ἐθνοφρουρά. Ἐμπορεύματα κλέβονταν. Οἱ ἀνθρακωρύχοι δέν μποροῦσαν νά ζητήσουν ἀποζημίωση, γιατί ἡ ἐθνοφρουρά ἦταν ἀνεξέλεγκτη.

Καί γιατί γίνονταν ὅλα αὐτά; Ἐπειδή μιά ὁμάδα ἀνθρώπων εἶχε προβάλει σάν αἰτήματα τό ὀχτάωρο, δικό τους ἐλεγκτή στό ζύγισμα, καί τήν κατάργηση τοῦ συστήματος πληρωμῆς μέ ἀποδείξεις, πού τούς κρατοῦσε σκλάβους στά ἰσχυρά ἀφεντικά τοῦ κάρβουνου. Αὐτό ἦταν ὅλο κι ὅλο. Οἱ ἀνθρακωρύχοι εἶχαν ἁπλά ἀρνηθεῖ νά δουλεύουν ἄλλο κάτω ἀπ' αὐτές τίς συνθῆκες. Θέλανε μόνο μιά καλύτερη τύχη γιά τά παιδιά τους, περισσότερο ἥλιο, περισσότερη ἐλευθερία. Καί γι' αὐτά ὑπέφεραν ἕναν ὁλόκληρο χρόνο, καί γι' αὐτά πέθαναν.

Ἴσως κανένας ἄλλος μέσα στό ἐργατικό κίνημα δέν ἔχει δεῖ τό ξέσπασμα τόσης κτηνωδίας πάνω στούς ἐργάτες, ὅση ἔχω δεῖ ἐγώ. Εἶδα νά τούς σκοτώνουν στή βιομηχανία, νά φθείρονται καί νά γερνοῦν πρίν τήν ὥρα τους, νά τούς φυλακίζουν καί νά τούς πυροβολοῦν, ἄν διαμαρτύρονταν. Λέγοντας τή μιά μετά τήν ἄλλη τίς διάφορες περιπτώσεις, θά μποροῦσα νά μιλήσω γιά τούς διωγμούς, ἀλλά καί γιά μιά γενναιότητα, πού ὅμοιά της δέν ἔβρισκες σέ κανένα πεδίο μάχης.

Ἦταν ἡ κ. Μ. Φ. Λάνγκτον, στό Κρίπλ Κρήκ. Ἡ ἐθνοφρουρά εἶχε ἀπαγορέψει αὐθαίρετα τήν κυκλοφορία τῆς *Βίκτορ Ρέκορντ*, μιᾶς ἐφημερίδας πού δικαίωνε τόν ἀγώνα τῶν ἀνθρακωρύχων καί πρόβαλε τά αἰτήματά τους, ὅπως εἶχε κάνει καί μέ ὅλα τά ἔντυπα πού δέν υἱοθετοῦσαν τήν ὑπόθεση τῶν ἀφεντικῶν τοῦ κάρβουνου. Ἡ κ. Λάνγκτον ἦταν

ἡ γυναίκα τοῦ ἐκδότη τῆς *Βίκτορ Ρέκορντ*, πού τόν εἶχαν συλλάβει.

Οἱ στρατιωτικοί ὅμως βρέθηκαν μπροστά σέ μιά ἔκπληξη, ὅταν τό ἀμέσως ἑπόμενο πρωί, παρά τό κλείσιμο τῆς ἐφημερίδας καί τή φυλάκιση τοῦ ἐκδότη καί τῶν βοηθῶν του, ἡ ἐφημερίδα κυκλοφόρησε, ὅπως συνήθως. Δουλεύοντας ὅλη τή νύχτα μ' ἕνα μικρό χερί, ἡ κ. Λάνγκτον εἶχε κάνει τή στοιχειοθέτηση καί εἶχε τυπώσει τά φύλλα μέ μιά χειροκίνητη πρέσα.

Στίς 19 Νοέμβρη τοῦ 1903, δύο ὀργανωτές, οἱ Ντεμόλι καί Πράις, πήγαιναν στό Σκόφιλντ, ὅταν σέ μικρή ἀπόσταση ἀπό τήν πόλη, μιά σπεῖρα πού τήν ἀποτελοῦσαν μέλη τῆς «συμμαχίας πολιτῶν», ὁπλισμένοι μέ βαριά τουφέκια, ἀνέβηκε στό τρένο καί διέταξε τούς χειριστές νά γυρίσουν τούς ὀργανωτές πίσω.

Τό Δεκέμβρη, ὁ Λουτσιάνο Ντεσέντος καί ὁ Τζόζεφ Βιλάνο δολοφονήθηκαν ἐν ψυχρῷ, ἀπό βοηθούς σερίφη στό Σεκοῦντο. Λίγο μετά τή δολοφονία τους, τό σπίτι τοῦ Οὐίλιαμ Τζ. Ἄιζαχ, ἑνός ὀργανωτῆ, ἀνατινάχτηκε. Ἐκείνη τήν ὥρα, ὁ ἴδιος βρισκόταν στό Γκλένγουντ Σπρίνγκς. Ἕνα τμῆμα τοῦ σπιτιοῦ καταστράφηκε τελείως ἀπό τήν ἔκρηξη: τό μέρος ὅπου συνήθιζαν νά κοιμοῦνται τά δυό μικρά παιδιά του. Τή νύχτα ἐκείνη ἔτυχε νά κοιμηθοῦν στό πίσω δωμάτιο μέ τή μητέρα τους. Κατάφεραν καί οἱ τρεῖς τους νά συρθοῦν ἔξω, ἀπό ἕνα σπασμένο παράθυρο, καί ἔτσι γλίτωσαν τό θάνατο ἀπό τή φωτιά πού ἀκολούθησε τήν ἔκρηξη. Ὁ Ἄιζαχ συνελήφθη καί τοῦ ἀπαγγέλθηκε ἡ κατηγορία τῆς ἀπόπειρας φόνου ἐνάντια στή γυναίκα του καί τά παιδιά του.

Γιά παρόμοια περιστατικά θά μποροῦσα νά μιλάω συνέχεια. Γιά ἀνθρώπους πού τούς χτύπησαν καί τούς ἄφησαν νά πεθάνουν στό δρόμο. Γιά τή χωρίς ἔνταλμα ἔρευνα πού ἔγινε στό σπίτι τοῦ Σέρμαν Πάρκερ, καί γιά τή γυναίκα του, πού τήν ἔβαλαν μέ τά νυχτικά της νά κρατάει τή λάμπα γιά τούς στρατιῶτες πού ἔψαχναν. Καί τελικά δέ βρῆκαν ὅπλα.

Μιά Κυριακή τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1914, ὁ Τζό Πανόνια κι ἐγώ πήγαμε σ' ἕναν καταυλισμό στό Μπέργουιν νά κάνουμε μιά συγκέντρωση, ἐνῶ ὁ Οὐίλιαμ Φάρλεη καί ὁ Τζέιμς Μούνεη, ὀργανωτές τοῦ κεντρικοῦ συνδικάτου, πῆγαν στό

Μπόουν. Καί οἱ δυό συνοικισμοί ἦταν στήν ἴδια κατεύθυνση, μόνο πού τό Μπέργουιν ἦταν λίγο πιό μακριά. Καθώς περνάγαμε μέ τό ἁμάξι μέσα ἀπό τό Μπόουν, γυρίζοντας ἀπό τή δική μας συγκέντρωση, τρεῖς γυναῖκες πετάχτηκαν ἀπό μιά καλύβα, κουνώντας μας τά μακριά, κοκαλιάρικα χέρια τους, στριγκλίζοντας καί τρέχοντας γύρω μας σάν μάγισσες. Πήδηξαν ἀκριβῶς μπροστά στό αὐτοκίνητό μας, μέσα στό στενό δρομάκι.

«Ἐλᾶτε μέσα! Ἐλᾶτε μέσα! Κάτι κακό!» Ἔβαλαν τά χέρια τους στό κεφάλι κι ἔγειραν στό πλάι. Ἦταν ξένες κι ἤξεραν πολύ λίγα ἀγγλικά.

«Τζό», εἶπα ἐγώ, «καλύτερα νά προχωρήσουμε. Ἴσως νά 'ναι πιωμένες. Ἴσως νά 'ναι κάποιο κόλπο γιά νά μᾶς βάλουν μέσα στό σπίτι».

«Ὄχι, ὄχι!» στρίγκλισαν οἱ γυναῖκες. «Ὄχι πιωμένες! Κάτι κακό!» Σκαρφάλωσαν στό σκαλοπάτι κι ἄρχισαν νά μᾶς τραβᾶνε.

«Ἔλα, Μάνα», εἶπε ὁ Τζό, «πᾶμε μέσα. Νομίζω ὅτι ἔγινε φασαρία».

Ἀκολουθήσαμε τίς τρεῖς ξερακιανές γυναῖκες μέσα στήν καλύβα. Πάνω σ' ἕνα σαραβαλιασμένο κρεβάτι, σκεπασμένος μέ κουρέλια ἀπό κουβέρτες καί παλιά παπλώματα, ἦταν ξαπλωμένος ὁ Μούνεη, ἀναίσθητος καί μέ μεγάλη αἱμορραγία. Ὁ Φάρλεη καθόταν δίπλα του, ἄσχημα χτυπημένος.

Ὁ Τζό ἔτρεξε ὅσο μποροῦσε πιό γρήγορα στό Τρίνινταντ καί ἔφερε γιατρό, ἀλλά παρ' ὅλο πού ὁ Μούνεη ἐπέζησε, τό μυαλό του δέν ἔγινε ποτέ καλά. Ὁ Φάρλεη τελικά γιατρεύτηκε ἀπό τά φοβερά χτυπήματα πού τοῦ εἶχαν δώσει.

Μᾶς εἶπε ὅτι καθώς γύριζαν ἀπό τό Μπόουν, ἐφτά πιστολάδες πετάχτηκαν ἀπό τούς θάμνους πού ἦταν δίπλα στό δρόμο, ἔπεσαν πάνω τους, τούς χτύπησαν ἄγρια μέ γροθιές καί κλοτσιές, καί τούς ποδοπάτησαν. Ἦταν ὁπλισμένοι καί οἱ ἐφτά, καί ἦταν ἄσκοπο ν' ἀντισταθοῦν.

Ὀργανωτές ρίχνονταν στή φυλακή κι ἔμεναν ἐκεῖ ἐπί μῆνες χωρίς δίκη. Ἄλλους τούς ἐκτόπιζαν. Τόν Ἀπρίλη συνέλαβαν δεκατέσσερις ἀνθρακωρύχους στό Μπρόντχεντ καί τούς ἐξόρισαν στό Νέο Μεξικό. Τούς παράτησαν στήν ἔρημο, τριάντα μίλια μακριά ἀπό φαΐ καί νερό.

'Εκατοντάδες ἄλλοι ἐκτοπίστηκαν, χωρίς νά τούς ἐπιτρέψουν νά ἐπικοινωνήσουν μέ τίς γυναῖκες καί τά παιδιά τους. Οἱ γυναῖκες βασανίζονταν ἀπό τήν ἀγωνία, μήν ξέροντας κάθε φορά πού οἱ ἄντρες τους ἔφευγαν ἀπό τό σπίτι ἄν θά ξαναγύριζαν ποτέ. Ἄν οἱ ἐξόριστοι γύριζαν, ἡ ἐθνοφρουρά τούς ἔπιανε ἀμέσως καί τούς ἔκλεινε στή φυλακή. Ὅλοι οἱ ὀργανωτές καί οἱ ἡγέτες κινδύνευαν νά σκοτωθοῦν, εἴτε φανερά εἴτε ἀπό ἐνέδρα. Ὁ Τζόν Λόσον εἶχε πυροβοληθεῖ, ἀλλά ἀπό θαῦμα ἡ σφαίρα δέν τόν πέτυχε.

Ἡ ἀπεργία στά ἀνθρακωρυχεῖα τοῦ Νότου συνέχιζε τή βασανιστική της πορεία. Ἀλλά ἀπό τή στιγμή πού οἱ ἀνθρακωρύχοι τοῦ Νότου εἶχαν ἀπομονωθεῖ ἀπό τ' ἀδέλφια τους τοῦ Βορρᾶ, κατάλαβα ὅτι ἡ ἀπεργία τους ἦταν καταδικασμένη. Αὐτοί οἱ ἀνθρακωρύχοι ὅμως παλέψανε γενναῖα πρίν καταθέσουν τά ὅπλα καί γυρίσουν στήν παλιά τους σκλαβιά. Ὁ στρατός δέ νοιαζόταν γιά τήν ἀνθρώπινη ζωή. Αὐτοί ἦταν κανίβαλοι πού τούς εἶχαν ἀνακηρύξει ἁγίους. Δέν εἶναι καθόλου παράξενο πού ἔχουμε δολοφονίες καί ληστεῖες, ὅταν ἡ νεολαία τῆς χώρας γαλουχεῖται ἀπό τούς μεγαλοβιομήχανους νά πιστεύει στή δύναμη, ὅταν οἱ νέοι βλέπουν πώς ὅποιος ἔχει λεφτά εἶναι πάνω ἀπ' τό νόμο.

Ἄνθρωποι σάν τόν πρόεδρο Χάουελ καί τό γραμματέα Σίμπσον θά μείνουν στήν ἱστορία. Σ' ὅλη τή διάρκεια αὐτῆς τῆς φοβερῆς ἀπεργίας ἤμουν σέ στενή ἐπαφή μαζί τους. Οἱ ἀπόγονοί τους πρέπει νά νιώθουν περήφανοι πού στίς φλέβες τους τρέχει τό αἷμα τόσο μεγάλων ἀντρῶν.

Δέ θά μποροῦσαν νά βρεθοῦν πιό πιστοί καί πιό θαρραλέοι ἄνθρωποι ἀπό ἐκείνους τούς ἀνθρακωρύχους τοῦ Νότου, τούς ὁποίους οἱ «συμμαχίες πολιτῶν» ἀποκαλοῦσαν περιφρονητικά «ξένους». Οἱ Ἰταλοί καί οἱ Μεξικανοί κράτησαν ὥς τό τέλος. Νικήθηκαν στό βιομηχανικό πεδίο, ἀλλά ἡ νίκη τοῦ πνεύματος εἶναι δική τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XIV

ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Πάντα συμβουλεύω τούς ἀνθρώπους νά διαβάζουν. Σ' ὅλη μου τή ζωή τούς ἔλεγα, νά μελετοῦν τά ἔργα ἐκείνων τῶν μεγάλων συγγραφέων πού ἐνδιαφέρθηκαν γιά τό πῶς αὐτός ὁ κόσμος θά γίνει ἕνα μέρος πιό εὐτυχισμένο γι' αὐτούς πού μοχθοῦν μέσα σ' αὐτόν. Ὅταν δέν ὑπῆρχαν ἀπεργίες, ἔκανα μορφωτικές συγκεντρώσεις, πού ὅταν τέλειωναν πουλοῦσα τό βιβλίο *Εὐτυχισμένη Ἀγγλία*, τό ὁποῖο μιλοῦσε μέ ἁπλό τρόπο, γιά τούς ἀγῶνες τῶν ἐργατῶν γιά μιά πιό ἄνετη ζωή.

«Παιδιά», τούς ἔλεγα, «ἀκοῦστε με. Ἀντί νά πᾶτε στά μπιλιάρδα καί στίς χαρτοπαικτικές λέσχες, πηγαίνετε πάνω στό βουνό καί διαβάστε αὐτό τό βιβλίο. Καθίστε κάτω ἀπ' τά δέντρα, ἀκοῦστε τά πουλιά καί πάρτε ἕνα μάθημα ἀπό κεῖνες τίς φτερωτές ὑπάρξεις πού δέν ἐκμεταλλεύονται ἡ μιά τήν ἄλλη, οὔτε προδίνει ἡ μία τήν ἄλλη, οὔτε βάζουν τά μικρά τους νά δουλεύουν σκάβοντας γιά σκουλήκια πρίν μεγαλώσουν, θά τ' ἀκούσετε νά τραγουδοῦν ἐνῶ δουλεύουν, τή στιγμή πού τό καλύτερο πού μπορεῖτε νά κάνετε, εἶναι νά βρίζετε καί νά καπνίζετε».

Εἶχα ὀχτώ χρόνια πού ἔλειπα ἀπό τά ἀνατολικά ἀνθρακωρυχεῖα. Στό μεταξύ ἤμουν ἀπασχολημένη μέ τούς ἀγῶνες πού γίνονταν σέ διάφορες περιοχές. Πῆγα δυτικά καί πῆρα μέρος στήν ἀπεργία τῶν τεχνικῶν τοῦ Σιδηροδρόμου Νοτίου Εἰρηνικοῦ, τῆς ἐπιχείρησης πού κουνοῦσε τήν Καλιφόρνια μέ τή χρυσή οὐρά της, πού ἔλεγχε τή νομοθεσία της, τούς ἀγρότες της, τούς ἱεροκήρυκές της, τούς ἐργάτες της.

Μετά πῆγα στήν 'Αλαμπάμα. Τό 1904 καί '05 γίνονταν μεγάλες ἀπεργίες στό Μπέρμιγχαμ καί γύρω ἀπ' αὐτό. 'Απεργοῦσαν οἱ ἐργάτες τοῦ Σιδηροδρόμου Λούισβιλ καί Νάσβιλ. 'Ο Τζέι Γκούλντ ἦταν ἰδιοκτήτης τοῦ σιδηροδρόμου καί νόμιζε ὅτι οἱ ἐργάτες τοῦ ἀνῆκαν, ὅπως τοῦ ἀνῆκαν οἱ συνδετῆρες, οἱ ἀτμομηχανές καί τό τροχαῖο ὑλικό. Οἱ ἀνθρακωρύχοι ἀπεργοῦσαν σέ συμπαράστασή τους. Αὐτές οἱ πλατιά ἐξαπλωμένες ἀπεργίες ἦταν ἕνα τμῆμα τῆς ἀπεργίας τοῦ Συνδικάτου 'Αμερικανικῶν Σιδηροδρόμων, πού εἶχε ἐπικεφαλῆς τό Γιουτζήν Ντέμπς, ἐργάτη σιδηροδρόμων.

Μιά μέρα, ὁ κυβερνήτης κάλεσε στό γραφεῖο του τόν Ντάγκλας Οὐίλσον, πρόεδρο τῆς ἀπεργιακῆς ἐπιτροπῆς. «Νά κηρύξεις τή λήξη τῆς ἀπεργίας ἀμέσως», τοῦ εἶπε. «Ἄν δέν τό κάνεις ἐσύ, θά τό κάνω ἐγώ».

«Κυβερνήτη», τοῦ εἶπε ὁ Ντάγκλας, «δέν μπορῶ νά κήρυξω τή λήξη τῆς ἀπεργίας πρίν λυθοῦν τά αἰτήματα γιά τά ὁποῖα ἀπεργοῦν οἱ ἄντρες».

«Τότε θά ζητήσω τήν ἐπέμβαση τῆς ἐθνοφρουρᾶς».

«Καί τί διάολο νομίζεις ὅτι θά κάνουμε ἐμεῖς, ὅσο ἐσύ θά ἑτοιμάζεις τήν ἐθνοφρουρά;!»

'Εκείνη τή στιγμή ὁ κυβερνήτης κατάλαβε ὅτι ἄρχιζε μιά μάχη, γιατί ὁ Ντάγκλας ἦταν ἡρωικός μαχητής —ἕνας ὡραῖος, ἀνοιχτός χαρακτήρας— τόν ὁποῖο σεβόταν κι ὁ ἴδιος ὁ κυβερνήτης.

Τελικά ζήτησαν τήν ἐπέμβαση τῆς ἐθνοφρουρᾶς. Καί ξέσπασε ἕνας μακρύς, παρατεταμένος ἀγώνας. 'Εμένα μοῦ ἀπαγόρεψαν νά φεύγω ἀπό τήν πόλη χωρίς ἄδεια, ὅπως καί νά διοργανώνω συγκεντρώσεις. Παρ' ὅλα αὐτά, κατάφερνα νά ξεγλιστράω ἀνάμεσα στίς γραμμές τῶν στρατιωτῶν, χωρίς αὐτοί νά ξέρουν ποιά ἤμουν —μιά συνηθισμένη γριούλα πού πήγαινε σέ μιά ἱεραποστολική συγκέντρωση γιά νά πλέξει γάντια γιά τούς εἰδωλολάτρες τῆς 'Αφρικῆς!

Κατέβηκα στό Ρόκτον, ὅπου ὑπῆρχε καταυλισμός ἀνθρακωρύχων, μέ τόν Οὐίλιαμ Μάλεη, καί διοργάνωσα μιά συγκέντρωση.

Καθώς γύριζα μέ τό τρένο, ὁ ἐλεγκτής μ' ἀναγνώρισε.

«Μάνα Τζόουνς», μέ ρώτησε, «διοργάνωσες συγκέντρωση στό Ρόκτον;»

«Καί βέβαια», ἀπάντησα.

Μέ ἀνάφερε στό γενικό διευθυντή καί βρῆκα γιά τά καλά τόν μπελά μου, οὐδέποτε ὅμως διέκοψα τήν προπαγάνδα. Ἡ ἀπεργία τραβοῦσε ἀργά τό δρόμο της. Ὁ Ντέμπς φυλακίστηκε. Ποινική δίωξη ἀσκήθηκε ἐνάντια στούς ὑπόλοιπους ἡγέτες. Τελικά ἡ ἀπεργία ἀνεστάλη. Ἐγώ ἤμουν στό Μπέρμιγχαμ.

Ὁ Ντέμπς κατευθυνόταν πρός τό Βορρά, μετά τήν ἀποφυλάκισή του, καί τό τοπικό σωματεῖο τοῦ ὀργάνωσε μιά δημόσια συγκέντρωση. Νοικιάσαμε τήν αἴθουσα τῆς ὄπερας καί διαδώσαμε πλατιά τήν εἴδηση τῆς συγκέντρωσης. Θά μιλοῦσε τήν Κυριακή τό βράδυ. Τό ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς ἐπιδόθηκε μιά διαταγή στήν ἐπιτροπή, πού ἀπαγόρευε τή συγκέντρωση, ἐνῶ συγχρόνως στόν ἰδιοκτήτη τῆς ὄπερας ἀνακοινώθηκε ὅτι ἀπαγορευόταν ν' ἀνοίξει τίς πόρτες τοῦ κτιρίου του.

Ὁ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς γιά τή συγκέντρωση δέν εἶχε καί πολλή ἀγωνιστικότητα μέσα του, γι' αὐτό εἶπα σέ μερικά ἀπ' τά παιδιά νά μήν τοῦ δώσουν σημασία, ἀλλά νά πᾶνε στό Μπέσεμερ καί στό Πράτ, γειτονικές πόλεις ἀνθρακωρύχων, καί νά φέρουν καμιά ὁμάδα ἀνθρακωρύχους, γιά νά προϋπαντήσουν τόν Ντέμπς ὅταν θά κατέβαινε ἀπ' τό τρένο.

Πολύς κόσμος εἶχε μαζευτεῖ στά γραφεῖα τοῦ Σωματείου, γιά νά δεῖ τί ἐπρόκειτο νά γίνει.

Ὅταν πλησίαζε ἡ ὥρα νά φτάσει τό τρένο, πρότεινα νά πᾶμε ὅλοι κάτω στό σταθμό καί νά προϋπαντήσουμε τόν Ντέμπς.

«Νομίζω ὅτι θά 'πρεπε νά πάει μόνον ἡ ἐπιτροπή ὑποδοχῆς», εἶπε ὁ πρόεδρος, πού ἐπέμενε πάντα νά κρατάει τούς τύπους.

«Προτείνω νά σχηματίσουμε ὅλοι ἐμεῖς μιά ἐπιτροπή ὑποδοχῆς», εἶπα ἐγώ, καί ὅλοι κραύγασαν: «Ναί! Ναί!»

Ὅταν φτάσαμε στό σταθμό, βρήκαμε ἐκεῖ ἀρκετές χιλιάδες ἀνθρακωρύχους ἀπό τό Μπέσεμερ καί τό Πράτ.

Τό τρένο μπῆκε στό σταθμό καί ὁ Ντέμπς κατέβηκε. Οἱ ἀνθρακωρύχοι δέν περιμένανε ν' ἀνοίξουν οἱ πόρτες, ἀλλά πηδῆξαν πάνω ἀπ' τά κάγκελα, τόν σήκωσαν στά χέρια καί βγῆκαν ἀπό τό σταθμό μέ ὅλο τό πλῆθος σέ μιά γραμμή πίσω

τους. Ἡ πορεία αὐτή διέσχισε τούς δρόμους, περνώντας μπροστά ἀπ' τά γραφεῖα τῶν σιδηροδρόμων, τό γραφεῖο τοῦ δημάρχου καί τό γραφεῖο τοῦ διοικητῆ τῆς ἀστυνομίας. «Ὁ Ντέμπς εἶν' ἐδῶ, ὁ Ντέμπς εἶν' ἐδῶ!» φώναζαν.

Ὁ διοικητής τῆς ἀστυνομίας ἄλλαξε γνώμη. Μέ εἰδοποίησε ὅτι ἡ ὄπερα ἦταν ἀνοιχτή καί μπορούσαμε νά κάνουμε τή συγκέντρωσή μας. Ἡ αἴθουσα γέμισε ἀσφυκτικά ἀπό ἀνθρώπους πού στριμώχτηκαν παντοῦ, στούς διαδρόμους, στά περβάζια τῶν παραθύρων, σέ κάθε κόχη καί γωνιά. Οἱ ἐκκλησίες ἔμειναν ἄδειες ἐκείνη τή νύχτα, κι ἐκείνη τή νύχτα ὁ κόσμος ἄκουσε ἕνα πραγματικό κήρυγμα, ἀπό ἕναν κήρυκα, τοῦ ὁποίου τό μήνυμα ἦταν ἡ ἀνθρώπινη ἀδελφοσύνη.

Ὅταν τελείωσε ἡ ἀπεργία τῶν σιδηροδρομικῶν, κατέβηκα στό Κότοντεϊλ νά βρῶ δουλειά στά κλωστήρια. Ἤθελα νά δῶ μόνη μου, ἄν οἱ φρικτές ἱστορίες γιά μωρά παιδιά πού δούλευαν στά ἐργοστάσια ἦταν ἀληθινές.

Ζήτησα δουλειά σ' ἕνα ἐργοστάσιο, ἀλλά ὁ διευθυντής μοῦ δήλωσε πώς δέν εἶχε θέση γιά μένα, ἐκτός ἄν εἶχα οἰκογένεια πού θά δούλευε μαζί μου. Τοῦ εἶπα ὅτι ἐπρόκειτο νά φέρω τήν οἰκογένειά μου στό Κότοντεϊλ, ἀλλά εἶχα ἔρθει πρώτη ἐγώ γιά νά δῶ τί πιθανότητες ὑπῆρχαν νά βροῦμε δουλειά.

«Παιδιά ἔχεις;»

«Ναί, εἴμαστε ἕξι στήν οἰκογένεια».

«Ὡραῖα». Χάρηκε τόσο πολύ, ὥστε μέ πῆγε νά βρῶ νά νοικιάσω σπίτι.

«Αὐτό τό σπίτι θά εἶναι ἄνετο γιά ὅλους σας», εἶπε. Μέ εἶχε φέρει σ' ἕνα εἶδος διώροφης, σανιδένιας καλύβας. Τά παράθυρα ἦταν σπασμένα καί ἡ πόρτα κρεμόταν ἀνοιχτή, μέ τό σύρτη διαλυμένο. Εἶχε ἕνα δωμάτιο στό ἰσόγειο καί μιά μισοτελειωμένη σοφίτα στό πάνω πάτωμα. Ἡ βροχή πού εἶχε μπεῖ ἀπ' τή σπασμένη σκεπή εἶχε σαπίσει τίς σανίδες τοῦ δαπέδου. Στό δωμάτιο ὑπῆρχε ἕνα παλιό μεγάλο τζάκι, καί μπροστά ἀπ' αὐτό κάτι τρύπες, ἀπ' ὅπου πέρναγε ἄνετα ἕνα ὁλόκληρο τοῦβλο.

Ὁ διευθυντής ἔδειχνε νά εἶναι πολύ εὐχαριστημένος ἀπό τό σπίτι.

«Τό κρύο καί ὁ ἄνεμος θά μπαίνουν ἀπ' αὐτές τίς τρύπες», τοῦ εἶπα.

«Ἄ», μοῦ ἀπάντησε γελώντας, «σύντομα θά ἔρθει τό καλοκαίρι καί ὁ ἀέρας θά σοῦ φανεῖ πολύ χρήσιμος».

«Δέν ξέρω ἄν αὐτό τό σπίτι εἶναι ἀρκετά μεγάλο γιά ἕξι ἄτομα».

«Ἄν εἶναι ἀρκετά μεγάλο;» ἀναφώνησε κοιτάζοντάς με ἔκπληκτος. «Καί τί θέλετε, κανένα ξενοδοχεῖο;»

Ἔπιασα τό σπίτι, ἀφοῦ τοῦ ὑποσχέθηκα ὅτι θά εἰδοποιοῦσα τούς δικούς μου νά ἔρθουν στά τέλη τοῦ μήνα, ὅταν θά εἶχαν τελειώσει τίς δουλειές στή φάρμα. Μοῦ ἔδωσαν δουλειά στό ἐργοστάσιο, κι ἐκεῖ εἶδα τά παιδιά, μικρά παιδιά νά δουλεύουν: τό πιό σπαρακτικό θέαμα πού ἔχω ἀντικρίσει στή ζωή μου. Μερικές φορές ἔνιωθα ὅτι δέν μποροῦσα νά κοιτάζω αὐτές τίς σιωπηλές μικρές μορφές, ὅτι ἦταν καλύτερα νά πήγαινα στό Βορρά, στίς ἄγριες περιοχές τῶν ἀνθρακωρυχείων ἤ στούς καταυλισμούς, στά Βραχώδη Ὄρη, ὅπου τουλάχιστον οἱ μάχες στούς ἐργατικούς ἀγῶνες δίνονταν ἀπό μεγάλους ἄντρες.

Μικρά κορίτσια κι ἀγόρια, ξιπόλητα, πηγαινοέρχονταν ἀνάμεσα στίς ἀτέλειωτες σειρές ἀπό ἀδράχτια, ἁπλώνοντας τ' ἀδύνατα χεράκια τους μέσα στίς μηχανές γιά νά δέσουν τίς σπασμένες κλωστές. Σέρνονταν κάτω ἀπ' τίς μηχανές γιά νά τίς λαδώσουν, ἄλλαζαν ἀδράχτια μέρα νύχτα, μέρα νύχτα, συνέχεια. Ἀδύνατα μωρά, ἕξι χρονῶν, μέ πρόσωπα ἐξηντάρηδων ἔκαναν μιά βάρδια ὀχτώ ὡρῶν γιά δέκα σέντς τή μέρα. Ἄν τά ἔπαιρνε ὁ ὕπνος, ὁ διευθυντής τούς ἔριχνε κρύο νερό στό πρόσωπο, ἐνῶ τό οὐρλιαχτό του ὑψωνόταν πάνω ἀπό τόν ἀσταμάτητο θόρυβο καί τό σφύριγμα τῶν μηχανῶν.

Παιδιά τεσσάρων χρονῶν, πού μόλις ἄρχιζαν νά περπατᾶνε, τά ἔφερναν στό ἐργοστάσιο γιά νά «βοηθήσουν» τή μεγαλύτερη ἀδελφή ἤ ἀδελφό τῶν δέκα χρόνων, χωρίς νά πληρώνονται γιά τή δουλειά τους.

Οἱ μηχανές, κατασκευασμένες στό Βορρά, ἦταν φτιαγμένες χαμηλές, γιά νά τίς χειρίζονται μικρά παιδιά.

Στίς πέντε καί μισή τό πρωί, μακριές γκρίζες γραμμές ἀπό παιδιά ἔβγαιναν ἀπ' τό μισόφωτο τοῦ πρωινοῦ γιά νά μποῦν στό ἐργοστάσιο, στό θόρυβο πού τρελαίνει, στά γεμάτα χνούδι δωμάτια. Ἔξω τά πουλιά κελαηδοῦσαν κι ὁ γαλανός οὐρανός ἔλαμπε. Στό ἡμίωρο διάλειμμα γιά φαγητό, τά

παιδιά άποκοιμοῦνταν τρώγοντας μπομπότα καί λίπος χοιρινό. Ξάπλωναν γιά νά κοιμηθοῦν στό γυμνό δάπεδο. Ὁ ὕπνος ἦταν γι' αὐτά ἡ διασκέδαση, ἡ ἀποδέσμευση, ὅ,τι ἀκριβῶς εἶναι τό παιχνίδι γιά τά ἐλεύθερα παιδιά. Τό ἀφεντικό ἐρχόταν καί τά ξυπνοῦσε ταρακουνώντας τα. Μετά τό φαγητό, ξανά στή βαριά δουλειά, στό ἀσταμάτητο τρέξιμο πάνω κάτω, ἀνάμεσα στ' ἀδράχτια πού σφύριζαν. Μωρά παιδιά, ἀδύναμα, μικρά παιδιά!

Πολλές φορές τά μικρότερα φοβόνταν νά γυρίσουν στό σπίτι μόνα τους μέσα στή νύχτα, καί τότε κοιμόνταν στό πάτωμα ὥς τό πρωί. Αὐτό γινόταν τήν ἐποχή πού τά ἐργοστάσια λειτουργοῦσαν κάπως χαλαρά καί ἡ βραδινή βάρδια δούλευε λιγότερες ὧρες. Συχνά τύχαινε νά πηγαίνω στό σπίτι μαζί μέ τά μικρά παιδιά, ὅταν τελείωνε ἡ δουλειά τῆς μέρας, ἤ μετά τό τέλος τῆς βραδινῆς βάρδιας. Ἦταν πολύ κουρασμένα γιά νά φᾶνε. Χωρίς κάν νά γδυθοῦν, ἔπεφταν νά κοιμηθοῦν... νά κοιμηθοῦν... τή μόνη εὐτυχία πού γνώριζαν αὐτά παιδιά.

Εἶχαν ὅμως τίς Κυριακές, μιά καί οἱ ἐργοστασιάρχες, ὅπως καί οἱ ἄνθρωποι πού δούλευαν στό ἐργοστάσιο, ἦταν εὐσεβεῖς. Ἔτσι τά παιδιά πού δούλευαν στά ἐργοστάσια, πήγαιναν στό Κατηχητικό γιά ν' ἀκούσουν πῶς ὁ θεός εἶχε ἐμφυσήσει στόν ἐργοστασιάρχη τήν ἰδέα νά ἔρθει καί νά χτίσει τό ἐργοστάσιο ἐκεῖ, γιά νά δώσει δουλειά στά μωρά παιδιά Του, ὥστε νά μπορέσουν νά γίνουν ἐργατικοί, φιλοπάτριδες πολίτες, καί νά κερδίζουν λεφτά γιά νά δίνουν στούς ἱεραπόστολους, πού θά προσηλύτιζαν τούς καημένους, ἄτυχους, εἰδωλολάτρες Κινέζους.

Βλέποντας ὅτι «τά ἔξι παιδιά μου» ἀργοῦσαν νά ἔρθουν, ὁ διευθυντής ἄρχισε νά μέ ὑποψιάζεται, γι' αὐτό ἔφυγα ἀπ' τό Κότοντεϊλ καί πῆγα στήν Τασκαλούζα, ὅπου ἔπιασα δουλειά σ' ἕνα ἐργοστάσιο σκοινιῶν. Κι αὐτό τό ἐργοστάσιο λειτουργοῦσε μέ παιδιά γιά ἐργάτες. Κι ἐδῶ ἔβλεπες τά παιδιά πού ἔτρεχαν πάνω κάτω, ἀνάμεσα στ' ἀδράχτια. Τό χνούδι γέμιζε τή βαριά ἀτμόσφαιρα. Οἱ μηχανές ἔπρεπε νά καθαρίζονται συνέχεια, κι ἔτσι τά λιγνά, ἀδύνατα παιδικά κορμάκια χώνονταν ἀσταμάτητα ἀπό κάτω τους καί μέσα σ' αὐτές, μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους, γιά νά τίς καθαρίσουν ἤ νά τίς

λαδώσουν. Συχνά οἱ μηχανές τούς ἔλιωναν τά χέρια ἤ τούς ἄρπαζαν κάποιο δάχτυλο.

Στόν ἀργαλειό, πού ἦταν δίπλα στό δικό μου, δούλευε ὁ πατέρας δύο μικρῶν κοριτσιῶν.

«Πόσων χρονῶν εἶναι τά κοριτσάκια;» τόν ρώτησα.

«Ἡ μιά εἶναι ἕξι χρονῶν καί δέκα ἡμερῶν», μοῦ ἀπάντησε δείχνοντάς μου ἕνα κοριτσάκι μέ σκυφτούς ὤμους καί ἀδύνατο στῆθος πού περνοῦσε στημόνι, «καί ἡ ἄλλη ἐκεῖ», καί μοῦ ἔδειξε ἕνα ζευγάρι πόδια λεπτά σάν κλαδάκια, πού προεξεῖχαν κάτω ἀπό μιά σχάρα μέ ἀδράχτια, «εἶναι ἐφτά καί τριῶν μηνῶν».

«Πόσες ὧρες δουλεύουν;»

«Ἀπό τίς ἕξι τό βράδυ ὥς τίς ἕξι τό πρωί».

«Πόσα παίρνουν;»

«Δέκα σέντς τή νύχτα».

«Κι ἐσύ;»

«Ἐγώ παίρνω σαράντα».

Τό πρωί σταματοῦσα τή δουλειά μαζί μέ τά παιδιά. Ἄφηναν παραπατώντας τή ζεστή ἀτμόσφαιρα τοῦ ἐργοστάσιου κι ἔβγαιναν ἔξω τρέμοντας ἀπ' τό κρύο. Στό δρόμο πρός τό σπίτι τους συναντοῦσα τή μακριά, γκρίζα γραμμή τῶν μικρῶν παιδιῶν πού μέ τά δοχεῖα τοῦ φαγητοῦ τους στά χέρια ἔρχονταν γιά τήν πρωινή βάρδια.

Αὐτά τά μικρά παιδιά πέθαιναν ἀπό πνευμονία, βρογχίτιδα καί φυματίωση. Ἀλλά ὁ ρυθμός τῶν γεννήσεων ἦταν ὑψηλός, ὅπως καί τά κέρδη ἀπ' τίς μετοχές καί ἔτσι ἕνα ἄλλο χεράκι ἦταν πάντα ἕτοιμο νά δένει τίς σπασμένες κλωστές, ὅταν ἕνα παιδί-ἐργάτης πέθαινε.

Μετά τήν Τασκαλούζα πῆγα στή Σέλμα τῆς Ἀλαμπάμα κι ἔπιασα δουλειά σ' ἕνα ἐργοστάσιο. Νοίκιασα δωμάτιο στό σπίτι μιᾶς γυναίκας, πού τό γλυκό εντεκάχρονο κοριτσάκι της δούλευε στό ἴδιο ἐργοστάσιο μ' ἐμένα.

Μιά Κυριακή, μιά ὁμάδα παιδιά πού δούλευαν στό ἐργοστάσιο, πήγαιναν στό δάσος καί πέρασαν νά πάρουν τή Μάγκυ. Ἐκείνη κοιμόταν ἀκόμη καί ἡ μητέρα της μπῆκε στή μικρή κρεβατοκάμαρα γιά νά τήν ξυπνήσει.

«Σήκω Μάγκυ, τά παιδιά ἦρθαν νά σέ πάρουν γιά νά πᾶτε στό δάσος».

«Ὦ, μητέρα, ἄφησέ με νά κοιμηθῶ», τῆς ἀπάντησε ἐκείνη, «αὐτό εἶναι πολύ πιό εὐχάριστο γιά μένα. Εἶμαι τόσο κουρασμένη. Θέλω νά κοιμηθῶ γιά πάντα».

Κι ἔτσι ἡ μητέρα της τήν ἄφησε νά κοιμηθεῖ.

Τήν ἄλλη μέρα πῆγε στό ἐργοστάσιο ὅπως πάντα. Τό ἀπόγευμα τῆς ἴδιας μέρας, στίς τέσσερις ἡ ὥρα, τήν ἔφεραν στό σπίτι καί ξάπλωσαν τό ἀδύνατο κορμί της στό τραπέζι τῆς κουζίνας. Εἶχε κοιμηθεῖ — γιά πάντα. Τά μαλλιά της εἶχαν πιαστεῖ στή μηχανή ξεκολλώντας τό δέρμα ἀπό τό κεφάλι της.

Τή νύχτα, μετά τό σχόλασμα τῆς πρωινῆς βάρδιας, τά παιδιά ἦρθαν νά δοῦν τή μικρή συντρόφισσά τους. Μιά σκυθρωπή γραμμή ἀπό μικρά παιδιά μέ γερασμένα πρόσωπα, πού περνοῦσαν μπροστά ἀπ' τό πτῶμα κλαίγοντας. Ἦταν ὅλα μικρά παιδιά, ἀλλά ὁ θάνατος ἦταν γι' αὐτά μιά γνωστή μορφή.

«Ὦ, Μάγκυ» ἔλεγαν, «μακάρι νά ξαναζωντάνευες. Λυπόμαστε τόσο πολύ πού χτύπησες!»

Ἐγώ ὅμως δέ συμμεριζόμουν τήν ἐπιθυμία τους. Ἡ Μάγκυ ἦταν τόσο κουρασμένη, πού ἤθελε νά κοιμηθεῖ γιά πάντα.

Δέν ἔμενα γιά πολύ στό ἴδιο μέρος. Μόλις κάποια ἔδειχνε ἐνδιαφέρον ἤ συμπάθεια γιά τά παιδιά, τήν ὑποψιάζονταν καί τήν ἀπέλυαν. Ἀπ' τήν ἄλλη μεριά, ἔπαιρναν στή δουλειά μεγάλους πού μποροῦσαν νά φέρουν καί παιδιά. Ἀπό τήν Ἀλαμπάμα πέρασα στή Νότια Καρολίνα, δουλεύοντας σέ πολλά ἐργοστάσια.

Κάποια φορά, πού δούλευα πρωινή βάρδια, πηγαίνοντας στή δουλειά συνάντησα μιά γυναίκα ἀπό τή βραδινή βάρδια πού γύριζε στό σπίτι. Κρατοῦσε στήν ἀγκαλιά ἕνα ἀδύνατο, φασκιωμένο μωρό.

«Τί ἡλικία ἔχει τό μωρό;»

«Τριῶν ἡμερῶν εἶναι. Σήμερα ξαναπῆγα στή δουλειά. Τό ἀφεντικό εἶναι καλό καί μοῦ κράτησε τή θέση».

«Πότε σταμάτησες ἀπ' τή δουλειά;»

«Τό ἀφεντικό εἶναι καλό —μέ ἄφησε νά φύγω νωρίς τή νύχτα πού γεννήθηκε τό μωρό!»

«Τί κάνεις μέ τό μωρό ὅση ὥρα δουλεύεις;»

«Ἄ, τό ἀφεντικό εἶναι καλό καί μέ ἀφήνει νά ἔχω ἕνα κουτί μ' ἕνα μαξιλάρι μέσα, δίπλα στόν ἀργαλειό. Τό μωρό κοιμᾶται ἐκεῖ καί ὅταν κλαίει, τό θηλάζω».

Ἔτσι κι αὐτό τό παιδί, ὅπως καί ἑκατοντάδες ἄλλα, ἄκουσε τό σφύριγμα καί τή βουή τῶν μηχανῶν πρίν ἀκόμη βγεῖ στόν κόσμο. Ἀπό τίς πρῶτες ἑβδομάδες τῆς ζωῆς του ξέσπαγε πάνω στ' ἀφτιά του τό ἀκατάπαυστο χτύπημα τοῦ χτενιοῦ, σάν σιδερένια βροχή. Θά σερνόταν στό σκεπασμένο ἀπό χνούδι πάτωμα καί θά μπουσουλοῦσε μέσα σέ δάση ἀπό ἀδράχτια, καί μετά ἀπό μερικά χρόνια, πού θά περνοῦσαν γρήγορα, θά ἔπαιρνε τή θέση του στή γραμμή. Θ' ἀπαρνιόταν τήν παιδική ἡλικία καί ὅλες τίς παιδικές χαρές γιά νά γίνει ἕνας ἄντρας ἔξι χρονῶν, μεροκαματιάρης, καπνιστής ταμπάκου· ἕνα πρόσωπο, πού ἀπ' τή νεανική γερασμένη πλάτη του, θά ἔβγαιναν περιουσίες.

Καί ποιός εἶναι ὑπεύθυνος γι' αὐτή τή φρικτή παιδική σκλαβιά; Ὅλοι. Ἡ Ἀλαμπάμα ψήφισε ἕνα νόμο γιά τήν παιδική ἐργασία, προσπαθώντας ὥς ἕνα βαθμό νά προστατέψει τά παιδιά της, ἀλλά οἱ καπιταλιστές τοῦ Βορρᾶ ἀπό τή Μασαχουσέτη καί τό Ρόντ Ἄιλαντ τόν κατάργησαν. Κάθε φορά πού κάποια ἀπό τίς νότιες πολιτεῖες ἐπιχειρεῖ κάποια μεταρρύθμιση, οἱ ἐργοστασιάρχες, πού εἶναι στήν πλειοψηφία τους βόρειοι, ἀπειλοῦν ὅτι θά κλείσουν τά ἐργοστάσια. Βάζουν χέρι στά νομοθετικά σώματα, δροῦν παρασκηνιακά γιά νά ἐμποδίσουν τίς μεταρρυθμίσεις ὑπέρ τῆς παιδικῆς ἐργασίας, ἐνῶ τό χρῆμα, καί κυρίως χρῆμα ἀπό τό Βορρά, ἐξασφαλίζει γιά χάρη τους τήν κατάργηση ὅσων νόμων γιά μεταρρυθμίσεις ψηφίζονται, μέσα ἀπό τόν ἔλεγχο τῶν δικαστηρίων.

Οἱ ἀναφορές στήν παιδική ἐργασία τήν ἴδια περίοδο πού ἐγώ ἔκανα αὐτή τήν ἔρευνα, ἀνεβάζουν τόν ἀριθμό τῶν παιδιῶν ἡλικίας κάτω τῶν δεκατεσσάρων, πού δουλεύουν στά ἐργοστάσια, στό 25% τῶν ἐργατῶν. Παιδιά πού δούλευαν ὀχτώ, ἐννιά, δέκα ὧρες τή μέρα ἤ τή νύχτα γιά ἕνα κομμάτι ψωμί, ἐνῶ ἀπ' τήν ἄλλη, οἱ ἐργοστασιάρχες δήλωναν τοκομερίδια ἀπό 50 μέχρι 90 τοῖς ἑκατό.

«Τά παιδιά εἶναι ὑπάκουοι ἐργάτες», λένε. «Δέν ἀπεργοῦν, καί δέ δημιουργοῦν ἐργατικά προβλήματα». Δείχνουν τίς

δαντελένιες κουρτίνες στά παράθυρα τῶν παιδιῶν, καί τίς πολυτέλειες πού ἀπολαμβάνουν: «Εἶναι πολύ καλύτερα ἀπ' ὅ,τι ἦταν στίς φάρμες ὅπου δούλευαν σάν φτωχοί λευκοί!»

Μέ φτηνές δαντελένιες κουρτίνες λοιπόν ξεπληρώνεται ἡ παιδική ἐργασία! Πίσω ἀπ' αὐτές τίς πολυτέλειες δέν μποροῦμε νά δοῦμε τίς μικρές ψυχές πού νεκρώνονται ἀπό τήν πρώιμη δουλειά, οὔτε τά σβησμένα μάτια μέ τούς μαύρους κύκλους πού πέφτουν βαριά πάνω μας. Οἱ φανταχτερές δαντελένιες κουρτίνες κρέμονται ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς καί στό μέλλον τοῦ παιδιοῦ, πού μεγαλώνει μέσα στήν ἀμάθεια, μέ σῶμα, μυαλό καί ψυχή παραμορφωμένα, ἄρρωστα.

Δηλώνω ἀπερίφραστα ὅτι μέσα στά βαμβακερά προϊόντα πού ὑφαίνουν, ὑφαίνονται καί οἱ μικρές ζωές τους. Μέσα στήν κλωστή μέ τήν ὁποία ράβουμε τά ροῦχα τῶν παιδιῶν μας, τά κάτασπρα φορέματα τῶν κοριτσιῶν μας ὅταν πᾶνε νά κοινωνήσουν γιά πρώτη φορά*, τά νυφικά μας καί τά φορέματα χοροῦ, μέσα σ' αὐτή τήν κλωστή εἶναι στριμμένα τά δάκρυα καί ὁ πόνος μικρῶν παιδιῶν.

'Από τά νότια, φορτωμένη μέ ὅσα φοβερά εἶχα δεῖ, ἦρθα στή Νέα Ὑόρκη καί διοργάνωσα ἀρκετές συγκεντρώσεις, γιά νά πῶ στόν κόσμο αὐτά πού εἶδαν τά μάτια μου. Συνάντησα τήν ἀντίθεση τοῦ τύπου καί τοῦ κεφάλαιου. Γιά μεγάλο διάστημα, μετά τήν ἐμπειρία μου ἀπό τό Νότο, μόλις καί μετά βίας μποροῦσα νά φάω, γιατί μερικές φορές εἶχα τήν ἐντύπωση ὅτι ὄχι μόνο τά ροῦχα μου, ἀλλά καί τό φαΐ πού ἔτρωγα ἦταν πληρωμένο μέ τό μόχθο τῶν παιδιῶν.

Τά χρήματα πού δίνονται γιά τίς ξένες ἱεραποστολές, γιά τίς ἱεραποστολές ἐσωτερικοῦ, γιά ὅσους δουλεύουν σέ κοινωφελή καί φιλανθρωπικά ἱδρύματα, προέρχονται ἐν μέρει τουλάχιστον, ἀπό τή φορολογία τῶν κλωστηρίων. Καί τό μικρό παιδί τοῦ ἐργοστάσιου σταυρώνεται ἀνάμεσα στούς δυό ληστές τῆς παιδικῆς του ἡλικίας: τό κεφάλαιο καί τήν ἀμάθεια.

«Τούτων ἐστίν ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν», εἶπε ὁ μέγας δάσκαλος. Ἐ, λοιπόν, ἄν ὁ Οὐρανός εἶναι γεμάτος ἀπό

* Κάτασπρο φόρεμα φοροῦν τά κορίτσια ὅταν πηγαίνουν νά κοινωνήσουν γιά πρώτη φορά. Συνήθεια τῶν καθολικῶν.

χαχεχτικά, καμπούρικα ἀγγελούδια μέ βαθουλωμένα μάτια, βαριεστημένα καί νυσταγμένα, τότε ἐγώ προτιμῶ νά πάω στήν ἄλλη μεριά, ἐκεῖ πού πᾶνε τά κακά ἀγοράκια καί κοριτσάκια.

Σ' ἕνα βιομηχανικό χωριό πού δούλευα, γνωρίστηκα μέ μιά γυναίκα καί τά τρία παιδάκια της, πού ὅλοι τους δούλευαν στό ἐργοστάσιο μαζί μου. Ὁ πατέρας τους εἶχε πεθάνει ἀπό φυματίωση καί ἡ οἰκογένεια εἶχε δημιουργήσει ἕνας χρέος τριάντα δολαρίων γιά τήν κηδεία του. Χρόνο μέ τό χρόνο μοχθοῦσαν γιά νά ξεπληρώσουν τό χρέος στήν ἑταιρία. Μαζεύοντας δεκάρα δεκάρα προσπαθοῦσαν νά λιγοστέψουν τό ποσό. Ἀλλά, ἄν ἀπό τούς πενιχρούς μισθούς τους ἀφαιροῦσες τά ἔξοδα γιά φαΐ καί νοίκι, δέν ἔμενε τίποτε. Ἦταν καταδικασμένοι νά εἶναι σκλάβοι τῆς ἑταιρίας.

Ἀποφάσισα νά τούς σώσω. Συμφώνησα μέ τόν πράκτορα τῆς ταχείας νά τή σταματήσει γιά μιά στιγμή, μιά ὁρισμένη νύχτα. Νοίκιασα ἕνα κάρο ἀπό ἕναν ἀγρότη, ἀγόρασα ἕνα κουτί γράσο γιά νά σταματήσω τό τρίξιμο πού ἔκαναν οἱ ἄξονες, καί μέσα στό σκοτάδι τῆς νύχτας, ἡ μικρή οἰκογένεια κι ἐγώ ξεκινήσαμε γιά τό σταθμό. Νιώθαμε σάν νέγροι σκλάβοι πού δραπετεύουν, καί ἀπό στιγμή σέ στιγμή περιμέναμε τά κυνηγόσκυλα νά ὁρμήσουν στά ἴχνη μας. Τά παιδιά ἔτρεμαν καί κλαψούριζαν.

Ἡ ταχεία φάνηκε κυλώντας πάνω στίς σκοτεινές ράγες, καί τό φωτεινό της μάτι τρομοκράτησε τά παιδιά. Ἔκοψε ταχύτητα, κι ἐγώ σήκωσα τά δυό μικρότερα παιδιά κι ἀνέβηκα στήν πλατφόρμα, ἐνῶ μέ ἀκολουθοῦσαν ἡ μητέρα καί τό μεγαλύτερο παιδί. Τό τρένο ἀνέπτυξε ταχύτητα καί φύγαμε μακριά, μακριά ἀπ' τό χρέος πού δέν τέλειωνε ποτέ, μακριά, σέ μιά καινούρια πόλη, ὅπου θά μποροῦσαν νά ξαναρχίσουν ἀπ' τήν ἀρχή, χωρίς αὐτό τό βραχνά στό λαιμό τους.

Ὅταν ὁ πρόεδρος τοῦ συνδικάτου τῶν ἀνθρακωρύχων τοῦ Πίτσμπεργκ ἦταν ὁ Πάτ Ντόλαν —καί δέν ὑπῆρξε ποτε καλύτερος πρόεδρος ἀπό τόν Πάτ— πῆρε τήν ἄδεια τῶν γενικῶν διευθυντῶν τῶν ὀρυχείων, σύμφωνα μέ τήν ὁποία, ἐγώ μποροῦσα νά κυκλοφορῶ στήν περιοχή καί νά γράφω συνδρομητές στήν *Ἔκκληση στή Λογική*. Οἱ διευθυντές

πρέπει νά νόμισαν ὅτι ἡ ἐφημερίδα ἦταν κάποιο θρησκευτικό ἔντυπο κι ἐγώ κάποιο εἶδος ἱεραπόστολου.

Ὅπως κι ἄν εἶχε τό πράγμα, στή διάρκεια ἐκείνων τῶν μηνῶν ἦρθα σέ ἄμεση ἐπαφή μέ τούς ἀνθρακωρύχους καί τίς οἰκογένειές τους. Πέρασα ἀπ' ὅλα τά ὀρυχεῖα, ἀπό τό Πίτσμπεργκ ὥς τό Μπράουνσβιλ. Μέ τίς καλύτερες συνθῆκες, ἡ δουλειά στά ὀρυχεῖα εἶναι ἄθλια, ἡ ζωή τοῦ ἀνθρακωρύχου εἶναι σκληρή καί ἄσχημη, ὅπως καί τό περιβάλλον του. Ἡ δουλειά του εἶναι στά μαῦρα βάθη τῆς γῆς. Δουλεύει μόνος σέ μιά γαλαρία. Δέν μπορεῖ νά ἔχει τή φιλική παρέα πού ὑπάρχει στό ἐργοστάσιο, ἤ ἀνάμεσα στούς ἐργάτες πού κατασκευάζουν γέφυρες καί σπίτια, καί δουλεύουν χωρισμένοι σέ ὁμάδες. Ἡ ἴδια ἡ δουλειά ἀπό τή φύση της εἶναι βρόμικη. Ἡ καρβουνόσκονη χώνεται στό δέρμα, ἔτσι πού δέ βγαίνει μέ τίποτε. Ὁ ἀνθρακωρύχος πρέπει νά σκύβει τήν ὥρα πού δουλεύει στή στοά, κι ἔτσι γίνεται καμπούρης σάν καλικάντζαρος.

Ἡ δουλειά του εἶναι ἀπόλυτα κουραστική. Μύες καί κόκαλα πονᾶνε. Τά πνευμόνια του ἀναπνέουν καρβουνόσκονη καί τόν παράξενο, ὑγρό ἀέρα τοῦ μέρους πού δέν ἔχει δεῖ ποτέ τό φῶς τοῦ ἥλιου. Τό σπίτι του εἶναι ἕνα φτωχό προσωρινό κατασκεύασμα, καί τίποτε δέν τόν τραβάει νά τό κάνει καλύτερο. Ἡ γῆ, ὅπου εἶναι χτισμένο, ἀνήκει στήν ἑταιρία, καί ὁ ἴδιος καταλαβαίνει πολύ καλά πόσο λίγο μπορεῖ νά τό ὁρίσει. Παντοῦ γύρω στό σπίτι του ὑπάρχει ἡ λάσπη. Μεγάλοι σωροί ἀπό καρβουνόσκονη, μαῦροι καί σκοτεινοί, τόν περιτριγυρίζουν. Τά παιδιά του εἶναι μόνιμα μουντζουρωμένα ἀπό τό παιχνίδι στούς σωρούς τῆς καρβουνόσκονης, καί ἡ γυναίκα του παλεύει μέ τή βρομιά, μέ τό λειψό νερό, μέ τό μικρό μισθό, μέ τήν ἀσφυκτικά γεμάτη καλύβα.

Ἡ γυναίκα τοῦ ἀνθρακωρύχου, πού στίς πιό πολλές περιπτώσεις δούλευε ἀπό παιδί στά μεταξουργεῖα τῆς γύρω περιοχῆς, εἶναι ἐπιφορτισμένη μέ τή γέννηση τῶν παιδιῶν. Εἶναι μικρή στήν ἡλικία, καί ἀρρωσταίνει συχνά. Πολλές φορές ἔχω βρεθεῖ σέ σπίτια ὅπου ἡ δύστυχη σύζυγος ἦταν ἄρρωστη στό κρεβάτι, ἐνῶ τά παιδιά κυλιόνταν πάνω της, μάλωναν ἤ ἔπαιζαν στό ἴδιο δωμάτιο, πού συνήθως ἦταν τό μόνο ζεστό δωμάτιο στό σπίτι.

Τότε συγύριζα ὅσο μποροῦσα, κοίμιζα τά μικρά, τά ἑτοίμαζα γιά τό σχολεῖο τό πρωί, ὅσα ἀπ' αὐτά δέ δούλευαν στά ἐργοστάσια ἤ στούς σπαστῆρες, ἔβαζα τό κολατσό στά δοχεῖα, βοηθοῦσα τήν ἄτυχη γυναίκα νά κάνει ἕνα μπάνιο καί τή χτένιζα. Εἶδα πολλές φορές τόν ἡρωισμό πού αὐτές οἱ γυναῖκες ἔδειχναν κάθε μέρα.

Ἔτσι γνώρισα καί τή ζωή τῶν παιδιῶν πού δούλευαν στούς σπαστῆρες. Τό κάρβουνο μεταφερόταν σ' ἕνα θόλο ὅπου τό ἄλεθαν. Ἀπό ἐκεῖ ἔπεφτε μέ θόρυβο σέ τσουλῆθρες, στίς δύο πλευρές τῶν ὁποίων κάθονταν, σάν σέ σκάλα, μικρά παιδιά, πού ἡ δουλειά τους ἦταν νά βγάζουν ἀπό τό κάρβουνο τό σχιστόλιθο, καθώς οἱ μαῦροι χείμαρροι περνοῦσαν μπροστά τους. Σειρές ὁλόκληρες ἀπό παιδιά κάθονταν στή σκοτεινιά τοῦ σπαστήρα, μέ τή σκόνη ἀπ' τό κάρβουνο νά στροβιλίζεται συνέχεια πάνω στά πρόσωπά τους. Γιά νά βλέπουν τό σχιστόλιθο ἔπρεπε νά σκύβουν πολύ. Οἱ ὦμοι τους ἦταν σκυφτοί καί τό στῆθος τους στενό.

Ἕνας ἐπιστάτης παρακολουθοῦσε τά παιδιά. Κρατοῦσε μιά μακριά βέργα, γιά νά χτυπάει στίς ἀρθρώσεις τῶν δαχτύλων ὅποιο παιδί ἔβλεπε νά παραμελεῖ τή δουλειά του. Αἷμα ἔτρεχε ἀπό τά δάχτυλα τῶν παιδιῶν πάνω στό κάρβουνο. Τά νύχια τους ἦταν φαγωμένα ὥς τή ρίζα.

Ἦταν εὔκολο νά πάρει κανείς ἄδεια ἐργασίας. Τό μόνο πού εἶχε νά κάνει, ἦταν νά βεβαιώσει ἐνόρκως σ' ἕνα συμβολαιογράφο πληρώνοντας 26 σέντς, ὅτι τό παιδί εἶχε τήν ἀπαιτούμενη ἡλικία.

Τά παιδιά στούς σπαστῆρες δέν ἦταν Μικροί Λόρδοι Φόντλεροϋ. Ἦταν μικρά παιδιά πού κάπνιζαν καί μασοῦσαν ταμπάκο κι ἔβριζαν. Ἔκαναν ἀντρική δουλειά, καί εἶχαν τούς τρόπους, τά ἐλαττώματα καί τίς διασκεδάσεις τοῦ ἄντρα. Μάλωναν, ἔφτυναν μασώντας ταμπάκο, καί τίς Κυριακές ἔλεγαν ἱστορίες ἀνεβασμένοι στούς σωρούς τῆς καρβουνόσκονης. Γράφονταν στό συνδικάτο τῶν παιδιῶν τῶν σπαστήρων κι ἔδερναν τούς ἀπεργοσπάστες. Ἄν τά παιδιά τῶν ἀπεργοσπαστῶν πήγαιναν στό σχολεῖο, αὐτοί δέν ἄφηναν τούς μικρότερους ἀδελφούς κι ἀδελφές τους νά πᾶνε.

Σέ πολλά ὀρυχεῖα συνάντησα τά trapper boys. Μικρά παιδιά πού ἀνοίγουν τήν πόρτα, γιά νά μπεῖ τό μουλάρι πού

παίρνει τά κάρβουνα, καί τήν κλείνουν ὅταν φεύγει, καί κάνουν βοηθητικές δουλειές στό ὀρυχεῖο. Παιδιά πού θά γίνουν ἀνθρακωρύχοι, πού δέ θά μάθουν ποτέ τίποτε γι' αὐτό τόν ὄμορφο κόσμο, γιά τήν ἀπέραντη θάλασσα, γιά τά καθαρά λιβάδια, γιά τά βουνά τῆς ἀχανοῦς Δύσης μέ τίς χιονοσκεπασμένες κορυφές. Παιδιά πού γεννιοῦνται μέσα στό κάρβουνο, μεγαλώνουν μέσα στό κάρβουνο καί θάβονται μέσα σ' αὐτό. Μέ μόνη τους ἐλπίδα, μόνη προστασία, τό συνδικάτο.

Κάποια μέρα συνάντησα ἕνα trapper boy. Ἦταν τόσο κοντός, πού τό δοχεῖο τοῦ φαγητοῦ του σερνόταν στό χῶμα.

«Πόσων χρονῶν εἶσαι, μικρέ;» τόν ρώτησα.

«Δώδεκα», γρύλλισε φτύνοντας ταμπάκο στό χῶμα.

«Ἔλα τώρα», ἔκανα, «εἶμαι ἡ Μάνα Τζόουνς. Μέ ξέρεις, δέν εἶν' ἔτσι; Ξέρω πώς εἶπες στόν ἀρχιεργάτη ὅτι εἶσαι δώδεκα, ἀλλά στό συνδικάτο τί εἶπες;»

Μέ κάρφωσε μέ τά ἔξυπνα μάτια του. Ἡ ζωή τόν εἶχε κάνει καχύποπτο καί προσεχτικό.

«Ἄ, μέ τό συνδικάτο εἶναι ἀλλιῶς. Τά Χριστούγεννα πού ἔρχονται κλείνω τά δέκα».

«Γιατί δέν πᾶς στό σχολεῖο;»

«Ἔ;!» εἶπε —ἤ κάτι τέτοιο— «μά δέ μοῦ λείπει κανένα πόδι!» Καί κοίταξε περήφανα τά ποδαράκια του.

Κατάλαβα τί ἤθελε νά πεῖ: ὅτι τά παιδιά πηγαῖναν στό σχολεῖο ὅταν γίνονταν ἀνίκανα γιά δουλειά ἀπό τά ἀτυχήματα.

Καί δέν μποροῦσες νά κατηγορήσεις τά ἴδια τά παιδιά πού προτιμοῦσαν τά ἐργοστάσια καί τά ὀρυχεῖα. Τά σχολεῖα ἦταν ἄθλια, ἡ διδασκαλία ἀνεπαρκής, τά μαθήματα βαρετά.

Μέ τίς ἀκατάπαυστες προσπάθειες ἀπό τή μεριά τῶν συνδικάτων, μέ συνεχή κινητοποίηση καταφέραμε νά λύσουμε τά κυριότερα προβλήματα τῆς παιδικῆς ἐργασίας στά ὀρυχεῖα. Στήν Πενσυλβάνια ψηφίστηκαν ὅλο καί καλύτεροι νόμοι. Ὅλο καί περισσότερα παιδιά πηγαίνουν στό σχολεῖο, ἐνῶ ἔχουν βελτιωθεῖ οἱ συνθῆκες στά σχολεῖα στίς περιοχές τῶν ἀνθρακωρυχείων. Ἔχουμε βέβαια πολύ δρόμο ἀκόμη μπροστά μας. Καί στά δεκατέσσερα χρόνια του, εἶναι κανείς μικρός γιά νά ἀρχίσει τή ζωή τοῦ παιδιοῦ τοῦ σπαστήρα. Ἡ

χαρά καί ἡ ὀμορφιά ἐξακολουθοῦν νά εἶναι λίγες στή ζωή τοῦ ἀνθρακωρύχου, ἀλλά κάποιος πού ἔζησε ὅπως ἐγώ τό μακρύ, ἀργόσυρτο ἀγώνα, ξέρει ὅτι δέν ἔχουμε φτάσει ἀκόμη στό τέλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XV

ΜΟΓΙΕΡ, ΧΕΙΓΟΥΝΤ ΚΑΙ ΠΕΤΙΜΠΟΟΥΝ

Τό ἔτος 1906, δραστηριοποιήθηκα γιά τήν ὑπεράσπιση τῶν Μόγιερ, Χέιγουντ καί Πέτιμποουν. Διοργάνωσα συγκεντρώσεις γιά τήν ὑπόθεσή τους, καί μάζεψα λεφτά γιά τά ἔξοδα τῆς δίκης τους.

Ἀργά τή νύχτα τοῦ Σαββάτου, στίς 17 Φεβρουαρίου 1906, ἀφοῦ οἱ τράπεζες, οἱ ἐπιχειρήσεις καί τά δικαστήρια εἶχαν κλείσει, συνελήφθη στά κρυφά ὁ Τσάρλς Χ. Μόγιερ, πρόεδρος τῆς Δυτικῆς Ὁμοσπονδίας Ἐργατῶν Ὀρυχείων. Λίγη ὥρα ἀργότερα συνέλαβαν τόν Οὐίλιαμ Ντ. Χέιγουντ, γραμματέα τοῦ σωματείου, καί τόν Τζώρτζ Α. Πέτιμποουν, ἐμπορικό ἀντιπρόσωπο. Καί τούς τρεῖς τούς ἀπήγαγαν καί τούς μετέφεραν στήν πολιτεία τοῦ Ἀιντάχο, ὅπου ὑπῆρχε κατηγορία εἰς βάρος τους γιά τή δολοφονία τοῦ κυβερνήτη Στόινενμπεργκ.

Κανένα νόμιμο μέσο δέ χρησιμοποιήθηκε γιά τή σύλληψη αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, πού ἔκαναν τή δουλειά τους φανερά. Οἱ ἄνθρωποι, πού ὁ κυβερνήτης τοῦ Ἀιντάχο εἶχε ὁρίσει γιά νά πᾶνε τά ἔγγραφα στόν κυβερνήτη τοῦ Κολοράντο, εἶχαν πολλές μέρες στή διάθεσή τους γιά νά περιμένουν τή νόμιμη σύλληψη τῶν τριῶν ἀντρῶν. Ἀλλά ἡ ἀστυνομία διάλεξε τή νύχτα τοῦ Σαββάτου, ὁπότε οἱ κατηγορούμενοι δέ θά μποροῦσαν νά ἐπικοινωνήσουν μέ τίς τράπεζες γιά νά πληρώσουν ἐγγυήσεις, οὔτε νά βροῦν ἀνοιχτό δικαστήριο γιά νά διαμαρτυρηθοῦν γιά τήν παράνομη κράτησή τους. Ἔτσι δέ θά μποροῦσαν νά προσφύγουν στή συνηθισμένη νομική ἄμυνα

καί προστασία, πού παρέχεται καί στό χειρότερο έγκληματία.

Οἱ ἄντρες μεταφέρθηκαν στήν ἐπαρχιακή φυλακή μέ κάθε μυστικότητα, καί δέν τούς ἐπέτρεψαν νά ἐπικοινωνήσουν μέ συγγενεῖς, φίλους ἤ δικηγόρους. Νωρίς τό πρωί τῆς Κυριακῆς, πρίν ἀπό τίς πέντε, οἱ φυλακισμένοι ὁδηγήθηκαν σέ μιά βοηθητική γραμμή, κοντά στόν Κεντρικό Σταθμό, καί φορτώθηκαν σ' ἕνα εἰδικό τρένο, πού τρέχοντας μέ ἰλιγγιώδη ταχύτητα ἐγκατέλειψε τήν πολιτεία. Καμιά στάση δέν ἔγινε στή διαδρομή, ἐνῶ στό τρένο δόθηκε προτεραιότητα ἀπέναντι στ' ἄλλα τρένα ἀπ' τό Ντένβερ μέχρι τό Μπόιζ τοῦ 'Αιντάχο.

Οἱ ἄντρες φυλάγονταν ἀπό ἐνόπλους, ἐντεταγμένους ἀπό τόν κυβερνήτη τοῦ 'Αιντάχο καί ἀπό τόν ἀντιστράτηγο Ούέλς, τῆς ἐθνοφρουρᾶς τοῦ Κολοράντο.

Ὅταν ἔφτασαν στό Μπόιζ, τούς ἔκλεισαν στή φυλακή, σέ πλήρη ἀπομόνωση ἀπό τόν ἔξω κόσμο. Γιά μέρες, οἱ οἰκογένειες καί οἱ φίλοι τους δέν ἤξεραν τίποτε γιά τό ποῦ μπορεῖ νά βρίσκονταν.

Ἡ αἰτία τῆς σύλληψης τῶν ἐργατικῶν στελεχῶν ἦταν ἡ ἴδια ἡ ἐργατική πάλη. Πολλοί ἀπό τούς ἐργατικούς ἀγῶνες στό 'Αιντάχο εἶχαν ἐπίκεντρό τους τήν περιοχή Κέρ ντ' 'Αλέν, μιά στενή λουρίδα γῆς μέ μῆκος περίπου εἴκοσι πέντε μίλια καί πλάτος πέντε, στήν ὁποία ὑπῆρχαν πλούσια ὀρυχεῖα μολύβδου. Οἱ ἐργάτες δούλευαν δώδεκα ὧρες τή μέρα στά ἐργοστάσια, τά χυτήρια καί τά ὀρυχεῖα, μέσα στίς θανατηφόρες ἀναθυμιάσεις τοῦ ἀρσενικοῦ. Τό ἀρσενικό εἶναι δηλητήριο: παραλύει χέρια καί πόδια, καί κάνει τά δόντια καί τά μαλλιά νά πέφτουν. Ἡ ἐμφάνιση τῶν ἀντρῶν πού δούλευαν στά ὀρυχεῖα ἦταν ἀλλόκοτη: κοκαλιάρικα κορμιά, βαθουλωμένα πρόσωπα μέ φρύδια καί ματοτσίνορα πεσμένα καί δέρμα πρασινωπό.

Τότε ἦρθε τό συνδικάτο, ἡ Δυτική 'Ομοσπονδία 'Εργατῶν 'Ορυχείων. Οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν ὀρυχείων καταπολεμοῦσαν τή δημιουργία συνδικάτων μέ ὅλη τή δύναμη πού τούς ἔδιναν τό χρῆμα, τά προνόμιά τους καί ἡ συμπαράσταση τοῦ κράτους. Οἱ μεταλλωρύχοι ἀπαντοῦσαν στά χτυπήματα πού δέχονταν μέ τήν ἴδια ἀγριότητα. Ἡ ἀπεργία ἦταν κανονικός πόλεμος

μέ θανάτους, δολοφονίες, ἀνατινάξεις καί φυλακίσεις. Οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν ὀρυχείων προσέλαβαν πιστολάδες. Ὁ πρόεδρος τοῦ συνδικάτου παρακινοῦσε τούς μεταλλωρύχους νά ὁπλιστοῦν γιά νά προστατέψουν τόν ἑαυτό τους, τίς γυναῖκες καί τίς κόρες τους. Ἀληθινή Κόλαση!

Τό 1899, τό ὀρυχεῖο τῆς Ἑταιρίας Μπάνκερ Χίλ ἀνατινάχτηκε. Ὁ κυβερνήτης κάλεσε τό στρατό, πού ὅμως, τό μόνο πού κατάφερε ἦταν νά χειροτερέψει τά πράγματα. Οἱ πρῶτοι στρατιῶτες ἦταν νέγροι. Ἄντρες συλλαμβάνονταν καί ρίχνονταν στή φυλακή χωρίς δίκη. Χίλιοι ἄντρες εἶχαν συλληφθεῖ καί τούς εἶχαν συγκεντρώσει σέ μιά τεράστια κλούβα.

Μιά νύχτα, ὁ κυβερνήτης Στόινενμπεργκ σκοτώθηκε ἀπό μιά βόμβα πού εἶχε τοποθετηθεῖ στήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του. Χιλιάδες δολάρια προσφέρθηκαν σάν ἀμοιβή γιά τή σύλληψη τῶν δολοφόνων. Αὐτό ἦταν τό δέλεαρ πού ἔφερε τούς ντέντεκτιβς. Ἡ Ἑταιρία Πίνκερτον βρῆκε δουλειά. Ὀχτώ χρόνια μετά τό θάνατο τοῦ κυβερνήτη, οἱ ἐργατικοί ἡγέτες συνελήφθησαν κατηγορούμενοι γιά τό φόνο.

Μέσα σ' αὐτά τά ὀχτώ χρόνια, ἡ Δυτική Ὁμοσπονδία Ἐργατῶν Ὀρυχείων εἶχε κερδίσει τή μάχη στήν περιοχή τοῦ Κέρ ντ' Ἀλέν. Ἡ ὀχτάωρη δουλειά εἶχε κερδηθεῖ. Οἱ μεταλλωρύχοι εἶχαν ἐγκαταστήσει δικά τους καταστήματα, εἶχαν χτίσει βιβλιοθῆκες καί νοσοκομεῖα κι εἶχαν δημιουργήσει ταμεῖα ἀλληλοβοήθειας γιά τίς χῆρες καί τά ὀρφανά. Οἱ βιβλιοθῆκες πῆραν τή θέση τῶν σαλούν καί ἡ ἐλπίδα τή θέση τῆς ἀπόγνωσης.

Οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν ὀρυχείων ἔβαλαν πληρωμένους χαφιέδες νά γραφτοῦν στό συνδικάτο, φτωχούς φουκαράδες πού πουλοῦσαν τό τομάρι τους στούς ἰδιοκτῆτες σκλάβων γιά ἕνα ξεροκόμματο.

Ἕνα ἄθλιο πιόνι τῶν ἑταιριῶν, καί τῶν ντέντεκτιβς, ἕνα πράγμα πού ἔμοιαζε μέ ἄνθρωπο, κάποιος Ὄρτσαρντ, κατάθεσε ὅτι ἀνῆκε σ' ἕνα ἐσωτερικό κύκλωμα τῆς Δυτικῆς Ὁμοσπονδίας Ἐργατῶν Ὀρυχείων, σκοπός τῆς ὁποίας ἦταν οἱ ἀνατινάξεις καί δολοφονίες. Αὐτός ὁ κύκλος, εἶπε, στόν ὁποῖο ἀνῆκαν τά στελέχη τοῦ συνδικάτου, ἦταν ὑπεύθυνος γιά τό θάνατο τοῦ κυβερνήτη Στόινενμπεργκ, πρίν ἀπό ὀχτώ χρόνια.

'Η δίκη έγινε στό Μπόιζ τοῦ 'Αιντάχο. 'Ο πρόεδρος Ροῦσβελτ άποκάλεσε τούς ἄνδρες «ἀνεπιθύμητους πολίτες», πρίν τούς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νά ὑπερασπιστοῦν τόν ἑαυτό τους. Στό τέλος ὅμως ἀθωώθηκαν, κι ἔτσι, αὐτοί πού ἤθελαν νά τούς ἐξοντώσουν γιά τόν ἀγώνα τους στό ὄνομα τῆς βασανισμένης ἀνθρωπότητας, θά ἔπρεπε νά ψάξουν τώρα γι' ἄλλους τρόπους γιά νά χτυπήσουν τή Δυτική 'Ομοσπονδία 'Εργατῶν 'Ορυχείων.

Η ΜΕΞΙΚΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Τό 1910, μέ εἶχαν καλέσει στό Κογκρέσο σάν μάρτυρα πάνω στό Μεξικανικό ζήτημα. Ἐκείνη τήν ἐποχή στό Μεξικό εἶχε κηρυχθεῖ ἐπανάσταση ἐνάντια στήν κτηνώδη καταπίεση τοῦ τυράννου Ντίας.

Ὁ βουλευτής Οὐίλσον μέ ρώτησε ποῦ μένω.

«Μένω στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες», ἀπάντησα, «ἀλλά δέν ξέρω ποῦ ἀκριβῶς. Ἡ διεύθυνσή μου εἶναι ὁπουδήποτε γίνεται κάποιος ἀγώνας ἐνάντια στήν καταπίεση. Ἄλλοτε βρίσκομαι στήν Οὐάσινγκτον, ἄλλοτε στήν Πενσυλβάνια, στήν Ἀριζόνα, στό Τέξας, στή Μινεσότα, στό Κολοράντο. Ἡ διεύθυνσή μου εἶναι σάν τά παπούτσια μου: ταξιδεύει μαζί μου».

«Τόπο διαμονῆς δέν ἔχετε;» ρώτησε ὁ πρόεδρος.

«Μένω ἐκεῖ ὅπου γίνεται κάποιος ἀγώνας ἐνάντια στό κακό».

«Ἤσασταν στό Ντάγκλας τῆς Ἀριζόνα, τόν καιρό τῆς σύλληψης καί ἀπαγωγῆς τοῦ Μανουέλ Σαραβία;»

«Γινόταν μιά ἀπεργία στά ὀρυχεῖα χαλκοῦ Φέλπς Ντόντζ, κι ἔτσι ἤμουν ἐκεῖ».

«Καλύτερα νά καθίσετε, Μάνα», εἶπε ὁ βουλευτής Οὐίλσον, «θά εἶστε πιό ἄνετα».

«Ἔχω συνηθίσει νά εἶμαι ὄρθια ὅταν μιλάω, καί δέ νιώθω ἄνετα καθιστή. Εἶναι πολύ ἁπλό».

Κάποιος ἀπό τήν ἐπιτροπή γέλασε:

«Μιά Κυριακή βράδυ, στό Ντάγκλας, εἶχα ὀργανώσει μιά

ὑπαίθρια συγκέντρωση γιά τούς ἐργάτες τῶν χυτηρίων. Εἶχε μαζευτεῖ πολύς κόσμος, ὅλη ἡ πόλη. Ὅταν τέλειωσε ἡ συγκέντρωση, ἕνας ἐργάτης ἦρθε τρέχοντας καί μοῦ εἶπε: "Μάνα, κάτι φοβερό γίνεται στή φυλακή. Ὅση ὥρα μιλοῦσες, πῆγαν κάποιον ἐκεῖ μ' ἕνα αὐτοκίνητο. Φώναζε συνέχεια ὅτι τοῦ στεροῦν τήν ἐλευθερία του, ἀλλά οἱ μπάτσοι τοῦ βούλωσαν τό στόμα".

»"Φαντάζομαι ὅτι θά εἶναι κανένας μεθυσμένος", εἶπα ἐγώ καί δέν τό σκέφτηκα ἄλλο.

»Πῆγα στό ξενοδοχεῖο μου καί κάθισα μέ καμιά δεκαριά περίπου ἀπό ἐκείνους τούς φτωχούς, ἄτυχους φουκαράδες πού δουλεύουν στά χυτήρια, συζητώντας γιά τή συγκέντρωση, ὅταν ὁ ἐκδότης τοῦ *Ἐλ Ἰντούστριο* ὅρμηξε μέσα στό δωμάτιο ἀναστατωμένος. "Μάνα", φώναξε, "ἀπήγαγαν τό Σαραβία, τό νεαρό ἐπαναστάτη μας!"

»Διάφορα ἀκούγονταν γιά ἀπαγωγές ἐκεῖνο τόν καιρό. Ἡ ὑπόθεση τοῦ Ἀιντάχο δέν εἶχε τελειώσει ἀκόμα. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν κατακόκκινος καί τά λόγια ἔβγαιναν μπερδεμένα ἀπ' τό στόμα του. Ἔτσι τοῦ εἶπα νά καθίσει μιά στιγμή, νά ἠρεμήσει καί μετά νά μοῦ πεῖ τήν ἱστορία του.

»Μοῦ εἶπε ὅτι ὅση ὥρα ἐγώ μιλοῦσα στό πλῆθος καί ἐνῶ οἱ πίσω δρόμοι ἦταν ἄδειοι, κάποιοι εἶχαν ξεκινήσει μ' ἕνα αὐτοκίνητο ἀπό τή φυλακή, πῆγαν στά γραφεῖα τῆς ἐφημερίδας πού δούλευε ὁ Σαραβία καί τόν ἀπήγαγαν. Ὅτι οἱ κραυγές του γιά βοήθεια εἶχαν καταπνιχτεῖ καί ὅτι τώρα τόν κρατοῦσαν στή φυλακή σέ πλήρη ἀπομόνωση.

»"Μάζεψε ὅλα τά στοιχεῖα πού μπορεῖς νά βρεῖς", τοῦ εἶπα, "βεβαιώσου ὅσο μπορεῖς γιά τήν ὀρθότητά τους καί τηλεγράφησε ἀμέσως στόν κυβερνήτη, καθώς καί στήν Οὐάσιγκτον. Μή χάσεις οὔτε στιγμή, γιατί τότε θά τόν σκοτώσουν".

»Ἐκείνη τή νύχτα τηλεγραφήσαμε στόν κυβερνήτη καί στήν Οὐάσιγκτον.

»Τήν ἄλλη μέρα συνάντησα τόν ἐκδότη τοῦ *Ἐλ Ἰντούστριο*, πού ἡ κυκλοφορία του ἔχει ἀπαγορευτεῖ ἀπό τότε —καί μοῦ διηγήθηκε τίς φοβερές λεπτομέρειες. Ὁ Σαραβία εἶχε ἐπισύρει τό μίσος τοῦ Ντίας καί τῶν σαράντα κλεφτῶν πού ἐκμεταλλεύονταν τούς Μεξικανούς Λεόν, ἐπειδή εἶχε

ἀποκαλέσει τόν Ντίας δικτάτορα. Γι' αὐτό τό λόγο εἶχε κλειστεῖ στίς Μεξικανικές φυλακές γιά ἕνα χρόνο. Στή συνέχεια, ἦρθε στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες καί συνέχισε τήν πάλη γιά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ Μεξικοῦ. Τό μίσος τοῦ Ντίας τόν ἀκολούθησε πέρα ἀπό τά σύνορα, καί τελικά εἶχε ἀπαχθεῖ καί μεταφερθεῖ πίσω στά μεξικανικά σύνορα, σύμφωνα μέ τήν ἐπιθυμία τοῦ τυράννου.

»Εἶπα ὅτι αὐτό πρέπει νά σταματήσει. Δέν μπορεῖ ὁ κάθε αἱμοδιψής πειρατής πού κάθεται σ' ἕνα θρόνο, νά φτάνει μέχρι ἐδῶ καί νά τσαλαπατάει τό σύνταγμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, γιά τό ὁποῖο οἱ πρόγονοί μας πολέμησαν καί θυσιάστηκαν! Ἄν αὐτό συνεχιστεῖ, τότε οἱ Μεξικανοί πειρατές μποροῦν νά περνοῦν τά σύνορα καί νά ἀπαγάγουν τόν καθένα πού ἀντιμάχεται τήν τυραννία.

»Ἐκείνη τή νύχτα ὀργανώσαμε μιά συγκέντρωση διαμαρτυρίας. Δυσκολευτήκαμε πολύ στή γνωστοποίηση τῆς ἐκδήλωσης, μιά καί ὅλες οἱ ἐφημερίδες ἀνῆκαν στήν Ἑταιρία Σιδηροδρόμων Νότιου Εἰρηνικοῦ καί στό ὀρυχεῖο χαλκοῦ Κουήν, καί φυσικά εἶχαν κάθε λόγο νά ὑποστηρίζουν τούς πειρατές. Τελικά ὅμως καταφέραμε νά διαδώσουμε τό νέο τῆς συγκέντρωσης σ' ὅλη τήν πόλη. Μίλησα ἐγώ.

»Δέν εἶμαι καί πολύ εὐγενική, ξέρετε, ὅταν καταργεῖται τό σύνταγμα τῆς χώρας μου καί οἱ ἐλευθερίες τοῦ λαοῦ καταπατοῦνται. Δέν ἀνατρέχω στούς κλασικούς, οὔτε προσεύχομαι. Εἶπα στό ἀκροατήριό μου ὅτι ἡ ἀπαγωγή τοῦ Μανουέλ Σαραβία ἀπό τή μεξικανική ἀστυνομία μέ τή συνενοχή τῶν ἀμερικανικῶν ἀρχῶν ἦταν ἕνα ἐπεισόδιο στόν ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία. Ἔβαλα τό θέμα χωρίς περιστροφές.

»Ἀνέβηκα στό Φοίνιξ νά δῶ τόν κυβερνήτη, γιά τόν ὁποῖο πιστεύω ὅτι ἀνήκει στό ἴδιο εἶδος ἀνθρώπου πού ἀνῆκαν καί οἱ Πάτρικ Χένρυ, Τζέφερσον καί Λίνκολν. Σήμερα ἔχουμε λίγους ἀπ' αὐτό τό εἶδος. Οἱ περισσότεροι κυβερνῆτες νοιάζονται πιό πολύ γιά τούς λέβητες τοῦ κρέατος* ἀπό τήν Αἴγυπτο, παρά γιά τό φαΐ τοῦ ἐργάτη. Συναντήθηκα μέ τόν κυβερνήτη καί τοῦ ὑπέβαλα τά σέβη μου. Αὐτός εἶχε ἤδη

* Ἔκφραση ἀπό τή Βίβλο (Ἔξοδος, κεφ 16, 3). Ἐννοεῖ τήν Ντόλτσε Βίτα

διατάξει τό λοχαγό Χουίλερ τῶν Ρέιντζερς νά πάει στό Μεξικό καί νά φέρει πίσω τό νεαρό Σαραβία. Ἔτσι καί ἔγινε».

«Στρατιώτης ἦταν αὐτός;» ρώτησε ὁ βουλευτής Κλάρκ.

«Ὁ λοχαγός Χουίλερ εἶναι λοχαγός τῶν Ρέιντζερς καί πολύ εντάξει ἄνθρωπος, γιά ἀξιωματικό. Γενικά, ἔχω τήν ἐντύπωση ὅτι οἱ ἄνθρωποι πού διοικοῦν αἱμοδιψεῖς στρατούς, ντυμένους μέ στολές γιά νά σκοτώνουν, δέν εἶναι καί πολύ λεπτοί ἄνθρωποι, ἀλλά ὁ λοχαγός Χουίλερ εἶναι ἐξαίρεση.

»Ἔφυγα ἀπό τήν Ἀριζόνα καί πῆγα στήν περιοχή τῶν χαλυβουργείων τῆς Μινεσότα, ὅπου οἱ χαλυβουργοί ἀγωνίζονταν ἐνάντια στούς ληστές τοῦ χάλυβα».

«Μάνα Τζόουνς», μέ ρώτησε ὁ βουλευτής Οὐίλσον, «ξέρετε πόσος καιρός πέρασε ἀπό τή στιγμή τῆς ἀπαγωγῆς τοῦ Σαραβία στό Ντάγκλας τῆς Ἀριζόνα, μέχρι τή στιγμή τῆς ἐπιτροφῆς του;»

«Ὀχτώ μέρες».

«Μάνα Τζόουνς, ποιός ἔστειλε τό λοχαγό Χουίλερ ἐκεῖ;» —ρώτησε νά μάθει ὁ κ. Κλάρκ— «ὁ κυβερνήτης ἤ ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν;»

«Αὐτό δέν προσπάθησα νά τό μάθω — μοῦ ἔφτανε ὅτι τόν ἔφεραν πίσω».

Ἕνας βουλευτής μέ ρώτησε ἄν εἶχα ἐνδιαφερθεῖ γιά τή Μεξικανική ἐπανάσταση πρίν ἀσχοληθῶ μέ τήν ὑπόθεση Σαραβία.

«Μάλιστα», ἀπάντησα. «Τό 1908 ἔμαθα ὅτι ἀρκετοί ἄντρες βρίσκονταν στίς φυλακές τοῦ Λός Ἄντζελες — Μεξικανοί πού εἶχαν ξεσκεπάσει τήν ἐξουσία τοῦ Ντίας καί αὐτῶν πού εἶχαν ἁρπάξει τή γῆ τους. Εἶχαν ἔρθει στό Λός Ἄντζελες γιά ν' ἀγωνιστοῦν ἐνάντια στήν καταπίεση, καί κατάληξαν νά συλληφθοῦν μέ φτιαχτές κατηγορίες ἀπό κάποιους Ἀμερικανούς ἀξιωματικούς, πού ἐνδιαφέρονταν περισσότερο νά ἐξυπηρετήσουν τά συμφέροντα τῶν ἑταιριῶν πετρελαίου καί τῶν γαιοκτημόνων, παρά νά διαφυλάξουν τά δικαιώματα τοῦ λαοῦ. Αὐτοί οἱ φυλακισμένοι Μεξικανοί ἦταν πατριῶτες ὅπως ὁ Κοσιοῦσκο, ὁ Κάρλ Σούρτς, ὁ Κόσουτ καί ὁ Γκαριμπάλντι, ὁ Τζώρτζ Οὐάσινγκτον, καί πάλευαν ἐνάντια σ' ἕναν τύραννο πολύ χειρότερο ἀπό τό

βασιλιά Γεώργιο, ἐνάντια στόν ὁποῖο εἴχαμε ξεσηκωθεῖ ἐμεῖς.

»Παρ' ὅλο πού εἶχα προβλήματα μέ τήν ὑγεία μου ἐκεῖνο τόν καιρό, γύρισα καί μάζεψα 4.000 δολάρια, μέ τά ὁποῖα οἱ Μεξικανοί πατριῶτες θά μποροῦσαν νά ἐξασφαλίσουν δικηγόρους, στενογράφους καί μάρτυρες στή δίκη τους, πού θά γινόταν στήν Τόμπστοουν τῆς 'Αριζόνα, μέ δικαστή τόν Ντόουν. Ἤξερα ὅτι θά χρειάζονταν τήν καλύτερη ὑπεράσπιση πού θά μποροῦσαν νά βροῦν, μιά καί ὁ δικαστής Ντόουν δέ διακρινόταν γιά τ' ἀνθρωπιστικά του αἰσθήματα, ἀφοῦ ἐνδιαφερόταν πιό πολύ γιά τά συμφέροντα τῶν ἑταιριῶν χαλκοῦ παρά γιά τά προβλήματα τῶν ἀνθρώπων. Τελικά καταδικάστηκαν σέ φυλάκιση δεκαοχτώ ἡμερῶν στή φυλακή τῆς Γιούμα. Εἶμαι ὅμως σίγουρη ὅτι οἱ προσπάθειες πού κάναμε γιά χάρη τους δέν ἄφησαν νά τούς στείλουν πίσω στά νύχια τοῦ τυράννου, πού θά τούς εἶχε σίγουρα σκοτώσει.

»Ἄκουσα ὅτι κάποιος ἄλλος Μεξικανός πατριώτης, ὀνόματι Σύλβα, ἦταν ἑτοιμοθάνατος στή φυλακή τοῦ Λίβενγουορθ. Πῆγα νά τόν δῶ. Μέ ἐξαγρίωνε ἡ σκέψη ὅτι μποροῦσε νά κλειστεῖ σέ μιά ἀμερικανική φυλακή ἕνας ἄνθρωπος, πού τό μόνο του ἁμάρτημα ἦταν ἡ ἀντίθεσή του στήν ἐκμετάλλευση τοῦ λαοῦ ἀπό τό ξένο κεφάλαιο, πού εἶχε καταλάβει τά πετρέλαια, τά μεταλλεύματα καί τή γῆ τοῦ Μεξικοῦ, κάνοντας ἔτσι τόν Πεόν δοῦλο τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων.

»Πῆγα νά δῶ τόν πρόεδρο Τάφτ σχετικά μέ τό θέμα. "Μάνα", μοῦ εἶπε, "ἄν μοῦ φέρεις τά στοιχεῖα γι' αὐτήν τήν ὑπόθεση, θά τά κοιτάξω".

»Τοῦ τά πῆγα προτείνοντάς του νά δώσει χάρη στούς πατριῶτες πού ἔλιωναν στίς φυλακές μας.

»"Μάνα Τζόουνς", μοῦ εἶπε ὁ πρόεδρος, "φοβᾶμαι πάρα πολύ ὅτι ἄν μεταβίβαζα σέ σένα τή δυνατότητα νά δίνεις χάρη, τότε δέ θά 'μενε οὔτε ἕνας στίς φυλακές".

»"Κύριε πρόεδρε", τοῦ εἶπα τότε, "ἄν αὐτή ἡ χώρα διέθετε τά μισά ἀπό τά χρήματα καί τούς ἀνθρώπους πού διαθέτει γιά τίς φυλακές, γιά νά δώσει στόν κόσμο μιά εὐκαιρία ν' ἀλλάξει ζωή, τότε θά εἴχαμε πολύ λιγότερους στίς φυλακές γιά νά τούς δώσουμε χάρη".

»Σάν 'Αμερικανός πατριώτης δέν έπαψα ποτέ νά ένδιαφέρομαι γιά τή Μεξικανική έπανάσταση. Θεωρῶ αὐτή τή χώρα τό λίκνο τῆς έλευθερίας. Πιστεύω ὅτι ἡ σημαία μας μπορεῖ νά προστατέψει κινήματα πού ξεσποῦν ἐνάντια στό κακό. Οἱ 'Ιρλανδοί Φένιανς* διεξήγαγαν τόν ἀγώνα τους γιά τήν ἐλευθερία τῆς 'Ιρλανδίας ἐδῶ στήν 'Αμερική. 'Εδῶ μαζεύτηκαν χρήματα πού στάλθηκαν στόν Πάρντελ, τόν 'Ιρλανδό πατριώτη. Δώσαμε βοήθεια καί καταφύγιο στούς Ρώσους πατριῶτες, πού διαμαρτύρονταν ἐνάντια στίς πράξεις ἑνός ματοβαμμένου τσάρου.

»Κύριοι, στό ὄνομα τῶν ἡρώων τῆς 'Επανάστασής μας, στό ὄνομα τῶν ἡρώων πού θά 'ρθουν, στό ὄνομα ἐκείνων πού τά ἀγάλματά τους στέκονται σιωπηλά στόν Οἶκο τῶν 'Αγαλμάτων, παρακαλῶ αὐτό τό σῶμα τῶν ἀντιπροσώπων, νά προστατέψει αὐτούς τούς Μεξικανούς ἀπό τήν τυραννία καί τήν καταπίεση τοῦ ματοβαμμένου τυράννου Ντίας».

«Ἔχετε πάει ποτέ στό Μεξικό, Μάνα;» μέ ρώτησε ὁ πρόεδρος.

«Τό 1901 πῆγα στήν Πόλη τοῦ Μεξικοῦ μέ τούς ἀντιπροσώπους, στό Παναμερικανικό Συνέδριο, μέ ὅλα μου τά ἔξοδα πληρωμένα ἀπό τή μεξικανική κυβέρνηση. Μετά, ξαναπῆγα τό 1911 μέ τό Φράνκ Χέιζ καί τόν Τζόζεφ Κάνον. 'Ο Μαδέρα εἶχε μόλις ἐκλεγεῖ πρόεδρος μετά τήν ἀνατροπή τοῦ Ντίας. Εἶχα μιά μακριά συζήτηση μέ τό Φρανσέσκο Ντέ λά Μπάρα, προσωρινό πρόεδρο, καί μέ τόν ὑπουργό Δικαιοσύνης, καθώς ἐπίσης καί μέ τό Μαδέρα στό σπίτι του. 'Ο Μαδέρα μοῦ ἔκανε πολύ καλή ἐντύπωση: ἡ καρδιά του φαινόταν νά εἶναι γεμάτη ἀπό τήν ἐπιθυμία νά ἀνακουφίσει αὐτούς πού ὑποφέρουν στή χώρα του.

»"Μάνα", μοῦ εἶπε, "ὅταν θ' ἀναλάβω τά καθήκοντά μου, ἐσύ θά ἔρθεις νά ὀργανώσεις τούς ἐργάτες καί νά τούς βοηθήσεις νά πάρουν πίσω τή γῆ τους".

»Μετά δολοφονήθηκε ὁ Μαδέρα καί τό Μεξικό ἔγινε ἄνω κάτω. 'Ο 'Οβρεγόν ἦρθε στήν ἐξουσία στά 1921. 'Ο 'Αντώνιο Μπιγιαρεάλ, ἕνας ἀπό τούς ἄντρες πού ἦταν στή

* 'Ιρλανδική ἕνωση πού ἱδρύθηκε τό 1857, μέ σκοπό τήν ἀπομάκρυνση τῆς ἀγγλικῆς κυβέρνησης ἀπ' τήν 'Ιρλανδία.

φυλακή τοῦ Λός Ἄντζελες, εἶχε γίνει πρεσβευτής τῆς κυβέρνησης Μαδέρα στήν Ἰσπανία. Ὅταν γύρισε, οἱ καιροί εἶχαν ἀλλάξει, καί τόν συνέλαβαν, γιά νά ἀφεθεῖ ἐλεύθερος μέ ἐγγύηση 30.000 δολαρίων. Ἦρθε στή Νέα Ὑόρκη γιά νά μέ δεῖ.

»"Πάρε τό τρένο τῆς Πενσυλβάνια στίς τέσσερις αὔριο τό πρωί καί πήγαινε στήν Οὐάσινγκτον. Στό ἴδιο τρένο θά 'μαι κι ἐγώ. Θά συζητήσω τό θέμα μέ τήν κυβέρνηση καί δέν ἔχω καμιά ἀμφιβολία ὅτι θά σοῦ φερθοῦν τίμια. Δέ θά ἔχεις νά κάνεις μέ τούς ντόπιους μικροέμπορους, ἀλλά μέ τήν ἐθνική κυβέρνηση, τή μεγαλύτερη κυβέρνηση στόν κόσμο".

»Τό ἄλλο πρωί πήγαμε στό Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης.

»"Δέ θά χρειαστοῦμε δικηγόρο, Μάνα;" ρώτησε ὁ Μπιγιαρεάλ.

»"Ἐγώ θά εἶμαι ὁ δικηγόρος".

»Συζήτησα τήν ὑπόθεσή του μέ τόν πληρεξούσιο τοῦ ὑπουργείου καί τοῦ δόθηκε χάρη. Ἔμεινε κατάπληκτος. Ἀργότερα, κάποιος φίλος του ἦρθε καί μοῦ εἶπε: "Μάνα, ἔχω ἕνα ὄμορφο κομμάτι γῆς στό Μεξικό. Βγάζει τά πιό ὡραῖα λουλούδια καί φροῦτα, κι ἐκεῖ βρίσκεται ἡ πιό ὄμορφη λίμνη. Θέλω νά σοῦ τό χαρίσω, γιά ὅ,τι ἔχεις κάνει γιά τούς Μεξικανούς ἐπαναστάτες".

»Τόν εὐχαρίστησα, ἀλλά τοῦ εἶπα: "Δέν μπορῶ νά δεχτῶ ἀποζημίωση γιά ἀνθρώπινη πράξη πού ἔκανα γιά τό συνάνθρωπό μου. Δέ θέλω νά δεθῶ μέ τίποτε. Θέλω νά εἶμαι ἐλεύθερη νά παίξω τό ρόλο μου στόν ἀγώνα γιά μιά πιό εὐτυχισμένη κοινωνία, ὅπου κι ἄν δίνεται αὐτός ὁ ἀγώνας, στήν Ἀμερική, στό Μεξικό, στήν Ἀφρική ἤ στή Ρωσία"».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVII

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΥ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΤΗΚΑΝ ΓΙΑΤΙ ΤΡΑΓΟΥΔΟΥΣΑΝ

Οἱ ἀνθρακωρύχοι στήν Πενσυλβάνια κατέβηκαν σέ ἀπεργία γι' αὐξήσεις. Τά μεροκάματά τους ἦταν ἄθλια. Σάν ἀπάντηση στήν ἀπαίτησή τους γιά ψωμί, τούς ἔστειλαν τήν ἰρλανδική (δηλαδή τήν πενσυλβανική) χωροφυλακή.

Κάποια μέρα, μιά ὁμάδα ἐξαγριωμένες γυναῖκες στέκονταν μπροστά στό ὀρυχεῖο, γιουχάροντας τούς ἀπεργοσπάστες πού ἔπαιρναν τό ψωμί ἀπό τό στόμα τῶν παιδιῶν τους. 'Ο σερίφης ἦρθε καί συνέλαβε ὅλες τίς γυναῖκες «γιά διατάραξη τῆς εἰρήνης». Φυσικά θά ἔπρεπε νά συλλάβει τούς ἀπεργοσπάστες γιατί αὐτοί ἦταν στήν πραγματικότητα πού τή διατάρασσαν.

Εἶπα στίς γυναῖκες νά πάρουν τά μωρά καί τά μικρά παιδιά τους μαζί τους, στό δικαστήριο. Ἔτσι κι ἔκαναν, καί τήν ὥρα πού ὁ δικαστής τίς καταδίκαζε σέ τριάντα δολάρια πρόστιμο ἤ τριάντα μέρες φυλακή, τά παιδιά πάτησαν κάτι κλάματα τόσο δυνατά, πού δέν μποροῦσες σχεδόν ν' ἀκούσεις τό γερο-δικαστή. Αὐτός κατσούφιασε καί ρώτησε τίς γυναῖκες ἄν εἶχαν κανένα γιά νά τοῦ ἐμπιστευτοῦν τά παιδιά τους.

Ψιθύρισα στίς γυναῖκες νά τοῦ ποῦν ὅτι οἱ γυναῖκες τῶν ἀνθρακωρύχων δέν εἶχαν νταντάδες γιά τά παιδιά τους, καί ὅτι ὁ θεός εἶχε δώσει τά παιδιά σ' αὐτές, καί 'Εκεῖνος τίς θεωροῦσε ὑπεύθυνες γιά τή φροντίδα τους.

Δύο ἔφιπποι ἀστυνομικοί ἀνέλαβαν νά ὁδηγήσουν τίς γυναῖκες στή φυλακή, κάπου δέκα μίλια μακριά. Τίς ἔβαλαν

σ' ἕνα βαγόνι μέ δύο ἀστυνομικούς νά τίς φυλᾶνε γιά νά μή δραπετεύσουν. Τό βαγόνι σταμάτησε κάπου γιά νά πάρει μερικούς ἀπεργοσπάστες. Μόλις ξεκίνησε πάλι, οἱ γυναῖκες ἄρχισαν νά τούς... περιποιοῦνται. Οἱ δύο ἀστυνομικοί ἦταν πολύ ἐκνευρισμένοι γιά νά μπορέσουν νά τίς σταματήσουν. Οἱ ἀπεργοσπάστες, πού εἶχαν κατατρομοκρατηθεῖ, παρακάλεσαν τό μηχανοδηγό νά τούς κατεβάσει, ἀλλά ἐκεῖνος τούς ἀπάντησε ὅτι ἀπαγορευόταν ἀπό τό νόμο νά σταματήσει ὁπουδήποτε ἀλλοῦ ἐκτός ἀπό τό σταθμό. Ἔτσι οἱ γυναῖκες εἶχαν ἀκόμη λίγη ὥρα γιά νά συγυρίσουν τούς ἀπεργοσπάστες. Ὅταν ἔφτασαν στό σταθμό, οἱ ἀπεργοσπάστες ἔμοιαζαν σάν νά εἶχαν κοιμηθεῖ στό κλουβί τῆς τίγρης στό ζωολογικό κῆπο.

Ὅταν ἔφτασαν στό Γκρήνσμπεργκ, καθώς τό βαγόνι περνοῦσε μέσα ἀπό τήν πόλη, οἱ γυναῖκες τραγουδοῦσαν. Ἕνα μεγάλο πλῆθος ἀκολούθησε τό βαγόνι, τραγουδώντας μαζί τους. Τήν ὥρα πού οἱ γυναῖκες ἔβγαιναν ἀπ' τό βαγόνι μπροστά στή φυλακή, μέ τά παιδιά στήν ἀγκαλιά, τό πλῆθος ξέσπασε σέ ἀπανωτές ζητωκραυγές. Οἱ ἀστυνομικοί πού συνόδευαν τίς κρατούμενες τίς παρέδωσαν στό σερίφη, μέ τήν ἀνακούφιση ζωγραφισμένη στά πρόσωπά τους.

«Μάνα», μοῦ εἶπε ὁ σερίφης, «θά προτιμοῦσα νά μοῦ εἶχες φέρει ἑκατό ἄντρες, παρά αὐτές τίς γυναῖκες. Οἱ γυναῖκες εἶναι ἄγριες!»

«Δέ σοῦ τίς ἔφερα ἐγώ, σερίφη», τοῦ εἶπα, «ὁ δικαστής τῆς ἑταιρίας τῶν ὀρυχείων σοῦ τίς ἔστειλε γιά δῶρο».

Ὁ σερίφης πῆρε τίς γυναῖκες ἐπάνω, τίς ἔβαλε ὅλες σ' ἕνα δωμάτιο καί μέ ἄφησε νά μείνω μαζί τους γιά πολλή ὥρα. Τότε τούς εἶπα:

«Νά τραγουδᾶτε ὅλη τή νύχτα. Μπορεῖτε νά ἀλλάζετε ἡ μία τήν ἄλλη ἄν κουράζεστε ἤ βραχνιάζετε. Νά κοιμόσαστε ὅλη τή μέρα καί νά τραγουδᾶτε ὅλη τή νύχτα, καί μή σταματήσετε ὅ,τι κι ἄν γίνει. Νά λέτε ὅτι τραγουδᾶτε στά μωρά σας. Ἐγώ θά φέρω γάλα καί φροῦτα γιά τά μικρά. Ἐσεῖς μόνο νά τραγουδᾶτε, νά τραγουδᾶτε».

Ἡ γυναίκα τοῦ σερίφη ἦταν εὐερέθιστη σάν γατάκι. Πήγαινε πολλές φορές ἐπάνω καί προσπαθοῦσε νά τίς κάνει νά σταματήσουν, γιατί δέν μποροῦσε νά κοιμηθεῖ. Τότε ὁ

σερίφης μέ κάλεσε καί μοῦ ζήτησε νά τίς σταματήσω.

«Δέν μπορῶ νά τούς πῶ κάτι τέτοιο», τοῦ εἶπα. «Τραγουδᾶνε στά μωρά τους. Τηλεφώνησε ἐσύ στό δικαστή καί ζήτησέ του νά τίς ἀφήσει ἐλεύθερες».

Τά παράπονα ἔφταναν κατά δεκάδες: ἀπό τά ξενοδοχεῖα, τίς πανσιόν, ἀκόμα κι ἀπό σπίτια ἐκεῖ γύρω.

«Αὐτές οἱ γυναῖκες οὐρλιάζουν σάν γάτες», μοῦ εἶπε ἕνας ὑπάλληλος ξενοδοχείου.

«Αὐτός δέν εἶναι τρόπος νά μιλάει κανείς γιά γυναῖκες πού τραγουδᾶνε πατριωτικά τραγούδια καί νανουρίσματα στά παιδιά τους», τοῦ ἀπάντησα.

Τελικά, μετά ἀπό πέντε μέρες στίς ὁποῖες κανείς στήν πόλη δέν μποροῦσε νά κοιμηθεῖ, ὁ δικαστής διέταξε τήν ἀπελευθέρωσή τους. Ἦταν ἕνα στενόμυαλο, νευρικό, γερασμένο ἀγρίμι, καί κάθε ἄλλο παρά θά ἤθελε νά κάνει κάτι τέτοιο· ἀλλά κανείς δέν μποροῦσε νά κλείσει τό στόμα ἐκείνων τῶν γυναικῶν!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVIII

ΝΙΚΗ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ

Βρισκόμουν δυτικά, δουλεύοντας γιά τούς τεχνικούς τῆς έταιρίας Νότιου Είρηνικοῦ, ὅταν κάποιο πρωί διάβασα στήν έφημερίδα ὅτι ή Έταιρία Άνθρακος τοῦ Πέιντ Κρήκ δέ δεχόταν νά ἔρθει σέ συμφωνία μέ τούς ἐργάτες της, καί τούς εἶχε ἐκδιώξει ἀπό τήν περιοχή ἀναγκάζοντάς τους νά φύγουν στά βουνά. Τήν ἤξερα καλά αὐτή τήν περιοχή στό Πέιντ Κρήκ. Στά 1904 εἶχα βοηθήσει τούς ἀνθρακωρύχους ἐκεῖ νά ὀργανωθοῦν, καί τώρα αὐτή ἡ μάχη ἔπρεπε νά δοθεῖ πάλι ἀπό τήν ἀρχή.

Ματαίωσα ἀμέσως ὅλες τίς ὁμιλίες πού εἶχα προγραμματίσει στήν Καλιφόρνια, τύλιξα ὅλα μου τά ὑπάρχοντα σέ μιά μαύρη μαντίλα —μ' ἀρέσει νά ταξιδεύω χωρίς πολλά πράγματα— καί πῆγα ἀμέσως στή Δυτική Βιρτζίνια. Ἔφτασα στό Τσάρλεστον τό πρωί, πῆγα σ' ἕνα ξενοδοχεῖο, πλύθηκα κι ἔφαγα τό πρόγευμά μου νωρίς, γιά νά προλάβω τό τρένο πού μόνο μιά φορά τή μέρα πήγαινε στό Πέιντ Κρήκ.

Τό τρένο προχωροῦσε σάν φίδι ἀνάμεσα ἀπ' τά βουνά, σημαδεμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπό τίς ἐγκαταλειμμένες καλύβες τῶν ἀνθρακωρύχων. Ἔμαθα τήν ἱστορία τῆς ἀπεργίας ἀπό τούς χειριστές φρένων τοῦ τρένου καί τόν ἐλεγκτή. Εἶχε ἀρχίσει ἀπό τήν ἄλλη μεριά τῶν λόφων Κάναουα, σέ μιά φοβερή περιοχή πού τήν ἔλεγαν «Ρωσία» —τό Κάμπιν Κρήκ. Ἐδῶ οἱ ἀνθρακωρύχοι ζοῦσαν γιά πολλά χρόνια στή σκλαβιά, μιά σκλαβιά πού τούς ἐπέβαλε ἡ ἑταιρία εἴτε μέ τά ὅπλα

εἴτε μέ τό σύστημα πληρωμῆς μέ ἀποδείξεις, ἔτσι ὥστε ἄν κανένας ἤθελε νά φύγει ἀπό τήν περιοχή, δέν μποροῦσε, γιατί δέν εἶχε λεφτά. Τούς ἐξαπατοῦσαν στά λεφτά, κλέβοντάς τους στό ζύγισμα τοῦ κάρβουνου, τούς ἐξαπατοῦσαν στό κατάστημα τῆς ἑταιρίας, ἀπ' ὅπου ἦταν ἀναγκασμένοι νά ἀγοράζουν τά τρόφιμά τους. Τούς φόρτωναν ὑπέρογκα νοίκια γιά τά σκυλόσπιτα ὅπου ζοῦσαν καί ἀναπαράγονταν, ἐνῶ ὁ μισθός τους κουτσουρευόταν ἀπό κρατήσεις γιά σχολεῖα, γιά κηδεῖες, γιά γιατρό καί γιά «προστασία», δηλαδή γιά τούς μισθούς τῶν πιστολάδων τῆς ἑταιρίας, πού τούς ἀνάγκαζαν νά γυρίζουν στή δουλειά κάθε φορά πού ξεσηκώνονταν ἤ ἁπλῶς μουρμούριζαν δυσαρεστημένα γιά τή σκληρή ἐκμετάλλευσή τους. Σέ κανένα δέν ἐπιτρεπόταν νά κυκλοφορεῖ στό Κάμπιν Κρήκ, χωρίς νά ἐξηγήσει τήν αἰτία τῆς παρουσίας του ἐκεῖ στούς πιστολάδες τῆς ἑταιρίας, πού περιπολοῦσαν στούς δρόμους, πού φυσικά ὅλοι τους ἀνῆκαν στήν ἑταιρία. Τελικά οἱ ἀνθρακωρύχοι κατέβηκαν σέ ἀπεργία —μιά ἀπεργία ἀπόγνωσης.

Ἀπό τό Κάμπιν Κρήκ ἡ ἀπεργία ἐπεκτάθηκε στό Πέιντ Κρήκ, ὅπου τ' ἀφεντικά ἀποφάσισαν νά ἑνώσουν τίς τύχες τους μέ τ' ἀφεντικά τοῦ Κάμπιν Κρήκ. Ὅλα τά δημοκρατικά καί συνταγματικά δικαιώματα καταργήθηκαν ἀμέσως. Κάτω ἀπό τήν ἀπειλή τῶν ὅπλων ἀνακοινώθηκε στούς ἀνθρακωρύχους ὅτι πρέπει νά ἐγκαταλείψουν τά σπίτια τους. Ἔστησαν τίς σκηνές τους στό Χόλυ Γκρόουβ καί Μόσεη, ἀλλά οὔτε ἐδῶ ἦταν ἀσφαλεῖς ἀπό τίς ἐπιδρομές τῶν πιστολάδων, πού εἶχαν στρατολογηθεῖ στίς μεγάλες πόλεις, μιά συμμορία ἀπό ἀλῆτες καί ἐγκληματίες.

Γιά νά προστατέψουν τίς γυναῖκες καί τά παιδιά τους, πού χτυπιόνταν ἀπό σφαῖρες πού οἱ πιστολάδες εἶχαν βουτήξει στό δηλητήριο γιά νά πετύχουν ἔτσι κι ἀλλιῶς τό σκοπό τους, καί τά σπίτια τους πού τά παραβίαζαν καί τά κάναν γυαλιά καρφιά, οἱ ἀνθρακωρύχοι ὁπλίστηκαν, ὅπως εἶχαν κάνει οἱ πρῶτοι ἄποικοι ἐνάντια στίς ἐπιδρομές τῶν ἄγριων Ἰνδιάνων.

«Μάνα, θά εἶναι σίγουρος θάνατος γιά σένα ἄν πᾶς στίς περιοχές Κρήκς», μοῦ εἶπε ὁ μηχανοδηγός «Οὔτε ἕνας ὀργανωτής δέν τολμάει νά πάει ἐκεῖ τώρα. Ἔχουν πολυβόλα

στόν ἐθνικό δρόμο, κι αὐτοί οἱ πιστολάδες δέ νοιάζονται γιά τό ποιόν σκοτώνουν».

Τό τρένο σταμάτησε στή διασταύρωση Πέιντ Κρήκ κι ἐγώ κατέβηκα. Τό μέρος ἦταν γεμάτο ἀπό πιστολάδες, ὁπλισμένους ὥς τά δόντια, πού τριγύριζαν νωχελικά ἐδῶ κι ἐκεῖ. Ὅλα ἦταν ἥσυχα, καί κανείς δέ θά μποροῦσε νά ὑποψιαστεῖ τόν αἱματηρό πόλεμο πού μαινόταν σ' ἐκείνους τούς γαλήνιους λόφους, ἐκτός ἄν ἔβλεπε ὅλα αὐτά τά ὅπλα καί τό παράξενο, τρομοκρατημένο βλέμμα στό πρόσωπο τοῦ καθένα.

Εἶχα σταθεῖ γιά μιά στιγμή κοιτάζοντας τούς αἰώνιους λόφους, ὅταν ξαφνικά ἕνα ἀγοράκι ἦρθε τρέχοντας κι ἔπεσε στήν ἀγκαλιά μου φωνάζοντας «Μάνα Τζόουνς, Μάνα Τζόουνς! Ἦρθες γιά νά μείνεις μαζί μας;» Ἔκλαιγε καί ἔτριβε τά μάτια του μέ τή λερωμένη μικρή γροθιά του.

«Ναί, παλικαράκι μου, ἦρθα γιά νά μείνω», τοῦ εἶπα.

Ἕνας φρουρός παρακολουθοῦσε τή σκηνή.

«Ἀλήθεια;» ρωτάει.

«Ἀλήθεια!» ἀπαντάω

Ὁ μικρός ἔριξε τά μπράτσα του γύρω στά γόνατά μου καί μέ κράτησε σφιχτά.

«Ἄχ, Μάνα, Μάνα», εἶπε, «πῆραν τόν μπαμπά μου μακριά καί δέν ξέρουμε ποῦ εἶναι, καί πέταξαν τή μαμά μου κι ὅλα τά παιδιά ἀπό τό σπίτι καί βαρᾶνε τή μαμά καί βαρᾶνε καί μένα».

Ἄρχισε νά κλαίει ξανά καί τόν πῆρα κι ἀνεβήκαμε τήν κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Σ' ὅλο τό δρόμο μοῦ ἔλεγε μέ ἀναφιλητά τίς στεναχώριες του, στεναχώριες πού κανένα μικρό παιδί δέ θά ἔπρεπε νά γνωρίσει ποτέ, καί μοῦ διηγήθηκε φρικαλεότητες πού κανένα παιδί δέ θά ἔπρεπε νά δεῖ ποτέ.

«Κοίτα, Μάνα, εἶμαι ὅλο πληγές ἐκεῖ πού μέ χτύπησαν οἱ πιστολάδες», καί κατέβασε τό βαμβακερό πουκάμισό του καί μοῦ ἔδειξε τούς ὤμους του πού ἦταν ὅλο μελανιές.

«Οἱ πιστολάδες τό 'καναν αὐτό;»

«Ναί, κι ἡ μάνα μου χειρότερα!» Ξαφνικά ἔβαλε τά κλάματα. «Οἱ πιστολάδες, οἱ πιστολάδες! Μάνα, ὅταν μεγαλώσω θά πάω νά σκοτώσω εἴκοσι πιστολάδες γιατί

πλήγωσαν τή μαμά μου! Θά τούς σκοτώσω, νά πεθάνουνε —νά πεθάνουνε τελείως!»

'Ανέβηκα στόν καταυλισμό τοῦ Χόλυ Γκρόουβ, ὅπου σ' ὅλη τή διάρκεια τοῦ χειμώνα, μέσα σέ χιόνια, πάγους καί χιονοθύελλες, ἄντρες καί γυναῖκες καί μικρά παιδιά ἔτρεμαν ἀπό τό κρύο μέσα σέ σκηνές ἀπό λινάτσα, μέ τήν ἐλπίδα ἡ 'Αμερική νά γίνει μιά καλύτερη χώρα γιά νά ζήσει κανείς. Ἄκουσα τίς ἱστορίες τους. Μίλησα μέ τήν κυρία Σεβίγια, πού τό παιδί της εἶχε πεθάνει πρίν γεννηθεῖ ἀπό τήν κλοτσιά ἑνός πιστολᾶ, τήν ὥρα πού ὁ ἄντρας της ἔλειπε ψάχνοντας γιά δουλειά. Μίλησα μέ χῆρες, πού οἱ ἄντρες τους εἶχαν σκοτωθεῖ ἀπό τούς πιστολάδες, μέ παιδιά πού τά τρομαγμένα πρόσωπά τους μιλοῦσαν πιό ἀποτελεσματικά ἀπό τίς παιδικές τους γλῶσσες. Ἔμαθα πώς μάζευαν τούς ἀπεργοσπάστες στίς μεγάλες πόλεις, τούς κλείδωναν σέ κλειστά βαγόνια, καί τούς ξεφόρτωναν στά ὀρυχεῖα, σάν φορτία χοιρινοῦ.

«Μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ ἀπεργία εἶναι χαμένη, Μάνα», εἶπε ἕνας γέρος ἀνθρακωρύχος πού ὁ γιός του εἶχε σκοτωθεῖ.

«Χαμένη! Ὄχι ὅσο δέν ἔχουν χαθεῖ οἱ ψυχές σας!», εἶπα ἐγώ.

Ταξίδεψα σ' ὅλο τό Κρήκ, διοργανώνοντας συγκεντρώσεις, δίνοντας κουράγιο στούς ἀποθαρρημένους ἀνθρακωρύχους. Μάζεψα τρεῖς χιλιάδες ὁπλισμένους ἀνθρακωρύχους καί κάναμε μυστική πορεία πάνω ἀπό τούς λόφους μέχρι τό Τσάρλεστον, ὅπου διαβάσαμε μιά κήρυξη πολέμου στόν κυβερνήτη Γκλάσκοχ, πού πανικόβλητος σάν κουνέλι, μᾶς συνάντησε στά σκαλιά τῆς τοπικῆς βουλῆς. Τοῦ δώσαμε εἴκοσι τέσσερις ὧρες προθεσμία νά ξεφορτωθεῖ τούς πιστολάδες, μέ τήν ὑπόσχεση ὅτι ἀλλιῶς ἡ περιοχή θά γινόταν κόλαση. Τούς ξεφορτώθηκε. Ἔστειλε τήν ἐθνοφρουρά, ἡ ὁποία τουλάχιστον ἦταν ὑπόλογη στήν κοινωνία καί ὄχι μόνο στ' ἀφεντικά.

Μιά νύχτα τοῦ 'Ιούλη, ἕνας νεαρός, ὁ Φράνκ Κίνεη ἦρθε νά μέ δεῖ. «Μάνα», εἶπε, «εἶχα πάει στό Τσάρλεστον γιά νά βρῶ κάποιον νά πάει στό Κάμπιν Κρήκ, καί δέν μπόρεσα νά βρῶ κανέναν. Τά κεντρικά στελέχη λένε ὅτι δέ θέλουν νά σκοτωθοῦν. 'Ο Μπόσουελ μοῦ εἶπε ὅτι εἶσαι ἐδῶ γύρω στό

Πέιντ Κρήκ, καί ὅτι ἴσως θά μποροῦσες νά ρθεῖς στήν περιοχή τοῦ Κάμπιν Κρήκ».

«Θά 'ρθω», εἶπα. «'Από καιρό τώρα σκεφτόμουν νά κάνουμε μιά ἐξόρμηση σ' αὐτό τό μέρος γιά ἕνα διάστημα»

Ἤξερα τά πάντα γιά τό Κάμπιν Κρήκ —τήν παλιά Ρωσία. 'Ο ἕνας μετά τόν ἄλλο οἱ ὀργανωτές εἶχαν ξυλοκοπηθεῖ μέχρι λιποθυμίας, εἶχαν ριχτεῖ στό χείμαρρο ἤ σέ καμιά ἔρημη ρεματιά. 'Ο χείμαρρος ἔτρεχε ἀνακατεύοντας τά νερά του μέ τό αἷμα θαρραλέων ἀντρῶν, ἐργατῶν πού εἶχαν προσπαθήσει νά ξεφύγουν ἀπ' τή σκλαβιά τους.

«Ποῦ μποροῦμε νά κάνουμε τίς συγκεντρώσεις μας;» ρώτησα.

«Δέν ξέρω, Μάνα. Καί τό τελευταῖο μόριο σκόνης στά εἴκοσι τετραγωνικά μίλια γύρω ἀνήκει στήν ἑταιρία. Καί οἱ φρουροί σέ συλλαμβάνουν γιά καταπάτηση».

«Ὑπάρχει κανένα χωριό κοντά πού δέν τό ἐλέγχουν;»

«Τό Ἔξντεηλ εἶναι ἐλεύθερο», μοῦ εἶπε.

«Κανόνισέ μου μιά συγκέντρωση ἐκεῖ τήν Τρίτη τό βράδυ. Βάλε τούς ἀνθρώπους τοῦ τρένου νά κυκλοφορήσουν τίς ἀφίσες».

Τό βράδυ τῆς Δευτέρας, ἕνα παιδί πού τό λέγανε Μπέν Μόρις, μέλος τοῦ Ἐθνικοῦ γραφείου, ἦρθε καί μοῦ εἶπε: «Μάνα, ξέρω ὅτι θά πᾶς αὔριο στό Κάμπιν Κρήκ. Νομίζεις ὅτι αὐτό εἶναι φρόνιμο;»

«Δέν εἶναι φρόνιμο», εἶπα, «ἀλλά ἀναγκαῖο».

«Καλά. Ἅμα πᾶς, πάω κι ἐγώ» εἶπε.

«Ὄχι. Νομίζω ὅτι θά εἶναι καλύτερα γιά μένα νά πάω μόνη μου. 'Εσύ ἀντιπροσωπεύεις τό Ἐθνικό γραφεῖο. Ἐγώ ὄχι. Δέν εἶμαι ὑπόλογη σέ κανέναν. Ἄν συμβεῖ τίποτα καί εἶσαι ἐκεῖ, τά ἀφεντικά ἴσως νά κάνουν ἀγωγή στό συνδικάτο γιά ἀποζημίωση. Ἐγώ πηγαίνω σάν ἰδιώτης. Τό πιό πολύ πού μποροῦν νά μοῦ κάνουν εἶναι νά μέ ρίξουν στή φυλακή. Αὐτό τό 'χω συνηθίσει».

Μέ ἄφησε καί πῆγε κατευθείαν στόν κυβερνήτη καί τοῦ ζήτησε νά στείλει ἕνα λόχο ἀπό τήν ἐθνοφρουρά στό Κάμπιν Κρήκ, γιατί ἐγώ θά πήγαινα ἐκεῖ. Μετά βρῆκε τόν σερίφη καί τοῦ ζήτησε ἕνα σωματοφύλακα καί στά κρυφά ἦρθε πίσω μου. Ἐγώ πάντως δέν εἶδα οὔτε αὐτόν οὔτε τήν ἐθνοφρουρά, οὔτε

στό τρένο οὔτε ὅταν κατέβηκα.

Στό Ἔξντεηλ ἕνας ἔμπορος πού ἦταν μέ τό μέρος μας, μέ πῆρε σπίτι του μέχρι ν' ἀρχίσει ἡ συγκέντρωση.

Ὅταν κατέβηκα ἀπ' τό τρένο, δυό τρεῖς ἀνθρακωρύχοι μέ περίμεναν.

«Μάνα», μέ ρώτησαν, «τό ξέρεις ὅτι σέ παρακολουθεῖ ἕνας ντέντεκτιβ; Εἶναι πίσω σου τώρα... ὁ τύπος μέ τήν κόκκινη γραβάτα».

Κοίταξα γύρω, καί πῆγα κατευθείαν πάνω του.

«Σέ λένε Κόρκοραν, δέν εἶν' ἔτσι;» τοῦ εἶπα.

«Ἔ; Ναί», ἔκανε ἔκπληκτος.

«Δέν εἶσαι ὁ Κόρκοραν πού μέ ἀκολουθοῦσε στό Νιού Ρίβερ στήν ἀπεργία τοῦ 1902; Τότε δούλευες γιά τήν Ἑταιρία Σιδηροδρόμων Τσήζαπικ καί Ὀχάιο καί γιά τήν Ἑταιρία Ἄνθρακος».

«Ἔ, ναί», εἶπε, «ἀλλά ὅπως ξέρεις οἱ ἄνθρωποι ἀλλάζουν».

«Ὄχι ὅμως καί οἱ ἀρουραῖοι τῶν ὑπονόμων», τοῦ ἀπάντησα. «Ἕνας ἀρουραῖος δέν ἀλλάζει ποτέ».

Ἐκείνη τή νύχτα κάναμε μιά συγκέντρωση. Ὅταν σηκώθηκα νά μιλήσω, εἶδα τούς ἐθνοφρουρούς πού τό κεντρικό στέλεχος εἶχε ἀναγκάσει τόν κυβερνήτη νά στείλει. Τό μέλος τῆς τοπικῆς διοίκησης ἦταν ἐκεῖ. Εἶχε συμφωνήσει μέ τόν τοπικό πρόεδρο νά τόν παρουσιάσει σάν ὁμιλητή. Ἄρχισε νά μιλάει πρός τούς ἄντρες λέγοντάς τους νά εἶναι καλοί καί ὑπομονετικοί καί νά ἔχουν πίστη στό δίκαιο τοῦ ἀγώνα τους.

Στάθηκα πάνω. «Σταμάτα αὐτές τίς ἀνοησίες», εἶπα, καί τοῦ ἔκανα νόημα νά καθίσει κάτω. Οἱ ἄντρες οὔρλιαζαν: «Κάτσε κάτω! Κάτσε κάτω!»

Κάθισε, καί τότε μίλησα ἐγώ.

«Ἐσεῖς, ἄντρες, ἔχετε ἔρθει ἀπό πέρα ἀπ' τά βουνά», εἶπα, «δώδεκα, δεκάξι μίλια. Τά ροῦχα σας εἶναι τριμμένα, καί τά δάχτυλά σας φαίνονται ἀπ' τά παπούτσια σας. Οἱ γυναῖκες σας καί τά μωρά σας κρυώνουν καί πεινᾶνε. Ἐπί χρόνια σᾶς ληστεύουν καί σᾶς ἔχουν γιά σκλάβους. Καί ἔρχεται τώρα ὁ Μπίλυ Σάντεη καί σᾶς λέει νά εἶστε καλοί καί ἥσυχοι καί νά ἔχετε ἐμπιστοσύνη στή δικαιοσύνη! Τί ἀνοησίες εἶναι αὐτές, γιά νά τίς πεῖ κανείς σέ ἀνθρώπους πού

τήν καλοσύνη καί τήν ὑπομονή τους τήν κραύγαζαν ὥς τώρα σ' ἕναν κόσμο κουφό!»

Ἔβλεπα τά δάκρυα στά μάτια αὐτῶν τῶν φουκαράδων. Μέ κοίταζαν στό πρόσωπο σάν νά θέλαν νά μοῦ ποῦν: «Θεέ μου, Μάνα, μᾶς ἔχεις φέρει μιά ἀχτίνα ἐλπίδας;»

Κάποιος φώναξε: «Ὀργάνωσέ μας, Μάνα!»

Μετά ὅλοι μαζί ἄρχισαν νά φωνάζουν: «Ὀργάνωσέ μας! Ὀργάνωσέ μας!»

«Πηγαίνετε στό σκοτάδι ἐκεῖ στή γωνία τῆς ἐκκλησίας, κι ἐγώ θά σᾶς ὁρκίσω».

Οἱ ἄντρες ἄρχισαν νά προχωροῦν. Οἱ χαφιέδες δέν μποροῦσαν νά τούς γνωρίσουν στό σκοτάδι.

«Δέν μπορεῖς νά ὀργανώσεις αὐτούς τούς ἀνθρώπους», μοῦ εἶπε τό τοπικό στέλεχος, «γιατί δέν ἔχεις τό τελετουργικό».

«Στό διάολο τό τελετουργικό», τοῦ εἶπα, «θά κάνω ἐγώ ἕνα».

«Πρέπει νά πληρώσουν δεκαπέντε δολάρια γιά τό καταστατικό», εἶπε.

«Θά τούς φέρω ἐγώ τό καταστατικό τους», τοῦ ἀπάντησα. «Αὐτοί ἐδῶ οἱ φουκαράδες δέν ἔχουν οὔτε δεκαπέντε σέντς γιά ἕνα σάντουιτς. Ἀλλά ἐσένα σέ νοιάζει μόνο ὁ μισθός σου καί δέ σκέφτεσαι τή μοίρα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων».

Πάνω στά σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησίας, μέσα στό σκοτάδι, ὀργάνωσα αὐτούς τούς ἄντρες. Σήκωσαν τά χέρια τους κι ἔδωσαν τόν ὅρκο στό συνδικάτο.

«Γυρίστε στά σπίτια σας μετά ἀπ' αὐτή τή συγκέντρωση», τούς εἶπα, «καί μήν πεῖτε τίποτα γιά τό ὅτι εἴσαστε μέλη τοῦ συνδικάτου. Βάλτε τίς φόρμες σας τό πρωί, πάρτε τά δοχεῖα τοῦ κολατσοῦ σας καί πηγαίνετε στή δουλειά, καί βγάλτε τούς ἄλλους ἔξω».

Πῆγαν στή δουλειά. Ὁ καθένας ἀπ' αὐτούς πού εἶχαν παραβρεθεῖ στή συγκέντρωση ἀπολύθηκε. Αὐτό προκάλεσε μιά ἀπεργία, μιά μακρόχρονη, πικρή, σκληρή ἀπεργία. Ἦρθαν τά συρματοπλέγματα. Ἦρθαν οἱ σημαῖες. Ἦρθε ἡ ἐθνοφρουρά. Περισσότερο πεινάγαν, περισσότερο κρυῶναν, περισσότερο λιμοκτονοῦσαν, πιό κουρελιασμένοι ἀπό τή στρατιά τοῦ Οὐάσινγκτον, πού πολέμησε ἐνάντια στήν τυραννία, ἤτανε οἱ ἀνθρακωρύχοι τῶν βουνῶν Κάναουα. Καί

τό ἴδιο ἀποφασισμένοι. Καί τό ἴδιο ἡρωικοί. Πέθαναν ἄνθρωποι σ' ἐκείνους τούς λόφους γιά νά ζήσουν ἄλλοι ἐλεύθεροι.

Μιά μέρα, μιά ὁμάδα ἄντρες κατέβηκαν στό Ἔξντεηλ ἀπό τόν καταυλισμό τοῦ Ρέντ Γουόριορ γιά νά μοῦ ζητήσουν νά πάω ἐκεῖ νά τούς μιλήσω. Τριάντα ἕξι ἄντρες κατέβηκαν φορώντας τά μακρομάνικα πουκάμισά τους. Ἔφεραν ἕνα μουλάρι κι ἕνα ἀμαξάκι, γιά νά πάω ἐγώ μέ ὁδηγό ἕνα παιδάκι ἀνθρακωρύχου. Ἔπρεπε νά πᾶμε μέσα ἀπό τήν κοίτη τοῦ χείμαρρου, ἐπειδή ἦταν ὁ μοναδικός δημόσιος δρόμος καί θά μποροῦσαν νά μέ συλλάβουν γιά καταπάτηση, ἄν ἔπαιρνα ὁποιονδήποτε ἄλλο δρόμο. Οἱ ἄντρες, γιά νά προχωρήσουν πιό γρήγορα καί ἄνετα, θά ἀκολουθοῦσαν τίς γραμμές τοῦ τρένου, τῆς Τ. καί Ο., οἱ ὁποῖες πήγαιναν παράλληλα μέ τό χείμαρρο καί λίγο ψηλότερα ἀπ' αὐτόν.

Ξαφνικά, ἐνῶ τό ἀμαξάκι προχώραγε χοροπηδώντας μέσα στήν κοίτη τοῦ χείμαρρου, ἄκουσα μιά ἄγρια κραυγή. Κοίταξα πάνω στίς γραμμές ὅπου βάδιζαν οἱ ἀνθρακωρύχοι. Τούς εἶδα νά τρέχουνε, νά φωνάζουνε. Ἄκουσα σφυρίγματα ἀπό σφαῖρες. Πήδηξα ἀπό τό ἀμαξάκι καί ἄρχισα νά τρέχω ἀπάνω, ἐκεῖ πού ἦταν οἱ γραμμές. Ἕνα ἀπό τά παιδιά κραύγασε: «Θεέ μου, θεέ μου! Μάνα, μήν ἔρχεσαι, θά σέ σκοτ...»

«Σταμάτα», τοῦ φώναξα, «μεῖνε ἐκεῖ πού εἶσαι. Ἔρχομαι!»

Ὅταν σκαρφάλωσα πάνω στίς γραμμές, εἶδα τά παιδιά στριμωγμένα κοντά κοντά, καί πίσω ἀπό μιά μικρή στροφή τῶν γραμμῶν, μιά ὁμάδα πιστολάδες μ' ἕνα πολυβόλο.

«Ἄχ, μήν ἔρχεσαι», φώναζαν, «ἄς σκοτώσουν μόνο ἐμᾶς, ὄχι ἐσένα!»

«Ἔρχομαι καί κανένας δέν πρόκειται νά σκοτωθεῖ», εἶπα ἐγώ.

Προχώρησα στούς πιστολάδες καί ἔβαλα τό χέρι μου πάνω στήν κάνη τοῦ πολυβόλου. Μετά, ἁπλῶς τούς ἔριξα μιά ματιά, ἐντελῶς ἤρεμη, χωρίς νά πῶ τίποτα. Ἔκανα νόημα στούς ἀνθρακωρύχους νά περάσουν.

«Πάρε τά χέρια σου ἀπ' αὐτό τό ὅπλο, στρίγκλα!» οὔρλιαξε ἕνας τύπος πού τόν λέγαν Μέιφιλντ καί μαζεύτηκε

σάν τίγρης γιά νά πηδήξει πάνω μου.

Ἄφησα τό χέρι μου πάνω στή κάνη.

«Ἀκοῦστε, κύριε», τοῦ εἶπα, «ἡ τάξη μου κατεβαίνει στά ὀρυχεῖα καί βγάζει τό μέταλλο ἀπό τό ὁποῖο γίνεται αὐτό τό ὅπλο. Εἶναι δικό μου! Ἡ τάξη μου λιώνει τά ὀρυκτά καί ἐπεξεργάζεται τό ἀτσάλι. Βγάζουνε τό κάρβουνο πού ταΐζει τούς φούρνους Ἡ τάξη μου δέν πολεμάει ἐσένα, ὄχι ἐσένα. Πολεμάει μέ ἄδεια χέρια καί ἄδεια στομάχια αὐτούς πού τή ληστεύουνε καί στεροῦνε τά παιδιά της ἀπό τίς χαρές τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἀπό τό μισθό, πού μέ μόχθο βγάζει ἡ ἐργατική τάξη, βγαίνει ἡ δικιά σου ἀμοιβή. Δέν πολεμᾶνε ἐσένα».

Μερικοί ἀπό τούς πιστολάδες χαμήλωσαν τή ματιά τους, ἀλλά ὁ τύπος, αὐτός ὁ Μέιφιλντ, εἶπε: «Δέ δίνω δεκάρα! Θά τούς σκοτώσω ὅλους αὐτούς κι ἐσένα μαζί!»

Τόν κάρφωσα μέ τά μάτια μου.

«Νεαρέ», τοῦ εἶπα, «θέλω νά σοῦ πῶ, ἄν ρίξεις μιά σφαίρα ἀπ' αὐτό τό ὅπλο σ' αὐτούς τούς ἄντρες, ἄν ἀγγίξεις μιά τρίχα ἀπό τ' ἄσπρα μαλλιά μου, ἐκεῖνος ὁ χείμαρρος θά τρέξει αἷμα, καί τό δικό σου θά τόν βάψει πρῶτο. Δέ θέλω ν' ἀκούσω τίς κραυγές αὐτῶν τῶν ἀντρῶν, οὔτε νά δῶ τά δάκρυα, οὔτε νά νιώσω τόν πόνο στίς καρδιές τῶν γυναικῶν καί τῶν μικρῶν παιδιῶν. Αὐτοί ἐδῶ δέν ἔχουν ὅπλα! Ἄσ' τους νά περάσουν!»

«Ὥστε τό αἷμα μας θά βάψει τό χείμαρρο, ἔτσι ἔ;» γρύλλισε αὐτός ὁ Μέιφιλντ.

Τοῦ ἔδειξα τούς ψηλούς λόφους.

«Ἐκεῖ πάνω στό βουνό ἔχω πεντακόσιους ἀνθρακωρύχους. Εἶναι ὁπλισμένοι κι ἔρχονται γιά τή συγκέντρωση πού πρόκειται νά κάνω. Ἄν ἐσεῖς ἀρχίσετε νά πυροβολεῖτε, θά κλείσουν αὐτοί τό παιχνίδι».

Τά χείλια τοῦ Μέιφιλντ τρεμούλιασαν σάν τοῦ τίγρη πού τοῦ πῆραν τό φαΐ

«Προχωρεῖστε!», εἶπε στούς ἀνθρακωρύχους.

Ἦρθαν μπροστά. Ἄφησα τό χέρι μου στό πολυβόλο. Τούς ἔψαξαν οἱ πιστολάδες. Δέν εἶχαν ὅπλα πάνω τους, καί τούς ἄφησαν νά περάσουν. Κατέβηκα τήν πλαγιά τοῦ λόφου καί πῆγα στό ἁμαξάκι μου. Τό μουλάρι μασοῦσε χόρτα καί ὁ

μικρός ἔφτιαχνε μιά σφυρίχτρα ἀπό ἰτιά. Συνέχισα τό δρόμο μου καί τήν ἴδια νύχτα ἔχανα τή συγκέντρωσή μου.

Δέν ὑπῆρχαν φυσικά πεντακόσιοι ὁπλισμένοι στά βουνά. Μόνο μερικοί λαγοί, ἴσως, ἀλλά εἶχα τρομάξει ἐκείνη τή συμμορία ἀπό ψυχρούς, πληρωμένους φονιάδες καί ἔτσι ὀργανώθηκαν οἱ ἐργάτες τοῦ Ρέντ Γουόριορ.

Οἱ ἀνθρακωρύχοι μοῦ ζήτησαν νά πάω στό Γουάινμπεργκ, ἕναν καταυλισμό στήν περιοχή τοῦ Κρήκ. Ὅλοι οἱ δρόμοι ἀνῆκαν στήν ἑταιρία ἄνθρακος. Ὁ μοναδικός δημόσιος δρόμος ἦταν ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Ἐκείνη τήν ἐποχή τοῦ χρόνου —κατά τήν ἀρχή τῆς ἄνοιξης— τό νερό μέσα στόν ποταμό ἦταν πολύ.

Ξεκίνησα γιά τό Γουάινμπεργκ μέ συνοδεία ἕνα δημοσιογράφο, ὀνόματι Οὐέστ, ἀπό τό Μπάλτιμορ Σάν. Περπατάγαμε πάνω στίς γραμμές τοῦ τρένου.

Πάλι συνάντησα τούς πιστολάδες μέ τά περίστροφα καί τά πολυβόλα τους. Ἦταν κι ὁ Μέιφιλντ.

«Δέν μπορεῖτε νά περπατήσετε ἐδῶ», μούγκρισε. «Ἰδιωτικό κτῆμα!»

«Δέν πιστεύω νά βάλεις τήν ἡλικιωμένη κυρία νά περπατήσει μέσα σ' αὐτό τό παγωμένο νερό τοῦ χείμαρρου;» ρώτησε ὁ ρεπόρτερ.

«Καί πολύ καλό θά τῆς κάνει! Δέ θά μπεῖ κεῖ μέσα», γέλασε.

«Δέ θά μπῶ», τοῦ ἀπάντησα· ἔβγαλα τά παπούτσια μου, σήκωσα τή φούστα μου κι ἄρχισα νά προχωράω μέσα στό νερό.

Στό Γουάινμπεργκ μέ περίμεναν οἱ ἀνθρακωρύχοι, ἄλλοι μέσα στό νερό, κι ἄλλοι στίς ὄχθες. Μέ τά πόδια μας στό νερό κάναμε μιά συγκέντρωση. Μέ τά παπούτσια στό χέρι καί τά παντελόνια ἀνασηκωμένα, ἐκεῖνοι οἱ ἄντρες ὁρκίστηκαν στό συνδικάτο.

Ἤμουν πολύ κουρασμένη. Ἕνας ἐργάτης μέ κάλεσε στήν καλύβα του γιά ἕνα τσάι.

«Τό σπίτι σου βρίσκεται σέ ἰδιωτικό κτῆμα», οὔρλιαξε ἕνας ἀπό τούς πιστολάδες.«Δέν μπορεῖ νά πάει».

«Μά πληρώνω νοίκι», διαμαρτυρήθηκε.

«Ἰδιωτικό κτῆμα, τό ἴδιο κάνει. Θά τή συλλάβω γιά

καταπάτηση ἅμα βγάλει τό πόδι της ἔξω ἀπ' τό χείμαρρο».

'Ο ἀγώνας συνεχίστηκε μέ αὐξανόμενη δριμύτητα. 'Η ἐθνοφρουρά ἀφόπλισε καί τούς πιστολάδες καί τούς ἀνθρακωρύχους, ἀλλά βέβαια ἦταν κι αὐτοί μέ τό μέρος τῶν μεγάλων βαρόνων τῆς περιοχῆς. 'Απαγόρεψαν ὅλες τίς συγκεντρώσεις. Κατάργησαν τά πολιτικά δικαιώματα. Ἔγιναν τύραννοι. Συνέλαβαν ἕνα σωρό ἀνθρακωρύχους, τούς πέρασαν ἀπό στρατοδικεῖα, χωρίς ἐνόρκους, καί τούς καταδίκασαν σέ δέκα, δεκαπέντε χρόνια στίς φυλακές τοῦ Μάουντζβιλ.

'Αποφάσισα νά ἐπισύρω τήν προσοχή τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης στίς συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν στή Δυτική Βιρτζίνια. Δανείστηκα ἑκατό δολάρια καί πῆγα καί ὀργάνωσα συγκέντρωση στό Σινσινάτι, στό Κολόμπους, στό Κλήβελαντ, καί μετά πῆγα στήν Οὐάσινγκτον. Εἶχα ἤδη γράψει στό βουλευτή Γ.Μ. Οὐίλσον νά διοργανώσει μία συγκέντρωση διαμαρτυρίας.

Αὐτή ἡ συγκέντρωση ἔγινε στήν ὁπλαποθήκη πού ἦτανε κατάμεστη: γερουσιαστές, βουλευτές, γραμματεῖς, πολίτες. Συνηθίζεται νά καλοῦνται νά μιλήσουν σέ τέτοιες συγκεντρώσεις σπουδαῖοι ὁμιλητές, πού χρησιμοποιοῦν ἐκφράσεις τοῦ σαλονιοῦ. 'Ο βουλευτής Οὐίλσον εἶπε στό ἀκροατήριο ὅτι ἔλπιζε πώς δέ θά ἔχαναν τήν ὑπομονή τους μαζί μου, μιά καί ἴσως νά χρησιμοποιοῦσα κάποια γλώσσα πού ἡ Οὐάσινγκτον δέν εἶχε συνηθίσει.

'Εξιστόρησα στό ἀκροατήριο τά πράγματα πού συνέβαιναν στή Δυτική Βιρτζίνια, καταστάσεις οἱ ὁποῖες ἦταν ἀντίθετες μέ τόν ἀμερικανικό τρόπο ζωῆς. Τούς μίλησα γιά τήν κατάργηση τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν ἀπό τούς στρατιωτικούς, γιά τίς μαζικές συλλήψεις καί τίς καταδίκες ἀπό τά στρατοδικεῖα.

«Αὐτή εἶναι ἡ ἕδρα μιᾶς δημοκρατικῆς κυβέρνησης. Ἄν τέτοια ἐγκλήματα ἐναντίον τῶν πολιτῶν τῆς Δυτικῆς Βιρτζίνια παραμένουν ἀτιμώρητα ἀπό τήν κυβέρνηση, προτείνω νά κατεβάσουμε τή σημαία πού συμβολίζει τή συνταγματική κυβέρνηση καί νά ὑψώσουμε ἕνα λάβαρο πού νά λέει: Αὐτή εἶναι ἡ σημαία τῆς ὀλιγαρχίας τοῦ χρήματος τῆς 'Αμερικῆς!».

Τήν ἄλλη μέρα, γύρω στίς δώδεκα, ὅλοι οἱ κρατούμενοι

τῶν στρατιωτικῶν —ἐκτός ἀπό δύο— καλέστηκαν στό γραφεῖο τῆς φυλακῆς γιά νά ὑπογράψουν τά ἀποφυλακιστήριά τους.

'Από τήν Οὐάσινγκτον πῆγα στή Δυτική Βιρτζίνια γιά νά συνεχίσω τή δουλειά μου. Μιά μέρα πρίν φτάσω, ἕνας ἐπιχειρηματίας, ὀνόματι Κουίν Μόρτον, ὁ σερίφης τῆς ἐπαρχίας τοῦ Κάναουα, ὁ Μπόνερ Χίλ, μέ βοηθούς καί ἐθνοφρουρούς, ὁδήγησαν ἕνα τρένο φορτωμένο μέ πολυβόλα μέσα ἀπό τό Χόλυ Γκρόουβ, τόν καταυλισμό τῶν ἀνθρακωρύχων, τήν ὥρα πού αὐτοί κοιμόνταν. Πυροβολοῦσαν πάνω στίς ἥσυχες σκηνές τῶν ἐργατῶν, σκοτώνοντας καί τραυματίζοντάς τους: Ἕνας ἄντρας ὀνόματι Ἕπστο σηκώθηκε καί μάζεψε μερικά μικρά παιδιά καί τούς εἶπε νά τρέξουν γιά νά σώσουν τή ζωή τους. Τά πόδια του κόπηκαν ἀπό τίς σφαῖρες. Γυναῖκες τραυματίστηκαν. Παιδιά κραύγαζαν τρομοκρατημένα.

Καμία σύλληψη δέν ἔγινε. Τρεῖς μέρες ἀργότερα, ἕνας φρουρός ὀρυχείου, ὁ Φρέντ Μπόμπετ, σκοτώθηκε σ' ἕναν καβγά. Πενήντα ἀπεργοί καί οἱ ὀργανωτές τους συνελήφθηκαν ἀμέσως καί χωρίς ἔνταλμα.

Πῆγα στό Μποῦμερ, ὅπου ἡ ὀργάνωση ἀποτελεῖται ἀπό ξένους, καί πῆγα καί στό Λόνγκ Ἔηκρ, βάζοντας τό κάθε τοπικό σωματεῖο νά ἐκλέξει ἕναν ἀντιπρόσωπο, πού θά 'κανε ἔκκληση στόν κυβερνήτη νά βάλει τέρμα στήν τυραννία τῶν στρατιωτικῶν.

Συνάντησα ὅλους αὐτούς τούς ἀντιπροσώπους σέ μιά ἐκκλησία, καί τούς δασκάλεψα πῶς νά ἀντιμετωπίσουν ἕναν κυβερνήτη. Πήραμε τό τρένο γιά τό Τσάρλεστον. Σκέφτηκα ὅτι θά ἦταν καλύτερα γιά τούς ἀντιπροσώπους νά συζητήσουν μέ τόν κυβερνήτη χωρίς ἐμένα. Ἔτσι, ἀφοῦ τούς προειδοποίησα νά εἶναι ψύχραιμοι, ξεκίνησα γιά τό ξενοδοχεῖο ὅπου εἴχαμε συμφωνήσει νά συναντηθοῦμε μετά τή συνάντηση.

Ὅπως προχωροῦσα στό δρόμο, ἕνας τεράστιος ἐλέφαντας ὀνόματι Ντάν Κάνινγκαμ, μέ ἅρπαξε ἀπ' τό χέρι καί εἶπε: «Σέ θέλω!» Μέ πῆγε στό ξενοδοχεῖο Ράφνερ κι ἔστειλε νά τοῦ φέρουν ἐκεῖ τό ἔνταλμα τῆς συλλήψεώς μου. 'Αργότερα, μ' ἔβαλαν στό τρένο τῆς Τ. καί Ο., μέ κατέβασαν στό Πράτ,

καί μέ παρέδωσαν στούς στρατιωτικούς. Δέ μέ γύρευαν κι έτσι δέν είχαν έτοιμη τήν κλούβα. Κάποιος Δρ. Χάνσφορντ καί ή γυναίκα του μέ ανέλαβαν, καθώς καί μερικούς όργανωτές πού είχαν συλληφθεί μαζί μου. Τήν άλλη μέρα μ' έκλεισαν μόνη μου σ' ένα δωμάτιο, πού τό φύλαγαν στρατιώτες, πού βημάτιζαν μέρα καί νύχτα μπροστά στήν πόρτα μου.

Δέ μέ άφηναν νά έπικοινωνήσω μέ κανένα. Θά αναγνωρίσω ένα πράγμα στούς στρατιωτικούς τής Δυτικής Βιρτζίνια: είναι πολύ λιγότερο σκληροί καί ανελέητοι από τούς στρατιωτικούς τού Κολοράντο.

Μετά από πολλές βδομάδες μάς έφεραν στό στρατιωτικό έπίτροπο. Τό πολιτικό δικαστήριο είχε στείλει δύο δικηγόρους γιά νά μέ ύπερασπιστούν, άλλά αρνήθηκα ν' αναλάβουν τήν ύπεράσπισή μου σέ στρατιωτικό δικαστήριο. Δέ δέχτηκα νά αναγνωρίσω τήν αρμοδιότητα τού δικαστηρίου, νά αναγνωρίσω τήν κατάργηση τών πολιτικών δικαστηρίων. Ή σύλληψη καί ή δίκη μου ήταν αντισυνταγματικές. Είπα στό στρατιωτικό έπίτροπο ότι αυτή ήταν ή τοποθέτησή μου. 'Αρνήθηκα νά απολογηθώ.

Δικάστηκα γιά φόνο. Μαζί μέ τούς άλλους, καταδικάστηκα είκοσι χρόνια στή φυλακή τής πολιτείας. Δέ μ' έστειλαν αμέσως, άλλά μέ κράτησαν πέντε βδομάδες στό στρατόπεδο. Δέν ήξερα τί έπρόκειτο νά μού κάνουν. Οί φρουροί μου ήταν συμπαθητικοί νεαροί, πού φέρθηκαν απέναντί μου διακριτικά καί μέ σεβασμό, μέ έξαίρεση κάποιο Λάφερτυ, καθώς κι έναν άλλον αρουραίο, μέ τού όποίου τό όνομα δέ θέλησα νά φορτώσω τή μνήμη μου.

Μετά ήρθε βοήθεια άπ' τήν Καλιφόρνια. 'Ο άξιος, λεοντόκαρδος έκδότης τού *Δελτίου τού Σάν Φρανσίσκο*, ό Φρέμοντ Όλντερ, έστειλε τή γυναίκα του άπ' τή μιά άκρη τής ήπείρου στήν άλλη, στήν Ούάσιγκτον. 'Εκεί συναντήθηκε μέ τό γερουσιαστή Κέρνς. Στή συνέχεια ήρθε νά μέ δεί. Συγκέντρωσε όλα τά στοιχεία τά σχετικά μέ τήν κατάσταση, άπ' τήν αρχή τής απεργίας μέχρι τήν αντισυνταγματική σύλληψη καί κράτησή μου. Έγραψε τήν ύπόθεση γιά τό *Κόλιερς Μάγκαζιν*. 'Ανέφερε τίς συνθήκες στό γερουσιαστή

Κέρνς, ὁ ὁποῖος ζήτησε ἀμέσως μιά ἐξονυχιστική ἔρευνα ἀπό τή μεριά τῆς βουλῆς.

Κάποιος ἔριξε ἕνα φύλλο τῆς *Σινσινάτι Πόστ* ἀπό τό παράθυρο τῆς φυλακῆς μου. Εἶχε ἕνα ἄρθρο γιά τίς προσπάθειες τῆς Γουόλ Στρήτ νά ἐμποδίσει τήν ἔρευνα. «Ἄν ἡ Γουόλ Στρήτ τά καταφέρει», σκέφτηκα, «καί σπάσει ἡ ἀπεργία, αὐτό θά σημαίνει μακρόχρονη βιομηχανική σκλαβιά γιά τά ὀρυχεῖα τῆς Δυτικῆς Βιρτζίνια».

Ἀποφάσισα νά στείλω ἕνα τηλεγράφημα μέσω τοῦ ὑπογείου σιδηροδρόμου μου στό γερουσιαστή Κέρνς. Ὑπῆρχε μιά τρύπα στό πάτωμα τοῦ κελιοῦ μου, σκεπασμένη μ' ἕνα κουρέλι. Τό σήκωσα καί χτύπησα δύο μπουκάλια μπίρας. Ἕνας στρατιώτης πού ἦταν φίλος μου, σύρθηκε κάτω ἀπ' τό σπίτι γιά νά δεῖ «τί τρέχει». Ἄλλες φορές μοῦ εἶχε περάσει μικρά πραγματάκια, κι ἐγώ τοῦ ἔδινα ὅ,τι μικρό εἶχα νά προσφέρω —ἕνα μῆλο, ἕνα περιοδικό. Ἔτσι τοῦ ἔδωσα τό τηλεγράφημα καί τοῦ εἶπα νά τό παραδώσει σ' ἕνα ἄλλο γραφεῖο, πού ἀπεῖχε τρία μίλια δρόμο. Εἶπε ὅτι θά τό 'κανε. «Εἶναι πρῶτο πράγμα, Μάνα», εἶπε.

Ἐκείνη τή νύχτα ἦταν ἐκτός ὑπηρεσίας, καί ἔτσι ἔκανε τρία κοπιαστικά μίλια δρόμο μέ τό τηλεγράφημα καί τό 'στειλε.

Τήν ἄλλη μέρα στήν Οὐάσινγκτον, ἦρθε γιά συζήτηση στή Γερουσία τό ζήτημα τῆς διεξαγωγῆς μιᾶς κοινοβουλευτικῆς ἔρευνας στά ὀρυχεῖα τῆς Δυτικῆς Βιρτζίνια.

Ὁ γερουσιαστής Γκόφ ἀπό τό Κλάρκσμπεργκ, πού εἶχε συμφέροντα στά ἀνθρακωρυχεῖα τῆς Δυτικῆς Βιρτζίνια, σηκώθηκε κι ἄρχισε νά λέει ὅτι ἡ Δυτική Βιρτζίνια ἦταν ἕνα εἰρηνικό μέρος, μέχρις ὅτου ἦρθαν οἱ ἀγκιτάτορες. «Καί ἡ γιαγιά τῶν ἀγκιτατόρων σ' αὐτή τή χώρα», συνέχισε, « εἶναι αὐτή ἡ γριά, ἡ Μάνα Τζόουνς! Μαθαίνω ἀπ' τόν κυβερνήτη ὅτι δέν εἶναι σέ καμιά φυλακή, ἀλλά ἁπλῶς κρατεῖται σέ μιά εὐχάριστη πανσιόν!»

Τότε σηκώθηκε ὁ γερουσιαστής Κέρνς. «Ἔχω ἕνα τηλεγράφημα ἀπ' αὐτή τή γριά γυναίκα τῶν ὀγδόντα τεσσάρων χρόνων, πού βρίσκεται σ' αὐτήν τήν παλιά εὐχάριστη πανσιόν», εἶπε. «Τό διαβάζω». Καί τότε, μπροστά στούς ἔκπληκτους γερουσιαστές καί δημοσιογράφους, διάβασε τό τηλε-

γράφημά μου. Εἶχαν ὅλοι πιστέψει ὅτι καί ἡ φωνή ἐκείνης τῆς γριᾶς ἦταν κλεισμένη στή φυλακή μαζί μέ τό κορμί της.

«Μέσα ἀπ' τά τείχη τῶν στρατιωτικῶν φυλακῶν τοῦ Πράτ, στή Δυτική Βιρτζίνια, ὅπου ἔχω περάσει τό ὀγδοηκοστό τέταρτο ὀρόσημο τῆς ζωῆς μου στό δρόμο τῆς ἱστορίας, σᾶς στέλνω τά βογκητά, τά δάκρυα καί τόν ἀπέραντο πόνο ἀντρῶν, γυναικῶν καί παιδιῶν, ὅπως τά 'χω ἀκούσει σ' αὐτή τήν πολιτεία. Μέσα ἀπό αὐτά τά τείχη τῆς φυλακῆς σᾶς ἀπευθύνω θερμή ἔκκληση, γιά τήν τιμή τοῦ ἔθνους νά προωθήσετε αὐτή τήν ἔρευνα, καί ἀγέννητα ἀκόμη παιδιά θά σηκωθοῦν καί θά σᾶς εὐλογήσουν».

Μετά ἀπ' αὐτό, ἡ Γερουσία ἀνέλαβε δράση. Ἡ ἔρευνα τῶν συνθηκῶν ἀνατέθηκε σέ μιά ἐπιτροπή γερουσιαστῶν.

Μιά ὥρα μετά ἀπ' αὐτή τήν ἀπόφαση, ὁ λοχαγός Σέργουντ, ἕνας πραγματικός ἄντρας, μέ ὅλη τή σημασία τῆς λέξης, ἄσχετα ἀπ' τή στολή, μοῦ εἶπε: «Μάνα μοῦ τηλεφώνησε ὁ κυβερνήτης καί μοῦ εἶπε νά σέ πάω ἀμέσως στό Τσάρλεστον. Ἔχεις μόνο εἴκοσι πέντε λεπτά μέχρι νά ἔρθει τό τρένο».

«Τί θέλει ὁ κυβερνήτης;» ρώτησα.

«Δέν τό εἶπε».

Ὅταν ἔφτασα στό γραφεῖο τοῦ κυβερνήτη ἔπρεπε νά περιμένω λίγο, γιατί ὁ κυβερνήτης εἶχε κλειδωθεῖ σέ κάποιο δωμάτιο μέ τούς ἰδιοκτῆτες τῶν ἀνθρακωρυχείων καί συζητοῦσαν μυστικά πῶς θά ἀντιμετώπιζαν τήν ἔρευνα τῆς Γερουσίας.

Ὁ κυβερνήτης Χάτφιλντ εἶχε διαδεχθεῖ τόν Κλάσκοκ, καί μοῦ εἶπε, ὅταν τελικά μέ δέχτηκε, ὅτι ἀπό τή στιγμή πού ἐκλέχτηκε προσπαθοῦσε νά πετύχει μιά συμφωνία γιά τή λήξη τῆς ἀπεργίας.

«Ἐγώ μποροῦσα νά τήν πετύχω σέ εἴκοσι τέσσερις ὧρες», τοῦ εἶπα.

Κούνησε τό κεφάλι του θλιμμένα.

«Θ' ἀνάγκαζα τά ἀφεντικά νά ἀκούσουν τά παράπονα τῶν ἐργατῶν τους. Θά ἔπαιρνα τά 650.000 δολάρια πού ξοδεύτηκαν γιά τήν ἐθνοφρουρά στή διάρκεια αὐτῆς τῆς ἀπεργίας, καί θά τά ξόδευα γιά σχολεῖα, παιδικές χαρές καί βιβλιοθῆκες, γιά νά ἔχει ἡ Δυτική Βιρτζίνια πιό καλλιεργημένους κατοί-

κους, καί σωματικά καί πνευματικά. Τότε θά εἶχες λιγότερα μικρά παιδιά στά ὀρυχεῖα καί στά ἐργοστάσια, καί ἀργότερα, λιγότερους στίς φυλακές καί στά ἀναμορφωτήρια, λιγότερους ἄντρες καί γυναῖκες νά ἀνέχονται νά ζοῦν σέ συνθῆκες ἀποκτήνωσης πού εἶναι ἀντίθετες πρός τό ἀμερικανικό ἦθος».

Τήν ἄλλη μέρα παρακολούθησε τή συνέλευση τῶν ἀνθρακωρύχων πού γινόταν στό Τσάρλεστον. Ἐκεῖ τόν συνάντησα, καί τοῦ εἶπα: «Λοιπόν, κύριε κυβερνήτη, αὔριο φεύγω ἀπό τήν πόλη».

«Καί ποῦ θά πᾶς;»

«Πάω νά μέ ἐξετάσει κανένας εἰδικός. Τό μυαλό μου ἔχασε τήν ἰσορροπία του ὅσον καιρό ἤμουν στήν κλούβα».

«Δέν ἤξερες ὅτι ἐγώ εἶμαι γιατρός;»

«Δέ θά μέ βοηθήσουν τά χάπια σου!»

Λίγο μετά τή συνέλευση τῶν ἀνθρακωρύχων, ὁ κυβερνήτης Χάτφιλντ ἀνακάλεσε ὅλες τίς καταδίκες πού εἶχαν ἐπιβάλει τά στρατοδικεῖα, ἐλευθερώνοντας ὅλους τούς κρατούμενους ἐκτός ἀπό ὀχτώ.

Τ' ἀφεντικά ἀναγνώρισαν τό συνδικάτο, καί μπῆκε τέρμα σέ πολλές ἀδικίες.

Οἱ ἐργαζόμενοι χρωστοῦσαν πολλά στό γερουσιαστή Κέρνς. Ἦταν σπουδαῖος ἄνθρωπος, καί πάντα ἀγωνιζόταν γιά τήν ἐπιβολή τῆς δικαιοσύνης καί γιά τήν ἴση μεταχείριση. Ὅμως, κι αὐτό εἶναι μεγάλη ντροπή γιά τούς ἐργάτες τῆς Ἰντιάνα, ὅταν ξανάβαλε ὑποψηφιότητα, αὐτοί ἐξέλεξαν κάποιον Οὐότσον, πού ἦταν θανάσιμος ἐχθρός τῆς προόδου. Ἔνιωσα μεγάλη λύπη γιά τήν ἧττα του, καί τήν ἀχαριστία τῶν ἐργατῶν. Χάρη στή δικιά του ἐπιρροή πόρτες φυλακῶν εἶχαν ἀνοίξει, ἀνείπωτες συνθῆκες βγῆκαν στό φῶς. Ἔνιωσα ὅτι ἡ ἀπογοήτευση ἀπό τήν ἧττα του, προκάλεσε τήν ἀρρώστια πού ἔκοψε τό νῆμα τῆς θαρραλέας ἡρωικῆς ζωῆς, ἑνός ἀπ' τούς σπάνιους φίλους τῶν ἐργατῶν.

Βρισκόμουν στήν Οὐάσινγκτον, ὅταν μιά μέρα ἦρθε νά μέ δεῖ κάποιος πού εἶπε πώς τόν εἶχε στείλει σέ μένα ὁ στρατηγός Ἔλιοτ. Ὁ στρατηγός Ἔλιοτ ἦταν ἐκεῖνος ὁ στρατιωτικός, πού εἶχε τήν εὐθύνη γιά τήν κράτηση ὅσων καταδικάζονταν ἀπ' τά στρατοδικεῖα κατά τή διάρκεια τῆς

ἀπεργίας. Ποτέ δέ θά ξεχάσω τή σκηνή στήν πλατφόρμα τοῦ σταθμοῦ στό Πράτ, ὅταν ἔπαιρναν τούς ἄντρες γιά τό Μάουντζβιλ: οἱ γυναῖκες νά κραυγάζουν ἀπελπισμένα, καί τά παιδιά νά μήν μποροῦν νά φιλήσουν ἤ νά χαϊδέψουν τούς πατεράδες τους. Ἀλλά οὔτε οἱ κραυγές, οὔτε τά ἀναφιλητά ἄγγιζαν τήν πέτρινη καρδιά τοῦ στρατηγοῦ Ἔλιοτ.

Καί τώρα ὁ στρατηγός Ἔλιοτ μοῦ εἶχε στείλει ἕνα φίλο του, γιά νά τοῦ δώσω μιά συστατική ἐπιστολή γιά τή Βουλή.

«Ὥστε λοιπόν, σ' ἔστειλε ὁ στρατηγός Ἔλιοτ;»

«Μάλιστα».

«Πές λοιπόν στό στρατηγό, ὅτι τίποτε δέ θά μέ εὐχαριστοῦσε πιό πολύ ἀπό τό νά σοῦ δώσω ἕνα γράμμα, μόνο πού θά 'ταν γράμμα γιά νά πάει στό διάολο καί ὄχι στό Κογκρέσο».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XIX

ΦΡΟΥΡΟΙ ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΛΑΔΕΣ

Τό φθινόπωρο τοῦ 1912 πῆγα στό Ἔξντεηλ, στή Δυτική Βιρτζίνια. Μιά ἀπεργία εἶχε ἀρχίσει πρίν ἀπό λίγο καιρό, σ' ἐκεῖνο τό τμῆμα τῆς χώρας τοῦ κάρβουνου. Ὁ παλμός τῆς ἀπεργίας εἶχε ἀρχίσει νά πέφτει, κι ἀποφάσισα νά κάνω κάτι γιά νά ἐνεργοποιήσω τούς ἀπεργούς καί τό κοινό.

Κάλεσα ἕξι πιστούς Ἀμερικανούς, καί τούς εἶπα νά περάσουν ἀπ' τά ποτάμια, πού στίς ὄχθες τους βρίσκονται ὀρυχεῖα, καί νά γνωστοποιήσουν σ' ὅλους τούς ἀνθρακωρύχους ὅτι ἤθελα νά ἔρθουν ὅλοι στό Τσάρλεστον, τήν Τρίτη τό ἀπόγευμα στή μία, καί νά μήν ἔχουν μαζί τους καθόλου γκλόμπς ἤ ὅπλα.

Τήν Τρίτη τό ἀπόγευμα στό Τσάρλεστον, στό συμφωνημένο μέρος, συνάντησα τά παιδιά. Οἱ καταυλισμοί εἶχαν ἐρημωθεῖ. Τούς εἶπα νά μέ ἀκολουθήσουν, ὅπως καί ἔκαναν, καί κάναμε πορεία στούς δρόμους τοῦ Τσάρλεστον μ' ἕνα πανό πού ἔγραφε: «Ὁ Νέρωνας ἔπαιζε ὅταν καιγόταν ἡ Ρώμη». Ὁ «Νέρωνας» ἦταν ὁ κυβερνήτης πού ἔπαιζε μέ τά οἰκονομικά συμφέροντα, ἐνῶ ἡ πολιτεία βάδιζε πρός τήν καταστροφή. Ἕνα ἄλλο πανό ἀναφερόταν σ' ἕνα συγκεκριμένο πιστολά πού οἱ ἐργάτες μισοῦσαν ἰδιαίτερα, λόγω τῆς μεγάλης κτηνωδίας του. Ἔγραφε: «Ἄν ὁ Τζ. δέ φύγει ἀπό τήν πόλη μέχρι τίς ἕξι ἡ ὥρα, θά τόν κρεμάσουμε ἀπ' τό τηλεγραφόξυλο».

Ὁ λόγος πού δέν κρεμάστηκε ἦταν γιατί ἔφυγε ἀπ' τήν πόλη πρίν τίς ἕξι.

Μαζευτήκαμε μπροστά στήν τοπική Βουλή, κι ἐγώ πῆγα

στό γραφεῖο τοῦ κυβερνήτη καί τόν παρακάλεσα εὐγενικά νά βγεῖ ἔξω, γιατί πολλές ἀπ' τίς ἀριστοκρατικές οἰκογένειες τῆς Βιρτζίνια ἔδιναν ἕνα γκάρντεν πάρτυ ἐκεῖ, καί ἤθελαν νά τούς μιλήσει. Ἔβλεπα καθαρά ὅτι ἤθελε νά ἔρθει, ἀλλά φοβότανε.

«Μάνα», εἶπε, «δέν μπορῶ νά ἔρθω μαζί σου, ἀλλά δέν εἶμαι τόσο κακός ὅσο ἴσως νομίζεις!»

«Ἔλα», τοῦ εἶπα, τραβώντας τον ἀπό τό μανίκι.

Κούνησε ἀρνητικά τό κεφάλι. Ἔμοιαζε μέ τρομαγμένο παιδί, καί τόν λυπήθηκα. Ἕνας ἄντρας πού δέν εἶχε τό κουράγιο νά κάνει πράξη αὐτά πού ἔνιωθε. Ἕνας ἀγαθός, ἀδύναμος χαρακτήρας, πού δέν μποροῦσε νά σταθεῖ σέ μιά θέση, ἡ ὁποία ἀπαιτοῦσε μεγάλη ἀποφασιστικότητα, καί χαρακτήρα ἀπό γρανίτη.

Ἀπό ἕνα πλατύσκαλο τῆς Βουλῆς διάβασα μιά διακήρυξη πού εἴχαμε συντάξει, μέ τήν ὁποία ζητούσαμε ἀπ' τόν κυβερνήτη νά διώξει τούς φονιάδες φρουρούς καί πιστολάδες τοῦ Μπάλντουιν Φέλτς. Τοῦ ζητούσαμε νά ξανακάνει τή Δυτική Βιρτζίνια μιά ἀμερικανική πολιτεία, καί νά ἐπαναφέρει τίς ἀμερικανικές παραδόσεις. Σχημάτισα μιά ἐπιτροπή γιά νά πάει τή διακήρυξη μέσα στή Βουλή καί νά τήν ἀκουμπήσει στό τραπέζι. Μετά μίλησα στό πλῆθος, καί κατάληξα λέγοντας: «Πηγαίνετε σπίτι σας τώρα. Μείνετε μακριά ἀπό τά σαλούν. Κάντε οἰκονομία. Θά χρειαστεῖτε τά λεφτά σας».

«Γιά τί πράγμα θά τά χρειαστοῦμε, Μάνα;» φώναξε κάποιος.

«Γιά ὅπλα», ἀπάντησα. «Πηγαίνετε σπίτι σας καί διαβάστε τά λόγια τοῦ ἀθάνατου Οὐάσινγκτον πρός τούς ἀποίκους. Αὐτός εἶχε πεῖ ''ἀγοράστε ὅπλα'' σ' ἐκείνους πού πάλευαν γιά τήν ἐλευθερία ἐνάντια σ' ὅσους δέ θά ἀκοῦγαν ποτέ καί δέν τούς καιγόταν καρφί».

Ἔφυγαν ἀπ' τή συγκέντρωση εἰρηνικά καί ἀγόρασαν κάθε ὅπλο πού ὑπῆρχε στά μαγαζιά τοῦ Τσάρλεστον. Ξεκρέμασαν τά παλιά ἐμπροσθογεμῆ ἀπ' τούς τοίχους τῶν καλυβιῶν τους. Ὅπως οἱ Minute Men* τῆς Νέας Ἀγγλίας, ἀνέβηκαν

* Ἐθνοφρουρά τῆς περιόδου τῆς Ἀμερικανικῆς ἐπανάστασης. Τούς ἔλεγαν

τά ποτάμια πρός τά σπίτια τους, μέ τήν ἀποφασιστικότητα τῶν στρατιωτῶν τῆς ἐπανάστασης.

Τό ἄλλο πρωί σήμανε συναγερμός. Ἡ Γερουσία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἔκρουσε τόν κώδωνα τοῦ κινδύνου μέ τόν ἐμφύλιο πόλεμο πού γινόταν μόνο 350 μίλια ἀπό τήν πρωτεύουσα. Τό νυσταλέο μάτι τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης στράφηκε στή Δυτική Βιρτζίνια. Διατάχτηκε ἀμέσως μιά ἔρευνα ἀπ' τή Γερουσία, γιά νά φέρει στό φῶς τό σαράκι πού ἔτρωγε τήν καρδιά τῆς βιομηχανίας ἄνθρακος. Γι' ἄλλη μιά φορά ὁ κόσμος εἶχε τήν εὐκαιρία ν' ἀκούσει τήν πνιγμένη κραυγή τῶν ἀνθρακωρύχων, γιά τήν αἰώνια πάλη τους.

ἔτσι γιατί ἔπρεπε κάθε στιγμή νά μποροῦν νά εἶναι ἕτοιμοι μέσα σ' ἕνα λεπτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XX

Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΧΑΝΤ

Τό 1913 πῆγα στήν 'Αριζόνα ἐκ μέρους τῆς Δυτικῆς 'Ομοσπονδίας 'Εργατῶν 'Ορυχείων. Οἱ ἐργάτες σ' ὅλα τά ὀρυχεῖα χαλκοῦ τῆς περιοχῆς εἶχαν κατέβει σέ ἀπεργία. Μεγάλες περιουσίες δημιουργόνταν ἀπ' τόν πόλεμο καί οἱ ἐργάτες ζητοῦσαν τό μερίδιό τους. 'Ο Ἔντ Κράφ, ἕνας πολύ ἱκανός ὀργανωτής, ἦταν μαζί μου.

'Η ἀπεργία τῶν μεταλλωρύχων τῆς 'Αριζόνα ἦταν μιά ἀπ' τίς πιό σημαντικές στήν ἱστορία τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. 'Ο εἰρηνικός χαρακτήρας της, καθώς καί ἡ ἐπιτυχία της, ὀφειλόταν σ' ἐκεῖνον τόν ἰδιαίτερα ἐξαιρετικό ἄνθρωπο, τόν κυβερνήτη Χάντ.

'Η ἀπάντηση τῶν βασιλιάδων τοῦ χαλκοῦ στά αἰτήματα τῶν μεταλλωρύχων, πού γιά τριάντα χρόνια κρατοῦσαν αὐτή τή χώρα ὅπως οἱ τύραννοι κρατᾶνε τούς θρόνους τους, ἦταν νά κλείσουν τελείως τά ὀρυχεῖα. Στή συνέχεια ἐγκατέλειψαν τήν πόλη, κι ἔστησαν ἕναν καταυλισμό γιά τούς πιστούς ἀπεργοσπάστες, πού ἐνδιαφέρονταν πιό πολύ γιά τ' ἀφεντικά τους παρά γιά τήν τάξη τους.

Τότε ἔδρασε ὁ κυβερνήτης, ἔδρασε γιά χάρη τῆς εἰρήνης. 'Εξουσιοδότησε τό σερίφη τῆς περιοχῆς τοῦ χαλκοῦ νά ὁρκίσει βοηθούς του σαράντα ἀπεργούς μεταλλωρύχους, γιά νά φυλᾶνε τήν ἰδιοκτησία τῶν ἀφεντικῶν, καί νά φροντίζουν νά μήν ἀσκηθεῖ βία ἐνάντια σέ κανέναν. Εἶπε ὅτι ἄν ἔφερναν τίς κλοῦβες, αὐτές θά χρησίμευαν τό ἴδιο γιά τούς πιστολάδες, ὅπως καί γιά κάθε ἀπεργό πού θά κατέφευγε στή βία.

'Αντίθετα ἀπ' ὅ,τι εἶχε γίνει στό Κολοράντο, ἀρνήθηκε νά ἐπιτρέψει στ' ἀφεντικά, νά καταφύγουν στίς ἔνοπλες δυνάμεις ἤ σέ πληρωμένους μπράβους, πράγμα ἀπαραίτητο γιά νά μποροῦν οἱ ἀπεργοσπάστες νά μποῦν στούς χώρους δουλειᾶς.

Μιά νύχτα, ἐνῶ ἡ ἀπεργία συνεχιζόταν, μιλοῦσα σ' ἕνα μεγάλο ἀκροατήριο πού τό ἀποτελοῦσαν καί ἀνθρακωρύχοι ἀλλά καί πολίτες ἄλλων ἐπαγγελμάτων.

«Εἶμαι πολύ χαρούμενη», εἶπα, «πού βλέπω ἀπόψε τόσο πολλούς ἄντρες καί γυναῖκες ἀπ' τό συνδικάτο. Στήν πραγματικότητα, πιστεύω ὅτι κάθε ἄντρας καί κάθε γυναίκα ἐδῶ εἶναι ἕνα πιστό μέλος τῆς Ἕνωσης. 'Αναφέρομαι στίς 'Ηνωμένες Πολιτεῖες, τήν ἕνωση ὅλων τῶν πολιτειῶν. Καί ἀναρωτιέμαι, ἄν τό ἔθνος μας βρίσκει τή δύναμή του στήν ἑνότητα, γιατί νά μήν τή βροῦν ἐκεῖ καί οἱ ἐργάτες; Ὅ,τι μιά πολιτεία δέ θά μποροῦσε νά πετύχει μόνη της, ὅ,τι ἕνας μεταλλωρύχος δέ θά μποροῦσε νά πετύχει ἐνάντια σέ μιά πανίσχυρη ἑταιρία, μπορεῖ νά τό πετύχει μέ τήν ἑνότητα. Ὅ,τι θεωρεῖται καλό γιά ἕναν 'Αμερικανό πολίτη, αὐτό θά πρέπει ν' ἀκολουθεῖ στή ζωή του καί ὁ ἐργαζόμενος».

'Η ἀπεργία κράτησε τέσσερις μῆνες, χωρίς νά διαταραχτεῖ οὔτε μιά φορά ἡ τάξη. Παρ' ὅλο πού οἱ ἀπεργοί ἔπρεπε ν' ἀνεβαίνουν κάμποσα μίλια πάνω στούς λόφους γιά καυσόξυλα, δέν ἄγγιξαν οὔτε ἕνα κομμάτι ἀπ' τούς τεράστιους σωρούς ξυλείας πού ὑπῆρχαν γύρω στά ὀρυχεῖα, καί ἀνῆκαν στούς ἰδιοκτῆτες τῶν ὀρυχείων.

Παρ' ὅλο πού τ' ἀφεντικά εἶχαν φύγει, ἀφήνοντας στήν οὐσία ἀνοιχτά τά σπίτια τους, χωρίς νά πάρουν τίποτε μαζί τους, ὅταν γύρισαν βρήκανε τά πράγματα ὅπως τά εἶχαν ἀφήσει.

Σ' ἕνα ἐργοστάσιο ξέσπασε πυρκαγιά ἀπό βραχυκύκλωμα. Οἱ ἀπεργοί μπῆκαν στή γραμμή καί μέ κουβάδες ἔσβησαν τή φωτιά. Δύο ἀπ' αὐτούς τραυματίστηκαν.

Οἱ ἐφημερίδες πού ἐλέγχονταν ἀπ' τούς ἰδιοκτῆτες τῶν ὀρυχείων τοῦ χαλκοῦ, κατηγόρησαν τούς ἐργάτες ὅτι αὐτοί ἔβαλαν τή φωτιά στό ἐργοστάσιο, καί παρέλειψαν στά ἄρθρα τους τό γεγονός ὅτι ἦταν οἱ ἀπεργοί αὐτοί πού τό γλίτωσαν.

'Αφοῦ δέν μποροῦσαν νά φορτώσουν καμιά βιαιοπραγία

στούς ἀπεργούς, τά «οἰκονομικά συμφέροντα» ἀποφάσισαν νά ρίξουν τόν κυβερνήτη Χάντ.

Παρά τήν ἐπίπονη ἐκστρατεία τους, γεμάτη ψέματα καί ἀπάτες, ὁ κυβερνήτης Χάντ ἐπανεξελέγη καί στίς προκριματικές καί στίς τελικές ἐκλογές. Ἡ ἐκλογή του ἀμφισβητήθηκε. Ὁ ἴδιος ἀποκλείστηκε, καί ἡ θέση τοῦ κυβερνήτη δόθηκε δῶρο στό πιόνι τῶν ἑταιριῶν χαλκοῦ, τόν Κάμπελ.

Στό μεταξύ οἱ μεταλλωρύχοι κέρδισαν τήν ἀπεργία τους. Πέτυχαν μεγάλες αὐξήσεις καί τήν ἀναγνώριση μιᾶς μόνιμης ἐπιτροπῆς παραπόνων, ἡ ὁποία θά λειτουργοῦσε σάν μεσολαβητής ἀνάμεσα στ' ἀφεντικά καί τούς ἐργάτες.

Ἡ ἀπεργία τόνισε ἰδιαίτερα τό γεγονός ὅτι, ὅπου τά μεγάλα ἰδιωτικά συμφέροντα δέν ἐλέγχουν τήν κυβέρνηση, ἀκούγεται καί ἡ φωνή τῶν ἐργατῶν. Εἶναι ὅμως πολύ δύσκολο νά ἀκούγεται αὐτή ἡ φωνή πάνω ἀπό τούς βρυχηθμούς τῶν ὅπλων.

Ἔτυχε νά γνωρίσω τόν κυβερνήτη Χάντ, ἕναν ἀκέραιο χαρακτήρα μέ ἀνθρώπινα αἰσθήματα. Μιά μέρα, εἶδα τόν κυβερνήτη νά σταματάει τ' αὐτοκίνητό του καί νά ρωτάει ἕνα φτωχοντυμένο ἄντρα μ' ἕνα δέμα κουβέρτες στήν πλάτη ποῦ πήγαινε. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν περιπλανώμενος ἐργάτης. Τά ροῦχα του ἦταν σκονισμένα, καί τά παπούτσια του κομμάτια. Εἶπε στόν κυβερνήτη ποῦ πήγαινε.

«Πήδα μέσα», εἶπε ὁ κυβερνήτης κι ἄνοιξε τήν πόρτα τοῦ ἁμαξιοῦ του.

Ὁ ἄντρας κούνησε ἀρνητικά τό κεφάλι, κοιτώντας τά σκονισμένα ροῦχα καί παπούτσια του.

Ὁ κυβερνήτης κατάλαβε. «Ἔλα πήδα μέσα», γέλασε. «Δέ μέ νοιάζει ἡ ἐξωτερική βρομιά. Αὐτό πού μετράει εἶναι ἡ βρομιά στίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων!»

Ποτέ δέν ξέχασε ὁ κυβερνήτης Χάντ, ὅτι παρά τή θέση πού κατεῖχε, ἦταν μόνον ἕνας ἁπλός ἄνθρωπος.

Μέ τόν κυβερνήτη Κάμπελ στήν ἐξουσία, τ' ἀφεντικά πῆραν θάρρος. Ἕνας ἀπ' τούς ὅρους τῆς συμφωνίας μέ τήν ὁποία οἱ μεταλλωρύχοι εἶχαν σταματήσει τήν ἀπεργία, ἦταν νά διακόψουν τίς σχέσεις τους μέ τή Δυτική Ὁμοσπονδία Ἐργατῶν, μέ ἀντάλλαγμα τή μόνιμη ἐπιτροπή παραπόνων. Εἶχαν δηλαδή πουλήσει τά πρωτοτόκια ἀντί πινακίου φακῆς.

Δέν εἶχαν πιά τήν ἰσχυρή κεντρική ὀργάνωση γιά νά στηριχτοῦν πάνω της. Τά παράπονά τους δέν παίρνονταν ὑπόψη, ἐνῶ ἀπ' τήν ἄλλη τούς ἔλειπε ὁ μηχανισμός μέσα ἀπ' τόν ὁποῖο θά πίεζαν γιά τά αἰτήματά τους. Πολλές ἀπό τίς ὑποσχέσεις πού εἶχαν δώσει τ' ἀφεντικά παρέμεναν ἀνεκπλήρωτες.

Τό κόστος ζωῆς κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου ἀνέβηκε στά οὐράνια. Τ' ἀποθέματα τοῦ χαλκοῦ ἔκαναν πολλούς ἀνθρώπους πλούσιους σέ μιά νύχτα. Ὁ μεταλλωρύχος πλήρωνε ἀκριβά τά τρόφιμα κι ὅ,τι ἄλλο χρειαζόταν γιά νά ζήσει —ὅταν ὅμως ζητοῦσε νά τοῦ λύσουν κάποιο πρόβλημα, ἔβρισκαν ὅτι δέν εἶναι πατριώτης. Γινόταν «ἀγγελιαφόρος τοῦ Κάιζερ», ἄν ψιθύριζε σέ κάποιον τόν πόνο του. Τήν ὥρα πού νέα παιδιά σκοτώνονταν στό μέτωπο καί στά μετόπισθεν στέναζαν οἱ ἐργάτες τοῦ χαλκοῦ, οἱ βασιλιάδες τοῦ χαλκοῦ γίνονταν πιό πλούσιοι κι ἀπ' τούς βασιλιάδες ἐνάντια στούς ὁποίους πολεμοῦσε τό ἔθνος.

Τελικά ἡ ἀδικία πού ἔτρωγε τίς καρδιές τῶν ἐργατῶν τοῦ χαλκοῦ, δυνάμωσε κι ἔγινε φλόγα. Στίς 27 'Ιουνίου 1917 κηρύχτηκε ἀπεργία στό Κόπερ Κουίν, ἕνα ἀπό τά πλουσιότερα ὀρυχεῖα τοῦ κόσμου.

«Οἱ βιομηχανικοί ἐργάτες τοῦ κόσμου», ἔσκουζαν οἱ βασιλιάδες τοῦ χαλκοῦ μέ τίς τσέπες παραγεμισμένες. Αὐτοί οἱ ἴδιοι εἶχαν πετάξει ἔξω τήν 'Αμερικανική 'Ομοσπονδία 'Εργασίας πού ἦταν συντηρητική ὀργάνωση.

Ἡ ἐξόρυξη σταμάτησε. Τ' ἀποθέματα ἄρχισαν νά λιγοστεύουν· «Γερμανικά λεφτά!» οὔρλιαζε ἡ Γουόλ Στρήτ. Κανείς δέν ἄκουγε τήν ἱστορία γιά τήν χωρίς πληρωμή κλοπή τοῦ χρόνου τοῦ μεταλλωρύχου κάτω ἀπ' τήν πίεση τοῦ πολέμου, οὔτε τόν ἰσχυρισμό του πώς ὁ μισθός του δέν τοῦ ἔφτανε γιά νά ζήσει. Κανείς.

Ὅπλα, πιστόλια, πολυβόλα ἦρθαν στό Μπίσμπι, ὅπως γινόταν στό μέτωπο στή Γαλλία. «Πετάξτε τους πίσω στά ὀρυχεῖα», ἔλεγαν τ' ἀφεντικά.

Τότε, στίς 12 'Ιουλίου, 1.086 ἀπεργοί καί συμπαραστάτες τους συγκεντρώθηκαν μέ τήν ἀπειλή τῶν ὅπλων καί φορτώθηκαν σέ βαγόνια γιά τή μεταφορά ζώων, τά ὁποῖα μάλιστα εἶχαν πρόσφατα φορτωθεῖ μέ ζῶα καί δέν τά εἶχαν κάν

καθαρίσει. Τούς στρίμωξαν σ' αὐτά τά βαγόνια πού τά εἶχαν ἑτοιμάσει εἰδικά γιά τήν περίσταση, καί τούς πῆγαν στήν ἔρημο. Τούς παράτησαν ἐκεῖ, χωρίς φαΐ καί νερό — ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά. Ἀρχηγοί οἰκογενειῶν βρίσκονταν ἐκεῖ. Ἄντρες πού εἶχαν ἀγοράσει Ὁμολογίες Ἐλευθερίας, γιά νά βοηθήσουν τή δημοκρατία στό ξεκίνημά της. Δικηγόροι πού εἶχαν ὑπερασπίσει μεταλλωρύχους στά δικαστήρια. Μπακάληδες πού πουλοῦσαν σέ γυναῖκες μεταλλωρύχων. Τούς ἐγκατέλειψαν στήν ἔρημο, χωρίς φαΐ καί νερό —γιά νά πεθάνουν.

«Τούς Παγκόσμιους Βιομηχανικούς Ἐργάτες», στρίγκλιζαν οἱ ἐφημερίδες στήν πρώτη σελίδα. Στήν τελευταία σελίδα ἔδιναν τήν αὔξηση τῶν ἀποθεμάτων χαλκοῦ.

Κρυμμένοι μέσα στίς πτυχές τῆς σημαίας, αὐτοί οἱ ἀπαγωγεῖς τῶν ἐργατῶν ἦταν ἀσφαλεῖς. Ἄλλωστε ἦταν ἐπιφανεῖς κάτοικοι τοῦ Μπίσμπι.

Ὁ πρόεδρος ἔστειλε μιά ἐπιτροπή. Εἶχαν ἀνάγκη ἀπό χαλκό γιά τόν πόλεμο. Εἶχαν ἀνάγκη ἀπό πιστούς ἐργάτες. Ἡ ἐπιτροπή ἐξέτασε τήν κατάσταση, ἐρεύνησε τίς φρικτές ἐκτοπίσεις Ἀμερικανῶν πολιτῶν, καί συνέταξε μιά ἀναφορά πού ἀντιμετώπιζε πολύ εὐνοϊκά τά προβλήματα τῶν ἐργατῶν καί τίς ἀπόψεις τους, καί χαρακτήριζε τίς ἐκτοπίσεις ἀπό τό Μπίσμπι σάν ἀποτρόπαιες.

Ἀλλά οἱ ἐφημερίδες τῆς Ἀριζόνα δέ θά δημοσίευαν τήν ἀναφορά τῆς ἐπιτροπῆς, παρ' ὅλο πού εἶχε γίνει ἀποδεκτή ἀπό τόν πρόεδρο Οὐίλσον.

Οἱ ἐργάτες εἶχαν ἀποκτήσει τίς ἐμπειρίες τους. Ἦρθαν οἱ ἐκλογές, καί ὁ κυβερνήτης Χάντ βγῆκε πάλι. Ἡ βουλή εἶχε ψηφίσει τόν ἀπαίσιο νόμο τῆς σκλαβιᾶς, τό «Νόμο τοῦ Δούλεψε ἤ Πολέμησε». Μέ βάση τό νόμο αὐτό ὅποιος ἀπεργοῦσε στελνόταν ἀμέσως στά χαρακώματα τῆς πρώτης γραμμῆς. Ἕνα ἀπό τά πρῶτα πράγματα πού ἔκανε ὁ κυβερνήτης Χάντ ἦταν νά προβάλει βέτο σ' αὐτόν τό νόμο, πού τόν χαρακτήρισε σάν μιά «ἰδιαιτέρως ἀπεχθή μορφή τυραννίας».

Ἀπ' τούς ἀγῶνες στήν Ἀριζόνα βγῆκαν καλύτερες συνθῆκες γιά τούς ἐργάτες πού πρέπει παντοῦ καί πάντα, σέ περισσότερο ἤ λιγότερο εὐνοϊκές συνθῆκες, νά παλεύουν γιά τή σωτηρία τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXI

ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΤΟΥ ΡΟΚΦΕΛΕΡ

Βρισκόμαστε στήν Ουάσινγκτον, D.C., όταν γινόταν ή μεγάλη άπεργία τών άνθρακωρύχων στό νότιο Κολοράντο, σέ μιά περιοχή πού άνήκε στό Ροκφέλερ. Δέκα χρόνια πρίν, μιά άπεργία πού είχε ξεσπάσει ένάντια στή μακρόχρονη έκμετάλλευση καί τυραννία, είχε καταπνιγεῖ βίαια μέ τά ὅπλα καί μέ τήν πείνα πού θέρισε τούς άπεργούς. Ἀλλά ή πίκρα καί ή άπελπισία σιγόκαιγαν γιά πολύ καιρό, παρά τό γεγονός ότι είχαν σβήσει οί φωτιές τῆς άνοιχτῆς έξέγερσης. Καί άφοῦ ύπόφεραν έπί μιά δεκαετία, τελικά, άπ' τά χωνεμένα κάρβουνα στίς καρδιές τῶν άνθρακωρύχων, ξεπήδησε ή λαίμαργη φλόγα τῆς έξέγερσης.

Μιά μέρα διάβασα στήν έφημερίδα, ότι ό κυβερνήτης τοῦ Κολοράντο Ἄμονς εἶπε ότι δέν έπιτρεπόταν νά πάει ή Μάνα Τζόουνς στά άνθρακωρυχεῖα τοῦ Νότου, όπου μαινόταν ή άπεργία.

Ἐκείνη τή νύχτα πῆρα ένα τρένο καί πῆγα κατευθείαν στό Ντένβερ. Ἔκλεισα ένα δωμάτιο στό ξενοδοχεῖο πού έμενα συνήθως. Μετά πῆγα στά γραφεῖα τοῦ σωματείου τῶν άνθρακωρύχων, καί στή συνέχεια πῆγα στό σταθμό γιά νά κλείσω θέση καί κουκέτα γιά τό Τρίνινταντ, στό Νότο.

Ὅταν γύρισα στό ξενοδοχεῖο, ένας ἄντρας πού είχε έρθει στή ρεσεψιόν τήν ἴδια στιγμή μέ μένα, μέ πλησίασε καί μέ ρώτησε: «Πηγαίνετε στό Τρίνινταντ, Μάνα Τζόουνς;»

«Φυσικά», τοῦ εἶπα.

«Μάνα, θά ἤθελα νά σᾶς πῶ ότι ό κυβερνήτης έχει βάλει

ντέντεκτιβς στό ξενοδοχεῖο καί στό σταθμό, γιά νά σᾶς παρακολουθήσουν».

«Δέ μέ νοιάζει γιά τούς ντέντεκτιβς», τοῦ εἶπα.

«Ὑπάρχουν δύο στόν προθάλαμο, ἕνας πάνω στόν ἐξώστη καί δύο τρεῖς στό σταθμό, πού παρακολουθοῦν τίς πόρτες γιά νά δοῦν ποιοί ἀνεβαίνουν στά τρένα γιά τό Νότο».

Τόν εὐχαρίστησα γιά τίς πληροφορίες. Τό βράδυ, μιά ὥρα περίπου πρίν μεταφέρουν τά τρένα στό σταθμό, κατέβηκα στό ἁμαξοστάσιο, ὅπου βρίσκονταν τά βαγόνια ἕτοιμα νά συνδεθοῦν. Πῆγα στό γραφεῖο ἐλέγχου. Ἐκεῖ βρισκόταν ἕνας γέρος σιδηροδρομικός. Σήκωσε τό φανάρι του ψηλά γιά νά μέ δεῖ.

«Ἆ, Μάνα Τζόουνς», μοῦ εἶπε, «ἐσύ ἤσουνα πού ἔκανες βόλτα στίς τραβέρσες;»

«Ἐγώ εἶμαι», τοῦ εἶπα, «ἀλλά δέν κάνω βόλτα. Ἔχω κλείσει μιά κουκέτα στό τρένο γιά τό Νότο καί θέλω νά μάθω ἄν εἶναι ἕτοιμα τά τρένα. Θέλω ν' ἀνέβω».

«Κάτσε ἐδῶ», εἶπε, «καί θά πάω νά δῶ. Δέν ξέρω». Εἶδα ὅτι κατάλαβε γιατί ἤμουν ἐκεῖ, χωρίς νά χρειαστεῖ νά τοῦ τό ἐξηγήσω.

«Θά ἤθελα νά φέρεις τόν ἀχθοφόρο γυρίζοντας».

Ἀπομακρύνθηκε μέ τό φανάρι του νά πηγαίνει πέρα δῶθε στό πλάι του. Πολύ σύντομα γύρισε μέ τόν ἀχθοφόρο.

«Τί θές Μάνα;» μέ ρώτησε.

«Θέλω νά μάθω ἄν εἶναι ἕτοιμες οἱ κουκέτες».

«Θέλεις ν' ἀνέβεις τώρα, Μάνα;»

«Ναί».

«Τότε τό δικό σου εἶναι ἕτοιμο».

Τοῦ ἔδειξα τό εἰσιτήριό μου καί μέ ὁδήγησε ἀπό πάνω ἀπό τίς γραμμές.

«Μάνα», εἶπε, «τώρα σέ ξέρω, ἀλλά ἀργότερα ἴσως νά 'ταν πιό χρήσιμο τό νά μήν ἔχουμε γνωριστεῖ».

«Καταλαβαίνω», εἶπα, «πάρε τώρα δυό δολάρια γιά νά τά δώσεις στόν ἐλεγκτή, καί πές του νά κατεβάσει τή Μάνα Τζόουνς πρίν φτάσουμε στή διασταύρωση τοῦ Σάντα Φέ. Αὐτό θά γίνει νωρίς τό πρωί».

«Ἔγινε», εἶπε.

Ἀνέβηκα στό βαγκόν λί ὅσο ἦταν ἀκόμη στό ἁμαξοστά-

σιο, καί εἶχα ἤδη κοιμηθεῖ ὅταν τά βαγόνια μεταφέρθηκαν στό σταθμό τοῦ Ντένβερ, γιά νά παραλάβουν τούς ἐπιβάτες γιά τό Νότο. Κοιμόμουνα ἐπίσης ὅταν τό τρένο βγῆκε ἀπ' τό σταθμό.

Νωρίς τό πρωί ὁ ἀχθοφόρος μέ ξύπνησε. «Μάνα», μοῦ εἶπε, «ὁ ἐλεγκτής θά σταματήσει τό τρένο γιά σένα. Ἑτοιμάσου νά κατέβεις».

Ὅταν τό τρένο ἔκοψε ταχύτητα, πρίν φτάσουμε στή διασταύρωση, ὁ ἐλεγκτής ἦρθε νά μέ βοηθήσει.

«Ἔχεις καμιά δουλειά, Μάνα;» μέ ρώτησε.

«Πράγματι, ἔχω», εἶπα, «κι ἐσύ σταμάτησες τό τρένο εἰδικά γιά μένα;»

«Καί βέβαια!»

Μοῦ κούνησε τό χέρι του καθώς τό τρένο ξεκινοῦσε.

«Ἀντίο, Μάνα».

Ἦταν πολύ νωρίς. Μπῆκα στή μικρή πόλη τοῦ Τρίνινταντ κι ἔφαγα πρωινό. Κάτω στό σταθμό, ὁλόκληρος ὁ λόχος παρακολουθοῦσε νά δεῖ ἄν θά ἔφτανα στήν πόλη. Ἀλλά καμιά Μάνα Τζόουνς δέν κατέβηκε στό σταθμό καί ὁ λόχος γύρισε πίσω στό κτίριο τῆς διοίκησης, τό ὁποῖο ἦταν στήν ἄλλη μεριά τοῦ δρόμου, ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπ' τό ξενοδοχεῖο ὅπου ἔμενα.

Πέρασαν τρεῖς ὧρες πρίν μάθουν ὅτι ἤμουν ἐκεῖ. Τηλεφώνησαν στόν κυβερνήτη. Τηλεφώνησαν καί στό στρατηγό Τσέις, τόν ὑπεύθυνο τῆς ἐθνοφρουρᾶς. «Ἡ Μάνα Τζόουνς βρίσκεται στό Τρίνινταντ!» ἔλεγαν.

«Ἀποκλείεται!» εἶπε ὁ κυβερνήτης.

«Ἀποκλείεται!» εἶπε ὁ στρατηγός.

«Παρ' ὅλα αὐτά, εἶναι ἐδῶ!»

«Εἴχαμε παρακολουθήσει καλά τά ξενοδοχεῖα καί τούς σταθμούς», εἶπαν.

«Παρ' ὅλα αὐτά, εἶναι ἐδῶ!»

Διέταξαν τή σύλληψή μου.

Μιά ἀντιπροσωπία ἀνθρακωρύχων ἦρθε νά μέ δεῖ.

«Παιδιά», εἶπα, «θά μέ συλλάβουν ἀλλά μήν κάνετε φασαρία. Ἀφῆστε τους νά κάνουν τή δουλειά τους».

«Μάνα», εἶπαν, «δέ θά τούς ἀφήσουμε νά σέ συλλάβουν!»

«Ναί, θά τούς ἀφήσετε. Ἄστε τους νά συνεχίσουν τό παιχνίδι τους».

'Ενῶ καθόμαστε ἐκεῖ καί μιλάγαμε, ἄκουσα βαριά βήματα ν' ἀνεβαίνουν τά σκαλιά.

«Νά τους, ἔρχονται», εἶπα, καί περιμέναμε ἥσυχα.

'Η πόρτα ἄνοιξε. Ἦταν ὁλόκληρος λόχος τῆς ἐθνοφρουρᾶς.

«Γιά μένα ἤρθατε, παιδιά;» ρώτησα. Φαίνονταν ἀμήχανοι.

«'Ετοίμασε τή βαλίτσα σου κι ἔλα», εἶπε ὁ λοχαγός.

Μέ κατέβασαν τά σκαλιά καί μέ βάλαν σ' ἕνα αὐτοκίνητο πού περίμενε ἔξω ἀπ' τήν πόρτα. Οἱ ἀνθρακωρύχοι μᾶς εἶχαν ἀκολουθήσει. Τοῦ ἑνός ἔτρεχαν τά δάκρυα στά μάγουλά του.

«Μάνα», ἔκλαιγε, «μακάρι νά μποροῦσα νά πάω ἐγώ γιά σένα».

Μέ πῆραν πρῶτα στίς φυλακές, περνώντας μπροστά ἀπό ἔφιππους, πεζούς καί πιστολάδες, πού τούς εἶχε στείλει ἡ πολιτεία τοῦ Κολοράντο γιά νά ὑποτάξουν τούς ἀνθρακωρύχους. Δόθηκε διαταγή νά μέ πᾶνε στό Σίστερς Χόσπιταλ, ἕνα νοσοκομεῖο, πού ἕνα μέρος του εἶχε μετατραπεῖ σέ στρατιωτική φυλακή. Μ' ἔβαλαν σ' ἕνα μικρό δωμάτιο μέ σοβαντισμένους, ὁλόασπρους τοίχους, μ' ἕνα μικρό κρεβάτι, μιά καρέκλα κι ἕνα τραπέζι. 'Εννιά βδομάδες ἔμεινα σ' ἐκεῖνο τό δωμάτιο χωρίς νά βλέπω κανέναν ἄνθρωπο, ἐκτός ἀπ' τούς ἀμίλητους φρουρούς μου. Δεξιά καί ἀριστερά ἀπ' τήν πόρτα τοῦ κελιοῦ μου εἶχαν τοποθετήσει ἀπό ἕνα φρουρό, δύο ἔκοβαν βόλτες στόν προθάλαμο, ἕνας στεκόταν στήν εἴσοδο τοῦ προθάλαμου, δύο στήν πόρτα τοῦ ἀσανσέρ στό ἰσόγειο.

Ἔξω ἀπ' τό παράθυρό μου ἕνας φρουρός περπάταγε πάνω κάτω, πάνω κάτω, μέρα νύχτα, μέ τήν ξιφολόγχη ν' ἀστράφτει στόν ἥλιο.

«Λοιπόν παιδιά», εἶπα στούς δύο σιωπηλούς τύπους στήν πόρτα, «βλέπω πώς ἡ μεγάλη Στάνταρτ Ὄιλ φοβᾶται τώρα μιά γριά γυναίκα».

Σκάσανε ἕνα πλατύ χαμόγελο.

Τό φαγητό μου μοῦ τό ἔφερναν οἱ νοσοκόμες. Δέν ἦταν βέβαια ἰδιαίτερα ἐκλεκτό. Σ' ὅλες αὐτές τίς ἐννιά βδομάδες, δέν εἶδα κανένα, δέν πῆρα οὔτε ἕνα γράμμα, μιά ἐφημερίδα, μιά κάρτ ποστάλ. Ἔβλεπα μόνο τό τοπίο ἔξω ἀπ' τό παράθυρο καί τήν ξιφολόγχη ν' ἀστράφτει στόν ἥλιο.

Τελικά, ἐπέτρεψαν στόν πληρεξούσιο τῶν ἀνθρακωρύχων,

κύριο Χόκινς, νά μ' ἐπισκεφτεῖ. Τήν ἑπόμενη Κυριακή, ὁ συνταγματάρχης Ντέιβις ἦρθε καί μοῦ εἶπε ὅτι ὁ κυβερνήτης ἤθελε νά μέ συναντήσει στό Ντένβερ.

Τό ἴδιο βράδυ, στίς ἐννιά, ἦρθαν ὁ συνταγματάρχης μέ ἕναν κατώτερο ἀξιωματικό. Ὅταν κατεβήκαμε στόν προθάλαμο, παρατήρησα ὅτι δέν ὑπῆρχε οὔτε ἕνας στρατιώτης. Δέν ἦταν κανένας στό ἀσανσέρ. Δέν ἦταν κανένας στό διάδρομο. Ἐπικρατοῦσε μιά παράξενη σιωπή. Οὔτε ψυχή. Μᾶς περίμενε ἕνα κλειστό αὐτοκίνητο. Ἐμεῖς οἱ τρεῖς μπήκαμε μέσα.

«Πάρε τόν πίσω δρόμο!», εἶπε ὁ συνταγματάρχης στόν ὁδηγό.

Περάσαμε ἀπό σκοτεινούς, ἔρημους δρόμους. Εἶχαν κατεβάσει τίς κουρτίνες τοῦ ἁμαξιοῦ. Σκοτάδι ἔξω καί μέσα. Ἦταν ἡ μοναδική φορά στή ζωή μου πού πίστευα ὅτι εἶχε ἔρθει τό τέλος μου, ὅτι ἔπρεπε νά πῶ ἀντίο στόν κόσμο, ἀλλά ἀποφάσισα νά στήσω ἕνα γερό ἀγώνα πρίν φύγω ἀπό αὐτή τή ζωή!

Ὅταν φτάσαμε στή διασταύρωση τοῦ Σάντα Φέ, μ' ἔβαλαν στό τρένο. Ἔνιωσα μεγάλη ἀνακούφιση, μιά καί ἡ ἀπεργία μόλις εἶχε ξεκινήσει, κι ἔπεφτε πολύ δουλειά ἀπάνω μου. Πῆγα νά κοιμηθῶ καί ξύπνησα μόνο ὅταν φτάσαμε στό Ντένβερ. Ἐκεῖ μέ δέχτηκε ἕνα τέρας, πού λεγόταν στρατηγός Τσέις, καί πού στίς φλέβες του, ἀντί γιά αἷμα ἔτρεχε παγωμένο νερό.

Ἤθελε νά μέ πάει στό ξενοδοχεῖο Μπράουν Παλάς. Τόν ρώτησα ἄν θά μοῦ ἐπέτρεπε νά πάω σ' ἕνα λιγότερο ἀριστοκρατικό ξενοδοχεῖο, σ' ἐκεῖνο πού συνήθως κατέβαινα. Συμφώνησε καί μοῦ εἶπε ὅτι θά μέ συνόδευε στόν κυβερνήτη στίς ἐννιά ἡ ὥρα.

Μέ παρουσίασαν στόν κυβερνήτη ἐκεῖνο τό πρωί. Ἐκεῖνος μοῦ εἶπε: «Θά σ' ἐλευθερώσω, ἀλλά δέν πρέπει νά γυρίσεις στήν περιοχή τῆς ἀπεργίας».

«Κύριε κυβερνήτη», εἶπα, «θά γυρίσω».

«Νομίζω ὅτι θά ἔπρεπε νά ἀκολουθήσετε τή συμβουλή μου», εἶπε, «καί νά κάνετε αὐτό πού ἐγώ νομίζω ὅτι πρέπει νά κάνετε».

«Κύριε κυβερνήτη», εἶπα, «ἄν ὁ Οὐάσινγκτον ἔπαιρνε ὁδηγίες ἀπό ἀνθρώπους σάν κι ἐσᾶς, θά ζούσαμε ἀκόμα κάτω

ἀπ' τήν κυριαρχία τῶν διαδόχων τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Ἄν ὁ Λίνκολν ἔπαιρνε ὁδηγίες ἀπό σᾶς, ὁ Γκράντ δέ θά πήγαινε ποτέ στό Γκέτινσμπεργκ. Μοῦ φαίνεται καλύτερα νά μή σᾶς ἀκούσω».

Ἔμεινα γιά μιά βδομάδα στό Ντένβερ. Ὕστερα ἔβγαλα ἕνα εἰσιτήριο μέ κουκέτα γιά τό Τρίνινταντ. Στήν ἄλλη μεριά τοῦ διαδρόμου καθόταν ὁ Ρίνο, ὁ ντέντεκτιβ τοῦ Ροκφέλερ. Πολύ νωρίς τό πρωί μέ ξύπνησαν στρατιῶτες.

«Σήκω», εἶπαν, «καί κατέβα στήν ἑπόμενη στάση!»

Φυσικά καί ὑπάκουσα, καί μαζί μέ τούς στρατιῶτες κατέβηκα στό Οὐόλσενμπεργκ, πενήντα μίλια ἀπ' τό Τρίνινταντ.Ὁ μηχανοδηγός καί ὁ θερμαστής πήδηξαν κι αὐτοί ἀπ' τό τρένο ὅταν εἶδαν τούς στρατιῶτες νά μέ βγάζουν ἔξω.

«Τί θέλετε νά τήν κάνετε, γριά γυναίκα; Δέ θά κινήσουμε τό τρένο μέχρι νά τό μάθουμε!»

Οἱ στρατιῶτες δέν ἀπάντησαν.

«Παιδιά», εἶπα, «γυρίστε στή μηχανή σας. Μιά μέρα θά εἶμαι πάλι καλά».

Δάκρυα κυλοῦσαν στά μάγουλά τους, καί ὅταν τά σκούπισαν, ἔμειναν μακριές μαῦρες γραμμές στά πρόσωπά τους.

Μ' ἔριξαν στό ὑπόγειο τοῦ δικαστηρίου. Ἦταν ἕνα κρύο, ἀπαίσιο μέρος, χωρίς θέρμανση, ὑγρό καί σκοτεινό. Τή μέρα κοιμόμουν μέ τά ροῦχα μου, καί τή νύχτα πολεμοῦσα ἐνάντια σέ μεγάλους ἀρουραίους μ' ἕνα μπουκάλι μπίρας. «Ἄν ἤμουνα ἔξω ἀπ' αὐτό τό μπουντρούμι», ἔλεγα, «θά πολεμοῦσα ἔτσι κι ἀλλιῶς, ἐνάντια στούς ἀρουραίους μέ ἀνθρώπινη μορφή!»

Εἴκοσι ἕξι μέρες μέ κράτησαν αἰχμάλωτη σ' ἐκείνη τή μαύρη τρύπα. Δέ θά ὑποχωροῦσα. Δέ θά ἔφευγα ἀπ' τήν πολιτεία. Ὅποτε ἤθελα, ἄν τό ἔκανα, θά μοῦ χάριζαν τήν ἐλευθερία μου. Ὁ στρατηγός Τσέις καί ἡ συμμορία του νόμιζαν ὅτι ἀπ' τήν κράτηση σέ κεῖνο τό κρύο ὑπόγειο, θά πάθαινα γρίππη ἤ πνευμονία, καί αὐτό θά τούς ἔλυνε τό πρόβλημα τοῦ τί νά κάνουν μέ τή «γριά Μάνα Τζόουνς».

Ὁ συνταγματάρχης Μπέρντικερ, πού ἦταν ὑπεύθυνος γιά μένα, μοῦ εἶπε: «Μάνα, ποτέ δέν ἔχω βρεθεῖ σέ θέση τόσο δύσκολη σάν κι αὐτή. Δέν πᾶς στό Ντένβερ καί ν' ἀφήσεις τήν ἀπεργία;»

«Όχι, κύριε συνταγματάρχα, δέν πάω», άπάντησα.

Οί ώρες περνοῦσαν ἀργά. Τή μέρα ἐπικρατοῦσε συνεχῶς ἕνα θαμπό φῶς καί τή νύχτα βαθύ σκοτάδι. Παρακολουθοῦσα ἀπ' τό παράθυρο τοῦ ὑπογείου μου τά πόδια τῶν ἀνθρώπων: Πόδια ἀνθρακωρύχων σέ παλιά παπούτσια, πόδια φαντάρων, ἐφοδιασμένα καλά μέ δέρμα ἀπ' τήν κυβέρνηση, παπούτσια γυναικῶν μέ τά τακούνια πατημένα, παπούτσια παιδιῶν ξεχαρβαλωμένα, ξιπόλητα ἀγόρια. Τά παιδιά ἤθελαν νά σκύψουν καί νά μέ χαιρετήσουν, ἀλλά οἱ φαντάροι τούς ἔδιωχναν.

Ένα πρωί, ὅταν μοῦ 'φεραν τό σκληρό ψωμί καί τό νερόβραστο καφέ μου, ὁ συνταγματάρχης Μπέρντικερ μοῦ εἶπε: «Μάνα, μήν τρῶς αὐτό τό πράμα!» Μετά ἀπ' αὐτό μοῦ ἔστελνε ὁ ἴδιος τό πρωινό μου: καλό καί ἄφθονο φαΐ. Ἦταν ἕνας ἄνθρωπος πού εἶχε καρδιά καί ἴσως νά φανταζόταν τή δικιά του τή μάνα φυλακισμένη σ' ἕνα ὑπόγειο, μέ ὁλόκληρο τό συνδικάτο τῶν ἀρουραίων γιά παρέα.

Μιά μέρα ὁ συνταγματάρχης ἦρθε νά μοῦ πεῖ, ὅτι οἱ δικηγόροι μου εἶχαν πετύχει ἕνα Χάμπεας Κόρπους γιά μένα, δηλαδή τήν ἀπελευθέρωσή μου, καί ὅτι οἱ στρατιωτικές ἀρχές θά μοῦ ἔδιναν ἕνα εἰσιτήριο γιά ὁποιοδήποτε μέρος ἐπιθυμοῦσα.

«Κύριε συνταγματάρχα», εἶπα, «δέν μπορῶ νά δεχτῶ τίποτα ἀπό ἀνθρώπους πού ἡ δουλειά τους εἶναι νά πυροβολᾶνε τήν τάξη μου κάθε φορά πού ἀπεργεῖ γιά ἀνθρώπινα μεροκάματα. Προτιμῶ νά περπατάω».

«Ἐντάξει, Μάνα», εἶπε, «ἀντίο!»

Τ' ἀφεντικά ἔφερναν Μεξικανούς νά δουλεύουν στά ὀρυχεῖα σάν ἀπεργοσπάστες. Σ' αὐτή τήν ἐπιχείριση προστατεύονταν ἀπό στρατιωτικές δυνάμεις σ' ὅλο τό δρόμο ἀπ' τά μεξικανικά σύνορα. Τούς ἔφερναν στήν περιοχή τῆς ἀπεργίας χωρίς αὐτοί νά ξέρουν τίς συνθῆκες, τούς εἶχαν ὑποσχεθεῖ σπουδαῖα μεροκάματα κι εὔκολη δουλειά. Τούς στριμώχνανε σέ βαγόνια γιά τή μεταφορά ζώων κάτω ἀπ' τήν ἐπίβλεψη πιστολάδων τῆς ἑταιρίας, καί ἄν φτάνοντας προσπαθοῦσαν νά φύγουν, τούς πυροβολοῦσαν. Ἑκατοντάδες ἀπ' αὐτούς τούς φουκαράδες εἶχαν δελεαστεῖ νά πᾶνε στά ὀρυχεῖα, μέ τήν ὑπόσχεση ὅτι θά τούς ἔδιναν τζάμπα γῆ.

Όταν κατέβαιναν άπ' τά τρένα, οί πιστολάδες τούς έχωναν σάν τά ζώα μές στά όρυχεία.

Αύτή ήταν ή μέθοδος πού έσπασε τήν άπεργία δέκα χρόνια πρίν. Καί τώρα ήταν οί άπεργοσπάστες τής περασμένης δεκαετίας, αύτοί πού άπεργοΰσαν —οί ύπάκουοι έργάτες πού είχαν έρθει μέ σύμβαση άπ' τήν Εύρώπη.

Μ' έστειλαν κάτω στό Έλ Πάσο, γιά νά μιλήσω γιά τήν άπεργία τοΰ Κολοράντο στούς Μεξικανούς, πού τούς μάζευαν σάν τά ζώα καί τούς κουβαλοΰσαν στά όρυχεία.

Διοργάνωσα έκδηλώσεις, μίλησα σέ συγκεντρώσεις Μεξικανών, έφερα τήν ίστορία στήν άλλη μεριά τών συνόρων. Έβαλα τά δυνατά μου νά τούς άποτρέψω νά πηγαίνουν άπεργοσπάστες στά όρυχεία τοΰ Ροκφέλερ.

Τό Γενάρη τοΰ 1914 γύρισα στό Κολοράντο. Όταν κατέβηκα άπ' τό τρένο στό Τρίνινταντ, μέ σταμάτησε ή έθνοφρουρά καί μέ διέταξε νά ξανανέβω στό τρένο. Ώστόσο, κατέβηκα.

Μέ πήγαν στό τηλεγραφείο, άλλά μετά άλλαξαν γνώμη καί μέ πήγαν στό ξενοδοχείο όπου στεγαζόταν ή διοίκησή τους. Τούς είπα ότι ήθελα νά πάρω τό πρωινό μου. Μέ συνόδεψαν στήν τραπεζαρία.

«Ποιός πληρώνει τό πρωινό μου;» ρώτησα.

«Ή πολιτεία», άπάντησαν.

«Τότε, σάν φιλοξενούμενη τής πολιτείας τοΰ Κολοράντο, θά παραγγείλω ένα καλό πρωινό». Κι έτσι έκανα —τά παράγγειλα μέ τή σειρά, άπ' τό μπέικον μέχρι τήν πίτα.

Τό τρένο γιά τό Ντένβερ μπήκε στό σταθμό. Οί στρατιώτες μ' έβαλαν μέσα. Όταν φτάσαμε στό Ούόλσενμπεργκ, μιά άντιπροσωπία άνθρακωρύχων πλησίασε τό τρένο, κι όλοι άρχισαν νά τραγουδάνε τό δικό τους τραγούδι. Τό έλεγαν μέ όλη τή δύναμη τών πνευμόνων τους, έτσι πού τά σιωπηλά, πανάρχαια βουνά έμοιαζαν νά τεντώνουν τ' άφτιά τους. Όρμησαν όλοι μαζί στό τρένο.

«Ό θεός μαζί σου, Μάνα!»

«Ό θεός μαζί σας, παιδιά μου!»

«Μάνα, είναι άρκετά ζεστό τό παλτό σου; Κάνει φοβερό κρύο στά βουνά!»

«Είμαι έντάξει, άγόρι μου». Τό παιδί δέν είχε πανωφόρι,

μόνο ἕνα φτηνό βαμβακερό κοστούμι κι ἕνα μάλλινο κουρέλι γύρω ἀπ' τό λαιμό του.

Ἔξω ἀπ' τό σταθμό στέκονταν οἱ ἐθνοφρουροί. Ἕνας ἀπ' αὐτούς ἦταν σωστός σατανάς. Πήγαινε πέρα δῶθε, κουνώντας προκλητικά τό ὅπλο του καί προσπαθοῦσε νά προκαλέσει τούς ἀνθρακωρύχους σέ καβγά, χτυπώντας τους καί βρίζοντάς τους χυδαῖα. 'Αλλά τά παιδιά κρατοῦσαν τήν ψυχραιμία τους καί μποροῦσα ν' ἀκούσω τό τραγούδι τους, πάνω ἀπό τά σφυρίγματα τῆς ἀτμομηχανῆς, καθώς τό τρένο ἔβγαινε ἀπό τό σταθμό καί χωνόταν στούς λόφους.

'Απ' τό Γενάρη μέχρι τό τελευταῖο κτηνῶδες ἔγκλημα —τόν ἐμπρησμό τοῦ καταυλισμοῦ στό Λούντλοου— κουράστηκαν τ' ἀφτιά μου νά ἀκοῦνε ἱστορίες γιά κτηνωδίες καί γιά ἀνθρώπους πού ὑπέφεραν. Τά μάτια μου πόνεσαν μέ τή δυστυχία πού εἶδαν, καί τό μυαλό μου ἀρρώστησε γνωρίζοντας πόσο ἀπάνθρωπα φέρνονταν οἱ ἄνθρωποι στούς ἀνθρώπους.

Τέτοια ἄκουσα πολλά: «Ἄχ, Μάνα, ἡ κόρη μου κακοποιήθηκε ἀπ' τούς στρατιῶτες —ἕνα τόσο μικρό κορίτσι!»

«Μάνα, ἄκουσες πῶς μπῆκαν οἱ στρατιῶτες στό σπίτι τῆς κυρίας Χόλ, πῶς τρομοκράτησαν τά μικρά παιδιά, ρήμαξαν τό σπίτι κι ἔκαναν χειρότερα —φρικτά πράγματα— μόνο καί μόνο γιατί ὁ κύριος Χόλ, ὁ ἐργολάβος κηδειῶν, ἔθαψε δύο ἀνθρακωρύχους πού εἶχε σκοτώσει ἡ ἐθνοφρουρά!»

«Μάνα, ἄκουσες μέ ποιό τρόπο συλλαμβάνουν ἀνθρακωρύχους γιά ἀλητεία καί περιπλάνηση καί τούς βάζουν νά δουλεύουν στά χαντάκια τῆς ἑταιρίας χωρίς πληρωμή, καί τούς ἀναγκάζουν νά τραβᾶνε κάρβουνα, καί νά καθαρίζουν χιόνια μέχρι πάνω στά ὀρυχεῖα τζάμπα;»

«Μάνα, Μάνα, ἄκου! Ἕνας Πολωνός ἦρθε σάν ἀπεργοσπάστης. Δέν ἤξερε πώς γινόταν ἀπεργία. Ἦταν ἕνας γεροδεμένος ἄνθρωπος. Τοῦ 'δωσαν ἕνα ἄστρο κι ἕνα πιστόλι καί τοῦ εἶπαν νά σκοτώνει ἀπεργούς!»

«Μάνα, ἔχουν φέρει ἕνα φορτίο ὅπλα καί πολυβόλα, ὅσο χωράει ἕνα καράβι —τί θ' ἀπογίνουμε;»

Μιά ἔξαλλη μητέρα μέ ἅρπαξε. «Μάνα Τζόουνς», φώναξε, «Μάνα Τζόουνς τό ἀγοράκι μου εἶναι πρησμένο ὁλόκληρο ἀπ' τίς κλοτσιές καί τίς γροθιές πού τοῦ 'δωσε ἕνας φαντάρος

ἐπειδή εἶπε ''Γειά σου Τζόνυ ἄγριε!''* Ἦταν μόνο ἕνα παιδιάστικο πείραγμα, καί τώρα εἶναι πεσμένο σάν νεκρό!»

«Μάνα, εἶναι σκάνδαλο ἕνας ἀντιστράτηγος τῆς πολιτείας νά κουνάει ἀπειλητικά τή γροθιά του, νά οὐρλιάζει κατά πρόσωπο σέ μιά χήρα μέ γκρίζα μαλλιά, γιατί τραγουδοῦσε ἕνα τραγούδι τοῦ συνδικάτου μέσα στήν ἴδια της τήν κουζίνα, τήν ὥρα πού ἔπλενε τά πιάτα!».

«Ὅλα εἶναι σκάνδαλο», εἶπα, «εἶναι πραγματικά σκάνδαλο ν' ἀνήκει στό Ροκφέλερ τό κάρβουνο πού ἔστειλε ὁ θεός στή γῆ γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους. Εἶναι σκάνδαλο ὅτι πιστολάδες καί στρατιῶτες εἶναι ἐδῶ, γιά νά προστατέψουν τά ὀρυχεῖα ἐνάντια σ' ἐργάτες πού ζητᾶνε λίγο παραπάνω ἀπό μιά κόρα ψωμί, λίγο παραπάνω ἀπό τή σκλαβιά. Εἶναι ἕνας ὠκεανός ἀπό σκάνδαλα!»

«Μάνα, ἄκουσες γιά τόν καημένο γερο-Κόλνερ; Πήγαινε στό ταχυδρομεῖο καί τόν συνέλαβε ἡ ἐθνοφρουρά. Τόν πῆγαν κάτω στό λόφο, βάζοντάς τον νά κουβαλάει ἕνα φτυάρι κι ἕναν κασμά στήν πλάτη του. Τοῦ εἶπαν ὅτι θά πέθαινε καί ἔπρεπε νά σκάψει τόν τάφο του. Σκόνταψε κι ἔπεσε στό δρόμο. Τόν κλότσησαν καί σηκώθηκε τρικλίζοντας. Τούς ἱκέτευσε νά τοῦ ἐπιτρέψουν νά πάει σπίτι του, γιά νά ἀποχαιρετήσει τή γυναίκα καί τά παιδιά του καί νά τούς φιλήσει.

»'' Ἐμεῖς θά τούς φιλήσουμε'', γέλασαν οἱ φαντάροι.

»Στό μέρος πού εἶχαν διαλέξει γιά τάφο του, πῆραν τά μέτρα του, καί μετά τόν διέταξαν νά σκάβει —δύο πόδια πιό βαθιά, τοῦ εἶπαν. Ὁ γερο-Κόλνερ ἄρχισε νά σκάβει ἐνῶ οἱ στρατιῶτες στέκονταν γύρω του γελώντας καί βρίζοντας, καί παίζανε στά ζάρια τό φτηνό ρολόι του. Κάποια στιγμή ὁ Κόλνερ ἔπεσε λιπόθυμος μέσα στόν τάφο καί οἱ φαντάροι τόν παράτησαν ἀβοήθητο. Ὅταν συνῆλθε ἦταν μόνος του καί γύρισε παραπατώντας στόν καταυλισμό, Μάνα. Ἀπό τότε δέν εἶναι καλά στά μυαλά του!»

Πέρασα νύχτες ἀτέλειωτες μέ χῆρες πού ἔκλαιγαν, κοιτώντας τά κεριά γύρω ἀπ' τό πτῶμα τοῦ ἄντρα τους νά τελειώνουν.

* Κάτι σάν «Γειά σου, Γιάννη, μάγκα!»

«Βγεῖτε ἔξω κι ἀγωνιστεῖτε», ἔλεγα σ' αὐτές τίς γυναῖκες. «Παλέψτε σάν τόν διάολο μέχρι νά πᾶτε στόν Οὐρανό!» Αὐτός εἶναι ὁ μόνος τρόπος πού ἤξερα γιά νά τίς παρηγορήσω.

Ξανάδωσα κουράγιο σέ ἄντρες πού εἶχαν ὁδηγηθεῖ στήν ἀπόγνωση. Μάζεψα ροῦχα γιά τά κουρελιασμένα παιδιά καί τίς ἀπελπισμένες μάνες. Περιποιήθηκα τούς νεκρούς, τούς μάρτυρες τῆς ἀπεργίας. Κράτησα τούς ἄντρες μακριά ἀπ' τά σαλούν, πού τίς ἄδειες λειτουργίας τους —ὅπως κι αὐτές τῶν μπουρδέλων— τίς εἶχαν ἄνθρωποι τοῦ Ροκφέλερ.

Οἱ ἀνθρακωρύχοι πῆραν ὅπλα, πράγμα πού ἐπιτρέπεται στόν κάθε 'Αμερικανό πολίτη, γιά νά προστατέψει τό σπίτι του καί τήν οἰκογένειά του, γιά νά ἀντισταθεῖ σέ μιά εἰσβολή. Οἱ καπνοί τῆς μάχης ὑψώθηκαν πάνω ἀπό τίς ρεματιές καί τά φαράγγια τῶν Βραχωδῶν 'Ορέων.

Κανείς δέν ἄκουγε, κανείς δέ νοιαζότανε. Οἱ τηλέγραφοι, στά γραφεῖα τῆς Μπρόντγουεη 26, σκέπαζαν μέ τόν κρότο τους τά κλάματα τῶν γυναικῶν καί τῶν παιδιῶν. Οἱ ἄντρες στά ἀτμοθέρμαστα πολυτελή γραφεῖα τῆς Μπρόντγουεη, δέν ἔνιωθαν πάνω τους τό τσουχτερό κρύο τῶν λόφων τοῦ Κολοράντο, ὅπου ὁλόκληρες οἰκογένειες ζοῦσαν σέ σκηνές.

Μετά ἦρθε τό Λούντλοου καί τό ἔθνος ἄκουσε. 'Ιστορίες γιά μικρά παιδιά, ψημένα ζωντανά, ἀξίζουν νά μπαίνουν στήν πρώτη σελίδα, ἐνῶ ὅταν πεθαίνουν λίγο λίγο ἀπό τήν πείνα καί τίς κακουχίες δέν ἀξίζουν.

Στίς 19 τοῦ 'Απρίλη τοῦ 1914, πολυβόλα πού εἶχαν χρησιμοποιηθεῖ ἐνάντια στούς ἀπεργούς τοῦ Πέιντ Κρήκ, τοποθετήθηκαν πάνω ἀπ' τόν καταυλισμό τοῦ Λούντλοου. 'Ο ταγματάρχης Πάτ Χάμροκ καί ὁ ἀνθυπολοχαγός Λίντερφελτ ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς ἐθνοφρουρᾶς, πού ἡ πλειοψηφία της ἀποτελιόταν ἀπό πιστολάδες τῆς ἑταιρίας πού εἶχαν ὁρκιστεῖ στρατιῶτες.

Νωρίς τό πρωί, οἱ στρατιῶτες πλησίασαν στόν καταυλισμό, ζητώντας ἐκ μέρους τοῦ ἀρχηγείου ἀπό τόν ἡγέτη τῶν 'Ελλήνων, Λούη Τίκας, νά παραδώσει δύο 'Ιταλούς. 'Ο Τίκας ζήτησε τό ἔνταλμα συλλήψεώς τους. Δέν εἶχαν. 'Ο Τίκας ἀρνήθηκε νά τούς παραδώσει. Οἱ στρατιῶτες γύρισαν στό ἀρχηγεῖο. Ρίχτηκε μιά φωτοβολίδα, καί μετά ἄλλη μία.

Κι ἀμέσως τά πολυβόλα ἄρχισαν νά ραντίζουν μέ σφαῖρες τόν πρόχειρο καταυλισμό, τό μοναδικό σπίτι πού εἶχαν οἱ δυστυχισμένες οἰκογένειες τῶν ἀνθρακωρύχων. Σάν σιδερένια βροχή οἱ σφαῖρες ἔπεφταν ἀδιάκριτα πάνω σέ ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά.

Οἱ γυναῖκες καί τά παιδιά ἔφυγαν πρός τούς λόφους, ἐνῶ ἄλλοι ἄργησαν. Οἱ ἄντρες ὑπεράσπισαν τά σπίτια τους μέ τά ὅπλα τους. Οἱ πυροβολισμοί συνεχίστηκαν ὅλη τή μέρα. Οἱ ἄντρες ἔπεφταν νεκροί, μέ τά πρόσωπά τους στό χῶμα. Ἔπεσαν καί γυναῖκες. Ὁ μικρός Σνάιντερ χτυπήθηκε στό κεφάλι, ἐνῶ προσπαθοῦσε νά σώσει τό γατάκι του. Ἕνα παιδί σκοτώθηκε, ἐνῶ κουβαλοῦσε νερό στή μητέρα του πού πέθαινε.

Γύρω στίς πέντε τ' ἀπόγευμα, οἱ ἀνθρακωρύχοι δέν εἶχαν πιά οὔτε φαΐ, οὔτε νερό, οὔτε πυρομαχικά. Ἦταν ἀναγκασμένοι νά ὑποχωρήσουν πρός τούς λόφους μαζί μέ τίς γυναῖκες καί τά παιδιά τους. Τό Λούη Τίκας τόν ἔκαναν κόσκινο μέ τίς σφαῖρες τους, ἐνῶ προσπαθοῦσε νά ὁδηγήσει γυναῖκες καί παιδιά σέ ἀσφαλές μέρος. Μαζί του χάθηκαν κι αὐτοί.

Ἔπεσε ἡ νύχτα. Ἕνας ψυχρός ἄνεμος σάρωνε τά φαράγγια ὅπου ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά ἔτρεμαν κι ἔκλαιγαν. Ξαφνικά, μιά δυνατή λάμψη φώτισε τόν οὐρανό. Οἱ φαντάροι, μεθυσμένοι ἀπ' τό αἷμα καί τά ποτά πού εἶχαν ἁρπάξει λεηλατώντας τό σαλούν, ἔβαλαν φωτιά στίς σκηνές τοῦ Λούντλοου, μέ δαδιά μουσκεμένα στό πετρέλαιο. Οἱ σκηνές, ὅλα τά φτωχικά ἔπιπλα, τά ροῦχα καί τά στρωσίδια τῶν ἀνθρακωρύχων κάηκαν. Βούλωσαν μέ κουλοῦρες ἀπό ἀγκαθωτό σύρμα τό πηγάδι, τό μοναδικό μέρος ἀπ' ὅπου ἔπαιρναν νερό οἱ ἀνθρακωρύχοι.

Ὅταν εἶχαν τελειώσει ὅλα αὐτά, οἱ δυστυχισμένοι γλίστρησαν πίσω γιά νά θάψουν τούς νεκρούς τους. Σ' ἕνα λάκκο, κάτω ἀπό μιά καμένη σκηνή, ὅπου εἶχαν ζητήσει καταφύγιο, βρέθηκαν τά καρβουνιασμένα σώματα ἕντεκα παιδιῶν καί δύο γυναικῶν —ἀγνώριστα. Ὅλα ἦταν ἐρείπια. Οἱ σοῦστες τῶν κρεβατιῶν σπαρταροῦσαν στό ἔδαφος, σάν νά εἶχαν κι αὐτές προσπαθήσει νά ξεφύγουν ἀπ' τόν τρόμο. Τό πετρέλαιο, ἡ φωτιά καί τά ὅπλα εἶχαν στερήσει ἀπό ἄντρες,

γυναῖκες καί παιδιά τά σπίτια τους, καί εἶχαν μακελέψει μικρά παιδιά καί ἀνυπεράσπιστες γυναῖκες. Καί ὅλα αὐτά μέ διαταγή τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Λίντερφελτ, ἑνός ἄγριου, ἀπάνθρωπου ἐκτελεστῆ τῆς θέλησης τῆς Ἑταιρίας Καυσίμων καί Σιδήρου τοῦ Κολοράντο.

Οἱ ἀπεργοί τούς κάλεσαν ὅλους στά ὅπλα. Κάθε ἱκανός ἄντρας ἔπρεπε νά ἔχει πάντα μαζί του ἕνα ὅπλο, γιά νά προστατεύει τόν ἑαυτό του καί τήν οἰκογένειά του ἀπό δολοφονίες, ἐμπρησμούς καί λεηλασίες. Ἀπ' τήν ἐποχή τῆς ζούγκλας μέχρι τό δικό μας λεγόμενο πολιτισμό, αὐτό εἶναι ἕνα ἀπ' τά φυσικά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Ὁπλίστηκαν ὅλοι μέχρι τόν τελευταῖο, σ' ὁλόκληρη τήν περιφέρεια πού γινόταν ἀπεργία. Τό Λούντλοου συνέχιζε νά καίει μές στίς καρδιές τους.

Ὅλοι δραστηριοποιήθηκαν. Μιά ἀντιπροσωπία ἀπό τό Λούντλοου πῆγε νά δεῖ τόν πρόεδρο Οὐίλσον. Ἀνάμεσά τους ἦταν καί ἡ κυρία Πετρούτσι, πού τά τρία μωρά παιδιά της εἶχαν πεθάνει ψημένα στή μαύρη τρύπα τοῦ Λούντλοου. Εἶχε κάτι νά πεῖ στόν πρόεδρό της.

Αὐτός ἔστειλε ἀμέσως τό ἱππικό τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν νά ἀναχαιτίσει τούς πιστολάδες. Μελέτησε τήν κατάσταση, κι ἔκανε προτάσεις γιά μιά τρίχρονη ἀνακωχή πού θά δέσμευε καί τούς ἀνθρακωρύχους καί τούς ἐργοδότες. Οἱ ἐργοδότες ὅμως, ἀρνήθηκαν μέ περιφρόνηση.

Μιά μαζική συγκέντρωση συγκλήθηκε στό Ντένβερ. Μίλησε ὁ δικαστής Λίντσεη γιά τήν ἀνάγκη νά σεβαστοῦν οἱ ἐργοδότες τούς νόμους τοῦ Κολοράντο, νά γίνει κάτι ἀμέσως. Κι ἔγινε. Τό Χρηματιστήριο Ἀκινήτων τοῦ Ντένβερ ἔβαλε μιά ἐπιτροπή νά ρίξει λάσπη στό δικαστή Λίντσεη, ἐπειδή εἶχε ὑποστηρίξει τήν ὑπόθεση τῶν ἀνθρακωρύχων.

Δραστηριοποιήθηκε κι ὁ Ροκφέλερ. Μάζεψε γραφιάδες γιά νά γράψουν μπροσοῦρες καί δελτία πού στάλθηκαν, σέ μεγάλη κλίμακα, σέ ὅλους τούς ἐκδότες τῆς χώρας. Αὐτά τά φυλλάδια ἔδειχναν τήν ἀπόλυτη εὐτυχία, πού ὑπῆρχε στή ζωή τοῦ ἀνθρακωρύχου μέχρι πού ἦρθαν οἱ ἀγκιτάτορες, πόσο χαρούμενος ἦταν μέ τό σαλούν τῆς ἑταιρίας, μέ τά ἀχούρια τῆς ἑταιρίας γιά σπίτι, τούς δάσκαλους καί τούς ἱεροκήρυκες καί ἰατροδικαστές τῆς ἑταιρίας. Πόσο μισοῦσαν οἱ ἀνθρακω-

ρύχοι τό νόμο τῆς πολιτείας γιά τή καθιέρωση τοῦ ὀχταώρου, ἱκετεύοντας νά τούς ἐπιτραπεῖ νά δουλεύουν δέκα καί δώδεκα ὧρες. Πόσο μισοῦσαν τό νόμο τῆς πολιτείας πού ἐπέβαλε τήν παρουσία δικοῦ τους ἐλεγκτῆ ζυγίσματος, γιά νά μήν τούς γελᾶνε στό ξεφόρτωμα.

Καί ὅλα αὐτά, ἐνῶ οἱ μάνες τῶν παιδιῶν πού εἶχαν πεθάνει στό Λούντλοου θρηνοῦσαν τούς νεκρούς τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXII

ΔΕ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ Η ΨΗΦΟΣ ΓΙΑ ΝΑ ΤΑ ΚΑΝΕΙΣ ΑΝΩ ΚΑΤΩ

Μετά τήν άρνηση τών άφεντικών νά δεχτοῦν τούς ὅρους τοῦ προέδρου γιά εἰρήνη, ἡ ἀπεργία συνεχίστηκε, καί μαζί της συνεχίστηκαν οἱ πίκρες, τά βάσανα καί ἡ ὑπομονή. 'Απεργοί σκοτώνονταν. Πιστολάδες σκοτώνονταν. 'Ο Τζόν Ρ. Λόουζον, στέλεχος τοῦ συνδικάτου, πού ἐνεργοῦσε γιά λογαριασμό τῶν μελῶν τοῦ συνδικάτου συνελήφθη καί κατηγορήθηκε γιά δολοφονία. Ἦταν εὔκολη ὑπόθεση γιά τ' ἀφεντικά νά ἐξασφαλίσουν μιά καταδίκη ἀφοῦ ἔλεγχαν τό κράτος. Πῆρα τό τρένο καί πῆγα στήν 'Αιόβα γιά νά δῶ τόν πρόεδρο Οὐάιτ.

«'Ο πρόεδρος Οὐίλσον εἶπε ὅτι τήν τελική λύση σ' αὐτήν τήν ἀπεργία θά πρέπει νά δώσει ἡ κοινή γνώμη», εἶπα. «Εἶναι καιρός νά ξυπνήσουμε λίγο. Πρέπει νά δώσουμε λίγη δημοσιότητα σ' αὐτό τό ἔγκλημα τῆς καταδίκης γιά φόνο ἑνός ἀθώου».

«Ἔχεις δίκιο, Μάνα», εἶπε. «Τί νομίζεις ὅτι πρέπει νά κάνουμε;»

«Θέλω νά κάνω μιά σειρά ἀπό συγκεντρώσεις σ' ὅλη τή χώρα καί νά παρουσιάσω τά γεγονότα στόν ἀμερικανικό λαό».

'Η πρώτη μας συγκέντρωση ἔγινε στό Κάνσας Σίτυ. Εἶπα στό μεγάλο ἀκροατήριο, πού εἶχε γεμίσει ἀσφυκτικά τήν αἴθουσα, ὅτι ὅταν τά κάρβουνα ἀκτινοβολοῦσαν πυρακτωμένα στή φωτιά τους, μετουσιώνονταν στό αἷμα τῶν ἐργατῶν, τῶν ἀνθρώπων πού κατέβαιναν μέσα σέ μαῦρες τρύπες γιά νά

τά βγάλουν, τῶν γυναικῶν πού ὑπέφεραν καί βασανίζονταν, καί τῶν μικρῶν παιδιῶν πού δέν προλάβαιναν νά γνωρίσουν παρά μόνο μιά σύντομη παιδική ἡλικία. «Ἡ θέρμανση καί οἱ ἀνέσεις σας βγαίνουν ἀπό ἀνθρώπινο αἷμα!» εἶπα.

Στό Σικάγο ἄνοιξε τή συγκέντρωση ὁ Φράνκ Π. Οὐόλς, πρόεδρος τῆς Βιομηχανικῆς Ἐπιτροπῆς. Τό Θέατρο Γκάρικ ἦταν κατάμεστο. Τούς μίλησε γιά τίς ἀπεγνωσμένες προσπάθειες τῶν ἀφεντικῶν νά κλονίσουν τήν ἀγωνιστικότητα τῶν ἀνθρακωρύχων φυλακίζοντας τούς ἡγέτες τους.

Κάναμε συγκεντρώσεις στό Κολόμπους καί στό Κλήβελαντ καί τελικά μιά μαζική συγκέντρωση στήν Οὐάσινγκτον. Ὅλο ἐκεῖνο τόν καιρό ἡ κοινή γνώμη, στήν ὁποία τόσο συχνά ἀναφερόταν ὁ πρόεδρος Οὐίλσον, ἐκφραζόταν ἔτσι, ὥστε νά τήν ἀκούσουν οἱ πολιτικοί μέ τά μεγάλα ἀφτιά.

Μέσα ἀπ' τίς προσπάθειες ἀνθρώπων σάν τόν Ἔντ Νόκελς, ἐργατικό ἡγέτη τοῦ Σικάγο, καί ἄλλων, ὁ Τζόν Λόουζον ἀπελευθερώθηκε μέ ἐγγύηση. Ὁ Ἔντ Νόκελς εἶναι ἕνας ἀπ' ἐκείνους τούς μεγάλους ἄντρες, πού δίνουν τή ζωή τους καί τό ταλέντο τους γιά τήν ὑπόθεση τῶν ἐργατῶν. Δέν εἶναι ὅλοι οἱ ἐργατικοί ἡγέτες ἔντιμοι. Μέσα στίς γραμμές τους ὑπάρχουνε ἄνθρωποι πού εἶναι σκληροί καί κτηνώδεις ὅσο καί οἱ καπιταλιστές. Ὑπάρχει ζήλια. Ὑπάρχουν φιλοδοξίες. Οἱ ἀδύνατοι ζηλεύουν τούς δυνατούς. Ὑπῆρχε ὁ Μπόλτον, γραμματέας τῶν ἀνθρακωρύχων στό Τρίνινταντ, ἕνας ἄπονος ἄνθρωπος, μιά ζηλιάρικη, ὅλο φιλοδοξία ψυχή. Ὅταν συνελήφθη ὁ Λόουζον, αὐτός εἶπε: «Εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖ πού τόν ἤθελα!»

Ἤμουνα στά γραφεῖα, στό Τρίνινταντ, ἕνα πρωί, ὅταν μπήκανε μέσα δυό φουκαράδες καί τοῦ ζήτησαν λίγο κάρβουνο, λέγοντας ὅτι τά παιδιά τους εἶχαν ξεπαγιάσει.

Ὁ Μπόλτον ἀγαποῦσε τήν ἐξουσία. Ἀγαποῦσε τήν ἐξουσία τοῦ νά δίνει ἤ ν' ἀρνεῖται. Αὐτή τή φορά ἀρνήθηκε. Κάποιος Οὖλιχ, ὀργανωτής, παρακολουθοῦσε τή σκηνή. Γύρισα καί τοῦ εἶπα: «Πήγαινε μ' αὐτούς τούς ἀνθρώπους καί δές σέ τί συνθῆκες ζοῦνε. Ἀγόρασέ τους κάρβουνο καί φαΐ, ἄν τό χρειάζονται», καί τοῦ ἔδωσα λεφτά.

Ὁ ἕνας ἀπ' τούς ἄντρες εἶχε ἔρθει περπατώντας πέρα ἀπ' τούς λόφους μέ τά παπούτσια του κουρελιασμένα. Ὁ ἄλλος

δέν εἶχε πανωφόρι καί ἡ θερμοκρασία ἦταν κάτω ἀπ' τό μηδέν. 'Ο Οὔλιχ γύρισε καί μοῦ εἶπε ὅτι ἡ κατάσταση ἐκείνων τῶν ἀνθρακωρύχων καί τῶν οἰκογενειῶν τους ἦταν τρομερά ἄσχημη.

Δέν παριστάνω τήν τυφλή μπροστά στίς ἀτέλειες τῶν δικῶν μας ἀνθρώπων, δέν ἀγνοῶ ὅτι ὑπάρχουν ἡγέτες πού προδίνουν, καί ξεπουλᾶνε, καί ξεγελᾶνε. 'Αλλ' αὐτό τό γεγονός δέν ἀντισταθμίζει τό ὅτι τήν τάξη μου, τήν ἐργατική τάξη, τήν ἐκμεταλλεύονται, τήν ξεζουμίζουν, τήν πολεμᾶνε μέ τήν πείνα, μέ τά ὅπλα καί μέ πληρωμένα δικαστήρια, κάθε φορά πού κατεβαίνει σ' ἀπεργία γιά μιά πιό ἀνθρώπινη καί πιό πολιτισμένη ζωή γιά τά παιδιά της καί γιά τά παιδιά τῶν παιδιῶν της.

Σ' αὐτήν τήν προσπάθεια γιά τό ξύπνημα τῆς κοινῆς γνώμης ἔφτασα μέχρι τό Σηάτλ. Τό Κεντρικό Συνδικάτο τοῦ Σηάτλ μοῦ διοργάνωσε μιά τεράστια μαζική συγκέντρωση. Εἶπα σέ κείνους τούς θαυμάσιους ἀνθρώπους τῆς δύσης τήν ἱστορία τοῦ ἀγώνα στήν ἀδελφική τους χώρα. Αὐτό τάραξε ἀρκετά τά νερά, μαζεύτηκαν ἀρκετά χρήματα καί ξεσηκώθηκε μιά καταχραυγή τῆς κοινῆς γνώμης, πού ἔφτασε μέχρι πέρα ἀπ' τά Βραχώδη Ὄρη.

Οἱ ἀνθρακωρύχοι τῆς Βρετανικῆς Κολούμπια ἀπεργοῦσαν, καί μέ κάλεσαν γιά νά τούς μιλήσω. Πῆγα μαζί μέ τόν Τζ. Γκ. Μπράουν. 'Ενῶ ἑτοιμαζόμουνα ν' ἀνέβω στό πλοῖο, οἱ ὑπάλληλοι τῆς Καναδικῆς 'Υπηρεσίας Μετανάστευσης μέ ρώτησαν ποῦ πήγαινα.

«Στή Βικτόρια», τούς εἶπα.

«Ψέματα λές», εἶπε ἕνας, «πηγαίνεις στήν περιοχή τῆς ἀπεργίας».

«Μπορεῖ νά ταξιδέψω καί λίγο», εἶπα.

«Δέ θά πᾶς», εἶπε, σάν νά ἦταν ὁ Κορνουάλις.

«Γιατί;»

«Δέν εἶμαι ὑποχρεωμένος νά σοῦ δώσω ἐξηγήσεις», μοῦ εἶπε τόσο αὐταρχικά, πού θά ἔλεγες ὅτι ἡ 'Αμερικανική ἐπανάσταση δέν εἶχε γίνει ποτέ.

«Θά πρέπει νά δώσεις τίς ἐξηγήσεις σου στό θεῖο μου», εἶπα. «'Εγώ θά ταξιδεύω πρίν νά ξημερώσει».

«Ποιός εἶναι ὁ θεῖος σου;»

«Ὁ Μπαρμπα-Σάμ εἶναι ὁ θεῖος μου», εἶπα. «Καθάρισε μιά φορά τήν Κόλαση ἀπό σᾶς κι ἄν χρειαστεῖ θά τό ξανακάνει. Τραβῆξτε αὐτό τό κάγκελο. Θά πάω στόν Καναδά».

«Δέν πρόκειται νά πατήσεις τό πόδι σου στόν Καναδά».

«Θά πάρεις χαμπάρι πρίν νά νυχτώσει ποιός εἶναι ἀφεντικό ἀπό 'δῶ μεριά τοῦ νεροῦ».

Γύρισα στά γραφεῖα τοῦ συνδικάτου μέ τόν Μπράουν καί τηλεγραφήσαμε στό ὑπουργεῖο Μετανάστευσης, στό ὑπουργεῖο Ἐργασίας καί στόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, στήν Οὐάσινγκτον. Αὐτοί ἦρθαν σ' ἐπαφή μέ τήν καναδική κυβέρνηση στήν Ὀτάβα, καί μέσα στό ἴδιο ἀπόγευμα, πῆρα ἕνα τηλεγράφημα ἀπ' τό ὑπουργεῖο Μετανάστευσης ὅτι μποροῦσα νά πάω ὁπουδήποτε ἤθελα στόν Καναδά.

Τ' ἄλλο πρωί, ὅταν πῆγα ν' ἀνέβω στό πλοῖο, ὁ Καναδός ἀξιωματοῦχος, μέ τόν ὁποῖο εἶχα μιλήσει τήν προηγούμενη μέρα, ἔτρεξε νά κρυφτεῖ. Εἶχε ἀνακαλύψει ποιός ἦταν ὁ θεῖος μου!

Ἔκανα συγκεντρώσεις στή Βικτόρια καί μετά πῆγα στήν ἀπεργιακή ζώνη. Ἕνα σύνταγμα Καναδοί μέ τίς παραδοσιακές φορεσιές τους, ἦρθαν νά προϋπαντήσουν τό τρένο, μέ τίς γκάιντές τους νά στριγκλίζουν. Μιά ἀντιπροσωπία ἀνθρακωρύχων κατέβηκε τό δρόμο. Δέ φοροῦσαν πλεχτές φανέλες, ἀλλά τό σῆμα τῆς ἐργατικῆς τάξης —τίς φόρμες. Ἔγινε μιά φοβερή συγκέντρωση ἐκείνη τή νύχτα, καί τά φουκαριάρικα τά παιδιά πού εἶχαν βγεῖ ἀπ' τίς τρύπες στά βάθη τῆς γῆς, γιά νά ἀγωνιστοῦν γιά λίγες ὧρες στό φῶς τῆς ἡμέρας, πῆραν κουράγιο. Τούς μετέφερα τή συμπάθεια τῶν ἀπεργῶν τοῦ Κολοράντο, συμπάθεια καί κατανόηση πού φτάνει πέρα ἀπ' τά σύνορα.

Οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων εἶναι κρύες. Ἀδιαφοροῦν γιά ὅ,τι γίνεται γύρω τους. Οὔτε ὅλο τό κάρβουνο πού βγαίνει δέ φτάνει γιά νά ζεστάνει τόν κόσμο. Παραμένει ἀδιάφορος γιά τήν τύχη ἐκείνων, πού ρισκάρουν τή ζωή καί τήν ὑγεία τους βαθιά μέσα στό σκοτάδι τῆς γῆς. Ἐκείνους πού σέρνονται μέσα σέ σκοτεινές, πνιγηρές σχισμές μέ μιά μικρή μόνο λάμπα στίς κάσκες τους γιά νά φωτίζει τό σιωπηλό δρόμο τους. Πού οἱ πλάτες τους γέρνουν ἀπ' τό μόχθο, πού ὅλα τους

τά κόκαλα πονᾶνε, πού ἡ εὐτυχία τους εἶναι ὁ ὕπνος καί ξεκούραση ὁ θάνατος.

Τήν ξέρω τή ζωή τοῦ ἀνθρακωρύχου. Ἔχω κάτσει μαζί του πάνω σέ σωρούς καρβουνόσκονης, τήν ὥρα πού ἔτρωγε τό φαΐ του μέσα ἀπ' τό κατσαρόλι του μέ μουντζουρωμένα χέρια. Ἔχω μιλήσει μέ τή γυναίκα του τήν ὥρα πού ἔγερνε πάνω ἀπ' τή σκάφη τῆς μπουγάδας. Μιά μέρα μιλοῦσα μέ μιά γυναίκα ἀνθρακωρύχου, ὅταν ξαφνικά ἀκούσαμε ἕνα μακρινό, ὑπόκωφο κρότο. Ἔτρεξε ἀμέσως στήν πόρτα τῆς καλύβας. Ἄντρες ἔτρεχαν καί φώναζαν. Πόρτες ἄνοιγαν ἀπότομα, γυναῖκες πετάγονταν ἔξω σκουπίζοντας τά χέρια τους στήν ποδιά τους.

Ἔκρηξη!

Ποιανῆς ὁ ἄντρας εἶχε σκοτωθεῖ; Ποιανῆς τά παιδιά ἔμεναν ὀρφανά;

«Θεέ μου, πόσα μουλάρια σκοτώθηκαν!» Ἦταν τά πρῶτα λόγια τοῦ ἐπιστάτη.

Ἄντρες μεταφέρθηκαν νεκροί στήν ἐπιφάνεια καί ξαπλώθηκαν στό ἔδαφος. Ἀλλά περισσότεροι ἄντρες ἦρθαν γιά νά πάρουνε τή θέση τους. Τά μουλάρια ὅμως —καινούρια μουλάρια— ἔπρεπε νά ἀγοραστοῦνε. Αὐτά κοστίζουν λεφτά στήν ἑταιρία. Ἀλλά ἡ ἀνθρώπινη ζωή εἶναι φτηνή, πολύ πιό φτηνή ἀπ' τά μουλάρια.

Ἑκατόν δεκαεννιά ἄντρες κουβαλήθηκαν καί ξαπλώθηκαν στό ἔδαφος. Τό φῶς στίς λάμπες τους εἶχε σβήσει. Τό φῶς στά μάτια τους εἶχε χαθεῖ. Ἀλλά ὁ θάνατός τους ἔγινε ἡ αἰτία νά ἐφαρμοστεῖ τό σύστημα τῶν διπλῶν φρεατίων, μέ τό ὁποῖο εἶχε κανείς μιά δυνατότητα νά ξεφύγει στήν περίπτωση πού μιά ἀπ' τίς ἐξόδους ἦταν γεμάτη ἀπό ἀέρια ἤ καιγόταν.

Ἡ ζωή γιά τούς ἀνθρακωρύχους βγαίνει ἀπ' τό θάνατό τους καί ὁ θάνατος ἀπ' τή ζωή τους.

Τό Γενάρη τοῦ 1915, μέ εἶχαν καλέσει στό γραφεῖο τοῦ Τζόν Ντ. Ροκφέλερ Τζούνιορ, μαζί μέ ἀρκετά ἄλλα ἐργατικά στελέχη. Ἤμουν εὐχαριστημένη πού θά πήγαινα, γιατί ἤθελα νά τοῦ πῶ τί κάνανε οἱ μισθοφόροι του στό Κολοράντο. Ἡ δημοσιότητα πού εἶχε δοθεῖ στίς φοβερές συνθῆκες κάτω ἀπ' τίς ὁποῖες ἔβγαιναν τά πλούτη του, τόν εἶχε ἀναγκάσει νά

κάνει μερικές ἐνέργειες. Δέν ἐπρόκειτο νά ἀναγνωρίσει τό συνδικάτο —ποτέ. Αὐτό εἶχε γίνει ἡ θρησκεία του. 'Αλλά εἶχε βάλει μπροστά ἕνα σχέδιο, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο οἱ ἐργάτες θά μποροῦσαν νά ἐκλέξουν ἕναν ἀντιπρόσωπο ἀπ' τό κάθε ὀρυχεῖο πού θά συναντιόνταν μέ τούς διευθυντές στό Ντένβερ καί θά παρουσίαζαν ὅ,τι παράπονο εἶχαν.

Ἔτσι μέ τό Φράνκ Τζ. Χέις, ἀντιπρόεδρο τῶν 'Ενωμένων 'Εργατῶν 'Ορυχείων, τόν Τζέιμς Λόρντ καί τόν Ἔντουαρντ Ντόυλ πήγαμε στά γραφεῖα τοῦ Ροκφέλερ. Τοῦ περιγράψαμε τίς συνθῆκες στό Κολοράντο καί μᾶς ἄκουσε χωρίς νά πεῖ τίποτε.

Τοῦ εἶπα ὅτι τό σχέδιό του γιά τή διευθέτηση τῶν διαφορῶν μέ τούς ἐργάτες δέν ἐπρόκειτο νά πετύχει, γιατί ἦταν ἀπάτη καί κοροϊδία. Γιατί πίσω ἀπ' τόν ἐκπρόσωπο τοῦ ἀνθρακωρύχου δέν ὑπῆρχε ὀργάνωση, κι ἔτσι οἱ ἐργάτες ἦταν ἀδύναμοι νά στηρίξουν ὁποιοδήποτε δίκαιο αἴτημα. 'Η λύση τῶν αἰτημάτων τους καί ἡ ἱκανοποίηση τῶν παραπόνων τους ἐξαρτιόνταν ἀκόμα ἀπ' τήν καλή διάθεση τῆς ἑταιρίας. Τό σχέδιο Ροκφέλερ δέν προέβλεπε τή λειτουργία ταμείου τῶν ἀνθρακωρύχων, καί ἔτσι ἄν χρειαζόταν νά ἀπεργήσουν γιά κάποιο δίκαιο αἴτημα, θά ἔσπαγαν ἀπ' τήν πείνα μέσα σέ μιά βδομάδα. Τοῦ εἶπα τέλος ὅτι τό σχέδιό του δέν ἀναγνώριζε στούς ἐργάτες δικαίωμα συμμετοχῆς στή διαχείρηση τῆς δουλειᾶς, γιά τήν ὁποία ἔδιναν τήν ἴδια τή ζωή τους.

'Ο Τζόν Ροκφέλερ ἦταν ἕνας ὡραῖος, νέος ἄντρας, ἀλλά ὅταν φύγαμε ἀπ' τό κτίριο, ὅπου διαμένει ἡ ἀνεπίσημη κυβέρνηση χιλιάδων λαοῦ, εἴχαμε τό αἴσθημα ὅτι δέν ὑπῆρχε περίπτωση νά κατανοήσει τίς ἐλπίδες τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἦταν τόσο ξένος μ' αὐτές ὅσο δυό διαφορετικά εἴδη πραγμάτων μεταξύ τους, ὅσο ξένη εἶναι ἡ πέτρα μέ τό σιτάρι.

Πῆγα στή Νέα 'Υόρκη γιά νά μαζέψω λεφτά γιά τίς οἰκογένειες τῶν ἀνθρακωρύχων. Εἶχαν γυρίσει πίσω στή δουλειά νικημένοι, καί ἡ κατάστασή τους ἦταν ἀξιοθρήνητη. Οἱ γυναῖκες καί τά παιδιά φοροῦσαν κουρέλια καί πείναγαν. Μίλησα σέ μιά πολύ μεγάλη συγκέντρωση στήν Ἕνωση Βαρελάδων. Εἶπα στούς ἀνθρώπους πού μέ ζητωκραύγαζαν ἐπί δέκα λεπτά ὅτι τό νά ζητωκραυγάζει κανείς εἶναι εὔκολο.

Ότι όποιος είναι έξω άπ' τό χορό είναι ασφαλής καί μπορεί νά ζητωκραυγάζει.

«Οἱ ἀνθρακωρύχοι ἔχασαν», τούς εἶπα, «γιατί εἶχαν μέ τό μέρος τους μόνο τό σύνταγμα. Ἡ ἄλλη πλευρά ὅμως εἶχε τίς ξιφολόγχες, καί στό τέλος οἱ ξιφολόγχες νικᾶνε πάντα».

Τούς διηγήθηκα πῶς ὁ ὑπολοχαγός Χόουερτ τοῦ Οὐόλσενμπεργκ μοῦ εἶχε προσφέρει τό μπράτσο του καθώς μέ συνόδευε στή φυλακή. «Κυρία», μοῦ εἶπε, «θέλεις νά στηριχτεῖς στό χέρι μου;»

«Δέν εἶμαι Κυρία», τοῦ εἶπα. «Εἶμαι ἡ Μάνα Τζόουνς. Ἡ κυβέρνηση δέν μπορεῖ νά πάρει τή ζωή μου κι ἐσύ δέν μπορεῖς νά πιάσεις τό χέρι μου, ἀλλά μπορεῖς νά πιάσεις τή βαλίτσα μου».

Τούς ἐξήγησα πῶς εἶχα στείλει ἕνα γράμμα στόν Τζόν Ροκφέλερ Τζούνιορ, ἐξηγώντας του τίς συνθῆκες στά ὀρυχεῖα. Εἶχα ἀκούσει ὅτι ἦταν ἕνας καλός νεαρός πού διάβαζε τή Βίβλο, καί σκέφτηκα ὅτι ἄξιζε νά δοκιμάσω. Τό γράμμα γύρισε πίσω, μέ τήν ἔνδειξη «Ἀρνήθηκε νά τό παραλάβει» γραμμένη πάνω στό φάκελο. «Φυσικά», σκέφτηκα, «πῶς περίμενα νά ἀκούσει μιά γριά γυναίκα, τή στιγμή πού δέν ἄκουσε τόν πρόεδρο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, στό πρόσωπο τοῦ ἀντιπροσώπου του γερουσιαστῆ Φόστερ».

Πεντακόσιες γυναῖκες εἶχαν διοργανώσει ἕνα γεῦμα καί μοῦ ζήτησαν νά μιλήσω. Τίς περισσότερες τίς εἶχε συνεπάρει ἡ ἰδέα τῆς γυναικείας ψήφου. Νόμιζαν ὅτι μέ τήν πολιτική χειραφέτηση τῶν γυναικῶν θά ἐρχόταν ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

«Πρέπει νά ἀγωνιστεῖτε γιά τό δικαίωμα νά μιλᾶτε ἐλεύθερα στούς δρόμους», τούς εἶπα.

«Πῶς μποροῦμε νά τό κάνουμε αὐτό ἀπό τή στιγμή πού δέν μποροῦμε νά ψηφίσουμε;» τσίριξε μιά γυναίκα.

«Ἐγώ ποτέ δέν ψήφισα», τῆς εἶπα, «ἀλλά αὐτό δέ μέ ἐμπόδισε νά ἔχω κάνει ἄνω κάτω ὅλη τή χώρα. Δέ χρειάζεται ἡ ψῆφος γιά νά τά κάνεις ὅλα ἄνω κάτω. Αὐτό πού χρειάζεται εἶναι ἡ πίστη σ' αὐτό πού κάνεις καί ἡ φωνή!»

Κάποια νιαούρισε: «Εἶσαι κι ἐσύ ἀντίθετη!»

«Δέν εἶμαι ἀντίθετη σέ ὁτιδήποτε θά 'φερνε ἐλευθερία στήν τάξη μου», ἀπάντησα. «Ἀλλά θέλω νά εἶμαι τίμια μέ

σᾶς γυναῖκες, πού παλεύετε μέ καλή διάθεση γιά ψῆφο στίς γυναῖκες. Οἱ γυναῖκες τοῦ Κολοράντο ἔχουν τό δικαίωμα ψήφου ἐδῶ καί δυό γενιές, ἀλλά οἱ ἐργάτες, ἄντρες καί γυναῖκες, ζοῦν στή σκλαβιά. Ἡ πολιτεία ὁλόκληρη βρίσκεται στή σκλαβιά, ὑπόδουλη στά συμφέροντα τῆς Ἑταιρίας Σιδήρου καί Καυσίμων τοῦ Κολοράντο καί τῶν θυγατρικῶν της. Κάποιος πού εἶχε βρεθεῖ σέ μιά συνάντηση ἰδιοκτητῶν ὀρυχείων μοῦ εἶπε ὅτι ὅταν ἄρχισε ἡ φασαρία στά ὀρυχεῖα, ἕνας ἀπ' αὐτούς πρότεινε νά ἀφαιρεθεῖ ἀπ' τίς γυναῖκες τό δικαίωμα ψήφου, γιατί ἐδῶ κι ἐκεῖ ὅλο καί κάποια γυναίκα εἶχε ὑψώσει τή φωνή της ὑπέρ τῶν ἀνθρακωρύχων. Ἕνας ἄλλος τότε τινάχτηκε ὄρθιος καί φώναξε "Γιά ὄνομα τοῦ θεοῦ, τί λές ἐκεῖ! Ἄν δέν ὑπῆρχε κι ἡ ψῆφος τῶν γυναικῶν, οἱ ἀνθρακωρύχοι θά μᾶς εἶχαν νικήσει ἐδῶ καί πολύ καιρό!"»

Μερικές γυναῖκες ἔμειναν ἄφωνες ἀπό τή φρίκη, ἐνῶ κάνα δυό βγῆκαν ἀπό τό δωμάτιο. Εἶπα στίς γυναῖκες ὅτι δέν πίστευα σέ δικαιώματα τῶν γυναικῶν οὔτε σέ δικαιώματα τῶν ἀντρῶν, ἀλλά σέ ἀνθρώπινα δικαιώματα. «Γιά ὅποιο πράγμα κι ἄν παλεύετε», τούς εἶπα, «μήν παριστάνετε τίς κυρίες! Ὁ Παντοδύναμος θεός ἔκανε τίς γυναῖκες καί ἡ συμμορία τῶν ληστῶν τοῦ Ροκφέλερ ἔκανε τίς κυρίες. Ἐδῶ καί δεκάξι μῆνες συμμετέχω σ' ἕνα σκληρό πόλεμο στό Κολοράντο. Ἔχω ἀντιμετωπίσει ὁπλισμένους μισθοφόρους, καί αὐτή ἡ γριά γυναίκα, χωρίς ψῆφο καί χωρίς τίποτα ἄλλο παρά μόνο μιά καρφίτσα ἀπ' τό καπέλο τούς τρόμαξε.

»Ἡ ὀργανωμένη ἐργατική τάξη πρέπει νά ὀργανώσει τίς γυναῖκες της σέ βιομηχανικό ἐπίπεδο. Ἡ πολιτική εἶναι μόνο ὑπηρέτης τῶν βιομηχάνων. Ἡ πλουτοκρατία ἔχει ὀργανώσει τίς γυναῖκες της καί τίς βάζει νά ἀσχολοῦνται μέ τήν ψῆφο, μέ τήν ποτοαπαγόρευση καί μέ φιλανθρωπίες».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXIII

ΜΙΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΦΥΛΑΚΗ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ

Τόν Ἰούλη τοῦ 1919, αὐτό πού τράβηξε τήν προσοχή μου, ἦταν οἱ ἄθλιες συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν στήν ἀγροτική φυλακή τοῦ Σίσονβιλ, στήν ἐπαρχία Κάναουα τῆς Δυτικῆς Βιρτζίνια. Οἱ μεσαιωνικές πραχτικές δέν ἦταν ἄγνωστες σ' αὐτή τήν ἐπαρχία, πού στ' ἀνθρακωρυχεῖα της ἐπικρατοῦσε φεουδαρχία καί δουλοχτημοσύνη. Τή χειρότερη μορφή δουλείας τή βρῆκα στίς ἀγροτικές φυλακές. Οἱ ἀξιωματοῦχοι τῆς πολιτείας καί τοῦ ἔθνους οὐρλιάζουν γιά τόν μπολσεβίκικο κίνδυνο, ἐνῶ αὐτοί οἱ ἴδιοι ἀνέχονται καί προωθοῦν ἕνα σύστημα πού δημιουργεῖ μπολσεβίκους κατά χιλιάδες. Μιά χούφτα ὑποκριτές δημιουργοῦν μιά χωροφυλακή, ὑποτίθεται γιά νά συντρίψουν τούς ἐπικίνδυνους «κόκκινους», ἀλλά στήν πραγματικότητα, ἡ δουλειά της εἶναι νά προστατεύει τά συμφέροντα τῶν ἐκμεταλλευτῶν τῆς ἐργατικῆς τάξης. Οἱ καπιταλιστές καί οἱ ὑπηρέτες τους, οἱ ἀξιωματοῦχοι τῆς πολιτείας καί τῆς ἐπαρχίας, κλαῖνε καί ὀδύρονται γιά τό νόμο καί τήν τάξη καί τά ἀμερικανικά ἀγαθά, γιά νά καταπνίξουν τή μικρή ἀδύνατη φωνή τοῦ ἐργάτη πού ζητάει ψωμί.

Μέ τόν κ. Μούνεη καί τόν κ. Σνάιντερ, ὀργανωτές, πῆγα στήν ἀγροτική φυλακή τῆς ἐπαρχίας Κάναουα, ὅπου οἱ φυλακισμένοι ἔφτιαχναν ἕναν ἐπαρχιακό δρόμο. Ἦταν μιά πάρα πολύ ζεστή μέρα.

Γύρω στούς σαράντα ἄντρες ἀνεβοκατέβαζαν κασμάδες καί φτυάρια. Ἀνάμεσά τους ἦταν μερικοί γκριζομάλληδες, καθώς καί μερικοί πάρα πολύ νέοι. Μερικοί ἀπ' αὐτούς ἦταν

ἄρρωστοι, ἀλλά ὅλοι εἶχαν τσακισμένο σῶμα καί ἠθικό. Ὁρισμένοι, οἱ νεώτεροι, ἦταν δεμένοι μέ ἁλυσίδες. Ἦταν ἀναγκασμένοι νά σέρνουν μιά βαριά σιδερένια μπάλα μέ μιά χοντρή ἁλυσίδα, καθώς περπατοῦσαν καί δούλευαν. Ἕνας ἐπιστάτης τούς βίαζε νά προχωρήσουν ἄν τυχόν καθυστεροῦσαν. Ἦταν τόσο ἀνελέητος, ὅσο κι ὁ ἥλιος πού ἔπεφτε πάνω στίς σκυμμένες πλάτες τους.

Αὐτοί ἦταν ἄντρες πού εἶχαν καταδικαστεῖ μέ ἐλαφρές ποινές γιά μικροπαραβάσεις, ἀλλά ὁ ἐπιστάτης μποροῦσε νά παρατείνει τήν ποινή μέ πρόσχημα τήν παράβαση τοῦ κανονισμοῦ τῆς φυλακῆς. Μερικοί ἄντρες βρίσκονταν στή φυλακή ἐπί ἕνα χρόνο, ἐνῶ εἶχαν καταδικαστεῖ σέ τριάντα μέρες, ἐπειδή εἶχαν στήν κατοχή τους μιά πίντα* λικέρ. Ἕνας ἄλλος μοῦ εἶπε ὅτι κουβαλοῦσε λίγο ουίσκυ σ' ἕναν ἄρρωστο. Τόν συνέλαβαν καί τόν καταδίκασαν σέ ἑξήντα μέρες καί ἑκατό δολάρια πρόστιμο. Μήν μπορώντας νά πληρώσει, δικάστηκε σέ πέντε μῆνες στήν ἀγροτική φυλακή, καί ἀφοῦ εἶχε περάσει τά βασανιστήρια τῆς κόλασης προσπάθησε νά δραπετεύσει. Τόν ἔπιασαν καί τοῦ πρόσθεσαν ἄλλους τέσσερις μῆνες στήν ποινή.

Τή νύχτα ἡ θλιβερή πομπή ὁδηγιόταν στά πανάθλια καταλύματα. Γιά μερικούς ὑπῆρχαν σιδερένια κελιά, καί σιδερένιες κουκέτες μ' ἕνα λεπτό ὑφασμάτινο στρῶμα μόνο πάνω τους. Ἕξι κρατούμενοι στριμώχνονταν μέσα σ' αὐτά τά κελιά. Ἡ βρόμα ἀπ' τίς ἀκαθαρσίες πλημμύριζε τήν ἀτμόσφαιρα. Ποντίκια καί ζωύφια σέρνονταν τριγύρω.

Ἕνα πολύ νέο παιδί κοιμόταν σ' ἕνα κελί δεκάξι ἐπί εἴκοσι πόδια**, πού στήν οὐσία δέν εἶχε καθόλου ἐξαερισμό, μαζί μέ δεκάξι νέγρους, μερικοί ἀπό τούς ὁποίους εἶχαν ἀφροδίσια νοσήματα. Δέν ὑπῆρχε καθόλου ἀποχετευτικό σύστημα, καί ἡ μοναδική τουαλέτα γι' αὐτή τήν ὁμάδα ἦταν μιά τρύπα στό πάτωμα τοῦ κελιοῦ μέ ἕνα κομμάτι σωλήνα ἀπό κάτω, πού τό ἄδειαζαν μόνο ὅταν γέμιζε. Μεγάλες λαίμαργες μύγες πετοῦσαν βουίζοντας γύρω ἀπό τά γυμνά κορμιά τῶν ἀντρῶν.

Δέν ὑπῆρχε φροντίδα οὔτε φάρμακα γιά τούς ἀρρώστους.

* Μονάδα μέτρησης ὑγρῶν ἴση μέ 568 γραμμάρια.
** Μονάδα μήκους ἴση μέ 30,48 ἑκατ.

Τό πηγάδι ἦταν ἐκτεθειμένο στήν ἀρρώστια. Κανένας ἀπό τήν ἄθλια στρατιά αὐτῶν τῶν ἀπόκληρων δέν εἶχε τήν ἐλάχιστη προστασία, ἐνάντια στήν κτηνωδία τῶν ἐπιστατῶν τοῦ δρόμου. Ἕναν κρατούμενο τόν εἶχε δείρει ἕνας ἐπιστάτης μέ τό στυλιάρι τοῦ κασμᾶ, καί κανείς δέν εἶχε περιποιηθεῖ τά τραύματά του. Σ' ἕναν ἄλλο εἶχαν ἀρνηθεῖ τήν ἐπικοινωνία μέ τό δικηγόρο του.

Ἤξερα ὅτι ἦταν ἀνώφελο νά μιλήσω μέ τόν κυβερνήτη γιά τίς συνθῆκες πού εἶχα δεῖ. Ἤξερα ὅτι οὔτε θά ἐνδιαφερόταν οὔτε θά ἔπαιρνε κανένα μέτρο. Δέν ἦταν περίοδος ἐκλογῶν.

Τήν ἴδια νύχτα πῆρα τό τρένο ἀπό τό Τσάρλεστον καί πῆγα κατευθείαν στήν Οὐάσινγκτον. Τό πρωί πῆγα στό ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης. Μίλησα μέ τόν ὑπουργό Δικαιοσύνης γιά τίς συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν στίς ἀγροτικές φυλακές τοῦ Σίσονβιλ... τά δύσοσμα κελιά πού γεννοῦσαν ἀρρώστιες... τό ξέπλυμα πού ἔδιναν στούς ἄντρες γιά φαΐ... τήν κτηνώδη συμπεριφορά. Τοῦ ζήτησα νά διατάξει μιά ἔρευνα, γιά νά διαπιστωθεῖ ἄν ὑπῆρχαν ἐκεῖ ὁμοσπονδιακοί κρατούμενοι. Μοῦ ὑποσχέθηκε ὅτι θά διέταζε ἄμεσα μιά ἔρευνα, ὅπως κι ἔκανε. Πράγματι, δέν ὑπῆρχαν ὁμοσπονδιακοί κρατούμενοι στήν ὁμάδα, ἀλλά ἡ ἔρευνα τούς τρόμαξε τόσο πολύ, ὥστε τήν ἑπόμενη μέρα ἀπό τήν ἐπίσκεψη τῆς ὁμοσπονδιακῆς ἐπιτροπῆς, δεκαπέντε παράνομα κρατούμενοι ἀπελευθερώθηκαν.

Οἱ χειρότερες ἀδικίες διορθώθηκαν, τουλάχιστον γιά λίγο.

Ὅποτε τά πράγματα πᾶνε στραβά, ἐγώ γενικῶς πηγαίνω στήν κεντρική κυβέρνηση μέ τά παράπονά μου, καί δέ δυσκολεύομαι νά βρῶ δίκιο.

Δέν πιστεύω ὅτι τά σιδερένια κάγκελα καί ἡ κτηνώδης συμπεριφορά μπόρεσαν ποτέ νά θεραπεύσουν τό ἔγκλημα. Καί βέβαια, νομίζω ὅτι στή μεγάλη φωτισμένη χώρα μας δέν ὑπάρχει λόγος νά γυρίσουμε στό μεσαίωνα καί στά βασανιστήρια πού χρησιμοποιοῦσαν τότε ἐνάντια στούς ἐγκληματίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXIV

Η ΑΠΕΡΓΙΑ ΣΤΟ ΧΑΛΥΒΑ ΣΤΑ 1919

Κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου, ἔκαναν τούς ἐργαζόμενους νά πιστεύουν ὅτι κάτι μετροῦσαν κι αὐτοί. Ὁ Γκόμπερς, ὁ πρόεδρος τῆς Ἀμερικανικῆς Ὁμοσπονδίας Ἐργασίας, συμμετεῖχε σέ συσκέψεις μέ τούς βασιλιάδες τοῦ χαλκοῦ, τῆς ξυλείας καί τοῦ κάρβουνου, μιλώντας ἐκ μέρους τῶν ὀργανωμένων ἐργατῶν. Παντοῦ, σ' ὅλη τή χώρα, οἱ ἐργάτες ἄκουγαν τή λέξη «δημοκρατία». Τούς ζητοῦσαν νά δουλέψουν γι' αὐτήν, νά δώσουν τούς μισθούς τους γι' αὐτήν, νά δώσουν τή ζωή τους γι' αὐτήν. Τούς ἔλεγαν ὅτι ὁ μόχθος τους, τά λεφτά τους, ἡ σάρκα τους ἦταν τά προπύργια ἐνάντια στήν τυραννία καί στήν ἀπολυταρχία.

Μέ τό νοῦ τους στά συνθήματα αὐτά, 300.000 ἐργάτες χάλυβα ξεσηκώθηκαν μαζικά ἐνάντια στόν Κάιζερ Γκάρυ, τόν πρόεδρο τῆς Ἕνωσης Ἀμερικανικοῦ Χάλυβα. Οἱ σκλάβοι ζητοῦσαν ἀπ' τόν τσάρο τους τήν κατάργηση τοῦ δωδεκάωρου. Ζητοῦσαν ἕνα ψίχουλο ἀπό τό τεράστιο καρβέλι τῶν κερδῶν πού εἶχαν δημιουργηθεῖ στό μεγάλο πόλεμο, καί τό δικαίωμα νά ὀργανώνονται.

Ὁ τσάρος Γκάρυ ἀντιμετώπισε τούς ἐργάτες του μέ τόν ἴδιο τρόπο πού τούς ἀντιμετώπισαν καί οἱ ἄλλοι τύραννοι. Δέν μποροῦσε νά τούς σκοτώσει ὅπως ἔκανε ὁ τσάρος Νικόλαος μέ τούς ἀγρότες του πού τόν παρακαλοῦσαν, κινητοποίησε ὅμως τή χωροφυλακή. Ἐπιστράτευσε τούς δυό πιστούς του στρατηγούς: τό φόβο καί τήν πείνα, τόν ἕνα γιά νά σφίξει τό λαρύγγι τοῦ ἐργάτη, καί τόν ἄλλο τό στομάχι

του καί τό στομάχι τῶν μικρῶν παιδιῶν του.

῞Οταν προετοιμαζόταν ἡ ἀπεργία στό χάλυβα, ἐγώ ἤμουνα στό Σηάτλ, μέ τόν Τζέι Τζ. Μπράουν, πρόεδρο τῶν Σανιδοποιῶν τῆς 'Αμερικῆς.

«Πρέπει νά πᾶμε ἀνατολικά καί νά βοηθήσουμε ἐκείνους τούς σκλάβους νά ὀργανωθοῦν», εἶπα στόν Μπράουν.

«Θά μᾶς ρίξουν στή φυλακή, Μάνα!» μοῦ εἶπε.

«῞Ε, καί; Δικές μας φυλακές δέν εἶναι; 'Η τάξη μας δέν τίς χτίζει;»

Πῆγα ἀνατολικά, ὅπως καί ὁ Τζέι Τζ. Μπράουν —ἕνας δουλευτής ἀφοσιωμένος στήν ὑπόθεση τῶν σκλάβων τοῦ χάλυβα.

'Η ἀπεργία στή βιομηχανία χάλυβα κηρύχτηκε τό Σεπτέμβρη τοῦ 1919. 'Ο Γκάρυ, σάν ἐκπρόσωπος τῆς βιομηχανίας, ἀρνήθηκε ὁποιαδήποτε συνάντηση μέ τούς ἐργάτες του. Τί τόν ἔνοιαζε πού χιλιάδες χιλιάδων ἐργατῶν στή Βηθλεέμ τῆς Πενσυλβάνια δούλευαν μπροστά σέ καυτούς φούρνους δώδεκα ἀτέλειωτες ὧρες, μέρα ἤ νύχτα, τή στιγμή πού αὐτός ἐπισκεπτόταν τούς 'Αγίους Τόπους, ὅπου ὁ Κύριός Μας εἶχε γεννηθεῖ σέ μιά φάτνη!

Ταξίδεψα σ' ὅλο τό μῆκος τοῦ ποταμοῦ Μονογκάελα. Στά περισσότερα μέρη πού ἀπεργοῦσαν οἱ ἐργάτες τοῦ χάλυβα, οἱ συγκεντρώσεις ἀπαγορεύονταν. ῎Αν δοκίμαζα νά σταματήσω στό δρόμο γιά νά μιλήσω σέ μιά γυναίκα γιά τό παιδί της, ἕνας κοζάκος ὁρμοῦσε καταπάνω μας καί θά ἔπρεπε νά τρέξουμε γιά νά σώσουμε τή ζωή μας. ῎Αν δοκίμαζα νά μιλήσω μ' ἕναν ἄντρα στούς δρόμους τοῦ Μπράντοκ, θά μᾶς συλλαμβάναν γιά παράνομη συγκέντρωση.

Στίς πόλεις Σάρον καί Φάρελ τῆς Πενσυλβάνια, οἱ λακέδες τῆς ἐξουσίας ἀπαγόρεψαν ὅλες τίς συγκεντρώσεις. Οἱ ἐργάτες ἔκαναν πορεία κατά χιλιάδες πρός τό 'Οχάιο, ὅπου νόμος ἦταν τό Σύνταγμα τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν καί ὄχι τό Σύνταγμα τῆς ῞Ενωσης Χάλυβα.

Ρώτησα ἕναν Πολωνό ποῦ θά πάει. Πήγαινα νά ἐπισκεφτῶ τήν ἄρρωστη γυναίκα του καί νά τῆς δώσω λίγο γάλα γιά τό νεογέννητο μωρό της. 'Ο ἄντρας της ἔπλενε τό καλό του πουκάμισο στό νεροχύτη.

«Ποῦ πάω; 'Εγώ αὔριο πάω 'Αμερική», μοῦ εἶπε ἐννοών-

τας ὅτι θά πήγαινε στήν πορεία στό 'Οχάιο.

Μίλησα πολλές φορές μέ τούς ἀπεργούς. Πολλοί ἀπ' αὐτούς ἦταν ξένοι, ἀλλά ἤξεραν πολύ καλά γιά ποιό πράγμα μιλοῦσα. Τούς εἶπα: «Τώρα θά δοῦμε ἄν ἡ Πενσυλβάνια ἀνήκει στόν κάιζερ Γκάρυ ἤ στόν Μπαρμπα-Σάμ. Ἄν τήν ἔχει ὁ Γκάρυ, θά τοῦ τήν πάρουμε καί θά τήν ξαναδώσουμε στόν Μπαρμπα-Σάμ. Ὅταν θά εἴμαστε ἕτοιμοι, θά μπορέσουμε νά τρομάξουμε ὁλόκληρη τή συμμορία, νά τήν κάνουμε νά πεινάσει καί νά τή συντρίψουμε. Τά παιδιά σας πῆγαν στήν Εὐρώπη νά συγυρίσουν τόν Κάιζερ, ὅπως τούς εἶχαν πεῖ. Καί αὐτό ἔκαναν. Τώρα πρέπει νά συγυρίσετε τούς δικούς σας κάιζερ, ἐσεῖς καί τά παιδιά σας, ἀκόμα κι αὐτοί μέ τά κομμένα πόδια καί χέρια καί τά βγαλμένα μάτια.

»Οἱ δικοί μας κάιζερ στρογγυλοκάθονται καί καπνίζουν ποῦρα τῶν ἑβδομήντα πέντε σέντς, καί ἔχουν ὑπηρέτες μέ στολή γιά νά τούς σερβίρουν σαμπάνια, τήν ὥρα πού ἐσεῖς πεθαίνετε τῆς πείνας καί γερνᾶτε στά σαράντα σας δουλεύοντας στούς φούρνους τους. Σφίγγετε τά ζωνάρια τήν ὥρα πού αὐτοί κάνουν πολυτελή συμπόσια. Τά στομάχια τους ἔχουν δυό μίλια μάκρος καί δυό μίλια πλάτος κι ἐσεῖς τά γεμίζετε. Οἱ δικοί μας κάιζερ ἔχουν στομάχια ἀπό ἀτσάλι καί καρδιές ἀπό ἀτσάλι καί δάκρυα ἀπό ἀτσάλι γιά τούς ''καημένους τούς Βέλγους''.

»Ἄν ὁ Γκάρυ θέλει νά δουλέψει δώδεκα ὧρες τή μέρα, ἄς πάει στά βρομοεργοστάσιά του νά δουλέψει. Αὐτό πού ζητᾶμε ἐμεῖς, εἶναι λίγος ἐλεύθερος χρόνος γιά νά ἀκοῦμε μουσική, παιδικές χαρές, ἕνα σπίτι τῆς προκοπῆς, βιβλία καί ὅλα ἐκεῖνα τά πράγματα πού ὀμορφαίνουν τή ζωή».

Θά μίλαγα στό Χόμστεντ. Ἤμουνα σ' ἕνα αὐτοκίνητο μέ μιά ὁμάδα ἀπό ὀργανωτές. Μέ τήν πρώτη λέξη ὁ ὁμιλητής συλλαμβανόταν ἀπ' τούς σερίφηδες τῶν ἀφεντικῶν τοῦ χάλυβα. Σηκώθηκα νά μιλήσω. Ἕνας ἀστυνομικός μέ ἄρπαξε.

«Συλλαμβάνεσαι», εἶπε.

Μᾶς ἔκλεισαν στή φυλακή. Ἕνα μεγάλο πλῆθος μαζεύτηκε ἔξω ἀπ' τή φυλακή. 'Ακούγονταν ἀγριεμένες φωνές. Ὁ φύλακας τρομοκρατήθηκε. Σκεφτόταν ὅτι θά μποροῦσε νά γίνει κανένα λιντσάρισμα καί ἤξερε πολύ καλά ποιόν θά

λιντσάριζαν. Στή φυλακή ἦταν κι ὁ δήμαρχος, καί συζητοῦσε μέ τό φύλακα. Ἦταν κι αὐτός τρομοκρατημένος. Κοίταξε ἀπ' τά παράθυρα τοῦ γραφείου καί εἶδε ἑκατοντάδες ἐργάτες νά τριγυρίζουν γύρω γύρω καί τούς ἄκουσε νά μουρμουρίζουν.

Ὁ φύλακας ἦρθε στόν κ. Μπράουν καί τόν ρώτησε τί θά 'πρεπε νά κάνει.

«Ἐγώ θά 'λεγα ν' ἀφήσεις τή Μάνα Τζόουνς νά βγεῖ νά τούς μιλήσει», τοῦ εἶπε αὐτός. «Θά κάνουν ὅ,τι τούς πεῖ».

Ἔτσι ὁ φύλακας ἦρθε σέ μένα, καί μοῦ ζήτησε νά μιλήσω στά παιδιά ἐκεῖ ἔξω καί νά τούς ζητήσω νά πᾶνε στά σπίτια τους.

Βγῆκα ἔξω ἀπ' τή φυλακή καί εἶπα στά παιδιά ὅτι θά ἔβγαινα σύντομα μέ ἐγγύηση, καί ὅτι αὐτοί θά 'πρεπε νά πᾶνε στά σπίτια τους τώρα, καί νά μήν κάνουν καμιά φασαρία. Τούς ἠρέμησα καί πολύ σύντομα ἔφυγαν. Ἐντωμεταξύ, ἐνῶ ἐγώ μιλοῦσα, ὁ δήμαρχος τήν κοπάνησε ἀπ' τήν πίσω πόρτα.

Μᾶς διέταξαν νά ἐμφανιστοῦμε στό δικαστήριο τοῦ Πίτσμπεργκ τό ἄλλο πρωί. Ἕνα ραμολιμέντο στή θέση τοῦ δικαστῆ μέ ρώτησε ἄν εἶχα ἄδεια νά μιλάω στούς δρόμους.

«Μάλιστα», εἶπα, «ἔχω ἄδεια».

«Καί ποιός σ' τή χορήγησε;» γρύλλισε.

«Ὁ Πάτρικ Χένρυ, ὁ Τόμας Τζέφερσον, ὁ Τζόν Ἄνταμς!» τοῦ εἶπα.

Ἡ ἀναφορά σέ κείνους τούς πατριῶτες πού μᾶς ἔδωσαν τόν καταστατικό χάρτη τῶν ἐλευθεριῶν μας, ἔκανε τό γέρο δικαστή τῆς ἑταιρίας νά ἐξαγριωθεῖ. Μᾶς δίκασε ὅλους μέ βαριές ποινές.

Στή διάρκεια τῆς ἀπεργίας μέ συνέλαβαν πολλές φορές, ὅπως κι ὅλους τούς ἡγέτες. Ἦταν κάτι πού τό περιμέναμε. Ποτέ δέν ἤξερα ἄν θά ἔβρισκα τόν Τζόν Φιτζπάτρικ καί τόν Οὐίλιαμ Φόστερ στά γραφεῖα, ὅταν πήγαινα στό Πίτσμπεργκ. Ἔπαιρναν ἑκατοντάδες ἀπειλητικά γράμματα. Τούς ἀκολουθοῦσαν πιστολάδες. Ἡ ζωή τους ἦταν σέ συνεχή κίνδυνο. Οἱ «συμμαχίες πολιτῶν», οἱ μικροί καταστηματάρχες πού κρέμονταν ἀπ' τό χαμόγελο τῶν ἑταιριῶν χάλυβα, ἀπειλοῦσαν νά τούς διώξουν. Ποτέ καμιά ἀπεργία δέν εἶχε καθοδηγηθεῖ ἀπό ἄντρες τόσο ἀφοσιωμένους, ἱκανούς κι

ἀνιδιοτελεῖς. Ποτέ δέ σκέφτονταν τόν ἑαυτό τους. Μόνο τούς ἀπεργούς, πού πάλευαν γιά νά ξαναφέρουν πίσω τήν 'Αμερική στήν 'Αμερική.

Στό γραφεῖο τοῦ Φόστερ οἱ ἀρχές ἀπαγόρευαν νά ὑπάρχουν καρέκλες. Αὐτό θά ἑρμηνευόταν σάν «συγκέντρωση». Οἱ ἄντρες ἐδῶ μαζεύονταν σέ σιωπηλές ὁμάδες καί, μιλώντας χαμηλόφωνα, προσπαθοῦσαν νά μάθουν ὅ,τι περισσότερο μποροῦσαν γιά τήν ἀπεργία.

Πῶς πήγαινε στό 'Οχάιο;

Πῶς πήγαινε στήν Πενσυλβάνια;

Πῶς πήγαινε στήν περιοχή τῆς Μεσάμπα;

Οἱ ἐργάτες εἶχαν χωριστεῖ ὁ ἕνας ἀπ' τόν ἄλλο. Χαφιέδες πού εἶχαν ἀνακατευτεῖ μέ τούς ἐργάτες τοῦ 'Οχάιο, διέδιδαν τό σπάσιμο δῆθεν τῆς ἀπεργίας στήν Πενσυλβάνια. Στήν Πενσυλβάνια μίλαγαν γιά σπάσιμο τῆς ἀπεργίας στό 'Οχάιο. Μέ ἀπαγορευμένες τίς συγκεντρώσεις, μέ λογοκριμένη τήν ἀλληλογραφία, στερημένοι ἀπ' ὅλα τά μέσα ἐπικοινωνίας, οἱ ἀπεργοί δέν μποροῦσαν νά ξέρουν τήν ἐξέλιξη τῆς ἀπεργίας τους. Ἔτσι ὁ φόβος θά τούς ἅρπαζε ἀπ' τό λαιμό.

Μιά μέρα ἦρθαν στά γραφεῖα δυό ἄντρες. 'Ο ἕνας ἀπ' αὐτούς μᾶς ἔδειξε τούς καρπούς τῶν χεριῶν του, καί σέ σπασμένα ἀγγλικά μᾶς εἶπαν ὅτι τούς εἶχαν συλλάβει ἀστυνομικοί καί τούς εἶχαν πάει σ' ἕνα δωμάτιο ξενοδοχείου. Ἕναν ἀπ' αὐτούς τόν ἔδεσαν μέ χειροπέδες πάνω σ' ἕνα κρεβάτι γιά μιά ὁλόκληρη μέρα. Οἱ καρποί του εἶχαν πρηστεῖ. Σφαδάζοντας ἀπ' τόν πόνο ἱκέτευε τούς ἀστυνομικούς νά τόν λύσουν. Αὐτοί γελοῦσαν καί τόν ρώταγαν ἄν θά γυρνοῦσε στή δουλειά. Ἄν καί εἶχε τρελαθεῖ ἀπ' τόν πόνο, τούς εἶπε ὄχι. Τή νύχτα τόν ἄφησαν νά φύγει... χωρίς μιά λέξη, χωρίς ἐξήγηση.

'Οργανωτές ἔρχονταν μέ ἐπιδέσμους στό κεφάλι. Τούς εἶχαν χτυπήσει. Σταματοῦσαν γιά λίγο μπροστά στή φωτογραφία τῆς Φάνυ Σέλινς, τῆς νεαρῆς κοπέλας πού εἶχε σκοτωθεῖ ἀπ' τούς χωροφύλακες καθώς προστάτευε μέ τό σῶμα της μερικά παιδιά. 'Εκείνη εἶχε πεθάνει. Αὐτούς τούς εἶχαν μόνο χτυπήσει.

Ξένοι ἐργάτες ἔρχονταν πάντα τρέχοντας κι ἔλεγαν ἱστορίες βίας. Δέν μποροῦσαν νά καταλάβουν. Δέν ἦταν αὐτή

ἡ 'Αμερική; Δέν εἶχαν ἔρθει στήν 'Αμερική γιά νά εἶναι ἐλεύθεροι;

Δέν μπορούσαμε νά ποῦμε στόν κόσμο τήν ἱστορία τοῦ ἀγώνα αὐτῶν τῶν σκλάβων. 'Ο τύπος σερνόταν στά πόδια τῶν θεῶν τοῦ χάλυβα. 'Ο τοπικός κλῆρος δέν τολμοῦσε νά μιλήσει. 'Η σκιά τῆς τρομοκρατίας βάραινε πάνω ἀπό ἐκκλησίες, σχολεῖα καί θέατρα. 'Η κυριαρχία τοῦ χάλυβα ἦταν ἀπόλυτη.

Παρ' ὅλο πού τήν καθοδήγηση τῆς ἀπεργίας εἶχε ἡ 'Αμερικανική 'Ομοσπονδία 'Εργασίας, σύμφωνα μέ τίς ὑποδείξεις τοῦ Τράστ τοῦ Χάλυβα, ἐντούτοις τάιζαν τόν κόσμο καθημερινά μέ ἱστορίες γιά ἐπανάσταση καί μπολσεβικισμό καί γιά ρώσικο χρυσάφι πού στήριζε τήν ἀπεργία.

Εἶδα τήν παρέλαση πού ἔγινε στό Γκάρυ. Οἱ παρελάσεις ἀπαγορεύονταν μέσα στήν ἴδια τήν πόλη τοῦ βασιλιᾶ τοῦ χάλυβα. Κάπου διακόσιοι φαντάροι πού εἶχαν γυρίσει ἀπ' τήν Εὐρώπη, ὅπου εἶχαν πολεμήσει γιά νά προστατέψουν τήν 'Αμερική ἀπ' τούς τυράννους, ἔκαναν πορεία. Ἦταν ἐργάτες χάλυβα. Φοροῦσαν τίς ξεθωριασμένες στολές τους καί τά ἀτσαλένια καπέλα πού τούς προστάτευαν ἀπ' τίς γερμανικές βόμβες. Μέσα στήν πορεία εἶδα νέους ἄντρες μέ κομμένα χέρια, μέ δεκανίκια, μέ βαθιές οὐλές στό πρόσωπο —ἦταν ἥρωες! Στήν πορεία τους μπῆκαν ἐργάτες μέ τά φτηνά βαμβακερά ροῦχα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Χιλιάδες ἀνθρώπων βάδισαν σιωπηλά στούς δρόμους καί τά στενά τοῦ Γκάρυ. Δέν ἔβγαζαν λέξη.

Χωρίς τά ἐμβατήρια, μέ τά ὁποῖα εἶχαν στείλει τά παιδιά στή μάχη ἐνάντια στόν Κάιζερ, πέρα ἀπ' τόν ὠκεανό. Βάδισαν σιωπηλά καί σιωπηλά διαλύθηκαν.

Τήν ἄλλη μέρα οἱ ἐφημερίδες διαλάλησαν σ' ὅλη τή χώρα ἕνα παραμύθι γιά τή «βία τοῦ ὄχλου» στό Γκάρυ. Καί τότε εἶδα μιά ἄλλη παρέλαση. Οἱ φαντάροι τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν ὑπό τό στρατηγό Γούντ μπῆκαν στό Γκάρυ. Ἔφεραν τίς ξιφολόγχες τους, τά μεγάλου βεληνεκοῦς ὅπλα τους, φορτηγά ὁπλισμένα μέ πολυβόλα, πεδινό πυροβολικό. Καί τότε ἦρθε ἡ βία. Οἱ φαντάροι διέλυσαν τίς γραμμές περιφρούρησης τῶν ἀπεργῶν ἀλλά, κι αὐτό ἦταν τό χειρότερο, διέλυσαν καί τό ἰδανικό πού ὑπῆρχε στίς καρδιές τῶν

χιλιάδων ξένων, τήν εἰκόνα πού εἶχαν γιά τήν 'Αμερική. Μέσα στήν ὑψικάμινο μαζί μέ τό ἀτσάλι κάηκε καί τ' ὄνειρό τους, ὅτι ἡ 'Αμερική ἦταν μιά κυβέρνηση γιά τό λαό, τούς φτωχούς, τούς καταπιεσμένους.

Καθόμουν στήν κουζίνα μέ τή γυναίκα ἑνός ἐργάτη τῆς χαλυβουργίας. Ἦταν μιά μικρή κουζίνα. Τρεῖς ἄντρες κάθονταν στό τραπέζι μ' ἕνα μουσαμά γιά σκέπασμα κι ἔπαιζαν χαρτιά, φορώντας τά ἐσώρουχά τους. Μωρά μπουσούλαγαν στό πάτωμα. Πάνω ἀπ' τά κεφάλια μας κρέμονταν βρεγμένα ροῦχα.

«Τό χειρότερο πράγμα μ' αὐτή τήν ἀπεργία, Μάνα, εἶναι ὅτι ἔχεις ὅλους τούς ἄντρες στό σπίτι ὅλη μέρα. Δέν μποροῦνε νά πᾶνε πουθενά. Ἄν βγοῦν στό δρόμο, τούς κυνηγάει ἡ ἔφιππη ἀστυνομία. Ἄν πᾶνε σέ κανένα ἄλλο σπίτι, μπαίνουν μέσα καί τούς συλλαμβάνουν γιά ''διοργάνωση συγκέντρωσης''. Δέν τολμοῦν οὔτε νά κάτσουν στά σκαλοπάτια. Οἱ ἀστυνομικοί τούς ἀναγκάζουν νά μποῦν μέσα. Εἶναι φρίκη, Μάνα, νά εἶναι ὅλοι μαζεμένοι στό σπίτι. Ὅταν δουλεύουνε οἱ ἄντρες, οἱ μισοί κοιμοῦνται καί οἱ ἄλλοι μισοί εἶναι στά ἐργοστάσια. Κι ἐγώ μπορῶ νά κρεμάω τά ροῦχα μου ἔξω στήν αὐλή. Τώρα δέν τολμῶ. Οἱ φρουροί μᾶς ἀναγκάζουν νά μένουμε μέσα. Μᾶς κυνηγᾶνε ἀπ' τίς ἴδιες τίς αὐλές μας. Εἶναι κόλαση, Μάνα, μέ τούς ἄντρες στό σπίτι ὅλη μέρα καί τά ροῦχα νά κρέμονται τριγύρω. Καί τά παιδιά ἔχουν τρομοκρατηθεῖ, γιατί οἱ φρουροί τά κυνηγᾶνε ἄν βγοῦν ἔξω ἀπ' τό σπίτι. Αὐτό κάνει τά πράγματα ἀκόμη χειρότερα. Τά παιδιά καί οἱ ἄντρες ὅλοι στό σπίτι καί τά ροῦχα νά κρέμονται τριγύρω».

Αὐτός ἦταν ἕνας ἄλλος τρόπος μέ τόν ὁποῖο οἱ τύραννοι τοῦ χάλυβα πολεμοῦσαν τούς σκλάβους τους. Τούς στρίμωχναν μέσα στ' ἄθλια σκυλόσπιτά τους καί τούς στοίβαζαν τόν ἕναν πάνω στόν ἄλλο, μέχρι νά σπάσουν τά νεῦρα τους. Ἄντρες καί γυναῖκες καί μωρά καί παιδιά καί μαγείρεμα καί πλύσιμο καί ντύσιμο καί γδύσιμο. Αὐτή ἡ κατάσταση πίεζε φοβερά τίς γυναῖκες.

«Μάνα, μοῦ φαίνεται ὅτι θά τρελαθῶ!» μοῦ ἔλεγαν οἱ γυναῖκες. «Φοβᾶμαι νά βγῶ ἔξω, καί ὅταν κάθομαι μέσα μέ ὅλα αὐτά στοιβαγμένα ἀπό πάνω μου, πάει νά μοῦ στρίψει!»

«Οἱ ἄντρες δέ θά γυρίσουν στή δουλειά;»

Ὅταν ἔκανα στίς γυναῖκες αὐτή τήν ἐρώτηση ξεχνοῦσαν τά παράπονά τους. «Ὁ ἄντρας μου πάει πίσω, τόν σκότωσα!» Νά βλέπατε τά μάτια τους!

Πῆγα στό Ντουκέσν. Ὁ δήμαρχος Κρόφορντ, ἀδελφός τοῦ πρόεδρου τῆς Ἑταιρίας Λευκοσιδήρου ΜακΚῆσπορτ, ἔβλεπε βέβαια τήν ἀπεργία μέ τά μάτια τῆς ἑταιρίας. Ὁ Τζέι Μπράουν κι ἐγώ τοῦ ζητήσαμε ἄδεια γιά νά μιλήσουμε στούς ἀπεργούς.

«Λοιπόν θέλετε ἄδεια γιά νά μιλήσετε στό Ντουκέσν, ἔτσι;» μᾶς ρώτησε χαμογελώντας σαρκαστικά.

«Αὐτό ἀκριβῶς θέλουμε», τοῦ εἶπα, «σάν Ἀμερικανοί πολίτες πού ζητᾶμε τά συνταγματικά μας δικαιώματα».

Γέλασε δυνατά. «Οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστός δέ θά μποροῦσε νά κάνει συγκέντρωση στό Ντουκέσν!» εἶπε.

«Δέν ἀμφιβάλλω καθόλου γι' αὐτό», τοῦ εἶπα, «ὅσο εἶσαι ἐσύ δήμαρχος. Θά θυμᾶσαι πάντως ὅτι Ἐκεῖνος κυνήγησε ἀπ' τό Ναό κάτι τύπους σάν κι ἐσένα!»

Γέλασε πάλι. Τό ἀτσάλι σέ κάνει νά νιώθεις σίγουρος.

Μιλήσαμε. Μᾶς συνέλαβαν καί μᾶς ἔκλεισαν στή φυλακή. Ἐνῶ ἤμουν στό κελί μου, ἦρθε νά μέ δεῖ μιά ὁμάδα ἀπό εὐυπόληπτους πολίτες, μεταξύ τῶν ὁποίων καί μερικοί τοπικοί παράγοντες καί ἱεροκήρυκες.

«Μάνα Τζόουνς», μοῦ εἶπαν, «γιατί δέ χρησιμοποιεῖς τά σπουδαῖα σου χαρίσματα καί τή γνώση πού ἔχεις γιά τούς ἀνθρώπους, γιά νά κάνεις κάτι περισσότερο καί καλύτερο ἀπό ἀγκιτάτσια;»

«Ὑπῆρχε ἕνας ἄντρας κάποτε», τούς εἶπα, «πού εἶχε σπουδαῖα χαρίσματα καί γνώση γιά τούς ἀνθρώπους καί ἔκανε ἀγκιτάτσια ἐνάντια σέ μιά ἰσχυρή κυβέρνηση πού ἤθελε νά κάνει τούς ἀνθρώπους δουλοπάροικους, νά τούς καταπιέζει. Ἵδρυσε αὐτό τό ἔθνος γιά νά μποροῦν οἱ ἄνθρωποι νά εἶναι ἐλεύθεροι. Ἦταν ἕνας ἄρχοντας ἀγκιτάτορας!»

«Ἀναφέρεσαι στόν Τζώρτζ Οὐάσιγκτον;» ρώτησε ἕνας ἀπ' τήν ὁμάδα.

«Ναί, σ' αὐτόν», εἶπα. «Καί ὑπῆρχε κάποτε ἕνας ἄντρας πού εἶχε τό χάρισμα τῆς εὐγενικῆς ψυχῆς, κι ἔκανε ἀγκιτάτσια ἐνάντια σέ ἰσχυρούς ἄντρες, ἐνάντια στήν πλουτοκρατία,

γιά τήν ἀπελευθέρωση τῶν μαύρων. Ἔχανε ἀγκιτάτσια ἐνάντια στή δουλεία!»

«Μιλᾶς γιά τόν Ἀβραάμ Λίνκολν;» ρώτησε ἕνας κοντός πού μέ κρυφοκοίταζε πάνω ἀπ' τόν ὦμο ἑνός ἄλλου.

«Γι' αὐτόν μιλάω», τοῦ εἶπα.

«Καί ὑπῆρχε κάποτε ἕνας ἄντρας πού βάδισε ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους, ἀνάμεσα στούς φτωχούς, τούς ταπεινούς καί τούς περιφρονημένους, κι ἔχανε ἀγκιτάτσια ἐνάντια στήν ἐξουσία τῆς Ρώμης, ἐνάντια στούς δουλοπρεπεῖς Ἰουδαίους μικρεμπόρους. Ἔχανε ἀγκιτάτσια γιά τή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν!»

«Μιλᾶς γιά τόν Ἰησοῦ Χριστό;» ρώτησε ἕνας ἱεροκήρυκας.

«Ναί, γι' αὐτόν», εἶπα. «Τόν ἀγκιτάτορα πού ἐσεῖς καρφώσατε σ' ἕνα σταυρό πρίν ἀπό μερικούς αἰῶνες. Δέν ἤξερα ὅτι τ' ὄνομά του ἦταν γνωστό στήν περιοχή τοῦ χάλυβα».

Ἔφυγαν ὅλοι χωρίς νά βγάλουν λέξη.

Στό Μόνεσεν μπῆκα σ' ἕνα σπίτι ὅπου εἶχα ἀκούσει μιά γυναίκα νά κλαίει. «Πῆραν ἄντρα μου μακριά καί δέν ξέρω ποῦ τόν πῆγαν!» Δύο μικρά παιδιά κρέμονταν ἀπ' τή λινή ποδιά της κι ἔκλαιγαν. Τά δάκρυά της ἔπεφταν πάνω στά μικρά κεφάλια τους.

«Θά φροντίσω ἐγώ νά μάθω. Πές μου τί ἔγινε».

«Ἐχτές δυό ἄνθρωποι ἔρχονται. Ἀνοίγουν πόρτα, ὄχι χτύπησαν. Μέ ὁρμή μπαίνουν. Λένε: ''Ἐσένα ἄντρας πάει πίσω σέ Ρωσία. Αὐτός μεγάλο μπολσεβίκο!'' Ἐγώ λέω: ''Ποιοί εἶστε σεῖς;'' Αὐτοί λένε: ''Ἐμεῖς μεγάλη κυβέρνηση Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Μεγάλο ἀστυνόμο!''

»Ἀνοίγουν ὅλα. Ἀνοίγουν μπαοῦλα, πετᾶνε ὅλα κάτω. Παίρνουν ὅλα ἀπό παλιά πατρίδα. Λένε ἄντρας μου ποτέ ἔρχεται πίσω. Λένε ἄντρας μου πάει Ρωσία. Μπορεῖ πρῶτα τόν κρεμᾶνε, λένε».

«Δέ θά τόν κρεμάσουν. Εἶναι ὁ ἄντρας σου μπολσεβίκος;»

«Ὄχι. Αὐτός ὅ,τι ἐσεῖς λέτε Χάνκι σέ Ἀμερική. Αὐτός πιάνει φίλο. Φίλο πολύ καλό. Φίλο ἔρχεται βλέπει αὐτόν πολλές φορές. Παίζει χαρτιά. Μιλᾶνε γιά παλιοαφεντικό. Μιλᾶνε γιά παλιοδουλειά. Μιλᾶνε ὅλο γιά παλιοκατάσταση. Αὐτό φίλο λέει: ''Ἐσένα ἀρέσει Ρωσία καλύτερα; Ἄνθρω-

πο ἐργάτης τώρα ἔχει πατρίδα''.

»"Αντρας μου λέει: ''Βέβαια ἀρέσει Ρωσία. Ρωσία ἐντάξει. Μπορεῖ ἐργάτες ἔχουν εὐκαιρία ἐκεῖ''.

»'Εκεῖνο φίλο λέει: '''Εσένα ἀρέσει τσάι;''

»"Αντρας μου λέει: ''Βέβαια ἀρέσει!''

»Πολύ σύντομα πᾶνε βόλτα μαζί. "Αντρας μου ὄχι ἔρθει σπίτι. "Ολη νύχτα λείψει. "Αλλη μέρα ἔρχεται μεγάλο ἀστυνόμο. Λένε ἄντρα μου μπολσεβίκο. Φίλο του λέει ἔτσι».

«Πῆγες στή φυλακή;»

«Ναί, αὐτοί λένε αὐτός ὄχι ἐκεῖ. Λένε αὐτός πῆγε Ρωσία».

«Πάρε πέντε δολάρια», τῆς εἶπα. «Τώρα πρόσεχε ἐσύ αὐτά τά μικρά κι ἐγώ θά πάω νά σοῦ φέρω τόν ἄντρα σου».

"Ηταν στή φυλακή. Τόν βρῆκα. Τόν εἶχαν συλλάβει οἱ ἄντρες τῆς Μυστικῆς 'Υπηρεσίας τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν, πού δούλευαν σέ συνεργασία μέ τούς χαφιέδες τῆς 'Εταιρίας Χάλυβα. Μεγάλος ἀριθμός ἐργατῶν ἦταν στή φυλακή, μέ τήν κατηγορία ὅτι ἔχαναν ριζοσπαστικές σκέψεις. Τό νά χάνεις ριζοσπαστικές σκέψεις, ἀκόμα καί τό συντηρητικό αἴτημα γιά μικρότερη ἐργάσιμη μέρα, γιά καλύτερο μισθό, γιά τό δικαίωμα στήν ὀργάνωση ἐτιμωρεῖτο μέ ὅπλα, φυλακές καί βασανιστήρια!

Τόν ἐλευθέρωσαν ἀργότερα μαζί μέ δεκάδες ἄλλους, χωρίς νά ἔχουν τίποτα ἐναντίον τους. Πεντακόσιοι «ὑπό κάλυψιν» ἄντρες δούλευαν στό Μόνεσεν, εἰσχωρώντας κρυφά στά σπίτια τῶν ἐργατῶν, στά σωματεῖα τους, στίς καρδιές τους, στήν παραμικρή σκέψη τους, εἰσχωρώντας καί προδίνοντας. Πεντακόσιοι 'Ιοῦδες 'Ισκαριῶτες πού πρόδιναν τούς ἐργάτες γιά μιά χούφτα ἀσημένια δολάρια.

Μέ κάτι τέτοια φίδια ἔχει νά παλέψει ὁ ἐργάτης. Οἱ βασιλιάδες τοῦ χάλυβα προτιμοῦν νά πληρώνουν ἑκατοντάδες χιλιάδες δολάρια σ' αὐτά τά παράσιτα, παρά νά δώσουν στούς ἐργάτες ἕναν ὑποφερτό μισθό, τέτοιον πού νά τούς δίνει τή δυνατότητα νά ζοῦν σάν ἐλεύθεροι ἄνθρωποι.

Μιλοῦσα στό Μίνγκοου. "Ενα μεγάλο πλῆθος εἶχε μαζευτεῖ ἐκεῖ. Πολλοί ἀπ' αὐτούς ἦταν ξένοι, ἀλλά εἶχαν ὅλη τή διάθεση νά σταθοῦν ἐπί ὧρες καί ν' ἀκοῦν τούς ὁμιλητές, προσπαθώντας νά ταιριάξουν τίς ἐγγλέζικες λέξεις μέ τά αἰσθήματα στήν καρδιά τους. Τά καρτερικά μάτια τους ἦταν

καρφωμένα στά δικά μου. Σκουριά, ή πολύ λεπτή σκόνη ἀπ' τά ἐργοστάσια χάλυβα, εἶχε κολλήσει στίς ρυτίδες τοῦ μετώπου τους, καί στίς γραμμές τοῦ στόματός τους. Ὁ χάλυβας τούς εἶχε σφραγίσει μέ τό ἀνεξίτηλο σημάδι του. Ἀνῆκαν στό χάλυβα, κι ἦταν σημαδεμένοι, ὅπως οἱ ἀγελάδες στίς πεδιάδες σημαδεύονται ἀπ' τ' ἀφεντικά τους.

Τούς εἶπα: «Τ' ἀποθέματα τοῦ χάλυβα ἔχουν αὐξηθεῖ. Τά κέρδη ἀπ' τό χάλυβα εἶναι τεράστια. Οἱ μετοχές τοῦ χάλυβα κάνουν ἀνθρώπους πλούσιους μέσα σέ μιά νύχτα. Ὁ πόλεμος —ὁ δικός σας πόλεμος— ἔχει κάνει τούς ἀφέντες τοῦ χάλυβα πιό πλούσιους καί ἀπ' τούς αὐτοκράτορες τῆς ἀρχαίας Ρώμης. Καί τά κέρδη τους δέ βγαίνουν μόνο ἀπ' τό χάλυβα, ἀλλά κι ἀπό τά σώματά σας μέ τά ἀμέτρητα καψίματα. Τά κέρδη τους βγαίνουν ἀπ' τά πρόωρα γηρατειά σας, τά πρησμένα πόδια σας, τούς κουρασμένους μῦς σας. Περνᾶτε τό χειμώνα χωρίς ζεστά ροῦχα, γιά νά μπορεῖ ὁ Γκάρυ καί ἡ συμμορία του νά πηγαίνουν στή Φλόριντα νά ζεσταίνουν τό αἷμα τους. Ἀνακατεύετε τό ἀτσάλι δώδεκα ὧρες τή μέρα! Τά παιδιά σας παίζουν μές στά λασπόνερα, ἐνῶ τά παιδιά τῶν Σαράντα Κλεφτῶν κάνουν μαθήματα γαλλικῶν καί χοροῦ καί μανικιούρ στά δάχτυλα τῶν χεριῶν τους!»

Καθώς πήγαινα νά κατέβω ἀπ' τή μικρή ἐξέδρα, παρατήρησα μιά ἀναταραχή στό πλῆθος σέ μιά ἄκρη τῆς αἴθουσας. Κάποιος προσπαθοῦσε νά μοιράσει φυλλάδια κι ἕνας ὀργανωτής προσπαθοῦσε νά τόν σταματήσει. Ἄκουσα τόν ὀργανωτή νά λέει: «Ὄχι κύριε, εἶναι σωστό ἀλλά δέν μπορεῖς νά τό κάνεις ἐδῶ! Θές νά μᾶς βάλεις σέ μπελά;»

Ὁ ἄνθρωπος πού εἶχε τά φυλλάδια ἐπέμενε νά τά μοιράσει. Διέσχισα τό πλῆθος καί πῆγα ἐκεῖ πού γινόταν ἡ φασαρία.

«Παιδί», εἶπα, «γιά δῶσε μου νά δῶ ἕνα ἀπό αὐτά τά φυλλάδια».

«Εἶναι γιά τή Ρωσία Μάνα», εἶπε ὁ ὀργανωτής, «καί ξέρεις ὅτι δέν μποροῦμε νά τόν ἀφήσουμε νά τά μοιράσει!»

Πῆρα ἕνα. Ζητοῦσε τή βοήθεια ὅλων, γιά ν' ἀναγκάσουν τήν κυβέρνηση νά σταματήσει τό μποϋκοτάρισμα ἐνάντια στή Ρωσία, γιατί ἑκατοντάδες χιλιάδες γυναῖκες καί μικρά παιδιά πέθαιναν ἀπ' τήν πείνα, ἐνῶ χιλιάδες πέθαιναν ἀπό

ἔλλειψη ἰατρικῆς καί νοσοκομειακῆς περίθαλψης.

«Τί πρόβλημα ὑπάρχει μ' αὐτά τά φυλλάδια;» ρώτησα τόν ὀργανωτή.

«Κανένα, Μάνα, μόνο πού ἄν ἀφήσουμε νά μοιραστοῦν θά διαδοθεῖ ὅτι ἡ ἀπεργία ὑποκινεῖται ἀπ' τή Μόσχα. Δέν μποροῦμε νά μπερδέψουμε τά θέματα. Φοβᾶμαι ν' ἀφήσω νά κυκλοφορήσουν τέτοιες φῆμες».

«Γυναῖκες καί παιδιά ἀποκλεισμένα, πού πεθαίνουν ἀπ' τήν πείνα! Ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά πού πεθαίνουν ἀπό ἔλλειψη νοσοκομειακῆς περίθαλψης! Αὐτή ἡ ἀπεργία δέ θά νικήσει μέ τό νά κλείσει τ' ἀφτιά της σέ κάποιους πού ὑποφέρουν, ὅπου κι ἄν εἶναι αὐτοί. Μόνο ἕνα πράγμα πρέπει νά φοβᾶται κανείς... μήπως πάψει νά εἶναι ἄνθρωπος!»

Ὁ ἀγώνας γιά ἐλευθερία συνεχίστηκε, ἔχοντας νά παλέψει ἐνάντια σέ κολοσσιαῖες διαφορές. Ὁ χάλυβας ἦταν ἐνάντιά τους. Καί ἡ κυβέρνηση ἦταν ἐνάντια τους, ἀπ' τή μακρινή κυβέρνηση τῆς Οὐάσινγκτον μέχρι τόν πιό μικρό παράγοντα τοῦ χωριοῦ τοῦ χάλυβα. Διχόνοια ὑπῆρχε στίς γραμμές τῶν ἐργατῶν. Ἡ φιλοδοξία καί ἡ προκατάληψη ἔπαιξαν κι αὐτές τό ρόλο τους.

Ἡ ἀνθρώπινη σάρκα, ζεστή καί τρυφερή καί εὐάλωτη στά τραύματα, βάδισε γυμνή ἐνάντια στό ἀτσάλι. Στό ἀτσάλι πού εἶναι κρύο σάν τά σβησμένα ἄστρα καί σκληρότερο ἀπ' τό θάνατο καί ἀπρόσβλητο ἀπ' τόν πόνο. Ξιφολόγχες καί ὅπλα καί ἀτσαλένιες ράγιες καί πολεμικά πλοῖα, βόμβες καί σφαῖρες γίνονται ἀπ' τό ἀτσάλι. Ἐνῶ ἀπ' τή σάρκα γίνονται μόνο μωρά. Ὅλο καί πιό πολλά μωρά, γιά νά μεγαλώνουν καί νά δουλεύουν στό ἀτσάλι, νά ρίχνονται πάνω στίς ξιφολόγχες, νά γνωρίζουν τή σφυρηλατημένη ἀντίσταση τοῦ ἀτσαλιοῦ.

Ἡ ἀπεργία ἔσπασε. Ἔσπασε ἀπ' τούς ἀπεργοσπάστες πού δούλευαν κάτω ἀπ' τήν προστασία τοῦ στρατοῦ. Ἔσπασε, ἀφοῦ εἶχαν κατορθώσει νά σπάσουν τήν πίστη τῶν ἀνθρώπων στή νίκη τοῦ ἀγώνα τους. Ἔσπασε, ἀφοῦ εἶχαν ραγίσει οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων. Ἔσπασε ἀπ' τόν τύπο, ἀπ' τήν κυβέρνηση. Σέ λίγο παραπάνω ἀπό ἑκατό μέρες, ἡ ἀπεργία κρεμόταν σέ κομμάτια.

Οἱ σκλάβοι γύρισαν στούς φούρνους, στά ἐργοστάσια, στή

λάβρα καί στό βουητό, στίς ἀτέλειωτες ὧρες —στή σκλαβιά.

Ἄντρες ἔκλαιγαν στά γραφεῖα. Μαζί τους ἔκλαιγα κι ἐγώ. Ἕνας νέος ἄντρας μέ ἀγκάλιασε ἀπ' τούς ὤμους.

«Μάνα», μοῦ εἶπε κλαίγοντας. «Πάει, τέλειωσε».

Μιά ἀπαίσια λάμψη ἀπ' τά ἐργοστάσια φώτιζε τόν οὐρανό. Μοῦ ἔφερνε στό νοῦ τήν κόλαση.

«Ἀγόρι μου», τοῦ εἶπα, «τίποτα δέν τέλειωσε. Ὑπάρχει μιά φλόγα πιό δυνατή ἀπό ἐκεῖνες τίς φωτιές τῆς κόλασης ἐκεῖ κάτω. Εἶναι ἡ δυνατή φλόγα τῆς ἐλευθερίας πού καίει στίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων».

Οἱ ἄντρες σύρθηκαν πίσω στά ἐργοστάσια, ἔχοντας ἀποδεχτεῖ τούς ὅρους τοῦ δεσπότη Γκάρυ. Ἔχοντας ἀποδεχτεῖ ἕνα ὡράριο πού τούς ἔκανε γέρους, γέρους ἀπ' τά σαράντα τους. Πού τούς πέταγε στά παλιοσίδερα, μαζί μέ τή σκουριά ἀπ' τά ἐργοστάσια, πρίν καλά καλά φτάσουν στή μέση ἡλικία. Πού τούς καντάντοῦσε κτήνη πού κοιμόνταν καί δούλευαν, πού δούλευαν καί κοιμόνταν. Ὁ ἦχος ἀπ' τά πόδια τους πού βάδιζαν πίσω στά ἐργοστάσια, ἦταν ὁ ἦχος ἀνθρώπων πού πᾶνε σέ κηδεία, καί τό πτῶμα πού ἀκολουθοῦσαν ἦταν ἕνα κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ τους. Ἦταν ἡ ἐλπίδα τους.

Ὁ Γκάρυ καί ἡ συμμορία του γιόρτασαν τή νίκη μέ συμπόσια καί πανηγυρισμούς. Τρακόσιες χιλιάδες ἐργάτες, μέ μισθούς πού δέν τούς ἔφταναν οὔτε γιά νά ζήσουν, ἔφαγαν τό ψωμί τῆς πίκρας.

Λέω, ὅπως εἶπα στήν πόλη τοῦ Γκάρυ, ὅτι εἶναι ἡ ἀναθεματισμένη συμμορία τῶν ληστῶν καί ἡ παρέα τους ἀπό πολιτικούς κλέφτες, πού θά ἀρχίσουν τήν ἑπόμενη Ἀμερικανική ἐπανάσταση. Ἀκριβῶς ὅπως ἦταν αὐτοί πού ἄρχισαν αὐτή τήν ἀπεργία. Πενήντα χιλιάδες Ἀμερικανοί νέοι πέθαναν στά πεδία τῶν μαχῶν στήν Εὐρώπη γιά νά γίνει ὁ κόσμος πιό δημοκρατικός. Τά βλαστάρια τους γύρισαν στήν πατρίδα, καί πολέμησαν τόν Ἀμερικανό ἐργάτη πού διαμαρτυρόταν ἐνάντια σέ μιά ἀπολυταρχία πού ὀνειρευόταν ὁ Κάιζερ. Ἄν αὐτοί οἱ φαντάροι εἶχαν βοηθήσει τούς ἐργάτες χάλυβα, θά μπορούσαμε νά εἴχαμε δώσει στόν Γκάρυ, τό Μόργκαν καί τή συμμορία τους ἕνα εἰσιτήριο ἐλευθέρας γιά τήν κόλαση. Σέ ὅλη τήν παγκόσμια ἱστορία, δέν ἔχει ὑπάρξει πιό κτηνώδης καί πιό ἄγρια περίοδος ἀπό αὐτήν, καί αὐτό τό

ἔθνος θά χαθεῖ ἄν δέν ἀλλάξουμε αὐτές τίς συνθῆκες.

Καί ὁ Χριστός ὁ ἴδιος θά εἶχε κάνει προπαγάνδα ἐνάντια σ' αὐτούς. Θά προπαγάνδιζε ἐνάντια στούς πλουτοκράτες καί τούς ὑποκριτές, πού λένε στούς ἐργάτες νά πέσουν στά γόνατα καί νά τραβήξουν τό δρόμο τοῦ θεοῦ. Ὁ Χριστός, ὁ γιός τοῦ ξυλουργοῦ, θά τούς ἔλεγε νά σηκωθοῦν ὄρθιοι καί νά παλέψουν γιά τήν ἐπικράτηση τοῦ δικαίου καί τοῦ σωστοῦ στή γῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXV

ΑΓΩΝΑΣ ΚΑΙ ΗΤΤΑ: ΑΓΩΝΑΣ ΚΑΙ ΝΙΚΗ

'Η ἀπεργία στά χαλυβουργεῖα τελείωσε. Δηλαδή, οἱ ἄντρες ἀναγκάστηκαν νά γυρίσουν στή δουλειά. Μόνο σέ βιβλικές ἱστορίες ὁ Δαβίδ μπορεῖ νά νικήσει τό γίγαντα Γολιάθ. 'Αλλά στίς καρδιές τῶν ἐργατῶν ἡ ἀπεργία δέν τελείωσε. Στά σιδηρουργεῖα, στά μεγάλα καζάνια, στούς φρουρούς, στή φωτιά καί στούς καπνούς γυρίζουν τά «χέρια». Μά οἱ καρδιές καί ὁ νοῦς τους εἶναι ἔξω ἀπ' τούς ψηλούς φράχτες —φράχτες πού κλείνουν τούς ἐργάτες μέσα καί τή δικαιοσύνη ἔξω.

'Η ἀπεργία δέν τελείωσε. 'Η ἀδικία βράζει στίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων ὅπως τό ἀτσάλι στό καζάνι του, ἄσπρο καί καυτερό, ἕτοιμο νά χυθεῖ στήν κατάλληλη στιγμή.

'Εντωμεταξύ, στό Κάνσας, οἱ νομοθέτες, πρόθυμα ὄργανα τῶν δυνάμεων τοῦ χρήματος, δούλευαν ἀσταμάτητα γιά νά βγάλουν νόμους. Ἤθελαν τούς ἐργάτες ἰσόβιους δουλοπάροικους τοῦ παλιοῦ καλοῦ καιροῦ, ἀφοσιωμένους στή δουλειά τους, μέ τήν ἀπειλή τῆς τιμωρίας νά κρέμεται πάνω ἀπ' τά κεφάλια τους, ὅταν ἤθελαν νά φύγουν ἤ νά ἀπεργήσουν. 'Ο κυβερνήτης Ἄλεν ὑπόγραψε τό νόμο τῆς σκλαβιᾶς. Ἔδωσαν στό νόμο ἕνα φανταχτερό ὄνομα καί ἕνα ὡραῖο πρόσωπο. 'Απαγόρευε ὅμως στούς ἐργάτες ν' ἀπεργοῦν. Ἔβγαζε τήν ἀπεργία ποινικό ἀδίκημα.

Στά ἀνθρακωρυχεῖα ἑτοιμαζόταν ἀπεργία. 'Ο κυβερνήτης Ἄλεν εἶπε ὅτι τό Κάνσας ἔπρεπε νά ἔχει κάρβουνο ἀκόμα κι ἄν οἱ ἐργάτες δέν ἔβρισκαν τό δικό τους. Τό κάρβουνο

μέτραγε περισσότερο άπ' αύτούς πού τό βγάζουν. Τά άφεντικά τοῦ κάρβουνου ἔλεγαν τό ἴδιο.

Σ' ὁλόκληρο τό Κάνσας ἀπαγορευόταν ἡ ἀπεργία γιά καλύτερες συνθῆκες, γιά μεροκάματα ἐπαρκή ὥστε νά ἀντιμετωπιστεῖ τό ὑψηλό κόστος ζωῆς πού εἶχε ἐπιφέρει ὁ πόλεμος, οὐσιαστικά γιά ὁποιοδήποτε πράγμα· καί αὐτός πού κήρυττε μιά ἀπεργία πήγαινε στή φυλακή.

Ὁ πρόεδρος Χάουατ, πρόεδρος ἑνός περιφερειακοῦ παραρτήματος τῶν Ἑνωμένων Ἐργατῶν Ὀρυχείων, μέ κάλεσε νά πάω νά ξεσηκώσω τούς ἐργάτες γιά νά συνειδητοποιήσουν τή σκλαβιά τους.

Τριγύριζα μιλώντας πάνω στό θέμα τοῦ Νόμου γιά τή Βιομηχανική Σκλαβιά, ἐξηγώντας στούς ἐργάτες τί σήμαινε γι' αὐτούς τό γεγονός ὅτι μ' αὐτόν τό νόμο τούς εἶχαν ἀφαιρέσει τό δικαίωμα στήν ἀπεργία.

Ὁ πρόεδρος Χάουατ κατηγορήθηκε καί καταδικάστηκε σέ φυλάκιση γιά κήρυξη ἀπεργίας, μιά ἀπεργία πού εἶχε ψηφιστεῖ ἀπ' τά ἁπλά μέλη. Ἐπειδή ἀντιστάθηκε στό νόμο, τόν εἶπαν ἐπαναστάτη.

Στίς ἀρχές τοῦ 1922, οἱ Ἑνωμένοι Ἐργάτες Ὀρυχείων ἔκαναν τό συνέδριό τους. Τό παρακολούθησα. Συζητήθηκαν ζητήματα πού ἀφοροῦσαν τά μεροκάματα καί τίς συμφωνίες.

Ὁ δικαστής Ἄντερσον εἶχε ἐπιβάλει στ' ἀφεντικά τῶν κεντρικῶν ὀρυχείων πίσσας καί στήν ἡγεσία τοῦ συνδικάτου, νά κλείσουν μιά συμφωνία. Οἱ ἀνθρακωρύχοι βγάζουν κάρβουνα γιά τούς βασιλιάδες τοῦ χρήματος, καί οἱ δικαστές βγάζουν ἀποφάσεις καί διατάξεις. Ἀλλά βέβαια οἱ δικαστές παίρνουν καλύτερους μισθούς.

Οἱ ἀντιπρόσωποι εἶχαν ν' ἀποφασίσουν ἄν ἡ ἀπεργία τῆς πρώτης Ἀπριλίου, πού θά γινόταν σέ περίπτωση πού τά ἀφεντικά δέν ὑπόγραφαν τίς συμφωνίες, ἔπρεπε νά κηρυχτεῖ ἀπ' τό συνέδριο ἤ νά ἀφεθεῖ στήν ψῆφο τῶν μελῶν.

Ὁ Χάουατ καί οἱ φίλοι του ζήτησαν ἀπ' τό συνέδριο νά ἀποφασίσει ἀμέσως γιά μιά ἡμερομηνία ἀπεργίας —πρώτη Ἀπριλίου. Οἱ συντηρητικοί μέ ἀρχηγό τόν πρόεδρο Λούις ζήτησαν νά ψηφίσουν οἱ ἴδιοι οἱ ἀνθρακωρύχοι γιά τό θέμα.

Ὅλοι οὔρλιαζαν καί μούγκριζαν, τινάζονταν ὄρθιοι κι

έσκουζαν, ο καθένας ήθελε νά μιλήσει. Έμοιαζαν μέ μιά ορδή τρελών, παρά μέ λογικούς άνθρώπους πού έχουν τήν τύχη χιλιάδων έργατών στά χέρια τους.

Παρ' όλο πού ήμουν μέ τό μέρος τοῦ Χάουατ, πίστευα ότι θά 'πρεπε νά ύπακούσουν στόν ομοσπονδιακό πρόεδρο. Σηκώθηκα καί σπρώχνοντας άνοιξα τό δρόμο μου γιά τό βήμα. Στάθηκα έκεĩ περιμένοντας νά ήσυχάσουν οἱ άντρες. Ησύχασαν. Ήταν πολύ ήσυχα. Είπα: «Παιδιά, σταματήστε νά ούρλιάζετε σάν ένα κοπάδι σατανάδων, καί στρωθείτε σάν άντρες στή δουλειά. Χάνετε τήν ὥρα σας ἐδῶ, ὥρα πού θά έπρεπε νά τήν άφιερώσετε στίς οίκογένειές σας καί τά μωρά σας. Θά 'πρεπε νά ντρέπεστε γιά τόν έαυτό σας! Σταματῆστε αύτή τή φασαρία!»

Κάποιος φώναξε: «Μίλα!»

«Δέν είναι αύτή ή ὥρα νά μιλήσω έγώ», είπα. «Είναι ἡ ὥρα νά ένεργήσετε έσεῖς. Έμπιστευτεῖτε τόν πρόεδρό σας. Άν κάνει λάθος, μποροῦμε νά βγοῦμε έξω κι έγώ θά είμαι μαζί σας, καί θά φέρουμε τά πάνω κάτω σ' όλη τή χώρα!»

Μετά άπ' αύτά, τό συνέδριο στρώθηκε στή δουλειά κι άποφάσισε ν' άφήσει τό ζήτημα τῆς άπεργίας σ' αύτούς πού έπρεπε νά κάνουν τή θυσία: τ' άπλά μέλη. Τά άφεντικά άρνήθηκαν νά συναντηθοῦν μέ τούς άνθρακωρύχους, παραβίασαν τήν ένορκη συμφωνία πού είχαν κάνει γιά τό σκοπό αύτόν. Δέν έμενε νά γίνει τίποτα άλλο παρά άπεργία. Τά μέλη τήν ψήφισαν.

Στό Κάνσας, οἱ άνθρακωρύχοι βγῆκαν έξω, παρ' όλο πού αύτό άπαγορευόταν άπ' τό νόμο. Ό κυβερνήτης Άλεν τούς διέταξε νά γυρίσουν πίσω, άκριβῶς όπως παλιά οἱ σκλάβοι διατάσσονταν νά γυρίσουν πίσω στά βαμβακοχώραφα. Άρνήθηκαν ξανά. Άρνήθηκαν νά έγκαταλείψουν τ' άδέλφια τους καί νά παράγουν άπεργοσπαστικό κάρβουνο. Ό κυβερνήτης κάλεσε τούς χαρτογιακάδες, τά rah-rah boys* άπ' τά κολέγια, ύπαλλήλους άπ' τά καταστήματα φαρμάκων καί καλλυντικῶν καί νεκροθάφτες, τούς άπολυμένους στρατιῶτες καί ναῦτες πού δέν είχαν δουλειά, περιμένοντας νά πάρουν τό δῶρο τους —κι αύτοί έβγαλαν τά κάρβουνα. Ένα παιχνίδι

* **Rah-rah!** Ή κραυγή μέ τήν όποία ένισχύουν τήν όμάδα τους στά κολέγια.

ήταν γι' αυτούς, μιά εκδρομή μιᾶς μέρας. Μποροῦσαν νά ἀναλάβουν τή δουλειά ξένοιαστα καί χωρίς συνείδηση, γιατί δέν ἦταν παρά μιά δουλειά πού θά τελείωνε σύντομα... κι ὄχι μιά ζωή ὁλόκληρη, πού θά τήν περνοῦσαν κάτω ἀπ' τό χῶμα. Δέ θά παράδιναν τό φτυάρι καί τή λάμπα τους στούς γιούς τους, κι ἔτσι δέ νοιάζονταν ν' ἀφήσουν τή δουλειά λίγο καλύτερη γι' αὐτούς πού θά ἀκολουθοῦσαν.

'Η κυβέρνηση, μέ τό Χοῦβερ, ἄνοιξε ἕνα μεγάλο ἀριθμό ἀπό ἀπεργοσπαστικά ὀρυχεῖα. 'Η ἀγορά ξεχείλισε ἀπό ἀπεργοσπαστικό κάρβουνο. Οἱ ἀνθρακωρύχοι πίστευαν ὅτι ἡ ὁμοσπονδιακή κυβέρνηση ἦταν ἐναντίον τους. Ἄρχισαν νά ὀργανώνουν τά ἐκτός συνδικάτου ὀρυχεῖα. 'Εγώ πήγαινα ἀπό δῶ καί ἀπό κεῖ. Πῆγα στή Δυτική Βιρτζίνια. Χιλιάδες δολάρια εἶχαν ἐπενδυθεῖ σ' ἐκεῖνα τά ὀρυχεῖα. Πῆγα στίς γυναῖκες, στούς καταυλισμούς τῶν λόφων.

'Η ἱστορία τοῦ κάρβουνου εἶναι πάντα ἡ ἴδια. Εἶναι μιά μαύρη ἱστορία. Γιά ἕνα δευτερόλεπτο περισσότερο στό φῶς τῆς ἡμέρας, οἱ ἄντρες πρέπει νά παλεύουν σάν τίγρεις. Γιά τό προνόμιο τοῦ νά βλέπουν τό χρῶμα στά μάτια τῶν παιδιῶν τους μέσα στό φῶς τοῦ ἥλιου, οἱ πατεράδες πρέπει νά παλεύουν σάν τά ἄγρια θηρία στή ζούγκλα. Γιά νά ἔχει ἡ ζωή κάποια ἀξιοπρέπεια, κάτι τό ὡραῖο —μιά ζωγραφιά, ἕνα καινούριο φόρεμα, ἕνα κομμάτι φτηνή δαντέλα πού νά τή χτυπάει ὁ ἀέρας στό παράθυρο. Γι' αὐτό, οἱ ἄντρες πού δουλεύουν κάτω στά ὀρυχεῖα πρέπει νά ἀγωνίζονται καί νά χάνουν, νά ἀγωνίζονται καί νά νικοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXVI

Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΔΥΤΙΚΗ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ

Τά τελευταῖα εἴκοσι τρία περίπου χρόνια, πήγαινα πολύ συχνά στή Δυτική Βιρτζίνια, παίρνοντας μέρος στίς ἀτέλειωτες συγκρούσεις ἀνάμεσα στούς βιομηχανικούς σκλάβους καί τούς κυρίους τους. Οἱ συγκρούσεις ἦταν πάντα σκληρές. Ἡ δουλειά στά ὀρυχεῖα εἶναι ἀπάνθρωπη. Οἱ ἄντρες περνᾶνε ὧρες ὁλόκληρες στό ἀπόλυτο σκοτάδι. Δέ ζοῦνε στόν ἥλιο. Ἀνεβαίνουν μέσα ἀπ' τή σιωπή τῆς γῆς σκοτωμένοι ἀπ' τήν κούραση. Ὕπνος καί δουλειά, δουλειά καί ὕπνος. Δέν ἔχουν χρόνο οὔτε κουράγιο γιά μόρφωση, οὔτε λεφτά γιά βιβλία. Δέν ἔχουν κάν ἐλεύθερο χρόνο γιά νά σκεφτοῦν.

Μέ τά πρωτόγονα ἐργαλεῖα, τόν κασμά καί τό φτυάρι, σκάβουν καί βγάζουν στήν ἐπιφάνεια τά σπλάχνα τῆς γριᾶς γῆς. Οἱ ὦμοι τους καμπουριάζουν ἀπ' τό σκύψιμο. Τά μάτια τους στενεύουν ὅπως οἱ λεπτές σχισμές μέσα στίς ὁποῖες σέρνονται. Ἡ ἀνάπτυξη καί ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἐδῶ ἔχει γυρίσει ἀνάποδα. Οἱ ἀνθρακωρύχοι γίνονται ὅλο καί πιό σκυφτοί, μέ ὅλο καί πιό στενά μάτια.

Ὅπως ὅλα τά πράγματα πού ζοῦν κάτω ἀπ' τό ἔδαφος, μακριά ἀπ' τόν ἥλιο, ἔτσι κι αὐτοί παίρνουν κέρινο χρῶμα. Τό φῶς τους εἶναι ἡ ἀδύναμη λάμπα στίς κάσκες τους. Αὐτή μόνο τή δουλειά φωτίζει, καί μόνο μερικά βήματα μπροστά. Τά παιδιά τους θά τούς ἀκολουθήσουν μέσα σ' αὐτές τίς παράξενες κάμαρες, ὅταν αὐτοί θά ἔχουν κατέβει στή γῆ γιά πάντα. Σκληρή εἶναι ἡ ζωή τῶν ἀνθρακωρύχων μέ τό βάρος τοῦ κόσμου στίς πλάτες τους. Καί σκληρές εἶναι καί οἱ

ἀπεργίες τους. Οἱ ἀνθρακωρύχοι ἔχουν συνηθίσει στή σκληρότητα. Δέν ξέρουν κανέναν ἄλλο νόμο. Εἶναι σάν πρωτόγονοι ἄνθρωποι πού ἀγωνίζονται μέσα στήν ἄγρια ζούγκλα τους —γιά τόν ἑαυτό τους, γιά τά παιδιά τους, γιά τό ἀνθρώπινο γένος.

Οἱ ἀνθρακωρύχοι τῆς ἐπαρχίας Λόουγκαν εἶχαν κατέβει ξανά σέ ἀπεργία τό 1923. Ἤμουνα μαζί τους. Οἱ φυλακές ἦταν γεμάτες ἀπεργούς, ἀθώους ἀνθρώπους πού διαμαρτύρονταν γιά τίς συνθῆκες πού ζοῦσαν. Πολλοί ἀπ' αὐτούς εἶχαν μῆνες στή φυλακή, ἐνῶ οἱ γυναῖκες καί τά μωρά παιδιά τους βρίσκονταν σέ κατάσταση ἀπόλυτης ἀνάγκης.

«Δέν μπορεῖς νά κάνεις κάτι γιά μᾶς, Μάνα;» μέ παρακαλοῦσαν.

Ἦρθε καί μέ βρῆκε μιά ἀντιπροσωπία ἀπ' τίς ταλαιπωρημένες γυναῖκες τους καί τά μισοπεθαμένα ἀπ' τήν πείνα παιδιά τους. «Γιά ὄνομα τοῦ θεοῦ, Μάνα, δέν μπορεῖς νά κάνεις κάτι γιά μᾶς;»

Πῆρα τό τρένο γιά τό Τσάρλεστον καί πῆγα νά δῶ τόν κυβερνήτη Μόργκαν. Μέ δέχτηκε πολύ εὐγενικά.

«Κύριε κυβερνήτη», εἶπα, «ἄκου —ἀκοῦς τίποτε;»

Ἀφουγκράστηκε γιά λίγο. «Ὄχι, Μάνα Τζόουνς, δέν ἀκούω».

«Ἐγώ ἀκούω», εἶπα. «Ἀκούω γυναῖκες καί μικρά ἀγόρια καί κορίτσια νά ἀναστενάζουν τή νύχτα. Οἱ πατεράδες τους εἶναι στή φυλακή. Οἱ γυναῖκες καί τά παιδιά κλαῖνε γιά φαΐ».

«Θά κάνω μιά ἔρευνα», εἶπε. Μέ κοίταξε κατευθείαν στά μάτια καί ἤξερα ὅτι θά κρατοῦσε τήν ὑπόσχεσή του.

Λίγο καιρό μετά πῆρα ἕνα γράμμα ἀπ' τόν κυβερνήτη, στό ὁποῖο μοῦ ἔλεγε ὅτι ὅλοι οἱ κρατούμενοι ἐκτός ἀπό τρεῖς, εἶχαν ἀπελευθερωθεῖ.

Ἐγώ προσωπικά πίστευα πάντα ὅτι ὁ κυβερνήτης Μόργκαν ἦταν πολύ προσιτός. Οἱ ἀνθρώπινες ἐκκλήσεις ἔφταναν πάντα σ' αὐτόν. Θυμᾶμαι, ὅταν μιά μέρα εἶχε ἔρθει νά μέ δεῖ μιά φτωχή γυναίκα. Ὁ ἄντρας της ἦταν γραμμένος στή μαύρη λίστα τῶν ὀρυχείων καί δέν τολμοῦσε νά γυρίσει σπίτι του. Ἡ γυναίκα ἦταν ἀδύνατη ἀπ' τήν ἔλλειψη φαγητοῦ, πολύ ἀδύνατη γιά νά δουλέψει. Τήν πῆγα στόν κυβερνήτη. Αὐτός τῆς ἔδωσε εἴκοσι δολάρια, καί κανόνισε νά γυρίσει ὁ

ἄντρας της, μέ τήν ὑπόσχεση νά τοῦ δώσει κρατική προστασία.

Ἤμουνα στό γραφεῖο τοῦ γραμματέα τοῦ κυβερνήτη μιά μέρα, ὅταν μιά ἐπιτροπή ζήτησε νά τόν δεῖ. Τήν ἐπιτροπή ἀποτελοῦσαν οἱ γλεῖφτες τῶν ἀφεντικῶν τῶν ὀρυχείων. Ζήτησαν ἀπ' τόν κυβερνήτη ν' ἀπαγορέψει τήν ἔκδοση τοῦ *Ὁμοσπονδιακοῦ*, μιᾶς ἑβδομαδιαίας ἐργατικῆς ἐφημερίδας. Ὁ κυβερνήτης τούς ἀπάντησε:

«Κύριοι, τό σύνταγμα ἐγγυᾶται τήν ἐλευθερία τοῦ λόγου καί τοῦ τύπου. Δέ θέλω νά μπῶ στήν ἱστορία σάν κάποιος πού μεροληπτεῖ, ὅσο ἰσχύει τό σύνταγμα».

Ἡ ἐπιτροπή τά μάζεψε κι ἔφυγε ἀπ' τό γραφεῖο. Πιστεύω ὅτι ὁ κυβερνήτης Μόργκαν, εἶναι ὁ μόνος κυβερνήτης στά εἴκοσι χρόνια πού ἤμουνα στή Δυτική Βιρτζίνια, πού ἀρνήθηκε νά συμμορφωθεῖ μέ τίς ἀπαιτήσεις τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν συμφερόντων. Σ' ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο θέλω νά ἐκφράσω τό σεβασμό μου.

Δέν ὑπάρχει ποτέ εἰρήνη στή Δυτική Βιρτζίνια, ἐπειδή ποτέ δέν ὑπάρχει δικαιοσύνη. Ἡ ἐπιβολή προσωρινῶν μέτρων καί τά ὅπλα, φέρνουν, σάν τή μορφίνη, μιά προσωρινή ἡσυχία. Μετά, ὁ πόνος ξανάρχεται πιό σπαραχτικός καί πιό ἄγριος. Ἔτσι γίνεται στή Δυτική Βιρτζίνια. Ἡ ἀπεργία ἔσπασε. Τόν ἄλλο χρόνο ὅμως, οἱ ἀνθρακωρύχοι μάζεψαν τίς δυνάμεις τους καί κατέβηκαν σ' ἕναν ἄλλο ἀγώνα. Μερικές φορές ἔχαναν τή μάχη ἀπ' τούς ἴδιους τούς πουλημένους ἡγέτες τους. Καί μιά φορά τό θεώρησα καθῆκον μου νά βγῶ μπροστά στή βάση, καί νά καταγγείλω τούς ἡγέτες τους πού θά τούς πρόδωναν. Καί ὅταν παιδιά μου κατάλαβαν, τό κλίμα τῆς Δυτικῆς Βιρτζίνια δέν τούς σήκωνε πιά.

Ἡ μεσαιωνική Δυτική Βιρτζίνια! Μέ τούς καταυλισμούς της πάνω στούς ἀνεμοδαρμένους λόφους της! Μέ τούς βλοσυρούς ἄντρες καί γυναῖκες! Ὅταν πάω στήν ἄλλη μεριά, θά ἔχω νά λέω στό Μεγαλοδύναμο γιά τή Δυτική Βιρτζίνια!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XXVII

ΠΡΟΟΔΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥΣ ΗΓΕΤΕΣ

Ἄλλες ἀπεργίες ἔρχονται στό μυαλό μου, ἀπεργίες πού ἡ φλόγα τους δέν ἔλαμπε τόσο πολύ, κι ἔτσι ἡ κοινή γνώμη τῆς χώρας δέν τούς ἔδινε τόσο μεγάλη σημασία. Οἱ ἐφημερίδες διακήρυσσαν στούς μετόχους καί τούς κεφαλαιούχους ὅτι ἐπικρατοῦσε εἰρήνη, ἀλλά εἰρήνη δέν ὑπῆρχε. Οἱ ἐργάτες ἱματισμοῦ κατέβηκαν σέ ἀπεργία καί νίκησαν. Στό Ροῦσβελτ, στό Νιού Τζέρσεϋ, ἀπεργοῦσαν οἱ ἐργαζόμενοι στό ἐργαστάσιο λιπασμάτων Οὐίλιαμς καί Κλάρκ.

Δύο ἀπεργοί σκοτώθηκαν —πυροβολήθηκαν ἀπό πίσω ἀπ' τούς πληρωμένους πιστολάδες. Οἱ φρουροί μηνύθηκαν, ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι μέ ἐγγύηση καί παρουσιάστηκαν πάλι στή δουλειά. Οἱ ἀπεργοί εἶχαν συγκεντρωθεῖ σέ μιά ἄδεια μάντρα. Οἱ φρουροί πυροβολώντας χαμηλά μέσα στό πλῆθος γέμισαν σφαῖρες τά πόδια τῶν ἐργατῶν.

«Μάνα», μοῦ ἔγραψαν οἱ ἀπεργοί, «ἔλα νά μᾶς βοηθήσεις μέ τίς γυναῖκες μας!»

Πῆγα. «Γυναῖκες», εἶπα, «φροντίστε οἱ ἄντρες σας νά μή χρησιμοποιήσουν πυροβόλα ὅπλα ἤ βία, ὅποια κι ἄν εἶναι ἡ πρόκληση. Μήν ἀφῆστε τούς ἄντρες σας νά δουλεύουν ἀπεργοσπάστες. Βοηθῆστε τους νά στέκονται γερά καί πάνω ἀπ' ὅλα κρατῆστε τους μακριά ἀπ' τά σαλούν. Καμία ἀπεργία δέν πέτυχε ποτέ χωρίς τήν ὑποστήριξη τῶν γυναικῶν».

Τό προσωπικό τῶν τράμ τῆς Νέας Ὑόρκης ἀπεργοῦσε τό 1916. Μιλοῦσα σέ μιά μαζική συγκέντρωση τῶν γυναικῶν

τῶν ἐργαζομένων στά τράμ, καί πραγματικά εἴδαμε αὐτές τίς γυναῖκες νά παλεύουν σάν τά λιοντάρια. Μέ ἀπείλησαν μέ φυλάκιση, καί ἐγώ ἀπάντησα στούς ἀστυνομικούς ὅτι μποροῦσα τό ἴδιο νά χαλάσω τόν κόσμο μέσα στή φυλακή ὅσο καί ἔξω. Οἱ ἀστυνομικοί εἶπαν ὅτι ἄν σκοτωνόταν κανείς, θά μέ θεωροῦσαν ὑπεύθυνη καί θά μέ κρεμοῦσαν.

«Ἄμα θέλουν νά μέ κρεμάσουν, ἀφῆστε τους», εἶπα. «Καί στήν κρεμάλα θά φωνάξω: ''Ἐλευθερία γιά τήν ἐργατική τάξη!'' Καί ὅταν θά συναντήσω τό Μεγαλοδύναμο, θά τοῦ πῶ νά καταραστεῖ αὐτούς πού μέ κατηγοροῦν καί κατηγοροῦν καί τήν ἐργατική τάξη, τούς ἀνθρώπους πού περιποιοῦνται καί ἀναπτύσσουν καί ὀμορφαίνουν τόν κόσμο Του».

Στά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς μου, βλέπω ὅλο καί λιγότερες ἀπεργίες. Καί οἱ δύο, οἱ ἐργοδότες καί οἱ ἐργαζόμενοι, ἔχουν γίνει πιό φρόνιμοι. Καί οἱ δύο ἔχουνε μάθει τήν ἀξία τοῦ συμβιβασμοῦ. Καί οἱ δύο πλευρές ἔχουν καταλάβει ὅτι κερδίζουν ὅταν κάθονται καί συζητᾶνε λογικά, καί ὄχι ὅταν στέκονται χώρια, καί πετᾶνε ὁ ἕνας στόν ἄλλον τοῦβλα, βρισιές καί σφαῖρες. Οἱ ἑνώσεις τῶν σιδηροδρομικῶν τό 'μαθαν καλά αὐτό τό μάθημα. Οἱ ἀπεργίες εἶναι ἀκριβές γιά τούς ἐργάτες, καί τό χτύπημά τους ἀκριβό γιά τούς ἐργοδότες.

Αὐτό πού ζητάει ὁ μέσος ἄνθρωπος εἶναι κάτι πού νά μπορεῖ νά τό πεῖ σπίτι, μιά οἰκογένεια πού νά εἶναι χορτάτη καί ζεστή, λίγη εὐτυχία ποῦ καί ποῦ, καί μιά φορά στίς τόσες ἡ δυνατότητα γιά καμιά σπατάλη.

Δέν εἶμαι σουφραζέτα, οὔτε πιστεύω στήν «καριέρα» τῶν γυναικῶν, ἰδιαίτερα ὅταν πρόκειται γιά μιά «καριέρα» στό ἐργοστάσιο, ὅπου κάνουν τήν «καριέρα» τους οἱ περισσότερες ἐργαζόμενες γυναῖκες. Μιά μεγάλη εὐθύνη πέφτει στή γυναίκα —ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Αὐτό εἶναι τό πιό ὡραῖο καθῆκον της. Ἄν οἱ ἄντρες κέρδιζαν ἀρκετά, δέ θά χρειαζόταν οἱ γυναῖκες νά παραμελοῦν τά σπίτια καί τά μικρά τους γιά νά αὐξήσουν τό εἰσόδημα τῆς οἰκογένειας.

Στά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς μου ἔχω δεῖ μεγάλα διαστήματα βιομηχανικῆς εἰρήνης, καί μόνο περιστασιακά διαστήματα πολέμου. Λυπήθηκα πού ἡ ἀρρώστια μ' ἐμπόδισε νά βοηθήσω τούς ἐργάτες τῶν σιδηροδρόμων στό γενναῖο

ἀγώνα τους γιά τήν ἀναγνώριση τοῦ συνδικάτου τους, πού ἔγινε πρίν λίγα χρόνια. Καί εἶχα τή χαρά νά δῶ τήν ἵδρυση ἑνός τρίτου πολιτικοῦ κόμματος, τοῦ Κόμματος 'Αγροτῶν-'Εργατῶν. Γιά πάρα πολύ καιρό ἡ ἐργατική τάξη ἦταν ὑπόδουλη στούς παλιούς προδότες, πολιτικούς καί πουλημένους ἐργατικούς ἡγέτες.

Εἶχα περάσει τό ἐνενηκοστό τρίτο ὁρόσημο στό δρόμο τῆς ζωῆς μου, ὅταν παρακολούθησα τό συνέδριο τοῦ Κόμματος 'Αγροτῶν-'Εργατῶν καί μίλησα στούς συγκεντρωμένους. «Τή γῆ δέ θά τήν κληρονομήσουν οἱ ταπεινοί, ἀλλά αὐτοί πού τή δουλεύουν», τούς εἶπα. «Ἴσως ὄχι σήμερα, οὔτε αὔριο, ἀλλά πέρα ἀπ' τά χρόνια, τά γερασμένα μάτια μου μποροῦν νά δοῦν τόν ἐρχομό μιᾶς ἄλλη μέρας».

Ἤμουνα ἐνενήντα ἑνός χρόνων ὅταν παρακολούθησα τό συνέδριο τῆς Παναμερικανικῆς 'Ομοσπονδίας 'Εργατῶν πού ἔγινε τό 1921, στό Μέξικο Σίτυ. Αὐτό τό συνέδριο εἶχε συγκληθεῖ γιά νά βοηθήσει στήν καλύτερη κατανόηση ἀνάμεσα στούς ἐργάτες τῆς 'Αμερικῆς, τοῦ Μεξικοῦ καί τῆς Κεντρικῆς 'Αμερικῆς. Τό παρακολούθησε καί ὁ Γκόμπερς ὅπως καί ἕνας ἀριθμός 'Αμερικανῶν ἡγετῶν.

Μίλησα στούς συνέδρους. Τούς εἶπα ὅτι ἕνα συνέδριο ὅπως αὐτό τό παναμερικανικό συνέδριο ἐργατῶν, ἦταν ἡ ἀρχή μιᾶς καινούριας ἐποχῆς, μιᾶς ἐποχῆς ὅπου οἱ ἐργάτες ὅλου τοῦ κόσμου δέ θά ἤξεραν ἄλλα σύνορα ἐκτός ἀπ' τά σύνορα ἀνάμεσα στόν ἐκμεταλλευτή καί τόν ἐκμεταλλευόμενο. «'Η Σοβιετική Ρωσία εἶχε τολμήσει νά προκαλέσει τήν παλιά τάξη», εἶπα, «εἶχε παραδόσει τή γῆ σ' αὐτούς πού μοχθοῦσαν πάνω της, καί οἱ καπιταλιστές ὅλου τοῦ κόσμου ἔτρεμαν μέσα στά παπούτσια τους, τά φτιαγμένα ἀπό ἀπεργοσπάστες». Τούς εἶπα γιά τήν ἐθνική φάρσα τῆς ποτοαπαγόρευσης στήν 'Αμερική.

«'Η ποτοαπαγόρευση βγῆκε», εἶπα, «μέσα ἀπό μιά ἕνωση ἐπιχειρηματιῶν πού ἤθελαν νά βγάλουν κάτι παραπάνω ἀπ' τούς ἐργάτες τους, μαζί μ' ἕνα σωρό ἱεροκήρυκες κι ἕνα κοπάδι λυσσασμένες γάτες πού διαρρηγνύουν τά ἱμάτιά τους, ὅταν βλέπουν ἕναν ἐργάτη ν' ἀγοράζει ἕνα μπουκάλι μπίρα, ἀλλά δέ βρίσκουν καμιά αἰτία γιά νά ἐξαγριωθοῦν, ὅταν αὐτός καί ἡ γυναίκα του καί τά μικρά παιδιά του ὑποφέρουν

κάτω ἀπ' τήν κατάρα τῶν χαμηλῶν μισθῶν καί τίς συνθλιπτικές ὧρες μόχθου».

«Ἡ ποτοαπαγόρευση», εἶπα, «ἄρπαξε τήν μπίρα ἀπ' τόν ἐργάτη καί ἔκλεισε τά σαλούν πού ἦτανε ἡ μοναδική του λέσχη. Οἱ πλούσιοι περιδρομιάζουν ὅπως ἔκαναν πάντα. Δέν ἰσχύει γι' αὐτούς ἡ ποτοαπαγόρευση. Αὐτοί ἔχουν τά κλάμπ τους πού εἶναι ἀπαραβίαστα καί ἀπρόσβλητα ἀπό ἐνοχλήσεις. Τό μόνο κλάμπ* πού ἔχει ὁ ἐργάτης εἶναι τό γκλόμπ τοῦ ἀστυνομικοῦ. Καί τό ἔχει ὅταν κατεβαίνει σέ ἀπεργία».

Ἐπισκέφτηκα τά ἀνθρακωρυχεῖα τῆς Κοαλούλια καί εἶδα ὅτι ἡ ζωή τοῦ ἀνθρακωρύχου εἶναι ἴδια, ὁπουδήποτε κι ἄν βγαίνει τό κάρβουνο καί κυματίζει ἡ μαύρη σημαία τοῦ κεφαλαίου.

Καθώς κοιτάζω πίσω στά παλιά, ἀτέλειωτα χρόνια, βλέπω ὅτι σέ ὅλα τά κινήματα γιά τή βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, αὐτοί πού τραβᾶνε τά περισσότερα εἶναι οἱ πρωτοπόροι. Ὅταν ἑδραιώνονται αὐτά τά κινήματα, ὅταν ἀποκτοῦν λαϊκή βάση, ἔρχονται κάποιοι ἄλλοι καί δρέπουν τίς δάφνες. Ἔτσι ἔχει γίνει μέ τό ἐργατικό κίνημα.

Ἡ πρώτη περίοδος τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ἔβγαλε μεγάλους ἄντρες, ἐντελῶς διαφορετικούς ἀπ' τό σημερινό τύπο ἡγέτη. Αὐτοί οἱ πρῶτοι ἡγέτες δέν ἐπιδίωκαν τή δημοσιότητα, ἦταν ἀφοσιωμένοι στήν ὑπόθεση, καί δέν ἐνδιαφέρονταν γιά τή δική τους δόξα, οὔτε γιά τήν οἰκονομική τους πρόοδο. Δέν ὑπηρετοῦσαν τούς ἐργάτες γιά ἀμοιβή. Ἔκαναν μεγάλες θυσίες γιά νά εἶναι τό μέλλον λίγο πιό φωτεινό γιά τούς συναδέλφους τους.

Θυμᾶμαι τόν Τζόν Σάινεη, ἕναν ἀνθρακωρύχο. Τό Χόλοραν, ἀνθρακωρύχο, τόν Τζέιμς, κι αὐτός ἀνθρακωρύχος. Τό Ρόμπερτ Οὐότσορν, τόν πρῶτο καί πιό ἱκανό γραμματέα πού εἶχαν ποτέ οἱ ἀνθρακωρύχοι αὐτῆς τῆς χώρας. Αὐτοί οἱ ἄντρες δῶσαν τή ζωή τους γιά νά ζήσουν οἱ ἄλλοι καί πέθαναν μέσα στή φτώχεια.

Ὁ Ντίκ Οὐίλιαμς, ὁ ΜακΛόλαν, ὁ Τράβλικ, ὁ Ρόυ, ὁ Στῆβενς, ὁ Ράιτ, ὁ Πάουντερλυ, ὁ Μάρτιν Ἄιρενς, ὁ Ντέιβις, ὁ Ρίτσαρντς, ὁ Γκρίφιθ, ὁ Τόμας καί ὁ Μόργκαν

* Λέσχη (κλάμπ), ἀλλά καί ρόπαλο ἀστυνομικοῦ.

ἦταν πρωτοπόροι, ἄξιοι τῆς μνήμης μας.

Ὁ Πάουντερλυ ἀναγκάστηκε νά κάνει ἔναν ἔρανο γιά νά καλυφτοῦν τά ἔξοδα τῆς κηδείας τοῦ Γκρίφιθ. Πολλοί ἀπ' αὐτούς τούς πρωτοπόρους πέθαναν χωρίς νά ἔχουν οὔτε τήν εὐγνωμοσύνη αὐτῶν πού ὑπηρέτησαν. Μνημεῖα τους εἶναι τό καλό πού ἔκαναν.

Πολλοί ἀπ' τούς σύγχρονους ἡγέτες μας ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ ἀπ' τό Γολγοθᾶ ἐκείνων τῶν πρώτων σταυροφόρων. Ποτέ, στήν πρώτη περίοδο τῶν ἐργατικῶν ἀγώνων δέν ὑπῆρχε περίπτωση νά βρεῖ κανείς ἡγέτες πού νά τρωγοπίνουνε μέ τήν ἀριστοκρατία, ἤ πού οἱ γυναῖκες τους νά τριγυρνᾶνε κορδωμένες σάν διαμαντοστόλιστα κοκόρια. Οὔτε πού νά ἔχουν μαύρους ὑπηρέτες, ταπεινωμένους καί δουλοπρεπεῖς γιά νά τούς περιποιοῦνται.

Οἱ γυναῖκες αὐτῶν τῶν πρώτων ἡγετῶν παῖρναν μπουγάδα στό σπίτι γιά νά τά βγάλουν πέρα. Τά παιδιά τους μάζευαν καί πουλοῦσαν μοῦρα. Οἱ γυναῖκες μοιράζονταν τόν ἡρωισμό καί τίς στερήσεις τῶν ἀντρῶν τους.

Σ' ἐκεῖνες τίς μέρες, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἐργατῶν δέν κάθονταν σέ βελουδένιες καρέκλες, γιά νά συζητᾶνε μέ τούς καταπιεστές τῶν ἐργατῶν, οὔτε δειπνοῦσαν σέ μοντέρνα ξενοδοχεῖα μέ τούς ἐκπροσώπους τῶν μεγαλοκαπιταλιστῶν, ὅπως τῆς 'Αστικῆς 'Ομοσπονδίας. Οὔτε γύριζαν μέ λιμουζίνες Πούλμαν, οὔτε ἔκαναν ταξίδια στήν Εὐρώπη.

Τά μέλη τῆς βάσης ἄφησαν τούς ὑπηρέτες τους νά γίνουν ἀφέντες καί δικτάτορές τους. Οἱ ἐργάτες τώρα πρέπει νά παλέψουν ὄχι μόνο ἐνάντια στούς ἐκμεταλλευτές τους, ἀλλά καί ἐνάντια στούς ἴδιους τούς ἡγέτες τους, πού πολύ συχνά τούς προδίδουν, πού τούς ξεπουλᾶνε, πού βάζουν τήν καριέρα τους πιό πάνω ἀπ' τήν πρόοδο τῶν ἐργατικῶν μαζῶν, πού χρησιμοποιοῦν τά ἁπλά μέλη σάν πολιτικά πιόνια.

Σ' ὅλα τά καταστατικά τῶν σωματείων θά ἔπρεπε νά μποῦν διατάξεις γιά τήν ἀνάκληση τῶν ἡγετῶν. Νά μήν πληρώνονται μεγάλοι μισθοί. Οἱ καριερίστες νά πετάγονται ἔξω, ὅπως καί οἱ ἡγέτες πού χρησιμοποιοῦν τόν ἐργάτη γιά πολιτικούς σκοπούς. Αὐτοί οἱ τύποι εἶναι ἀπειλές γιά τήν πρόοδο τῆς ἐργατικῆς τάξης.

Στίς μεγάλες ἀπεργίες πού ἔχω δεῖ, οἱ ἄντρες μένανε στή

φυλακή, ἐνῶ οἱ ἡγέτες ἔβγαιναν ἔξω μέ ἐγγύηση καί συνέχιζαν νά παίρνουν τούς μεγάλους μισθούς τους. Οἱ ἡγέτες δέν ὑπέφεραν. Δέν ἔχασαν ποτέ οὔτε ἕνα γεῦμα. Μερικοί ἄνθρωποι κάνουν τό συνδικαλισμό ἐπάγγελμα καί πλουτίζουν μ' αὐτό τόν τρόπο. Ὁ Τζόν Μίτσελ ἄφησε στούς κληρονόμους του ὁλόκληρη περιουσία, καί οἱ πολιτικοί φίλοι του χρησιμοποιοῦν τό ἐργατικό κίνημα γιά νά μαζέψουν λεφτά καί νά τοῦ στήσουν μνημεῖο. Μνημεῖο γιά κάποιον πού τ' ὄνομά του θά 'πρεπε νά ξεχαστεῖ.

Παρά τήν ὕπαρξη τῶν καταπιεστῶν καί τῶν ψεύτικων ἡγετῶν, παρά τήν ἀδυναμία πολλές φορές τῶν ἴδιων τῶν ἐργατῶν νά καταλάβουν τίς ἀνάγκες τους, ἡ ὑπόθεση τοῦ ἐργάτη συνεχίζει νά προχωράει πρός τά μπρός. Σιγά σιγά μειώνονται οἱ ὧρες τῆς δουλειᾶς του, κι αὐτό τοῦ δίνει χρόνο νά διαβάζει καί νά σκέφτεται. Σιγά σιγά τό βιοτικό του ἐπίπεδο βελτιώνεται, καί μπορεῖ νά ἀπολαύσει μερικά ἀπ' τά καλά καί ὡραῖα πράγματα τοῦ κόσμου. Σιγά σιγά ἡ ὑπόθεση τῶν παιδιῶν του γίνεται ὑπόθεση ὁλονῶν. Τό ἀγόρι του φεύγει ἀπ' τό σπαστήρα, τό κορίτσι του βγαίνει ἀπ' τό ἐργοστάσιο. Σιγά σιγά αὐτοί πού δημιουργοῦν τόν πλοῦτο τοῦ κόσμου ἐπιτρέπεται νά τόν μοιράζονται. Τό μέλλον βρίσκεται στά δυνατά, χοντροκομμένα χέρια τοῦ ἐργάτη.

Η ΜΑΝΑ ΤΖΟΟΥΝΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

1. Ἡ αὐτοβιογραφία τῆς Μάνας Τζόουνς (πού πρωτοκυκλοφόρησε στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τό 1925 καί ἐπανεκδόθηκε μόνο τό '72) εἶναι ἀναμφίβολα ἕνα ἐκπληκτικό ντοκουμέντο πάνω στούς ταξικούς ἀγῶνες στίς ΗΠΑ κατά τήν κρίσιμη, τόσο γιά τό κεφάλαιο ὅσο καί γιά τό ἐργατικό κίνημα, περίοδο ἀπό τόν ἐμφύλιο ὥς τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο. Ἐκπληκτικό, τόσο γιά τή μορφή τῆς πρωταγωνίστριας ὅσο καί γιά τή σημασία τοῦ ρόλου της μέσα στήν ἱστορία τοῦ ἀμερικανικοῦ συνδικαλισμοῦ, καί ἰδιαίτερα στήν ἱστορία τῆς ὀργάνωσης τῶν ἀνθρακωρύχων (πού ἀποτελοῦν ἀκόμη καί σήμερα τή ραχοκοκαλιά τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος)· γιά τήν πλούσια περιγραφή τοῦ προλεταριακοῦ ἀγώνα ἐκείνης τῆς περιόδου, τῶν συνθηκῶν ζωῆς τῆς ἐργατικῆς τάξης, τῶν ἀντιθέσεων μέσα στό συνδικαλιστικό κίνημα· ἐκπληκτικό ἐπίσης, καί γιά τήν ἀφήγηση, σέ πρῶτο πρόσωπο, πάνω ἀπό πενήντα χρόνων ἱστορίας τῶν ταξικῶν ἀγώνων στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ἀπό τήν ἔναρξη τῆς δραστηριότητας τῶν Ἱπποτῶν τῆς Ἐργασίας (1869-70) ὥς τή μαζική ἐξέγερση τοῦ 1877, τήν ἀπεργία τῆς πρωτομαγιᾶς τοῦ 1886 γιά τό ὀκτάωρο, ἐκείνη τοῦ χάλυβα τοῦ 1919, καί ἄλλες πιό ἔπειτα.

Μπροστά στή διήγηση τῆς Μάνας Τζόουνς, ὁ ἀναγνώστης, ὁποιοσδήποτε ἀναγνώστης, θέτει μιά πρώτη ἐρώτηση: «Εἶν' ἀλήθεια ὅλ' αὐτά; Εἶναι δυνατό αὐτή ἡ γριά, πού στίς ἀρχές τοῦ αἰώνα ἦταν κιόλας ἑβδομήντα χρονῶν, νά ἔκανε ὅσα λέει ὅτι ἔκανε, νά κατάφερε νά ἔχει μιά τόσο ἔντονη δραστηριότητα, νά ἔπαιξε τόν κεντρικό ρόλο πού λέει ὅτι ἔπαιξε;» Στό σύνολό της, ἡ ἀφήγηση τῆς Μάνας Τζόουνς εἶναι ὁλότελα ἀληθινή, ὅπως δείχνουν οἱ ἱστορικές ἔρευνες πού

ἔγιναν γύρω ἀπό ἐκείνη τήν περίοδο[1]. Λέω «στό σύνολό της», γιατι, ἄν ἀνασυνθέσουμε μέ προσοχή τά γεγονότα, θά διακρίνουμε στή διήγησή της μερικές μικρές μεταθέσεις ἡμερομηνιῶν, κάποιες ἀνακρίβειες, πού ὅμως δέν ἀλλάζουν στήν οὐσία τά πράγματα (μέ τήν εὐκαιρία, μερικοί ἐπιδίωξαν νά ξαναθέσουν ὑπό συζήτηση τήν ἡμερομηνία γέννησης τῆς Μάνας Τζόουνς: ἡ Πρίσιλα Λόνγκ, τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Δυτικῆς Βιρτζίνια, ὑποστηρίζει ὅτι δέν πρέπει νά γεννήθηκε τό 1830, ὅπως δήλωνε ἡ ἴδια, ἀλλά τό 1843· δέν εἶναι ἡ πρώτη φορά πού ἕνα ἡλικιωμένο ἄτομο μεγαλώνει κι ἄλλο τήν ἡλικία του ἀπό φιλαρέσκεια, ἀλλά τό θέμα εἶναι ὁπωσδήποτε ἄσχετο). Πάνω ἀπ' ὅλα δέν ὑπάρχουν λάθη ἤ ὑπερβολές, οὔτε σέ σχέση μέ τό ρόλο πού ἔπαιξε ἡ Μάνα Τζόουνς οὔτε στίς περιγραφές τῶν στιγμῶν καί τῶν ἐπεισοδίων τῶν ταξικῶν ἀγώνων ὅπου πῆρε μέρος, πού τόσο γλαφυρά περιγράφει: αὐτό εἶναι τό σημαντικό. Μόνο σέ κάποια σημεῖα ὑπάρχουν μερικές παραλείψεις: ἡ πιό ἐνδεικτική εἶναι ἐκείνη πού ἀφορᾶ τήν ἵδρυση, στά 1905, τῶν Παγκόσμιων Βιομηχανικῶν Ἐργατῶν (ΠΒΕ), στήν ὁποία συμμετεῖχε, καί γιά τήν ὁποία δέν ἀναφέρει ἀπολύτως τίποτα στό βιβλίο. Ἀλλά γι' αὐτό θά ποῦμε λίγα λόγια παρακάτω.

Ἄλλωστε ἡ φήμη τῆς Μάνας Τζόουνς ἀνάμεσα στούς Ἀμερικανούς ἐργάτες τῆς ἐποχῆς της (μιά φήμη πού διαφαίνεται, χωρίς πολλές μετριοφροσύνες, καί στήν αὐτοβιογραφία) εἶναι εὔκολο νά ἐξακριβωθεῖ (καί τό γεγονός ὅτι μιά τέτοια φήμη ἐξασθένισε τόσο πολύ σήμερα, ὅπως καί ἐκείνη τῶν ἄλλων μεγάλων συνδικαλιστῶν τῆς περιόδου, ἀπό τόν Μπίγκ Μπίλ Χέιγουντ ὥς τό Γιουτζήν Ντέμπς, εἶναι ἔνδειξη τοῦ χάσματος ἀνάμεσα στήν ἀμερικανική ἐργατική τάξη καί τήν ἱστορία της, ἀπό τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο κι ὕστερα). Στή Μάνα Τζόουνς ἀφιερώθηκαν λαικά ποιήματα καί τραγούδια (*Ὁ Θάνατος τῆς Μάνας Τζόουνς* ἦταν ἀπ' ὅ,τι φαίνεται τό πρῶτο λαικό τραγούδι πού γράφτηκε σέ δίσκο)· γι' αὐτήν καί τή δραστηριότητά της μιλοῦν, στίς διηγήσεις καί αὐτοβιογραφίες τους, ὅλοι οἱ ἀγωνιστές τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς ἐποχῆς· δεκάδες ἄρθρα γράφτηκαν γι' αὐτήν στίς ἐφημερίδες· ἐνῶ καί μόνο ἡ ἀναγγελία τῆς συνεργασίας της μέ τή *Διεθνή Σοσιαλιστική Ἐπιθεώρηση* χρησιμοποιήθηκε ἀπό τόν ἐκδότη Κέρ σάν διαφημιστικό ὅπλο γιά τη διάδοση τοῦ ἐντύπου ἀνάμεσα στούς ἐργάτες. Μιά φήμη, μιά «δημοτικότητα», πού ὀφείλονται, στήν πραγματικότητα, στίς ἐκπληκτικές ἱκανότητές της γιά κινητοποίηση καί ὀργάνωση στόν τόπο τῆς δουλειᾶς, καί στή βαθιά της ἐπαφή μέ τίς μάζες. «Ἡ μεγαλύτερη ὑποκινήτρια τοῦ

[1] Βλέπε τήν εἰσαγωγή τοῦ Φρέντ Τόμσον στήν τρίτη αμερικανική ἔκδοση τοῦ *The Autobiography of Mother Jones*, Σικάγο 1974.

καιροῦ μας ἦταν ἡ Μάνα Τζόουνς», γράφει στό πρῶτο βιβλίο μέ τίς ἀναμνήσεις της[2] ἡ 'Ελίζαμπεθ Γκέρλυ Φλύν, «ἡ ἐπαναστάτρια» τῶν ΠΒΕ, πού σίγουρα εἶχε τίς ἴδιες μ' αὐτήν ἱκανότητες· «παρ' ὅλες τίς συλλήψεις, τίς ἐξορίες, τήν ἐπιτήρηση τῆς ἐθνοφρουρᾶς, τίς διώξεις καί τίς ἀπειλές τῶν ἀστυνομικῶν καί τῶν πληρωμένων μπράβων, συνέχισε ἀκλόνητη, ἀτρόμητη, γιά ἑξήντα ὁλόκληρα χρόνια». Καί ἡ Ἔμμα Λάνγκτον, στήν ἔκθεσή της γιά τήν ἀπεργία τοῦ Κρίπλ Κρήκ[3], γράφει: «Ἡ "Μάνα" εἶναι τό καταφύγιο καί ἡ πηγή ἔμπνευσης τῶν ἀνθρακωρύχων. Σ' αὐτήν στρέφονται, ὅταν κατεβαίνουν στόν κοινό ἀγώνα μήν μπορώντας ν' ἀντέξουν πιά τούς λακέδες τῶν ἀφεντικῶν καί τούς ἀπεργοσπάστες, αὐτήν ξανά φωνάζουν ὅταν πλήττονται θανάσιμα ἀπό τό στρατό καί τήν πείνα». Μέσα στήν ἄθώα συναισθηματολογία αὐτῶν τῶν γραμμῶν, στήν ἴδια τήν προσφώνηση «Μάνα», μέ τήν ὁποία ἦταν παγκόσμια γνωστή ἡ Μαίρη Τζόουνς, μπορεῖ νά δεῖ κανείς ὅλη τήν ἐμπιστοσύνη πού εἶχε κερδίσει ἀπό τούς ἐργάτες αὐτή ἡ καταπληκτική ὀργανώτρια.

Πρίν ἐμβαθύνουμε, ἔστω καί ἐπί τροχάδην, σέ ὅ,τι χαρακτήριζε τή δραστηριότητα τῆς Μάνας Τζόουνς στούς ἀνθρακωρύχους καί πρίν μελετήσουμε τή στάση της πάνω στά κύρια προβλήματα πού συζητιόνταν σ' ἐκείνη τή φάση τῶν ταξικῶν συγκρούσεων, εἶναι ἴσως χρήσιμο νά δώσουμε στόν ἀναγνώστη μερικά γενικά στοιχεῖα γύρω ἀπό τό ἐργατικό κίνημα τῆς περιόδου ἀπό τό τέλος τοῦ ἐμφύλιου ὥς τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο.

2. Ὅταν τό 1871 ἡ Μάνα Τζόουνς μετέχει γιά πρώτη φορά στό ἐργατικό κίνημα μέ τήν προσχώρησή της στούς 'Ιππότες τῆς 'Εργασίας, ἦταν στό ἀπόγειό της ἡ περίοδος ἐκείνη πού οἱ καπιταλιστές ἱστορικοί ὀνομάζουν *χρυσή ἐποχή*, ἐνῶ τά ἐργατικά καί λαϊκίστικα ἔντυπα τήν προσφωνοῦν *ἐποχή τῶν κλεφτῶν βαρόνων*. Μεγάλα καπιταλιστικά συγκροτήματα, οἱ Ροκφέλερ, οἱ Μόργκαν, οἱ Γκάουλντ, οἱ Βάντερμπιλτ, πού γεννήθηκαν ἤ τέλος πάντων ἰσχυροποιήθηκαν τρομαχτικά μέ τόν ἐμφύλιο καί τήν κερδοσκοπία τοῦ πολέμου, βρίσκονταν τώρα σέ φάση ἀνάπτυξης καί συγκέντρωσης, στούς σιδηροδρόμους (ἡ κύρια κινητήρια δύναμη τῆς ἀμερικάνικης ἀνάπτυξης, ὅπως παρατήρησε ὁ Μάρξ τό 1879[4]), στή μεταλλουργία, στή βιομηχανία, σέ μιά πορεία ὁλοταχῶς γιά τό μονοπωλιακό καπιταλισμό.

[2] *The Rebel Girl*, Νέα 'Υόρκη 1973, σ. 88.
[3] *The Cripple Creek Strike*, Ντένβερ 1905, παράθεση τοῦ Τόμσον στήν εἰσαγωγή τοῦ *The Autobiography of Mother Jones*.
[4] Γράμμα στόν Ντάνιελσον στίς 10 'Απριλίου 1879.

Στήν ἐργατική τάξη, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχε φέρει ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Ἡ κατάργηση τῆς δουλείας ἦταν σίγουρα μιά μεγάλη νίκη γιά τούς λευκούς ἐργάτες, πού τώρα δέν ἦταν πιά ἀναγκασμένοι νά ὑφίστανται τόν ἀνταγωνισμό τῶν δούλων, καί εἶχαν νικήσει στό πεδίο τῆς μάχης τό δόγμα τοῦ Νότου πού ἔλεγε ὅτι «ἡ δουλειά ἀνήκει στό κεφάλαιο»: ἄλλωστε γι' αὐτό εἶχαν ἀγωνιστεῖ, καί ὄχι μόνο μέ τά λόγια, ἄν εἶναι ἀλήθεια[5] ὅτι τό συνδικαλιστικό κίνημα ἐφοδίασε τό στρατό τοῦ Βορρᾶ μέ ἐθελοντές ὅσο κανείς ἄλλος. Ἀλλά μέ τό τέλος τοῦ πολέμου βρίσκονταν τώρα μπρός σέ μιά ριζικά ἀλλαγμένη κατάσταση. Ὅσο ἀφορᾶ τήν ἀγορά τῆς δουλειᾶς, ἡ εἰσαγωγή τοῦ 1862 τοῦ Homestead Act, τοῦ νόμου γιά τήν ἀποίκιση τῆς μεθορίου, πού χορηγοῦσε δωρεάν πέντε ἄκρ γῆς σέ ὅποιον ἀναλάμβανε νά τά καλλιεργήσει, ἄνοιξε αὐτόματα τό δρόμο γιά μιά μαζική μετανάστευση πρός τή μεθόριο· καί τό σημαντικότερο εἶναι ὅτι ἔδωσε μιά ἀτομική λύση στό πρόβλημα τῆς μισθωτῆς ἐργασίας. Γιά ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἡ κατάσταση τοῦ προλεταριάτου ἔγινε μιά κατάσταση προσωρινή, οὔτε ὁριστική οὔτε, ἀκόμη λιγότερο, κληρονομική. Ταυτόχρονα, μέ τήν καινούρια φάση ἀνάπτυξης, μεγάλωνε τρομακτικά τό μεταναστευτικό ρεῦμα ἀπό τήν Εὐρώπη. Μιά παρόμοια κατάσταση δέν μποροῦσε παρά νά φέρει φοβερές ἀλλαγές στή συνδικαλιστική ὀργάνωση (πού εἶχε ἀρχίσει νά ἀναπτύσσεται, στούς πιό εἰδικευμένους κλάδους καί στούς τεχνίτες, ἀπό τήν τελευταία δεκαετία τοῦ 18ου αἰώνα): ἡ συνεχής ἐναλλαγή τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἡ εἰσροή ἑνός πλατιοῦ προλεταριακοῦ στρώματος ὁλότελα ξένου, ἀπό ἄποψη κουλτούρας, ἀκόμη καί γλώσσας, μέ τό ντόπιο προλεταριάτο, ἔκαναν ἐξαιρετικά δύσκολη τή διατήρηση μιᾶς σταθερῆς ὀργάνωσης. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ φθίνουσα πορεία τῆς Ἐθνικῆς Ἕνωσης Ἐργασίας, τῆς πρώτης προσπάθειας νά δημιουργηθεῖ ἕνας ἑνωτικός φορέας σέ ἐθνικό ἐπίπεδο (μέ διασυνδέσεις, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, μέ τήν Πρώτη Διεθνή) πού εἶχε ζωή ἀπό τό 1866 ὥς τό 1868, γιά νά ἐκφυλιστεῖ ἔπειτα σ' ἕνα παράρτημα ἀγροτικῶν κινημάτων λαϊκίστικου τύπου[6]. Κι ἀκόμη περισσότερο ἀργότερα ὅταν, τό 1873, ξέσπασε ἡ «μεγάλη οἰκονομική κρίση», μιά φάση, περιοδικῆς κρίσης μέ σύντομα διαλείμματα ἀνάκαμψης, πού διάρκεσε ὡστόσο πάνω ἀπό εἴκοσι χρόνια καί ὁδήγησε τό κεφάλαιο σέ μιά

[5] Μπουαγιέ-Μοραί, *Ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες*· Φόνερ, *History of the Labor Movement in the United States*, Νέα Ὑόρκη 1972, τόμ. I, σ. 298-317· Μοντγκόμερυ, *Beyond Equality*, Νέα Ὑόρκη 1967.

[6] Γιά τήν Ἐθνική Ἕνωση Ἐργασίας, πέρα ἀπό τούς Μπουαγιέ-Μοραί καί Φόνερ πού ἀναφέραμε κιόλας, πρβ. Γκερέν, *Le Mouvement ouvrier aux Etats-Unis*, Παρίσι 1970, σ. 10.

μεγάλη συγκέντρωση (καί σέ μιά ἐνίσχυση τῆς ἀνταγωνιστικότητας σέ σχέση μέ τούς ὑπερωκεάνιους ἀνταγωνιστές του), ἐνῶ γιά τήν ἐργατική τάξη μεταφράστηκε σέ συστηματικά πλήγματα στό βιοτικό της ἐπίπεδο καί τό μισθό, προξενώντας σέ ἀντίδραση μεγάλους ἀλλά ὁλότελα αὐθόρμητους ἀγῶνες (ἀπό τίς ἔντονες ἀπεργίες στά ὀρυχεῖα τῆς Πενσυλβάνια τό 1875-77[7] ὡς τήν «ἐξέγερση» τοῦ 1877, γιά τήν ὁποία μᾶς μιλάει ἡ Μάνα Τζόουνς στό πρῶτο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου της[8]).

Μέσα σέ κείνη τήν κατάσταση ἐπέζησαν, φυτοζωώντας ὅμως, οἱ ἐπαγγελματικές ὀργανώσεις, βοηθούμενες ἀπό τή γενικά ἀκόμη εὐνοϊκή θέση πού εἶχε μέσα στίς συλλογικές συμβάσεις τό εἶδος τῶν ἐργατῶν πού ἀντιπροσώπευαν, ἀλλά στήν οὐσία «ἐκτοπιζόμενες» ἀπό μιά καπιταλιστική ἀνάπτυξη πού ἔβαζε σιγά σιγά στό περιθώριο τήν παραδοσιακή δύναμή τους προωθώντας «καινούριους» τομεῖς, ὅπως ἡ μεταλλουργία. Καί ἀναπτύσσονταν ἀργά ἀλλά σταθερά οἱ Ἱππότες τῆς Ἐργασίας[9], στούς ὁποίους εἶναι καλό νά σταματήσουμε γιά λίγο, ὄχι μόνο γιά τό ρόλο πού ἔπαιξαν στή διαμόρφωση τῆς Μάνας Τζόουνς, ἀλλά καί γιά τή σημασία τους, πού ἀναγνωρίστηκε πλήρως μόνο στή νεώτερη ἱστοριογραφία, στήν ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Οἱ Ἱππότες τῆς Ἐργασίας γεννήθηκαν, σάν μυστικός σύλλογος, στό τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1860: ἡ ὀργάνωση σέ μυστικούς συλλόγους ἦταν χαρακτηριστικό μεγάλου μέρους τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος τῆς ἐποχῆς, καί πρέπει νά τήν ἀποδώσουμε ὄχι μόνο σέ μιά ἀνάγκη γιά ἄμυνα ἐνάντια στήν ἄγρια καταπίεση τῶν ἀφεντικῶν, πού δέν ἔβρισκε μπροστά της κανένα νομικό ἐμπόδιο, ἀλλά καί στήν ὕπαρξη ἰσχυρῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων αἱρετικοῦ τύπου. Τό 1882, ὡστόσο, οἱ Ἱππότες τῆς Ἐργασίας, πού εἶχαν στό μεταξύ ἀναπτυχτεῖ σημαντικά, τόσο σέ ἀριθμό μελῶν ὅσο καί γεωγραφικά, ἔκαναν τήν ἐπίσημη ἐμφάνισή τους ἀνάμεσα στούς ἐργάτες μέ ἕνα συγκεκριμένο καταστατικό καί μιά συγκεκριμένη φυσιογνωμία. Τή φυσιογνωμία ἑνός συνδικάτου, πού ἡ κυρία φροντίδα του εἶναι ἡ ταξική ἑνότητα, τό γκρέμισμα τῶν φραγμῶν ἀνάμεσα σέ ἐπαγγελματίες καί ἀνειδίκευτους ἐργάτες, ἀνάμεσα σέ «ντόπιους» καί μετανάστες, καί ἀκόμη ἀνάμεσα σέ ἄντρες καί γυναῖκες (πού ἀπό τό 1882 ἄρχισαν νά ἀντιμετωπίζονται

[7] Πρβ. ἰδιαίτερα Ἔντεμιχ, *Dynamite*, Νέα Ὑόρκη-Λονδίνο, σ. 9-22· Μπάιμπα, *The Molly Maguires*, Νέα Ὑόρκη 1932.

[8] Πρβ. Μπρέτσερ, *Strike*, Γκρήνουιτς 1974, σ. 20-74, καί κυρίως Μπρούς, *1877: Year of Violence*, Νέα Ὑόρκη 1970.

[9] Γιά τούς Ἱππότες τῆς Ἐργασίας πρβ. ἰδιαίτερα Φόνερ, *History of the Labor Movement*, σ. 433-39, 504-12· Γκερέν, *Le Mouvement ouvrier*, σ. 12-13, 15-17· πρβ. ἀκόμη σ. 5, σημείωση 1.

ἐπίσημα μέ ἴσους ὅρους· ὅμως τό ἄνοιγμα πρός τό γυναικεῖο προλεταριάτο στήν πραγματικότητα εἶχε γίνει, ὅπως συμπεραίνει κανείς ἀπό τή διήγηση τῆς Μάνας Τζόουνς, ἀκόμη πιό πρίν). Ἡ ἴδια ἡ δομή τοῦ συνδικάτου, μιά δομή γιά τοπικές ἑνώσεις, ἀντιστοιχοῦσε σ' αὐτή τή γραμμή· ὅλα ἀντιτίθενταν μέ τρόπο ριζοσπαστικό στό συνδικαλισμό τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων, πού στή διάρκεια τῆς δεκαετίας τοῦ '80 προετοίμασε πράγματι τήν ἀντεπίθεσή του. Ἡ βάση τῆς ἐπιτυχίας τῶν Ἱπποτῶν (πού ἦταν εὐρύτατη στό πρῶτο μισό τῆς δεκαετίας τοῦ '80) βρισκόταν κυρίως στήν ἱκανότητά τους νά ἀπευθύνονται στό ἀνειδίκευτο προλεταριάτο, στήν ἐπιρροή πού μποροῦσε ἀκόμα νά ἔχει πάνω στούς ἄνεργους μιά τοπική ὀργάνωση, στήν οὐσιαστική ἐσωτερική δημοκρατία, προϊόν ὄχι τόσο μιᾶς συγκεκριμένης προγραμματικῆς ἐπιλογῆς ὅσο τῆς δυσαναλογίας πού ἐμφάνιζαν οἱ διευθυντικοί ὀργανισμοί μπρός στήν ὁρμητικότητα τῆς ἀνάπτυξης. Ἀντίθετα, τή βάση τῆς κρίσης πού δημιουργήθηκε ἐκείνη τήν ἴδια χρονιά τῆς σημαντικῆς αὔξησης τῶν μελῶν (1886), ἀποτελοῦσε ἡ οὐσιαστική ἔλλειψη ἰδεολογικῆς καθαρότητας τοῦ καθοδηγητικοῦ πυρήνα, πού ἐρωτοτροποῦσε στήν πραγματικότητα μέ μιά γραμμή ταξικῆς συνεργασίας, μέ τήν ἀναχαίτιση τῶν ἀπεργιῶν, τήν ἀναζήτηση μιᾶς συμφωνίας, σέ μιά κατάσταση ἐξάλλου ὅπου μιά συμφωνία ἦταν δύσκολο νά ἐπιτευχθεῖ τόσο ἐξαιτίας τῆς ἀδιαλλαξίας τῶν ἀφεντικῶν ὅσο καί ἐξαιτίας τῆς ἀγωνιστικότητας τοῦ κινήματος πού μεγάλωνε, κυρίως σέ σχέση μέ τό πρόβλημα τοῦ ὡραρίου τῆς δουλειᾶς.

Τό 1886 ἦταν γιά τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἡ χρονιά τῆς ἀπεργίας γιά τό ὀκτάωρο. Οἱ ἐγγραφές μελῶν στούς Ἱππότες αὐξήθηκαν μέ ἰλιγγιώδη ταχύτητα ἐκείνη τή χρονιά, ἐνῶ ἀκριβῶς ἑτοιμάζονταν γιά τήν 1η τοῦ Μάη, ἡμερομηνία πού εἶχε καθοριστεῖ (ὄχι ἀπό τούς Ἱππότες) σάν μέρα τῆς πρώτης (καί τελευταίας) γενικῆς ἀπεργίας στήν ἀμερικανική ἱστορία. Τό ζήτημα τοῦ ὀκταώρου ἦταν αὐτό πού ἔφερε τή διάσπαση ἀνάμεσα στή βάση καί τήν ἡγεσία τοῦ συνδικάτου: αὐτή ἡ τελευταία χρησιμοποίησε κάθε μέσο γιά νά ἐμποδίσει τήν ἀπεργία, χωρίς ὅμως νά τά καταφέρει. Μετά τό τέλος τῆς ἀπεργίας, ἡ διαρροή μελῶν ὑπῆρξε ἀκόμη πιό ἰλιγγιώδης σέ ταχύτητα ἀπό τήν προηγούμενη εἰσροή. Τήν πρωτομαγιά, καί τίς ἑπόμενες μέρες, δεκάδες χιλιάδες ἐργατῶν στίς μεγαλύτερες πόλεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀπόσχαν ἀπό τή δουλειά (ἡ Μάνα Τζόουνς δίνει στό δεύτερο κεφάλαιο μιά λεπτομερή περιγραφή τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἀγώνα στό Σικάγο καί ἰδιαίτερα τῆς πρόκλησης πού ἔθεσε τέρμα σ' αὐτόν). Οἱ καπιταλιστές, κυρίως ἐκεῖνοι τοῦ Σικάγου, τοῦ κύριου ἐργατικοῦ κέντρου τῶν ΗΠΑ καί τοῦ ἐπίκεντρου τῆς κινητοποίησης, εἶχαν σοβαρούς λόγους ν' ἀνησυχοῦν: ὁ ἀγώνας γιά τό ὡράριο δέν

ἄγγιζε μόνο ἕνα νευραλγικό σημεῖο τῆς καπιταλιστικῆς ἐξουσίας πάνω στήν ἐργατική δύναμη (γιά ἀρκετό ἀκόμη χρόνο μετά τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, σέ κάθε ἄλλο παρά περιθωριακούς βιομηχανικούς τομεῖς, ὅπως ὁ χάλυβας, θά συνεχίζονταν ζωηρότατοι οἱ ἀγῶνες γιά τή ρύθμιση τοῦ ὡραρίου), ἀλλά πάνω ἀπ' ὅλα βρίσκονταν γιά πρώτη φορά μπρός στήν ἀνάπτυξη ἑνός συνδικαλιστικοῦ κινήματος πού ἔτεινε νά γίνει μαζικό. Ἄν δέν ἔθεταν ἕνα τέρμα στήν κινητοποίηση, θά σημειωνόταν μιά ριζική ἀλλαγή στίς σχέσεις ἰσχύος ἀνάμεσα στήν ἐργατική τάξη καί τό κεφάλαιο: ἀκόμη περισσότερο τώρα πού εἶχε φανεῖ καθαρά (ἀντίθετα μέ τούς ἰσχυρισμούς τῆς Μάνας Τζόουνς στή σ. 11) ὁ σημαντικός ρόλος πού ἔπαιξαν στήν κινητοποίηση οἱ ἀναρχικοί, στό μεγαλύτερο μέρος τους Γερμανοί μετανάστες, πού ὑπολόγιζαν ἀκριβῶς σ' αὐτήν γιά νά ἁπλώσουν τίς ρίζες τους στό ἀμερικανικό προλεταριάτο. Ἐξαπολύθηκε λοιπόν ἡ πρόκληση: ἡ βόμβα τοῦ Χέιμαρκετ σήμανε τήν ἀπαρχή μιᾶς βιαιότατης καταστολῆς, ἑνός κυνηγιοῦ τῶν μαγισσῶν πού ἔφτασε στό ἀπόγειό του μέ τήν καταδίκη σέ θάνατο τῶν πέντε «μαρτύρων τῆς πρωτομαγιᾶς», καί πού ἔθεσε τέρμα στήν ἀπεργία: χωρίς ὅμως νά σημαίνει καί τήν ὁλοκληρωτική ἥττα, καθώς ὑπῆρξαν ἀποτελέσματα, σέ σχέση μέ τό ὡράριο, σέ διάφορους τομεῖς[10].

Πέρα ἀπό τήν ἀπεργία καί τήν ἔκβασή της, τό 1886 ἀντιπροσωπεύει γιά τό ἀμερικανικό ἐργατικό κίνημα μιά χρονιά καμπῆς. Ἐκείνη ἀκριβῶς τή χρονιά, ἔγραφε ὁ Ἔνγκελς στό Φρίντριχ Α. Ζόργκε, μέ τόν ὁποῖο ἀλληλογραφοῦσε στήν Ἀμερική[11]: «Τά αὐθόρμητα, ἐνστικτώδη κινήματα αὐτῶν τῶν πλατιῶν ἐργαζόμενων μαζῶν, ἡ ἐξάπλωσή τους σέ μεγάλη γεωγραφική ἔκταση, ἡ αὐθόρμητη ἔκρηξη τῆς κοινῆς δυσαρέσκειας, τούς ἔκαναν νά καταλάβουν ὅτι σχηματίζουν μιά καινούρια ἰδιαίτερη τάξη στήν ἀμερικανική κοινωνία, μιά τάξη μισθωτῶν, προλετάριων, πού συνεχίζεται λίγο πολύ ἀπό πατέρα σέ γιό». Καί ἀκόμη: «Εἶναι πολύ πιό σημαντικό γιά τό ἐργατικό κίνημα νά ἐξαπλωθεῖ, νά προχωρήσει ὁμαλά, νά ριζώσει, νά ἀγκαλιάσει, ὅσο μπορεῖ, τίς ἐργατικές δυνάμεις, παρά νά τίς δεῖ νά βαδίζουν ἐξ ἀρχῆς πάνω σέ μιά ὁλόσωστη, ἀπό θεωρητική ἄποψη, γραμμή». Μιά πλουσιότατη, παρ' ὅλη της τήν ἁπλότητα, ἀνάλυση, πού δείχνει τόσο τίς ἀπέραντες δυνατότητες τοῦ προλεταριάτου γιά ἀγώνα ὅσο καί τή θεωρητική φτώχεια τοῦ κινήματος (ἀλλά δέ βρίσκεται ἐκεῖ τό πρόβλημα, ξεκαθαρίζει, τό πρόβλημα βρίσκεται κύρια στή γενική ταξική ἑνότητα), καί τοποθετεῖ τήν ἐξέλιξη τοῦ κινήματος σέ μιά

[10] Μπρέτσερ, *Strike*, σ. 71-72.

[11] Γράμματα πού ἀναφέρει ὁ Γκερέν, στό βιβλίο του, *Le Mouvement ouvrier*, σ. 6-8.

καινούρια καί βαθιά ἀλλαγή τῆς κατάστασης στή ἀγορά τῆς ἐργασίας: «μιά τάξη προλετάριων πού συνεχίζεται λίγο πολύ ἀπό πατέρα σέ γιό», λέει ὁ Ἔνγκελς· καί ἀκριβῶς τότε, πρός τά μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ '80, ἀρχίζει ἡ γρήγορη παρακμή τοῦ ἀποικισμοῦ, καί ἡ μεθόριος, ἡ προσωπική διέξοδος ἀπό τήν κατάσταση τοῦ προλετάριου, ἀρχίζει νά γίνεται μιά ὅλο καί πιό ἀβέβαιη προοπτική.

Ἡ οὐσία ἦταν ἀκριβῶς ἡ ταξική ἑνότητα, ἑνότητα πού εἶχε δείξει τίς ἀντικειμενικές δυσκολίες της: κι ἀκόμη περισσότερο τή δεκαετία τοῦ '80, πού ὁ ρυθμός μετανάστευσης ὑφίσταται μιά καινούρια σημαντική αὔξηση. Τό ἱστορικό δίλημμα τοῦ ἀμερικανικοῦ συνδικαλισμοῦ (θέμα πού κυριαρχεῖ πίσω ἀπό τή διήγηση τῆς Μάνας Τζόουνς) ἔμπαινε μέ ὅλη του τήν καθαρότητα: νά ὀργανώσει ὅλη τήν ἐργατική τάξη, ειδικευμένους καί ἀνειδίκευτους ἐργάτες, ἄντρες καί γυναῖκες, «Ἀμερικανούς», καί «ξένους», λευκούς καί μαύρους, ἤ μόνο τούς ἐπαγγελματίες τῆς ἐργατικῆς τάξης, πού ἔχουν κιόλας παράδοση στό συνδικαλισμό καί σίγουρα κατέχουν μιά πολύ εὐνοϊκή θέση στίς συλλογικές συμβάσεις ἐργασίας; Στήν κρίση τῶν Ἱπποτῶν τῆς Ἐργασίας, πού ἀντιπροσώπευαν τήν πιό σημαντική ἀπόπειρα ὀργάνωσης ὅλου τοῦ προλεταριάτου, προστέθηκε ἡ ἀντεπίθεση τῶν ἐπαγγελματικῶν ἑνώσεων. Μέσα στό ἴδιο τό 1886 ἱδρύθηκε ἡ Ἀμερικανική Ὁμοσπονδία Ἐργασίας (ΑΟΕ), πού θά διαρκοῦσε ὥς τό '30, καί θά ἀποτελοῦσε ξανά ἀπό τό 1955 καί ὕστερα «τήν» κεντρική συνδικαλιστική ὀργάνωση τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ βασική προυπόθεση τῆς δημιουργίας τῆς ΑΟΕ μέ τήν ἕνωση τῶν ἐπαγγελματικῶν ἑνώσεων ἦταν τό ὅτι οἱ ἀνειδίκευτοι ἐργάτες ἀδυνατοῦσαν στό σύνολό τους νά ὀργανωθοῦν μόνιμα σέ συνδικάτο. Τό πρόβλημα λοιπόν ἦταν ἡ ἐνίσχυση τοῦ συνδικάτου στούς τομεῖς ὅπου ὑπῆρχε ἀπό πάντα, ἡ ἐλεγχόμενη μόνο ἐξάπλωσή του (ἡ εἴσοδος τῆς ΑΟΕ σέ ἕναν καινούριο βιομηχανικό τομέα μεταφραζόταν αὐτόματα στό διαχωρισμό τῶν βιομηχανικῶν ειδικοτήτων καί στό μοίρασμα τῶν ἐργατῶν στίς διάφορες ἑνώσεις, ἀκριβῶς πάνω στή βάση τῶν διαφορετικῶν ἐπαγγελμάτων), ἡ προστασία τῆς θέσης τῶν μελῶν στή συλλογική σύμβαση. Ἄν θέλουμε νά κάνουμε λιγάκι χιοῦμορ, θά ὀνομάζαμε τό μοντέλο τοῦ συνδικάτου πού πρότεινε ἡ ΑΟΕ «ἕνα μεσαιωνικό σωματεῖο φερμένο στά μέτρα τῆς μονοπωλιακῆς φάσης». Ἡ αὐστηρή ἐπιλογή τῶν μελῶν, μέ καταστατικά ἄρθρα πού ἀπέκλειαν σχεδόν πάντα τούς μαύρους καί τίς γυναῖκες, μέ μιά πολιτική ὑψηλῶν συνδρομῶν ἐγγραφῆς, μάλιστα μέ τόν ἔλεγχο ἀπό τή μεριά τοῦ συνδικάτου, καί πρίν ἀπό τήν ἐργοδοσία, τῶν ἐπαγγελματικῶν ἱκανοτήτων τῶν ὑποψηφίων ἐργαζομένων (ἀκόμη καί σήμερα μερικά συνδικάτα πραγματοποιοῦν μιά παρόμοια ἐξέταση,

κατά τήν έγγραφή[12]· τό ὅμοια αὐστηρό μοίρασμα τῶν ἐργατῶν στις διάφορες ἑνώσεις, ἀκόμη καί μέσα στήν ἴδια βιομηχανία, ἡ λεγόμενη *jurisdiction* (πού ὁδηγεῖ αὐτόματα, κατά τήν πορεία μιᾶς ἀπεργίας τῆς μιᾶς κατηγορίας, στήν ἀπεργοσπαστική δράση ὅλων τῶν ἄλλων κατηγοριῶν: ἀπό δῶ καί ἡ ἔκφραση *ἀπεργοσπάστης τοῦ συνδικάτου*, πού χρησιμοποιοῦνταν περιφρονητικά ἀπό τούς ἀριστερούς ἀντιπάλους τῆς ΑΟΕ[13]), εἶναι τά χαρακτηριστικά αὐτοῦ τοῦ τύπου τοῦ σωματειακοῦ συνδικαλισμοῦ. Ἡ ἐπικράτησή του δέν μπορεῖ σίγουρα νά ἐξηγηθεῖ μόνο μέ τήν ἀναμφίβολη εὔνοια μεγάλων τμημάτων τοῦ κεφαλαίου πρός τήν ΑΟΕ ἤ τήν ἱκανότητα τῆς ἡγεσίας της νά ἑλίσσεται μέσα καί ἔξω ἀπό τό συνδικάτο, ἀλλά ἔχει βαθιές ρίζες.

Ἄν καί ριζικά ἀντίθετο μέ ὁποιαδήποτε ἀνάπτυξη τοῦ μαζικοῦ κινήματος πρός μιά κατεύθυνση, πού δέν εἶναι καπιταλιστική, ἄν καί ὄχι χωρίς ἐσωτερικές ἀντιθέσεις (δέν ἦταν λίγες οἱ ἀπεργίες πού ἀπέτυχαν ἐξαιτίας ἀκριβῶς τῆς ἀπεργοσπαστικῆς δράσης τοῦ συνδικάτου), γενικά αὐτό τό εἶδος συνδικαλισμοῦ «λειτουργοῦσε»: εἶναι ἀναμφίβολο ὅτι ἡ ΑΟΕ κατάφερε νά ἐπιφέρει βελτιώσεις, γιά τό κομμάτι τῆς ἐργατικῆς τάξης πού ἀντιπροσώπευε, σημαντικές ὅσο ἀφορᾶ τό μισθό καί ὡς ἕνα βαθμό τό ὡράριο (πάνω στό μισθό καί τό ὡράριο γίνεται τό παζάρεμα τοῦ ἀμερικανικοῦ συνδικαλισμοῦ: τά ὑπόλοιπα, ὅλα ὅσα ἀφοροῦν τήν ὀργάνωση τῆς δουλειᾶς, θεωροῦνται ἀποκλειστικό χωράφι τῆς ἐργοδοσίας). Εἴπαμε ὅτι πρόκειται γιά μιά μορφή συνδικαλισμοῦ προσαρμοσμένη στά μέτρα τοῦ μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ: πράγματι, ἡ ἐργατική ἕνωση ΑΟΕ λειτουργοῦσε ἡ ἴδια, στήν ἀγορά τῆς ἐργασίας, σάν ἕνα εἶδος μονοπωλίου: τῆς ἐργατικῆς δύναμης. Στήν οὐσία ὁ στόχος της ἦταν νά καταφέρει νά ἔχει τήν ἀποκλειστικότητα τῶν ἐργαζομένων μιᾶς ὁρισμένης κατηγορίας: ἡ «ἀναγνώριση» ἀπό τή μεριά τοῦ βιομήχανου ἦταν νά μήν προσλάβει ἐργαζόμενους τοῦ τάδε ἐπαγγέλματος, πού δέν ἦταν γραμμένοι στό συνδικάτο. (Εἶναι τό λεγόμενο *closed shop*: ἕνα εἶδος σύμβασης πού σίγουρα διευκόλυνε τήν ὁλοκληρωτική ἀποξένωση τῆς βάσης ἀπό τήν ἡγεσία τοῦ συνδικάτου, στερώντας πάνω ἀπ' ὅλα ἀπό τόν ἐργαζόμενο τή δυνατότητα «νά σκίσει», σέ τελευταία ἀνάλυση, «τήν ταυτότητα τοῦ σωματείου», ἀλλά ἀπό τήν ἄλλη πλευρά λειτουργοῦσε στούς ἐργάτες σάν βασικό ὄργανο γιά τήν ἀποφυγή τῆς ἀντισυνδικα-

[12] Ἀρνώ, *Οἱ Ἀμερικανοί ἐργάτες*.

[13] Οἱ ΠΒΕ πολέμησαν ἐντονότατα τήν ἀπεργοσπαστική δράση τοῦ συνδικάτου. Τό *Rebel Voices*, μιά ἀνθολογία τῶν ΠΒΕ, σέ ἐπιμέλεια τοῦ Τζόυς Κόρνμπλαθ, Ἄν Ἄρμπορ 1968, παραθέτει ἀρκετά ἐνδεικτικά ντοκουμέντα αὐτῆς τῆς πολεμικῆς. Βλ. ἰδιαίτερα τό *Why Strikes are Lost*, τοῦ Οὐίλιαμ Τρότμαν (σ. 17-24).

λιστικῆς διάκρισης). Σ' αὐτό τό σημεῖο, καί μόνη ἡ προσφορά τῆς χειρωναχτικῆς ἐργασίας ἀρκοῦσε πολλές φορές γιά νά πετύχει αὐξήσεις στό μισθό. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, αὐτό τό εἶδος τοῦ συνδικάτου, σάν ἁπλός πωλητής τῆς ἐργατικῆς δύναμης, ἦταν ἀναγκασμένο νά φτιάχνει καί νά σέβεται τίς συμφωνίες, καί ὁ κύριος ὅρος ὅλων τῶν συμφωνιῶν ἦταν, σέ ἀντάλλαγμα τοῦ *closed shop*, ἡ ἀποχή ἀπό τόν ἀγώνα γιά ὅλη τή διάρκεια πού εἶχε ὑπογραφεῖ ἡ συλλογική σύμβαση: γι' αὐτό γινόταν καί ἡ βίαιη πολεμική ἐνάντια στούς θεσμούς τῶν συμβάσεων ἀπό τή μεριά τῶν ἐπαναστατῶν συνδικαλιστῶν, καί ἰδιαίτερα τῶν Παγκόσμιων Βιομηχανικῶν Ἐργατῶν. Ὅμως αὐτή ἡ συμπεριφορά τῆς ΑΟΕ δέ σημαίνει, ὅπως θά μποροῦσε κανείς νά σκεφτεῖ, «κίτρινο συνδικαλισμό» γιατί, πρέπει νά τονίσουμε ὅτι, τουλάχιστον γιά τό ζήτημα τοῦ μισθοῦ, ἔκανε ἀνυποχώρητους ἀγῶνες καί πέτυχε ὄχι εὐκαταφρόνητα ἀποτελέσματα, καί γιατί ἦταν ἕτοιμη, στή φάση ὅπου ἀγωνιζόταν γιά τήν ἀναγνώριση, νά συγκρουστεῖ ἄγρια μέ τήν ἐργοδοσία φτάνοντας ἀκόμη καί στήν τρομοκρατία[14].

Ὅμως, ἀκόμη καί αὐτή ἡ ἀναμφίβολη ἱκανότητα τῆς ΑΟΕ νά διατηρεῖ καί νά ἐνισχύει τή μαζική ἐπιρροή της πάνω στό ειδικευμένο προλεταριάτο, δέ θά ἀρκοῦσε γιά νά ἐξηγήσει τόν ἐντελῶς ἡγεμονικό ρόλο πού ἔπαιξε πάνω στό ἐργατικό κίνημα, τουλάχιστον ὥς τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο. Εἶναι γεγονός ὅτι ἕνα ἀπό τά κυριότερα χαρακτηριστικά τῆς ἡγεσίας της ἦταν μιά καθαρότητα πνεύματος καί μιά εὐλυγισία σέ ἐπίπεδο τακτικῆς, πού δέν περιοριζόταν μόνο στή διπλωματία στίς σχέσεις της μέ τήν ἐργοδοσία καί μέ τήν κυβέρνηση, ἀλλά πού ἐκτεινόταν καί στή διαχείριση τοῦ συνδικάτου. Ὅπως δέν ἦταν μιά «ἀρχή» γιά τόν Γκόμπερς (τόν ἱδρυτή καί πρόεδρο τῆς ΑΟΕ) ἡ μή βία, τό ἴδιο δέν ἦταν «ἀρχή» καί ἡ ὀργάνωση τῶν ἐπαγγελματιῶν. Ἡ ἀρχή του, δηλωμένη ξεκάθαρα, ἦταν ἡ «ὀργάνωση τῶν ὀργανώσιμων». Καί αὐτή ἡ ἀρχή, ἄν τόν ἔκανε νά ἀγνοεῖ συστηματικά, μάλιστα νά ἀποκλείει ἀπό τό συνδικάτο, τή μάζα τῶν ἀνειδίκευτων ἐργατῶν, τοῦ χρησίμευε στό νά ἀφομοιώνει τίς ὀργανωτικές κινήσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης, πού ἐκδηλώνονταν μέ τέτοια δύναμη ὥστε ἔκαναν τήν ΑΟΕ νά φοβᾶται ὅτι ἄν δέ φρόντιζε νά κάνει κάτι αὐτή, θά δημιουργοῦσαν συνδικάτα, πού θά πρόσφεραν μιά διαφορετική λύση ἀπ' αὐτήν πού ἡ ἴδια πρόσφερε. Ἄν, τουλάχιστον, ὥς τίς ἀρχές τοῦ 1900, τό συνδικάτο τοῦ Γκόμπερς δέν εἶχε ἀνταγωνιστές, αὐτό ὀφείλεται καί σέ τούτη ἐδῶ τή στάση τακτικῆς τῆς ἡγεσίας τῆς ΑΟΕ.

[14] Πρβ. τό ἔργο τοῦ Ἔντεμιχ, *Dynamite*, ἰδιαίτερα ὅσα ἀναφέρει σχετικά μέ τήν πιό γνωστή τρομοκρατική ἐνέργεια ἀπό τή μεριά τῆς ΑΟΕ, τῶν πράξεων βίας ἐνάντια στό *Los Angeles Times*, σ. 179-253.

Ἡ περίπτωση τῆς "Ενωσης Ἀνθρακωρύχων, τοῦ συνδικάτου στό ὁποῖο ἡ Μάνα Τζόουνς ἀφιέρωσε μεγάλο μέρος τοῦ βιβλίου της, εἶναι χαρακτηριστική. Ἡ διάθεση τοῦ κλάδου νά ὀργανωθεῖ, πού πρωτοεκδηλώθηκε τή δεκαετία τοῦ '70 καί ἱκανοποιήθηκε ἐν μέρει ἀπό τούς Ἱππότες τῆς Ἐργασίας, ὡρίμασε κυρίως τήν τελευταία δεκαετία τοῦ αἰώνα. Στά ἀνθρακωρυχεῖα τῆς ἀνατολικῆς Ἀμερικῆς δούλευε μιά ἐργατική τάξη ἐξαιρετικά ἀνομοιογενής (μετανάστες ὅλων τῶν ἐθνικοτήτων, μεγάλος ἀριθμός μαύρων), πού ὅμως ἀποκτοῦσαν μιά πλήρη ὁμοιογένεια ἀπό τίς κοινές συνθῆκες δουλειᾶς, ἀπό μιά ἐκμετάλλευση πού ἐκτεινόταν πέρα ἀπό τόν τόπο τῆς δουλειᾶς, σέ ὅλα τά ἐπίπεδα τῆς ζωῆς τους. Μποροῦμε νά ἀναφέρουμε σάν παράδειγμα τήν περιγραφή τῆς Μάνας Τζόουνς γιά τόν καταυλισμό τοῦ Κάμπιν Κρήκ (σ. 117): «Ἐδῶ οἱ ἀνθρακωρύχοι ζοῦσαν γιά χρόνια στή σκλαβιά, μιά σκλαβιά πού τούς ἐπέβαλε ἡ ἑταιρία εἴτε μέ τά ὅπλα εἴτε μέ τό σύστημα πληρωμῆς μέ ἀποδείξεις, ἔτσι ὥστε ἄν κανένας ἤθελε νά φύγει ἀπό τήν περιοχή, δέν μποροῦσε, γιατί δέν εἶχε λεφτά. Τούς ἐξαπατοῦσαν στά λεφτά, κλέβοντάς τους στό ζύγισμα τοῦ κάρβουνου, τούς ἐξαπατοῦσαν στό κατάστημα τῆς ἑταιρίας ἀπ' ὅπου ἦταν ἀναγκασμένοι νά ἀγοράζουν τά τρόφιμά τους. Τούς φόρτωναν ὑπέρογκα νοίκια γιά τά σκυλόσπιτα ὅπου ἔτρωγαν κι ἀναπαράγονταν, ἐνῶ ὁ μισθός τους κουτσουρευόταν ἀπό κρατήσεις γιά σχολεῖα, γιά κηδεῖες, γιά γιατρό καί γιά "προστασία", δηλαδή γιά τούς μισθούς τῶν πιστολάδων τῆς ἑταιρίας, πού τούς ἀνάγκαζαν νά γυρίσουν στή δουλειά κάθε φορά πού ξεσηκώνονταν ἤ ἁπλῶς μουρμούριζαν δυσαρεστημένα γιά τή σκληρή ἐκμετάλλευσή τους». Ἡ διάθεση τῶν ἀνθρακωρύχων γιά ἀγώνα ὄχι μόνο γινόταν ἐξαιρετικά ὁρμητική, ἀλλά ἀπέκλειε καί ἕνα εἶδος συνδικαλιστικῆς ὀργάνωσης πού δέ θά ἦταν ἑνωτική, χωρίς διακρίσεις ἀνάμεσα σέ εἰδικευμένους κι ἀνειδίκευτους, «Ἀμερικανούς» καί «ξένους», λευκούς καί μαύρους[15]: καί αὐτό, τόσο γιά τό χαρακτήρα πού ἔτεινε νά πάρει ὁ ἀγώνας κάτω ἀπό κεῖνες τίς συνθῆκες, καί γιά τόν ὁποῖο ἡ *Αὐτοβιογραφία τῆς Μάνας Τζόουνς* μᾶς παρέχει μιά ἐκπληκτική σειρά ἀπό ντοκουμέντα (ὁ χαρακτήρας ἑνός γενικοῦ ἀγώνα, μιᾶς ὁλόκληρης κοινότητας ἐνάντια στό ἀφεντικό), ὅσο καί γιά τά ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά τῆς δουλειᾶς στά ἀνθρακωρυχεῖα (ἀλλά γιά ὅλα αὐτά θά μιλήσουμε παρακάτω).

Οἱ Ἑνωμένοι Ἐργάτες Ὀρυχείων γεννήθηκαν ἔτσι, ἀπό τήν ἀρχή, σάν συνδικάτο «βιομηχανικοῦ» τύπου, μαζεύοντας δηλαδή τούς

[15] Γιά τίς σχέσεις ἀνάμεσα στούς μαύρους ἀνθρακωρύχους καί τή συνδικαλιστική ὀργάνωση, τό πιό ἐνδεικτικό εἶναι ἴσως τό ἔργο τοῦ Γκάτμαν, *Οἱ Μαῦροι καί οἱ Ἑνωμένοι Ἐργάτες Ὀρυχείων τῆς Ἀμερικῆς*.

ἀνθρακωρύχους ὄχι μέ βάση τό ἐπάγγελμα, ἀλλά τή «βιομηχανία» (πιό συγκεκριμένα, τή βιομηχανία ἐξόρυξης ἄνθρακος)· καί σάν τέτοιο ἔγινε ἀποδεκτό στήν ΑΟΕ, πού ὄχι μόνο δέν ἐπιχείρησε (ὅπως εἶχε κάνει καί ἐξακολουθοῦσε νά κάνει στούς ἄλλους καινούριους τομεῖς ὅπου εἰσέδυε) νά χωρίσει τούς ἀνθρακωρύχους στά διάφορα ἐπαγγέλματα, ἀλλά δέν ἔφερε καμιά ἀντίσταση στήν πολιτική τῆς γενικῆς κι ὄχι κατ' ἐπιλογή στρατολόγησης. Ὁ ἀγώνας πού διεξήγαγε αὐτό τό συνδικάτο (ἡ διήγηση τῆς Μάνας Τζόουνς εἶναι μιά πλουσιότατη μαρτυρία) ἦταν ἀπό τήν ἀρχή ἐξαιρετικά βίαιος, ἀκριβῶς ἐξαιτίας τοῦ εἰδικοῦ ἐπιπέδου σύγκρουσης μέ μιά ἐργοδοσία πού θεωροῦσε οὐσιαστικό μέρος τῆς ἐξουσίας της τό γενικό ἔλεγχο πάνω σέ ὅλα τά ἐπίπεδα ζωῆς τῶν ὑφισταμένων της. Καί οἱ ἀνθρακωρύχοι ἦταν οἱ κύριοι πρωταγωνιστές τῶν ταξικῶν ἀγώνων στίς ΗΠΑ τήν τελευταία δεκαετία τοῦ αἰώνα. Αὐτό τό εἶδος τοῦ συνδικάτου, καί αὐτά τά χαρακτηριστικά τῆς ταξικῆς σύγκρουσης, ἀπαιτοῦσαν ἀναγκαστικά μιά ἡγεσία πού δέν μποροῦσε νά εἶναι ἡ ἴδια τῶν ἐπαγγελματικῶν ἑνώσεων: ἀκόμη κι ἀπό αὐτή τήν ἄποψη, τό γεγονός ὅτι ὁ Γκόμπερς ἦταν διατεθειμένος νά δεχτεῖ καί νά χρησιμοποιήσει γιά τούς Ἑνωμένους Ἐργάτες Ὀρυχείων συνδικαλιστές ὀργανωτές ἀπό τούς Ἱππότες τῆς Ἐργασίας, ὅπως ἀκριβῶς ἡ Μάνα Τζόουνς καί ὁ ἴδιος ὁ Μίτσελ, πρόεδρος τοῦ συνδικάτου, καί ἡ ἱκανότητά του νά συμβιβάζει τίς ἀντιθέσεις πού προέκυπταν ἀνάμεσα στούς Ἑνωμένους Ἐργάτες Ὀρυχείων καί τήν ὑπόλοιπη ΑΟΕ, δείχνει τήν ἐξυπνάδα του στά θέματα τακτικῆς. Ἡ «εἰσδοχή» τοῦ Τζόν Μίτσελ, ἕνα θέμα ὅπου σταματάει συχνά ἡ Μάνα Τζόουνς (ἰδιαίτερα στό τελευταῖο κεφάλαιο, πού ἔχει ἐνδεικτικά τόν τίτλο *Πρόοδος Παρά τούς Ἡγέτες*), ἡ λειτουργική εἴσοδός του στήν Ἀστική Ὁμοσπονδία, πού, ἀπό τίς ἀρχές τοῦ αἰώνα καί ὕστερα, ἦταν τό μεγαλύτερο κέντρο τῆς συνεργασίας ἀνάμεσα στό συνδικάτο καί τό «πεφωτισμένο» κεφάλαιο, ἀποτελοῦν τό ἀριστούργημα τοῦ Γκόμπερς. Μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ τό πῶς ἡ Μάνα Τζόουνς, πού στήν ἰδεολογία καί τήν πρακτική ἦταν πάντα μιά ἀπό τίς πιό ἀδιάλλακτες ἀντιπάλους τοῦ «ἁπλοῦ καί καθαροῦ συνδικάτου», κυρίαρχη γραμμή τῆς ΑΟΕ, μπόρεσε σέ γενικές γραμμές νά μείνει μιά πειθαρχική ἀγωνίστρια τῆς ἴδιας τῆς ΑΟΕ.

Γιά τόν ἄλλο μεγάλο πρωταγωνιστή τῶν ἐργατικῶν ἀγώνων στό τέλος τοῦ 19ου αἰώνα, τή Δυτική Ὁμοσπονδία Ἐργατῶν Ὀρυχείων, ἡ ἱστορική ἐξέλιξη ὑπῆρξε ριζικά διαφορετική[16]. Καί στά δυτικά

[16] Γιά τή ΔΟΕΟ, πρβ. Μπουαγιέ-Μοραί, *Ἱστορία τοῦ Ἐργατικοῦ Κινήματος*, σ. 204-50· Γκερέν, *Le Mouvement ouvrier*, σ. 30-32· Ρένσω, *Ὁ ἐπαναστατικός συνδικαλισμός στίς Ἠνωμένες Πολιτεῖες*, σ. 31-34· πέρα ἀπό τό Φόνερ,

όρυχεία (στήν πλειονότητά τους μεταλλωρυχεία) ή διάθεση γιά συνδικαλιστική όργάνωση, όταν έκδηλώθηκε (καί έκδηλώθηκε αύθόρμητα, στό τέλος μιᾶς σημαντικής ἀπεργίας πού τήν κατέστειλαν, τῆς γνωστῆς ἀπεργίας τοῦ Κέρ ντ' Άλέν), ἦταν «βιομηχανικοῦ» τύπου, καί στήν ούσία γιά τούς ίδιους λόγους πού είχαν είσαγει αὐτή τή μορφή συνδικάτου στά όρυχεῖα τῆς ἀνατολικῆς Άμερικῆς. Άλλά τά χαρακτηριστικά τῆς ταξικῆς σύγκρουσης ἦταν ὁλότελα διαφορετικά: ἀπό τήν ἀρχή, ή ΔΟΕΟ δέ βρῆκε μπροστά της, στόν ἀγώνα της, μόνο τούς μπράβους τῶν ἀφεντικῶν, ἀλλά κατευθείαν ὅλο τόν κατασταλτικό μηχανισμό τῆς τοπικῆς διοίκησης καί, σέ μερικές περιπτώσεις, τῆς κρατικῆς διοίκησης. Ἡ ταξική πάλη πῆρε ἀμέσως τά πολιτικά χαρακτηριστικά μιᾶς σύγκρουσης ἀνάμεσα στήν ἐργατική τάξη καί τά καπιταλιστικά σώματα ἀσφαλείας· ή ἀνοιχτά σοσιαλιστική ριζοσπαστικοποίηση τῆς βάσης καί τῆς ήγεσίας τῆς ΔΟΕΟ χαρακτήρισε κατά συνέπεια αὐτό τό συνδικάτο σάν τήν ἀκραία ἀριστερή πτέρυγα τῆς συνδικαλιστικῆς παράταξης. Μιά ἀντίθεση πού δέν μποροῦσε νά ἐξαλειφθεῖ, ὅπως ἐκείνη τῶν Ἑνωμένων Ἐργατῶν Ὀρυχείων, και ἀκριβῶς γιά τά διαφορετικά πολιτικά χαρακτηριστικά. Γι' αὐτό, παρ' ὅλες τίς προσπάθειες τοῦ Γκόμπερς, τό χάσμα ἀνάμεσα στή ΔΟΕΟ καί τήν ΑΟΕ ἔγινε πολύ γρήγορα, μέσα σέ τέσσερα χρόνια, ἀγεφύρωτο: τό 1897 ή ΔΟΕΟ (πού εἶχε ἱδρυθεῖ τό 1893) ἔβγαινε ἀπό τήν ΑΟΕ. Ὁ ἐπίσημος λόγος ἦταν ή ἀνεπαρκής ὑποστήριξη τῆς ΑΟΕ, σέ ἐπίπεδο προπαγάνδας καί οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης, τῶν ἀγώνων τῶν μεταλλωρύχων τῆς Δύσης. Ὅμως στήν οὐσία, ἦταν ζήτημα διαφορετικῆς ἀντίληψης τοῦ ρόλου τοῦ συνδικάτου, τῶν γνωρισμάτων τῆς ἐργατικῆς ὀργάνωσης, τῆς σχέσης ἀνάμεσα στή συνδικαλιστική δραστηριότητα καί τόν πολιτικό ἀγώνα. Ὡστόσο, ή ἀντίθεση ἐκδηλώθηκε πιό καθαρά στό πεδίο τῆς συνδικαλιστικῆς ὀργάνωσης: ἀπό τό 1897 ὥς τό 1905 ή ΔΟΕΟ ὑπῆρξε, ἐνάντια στήν ΑΟΕ, ὁ μεγαλύτερος ὑπέρμαχος τοῦ συνδικαλισμοῦ στίς βιομηχανίες. Πράγμα πού τήν ὁδήγησε σέ διάφορες προσπάθειες νά δημιουργήσει συνδικάτα πού θά πρόσφεραν μιά ἐναλλακτική λύση στήν ΑΟΕ, βασισμένα ἀκριβῶς στήν «ὀργάνωση» τῶν «ἀνοργάνωτων», ὥς τήν ἕνωσή της μέ τούς Παγκόσμιους Βιομηχανικούς Ἐργάτες.

Πέρα ἀπό τούς ἀγῶνες τῶν ἀνθρακωρύχων καί τίς ἀπεργίες πού ἔκαναν τά διάφορα παρακλάδια τῆς ΑΟΕ, στήν οὐσία σωματειακοῦ χαρακτήρα ἀλλά ἀποτελεσματικές στό οἰκονομικό ἐπίπεδο, κεντρικό πεδίο τῶν ταξικῶν συγκρούσεων, κατά τήν τελευταία δεκαετία τοῦ

πού ἀναφέραμε κιόλας στόν τόμ. ΙΙ, σ. 223-24, 379-80· τόμ. ΙΙΙ, σ. 392-348· τόμ. IV, σ. 40-60.

19ου αἰώνα, ἀποτελεῖ καί τό ρεῦμα ὀργάνωσης τῶν ἀνειδίκευτων. Δύο ἦταν οἱ κύριες στιγμές αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα: ἡ ἀπεργία στίς χαλυβουργίες τοῦ Πίτσμπεργκ, τό 1892[17], καί ἡ προσπάθεια τοῦ Γιουτζήν Ντέμπς νά ἱδρύσει ἕνα γενικό συνδικάτο τῶν σιδηροδρομικῶν[18], τό 1894 (γιά τό ὁποῖο κάνει μιά νύξη ἡ Μάνα Τζόουνς στό XIV κεφάλαιο). Καί στίς δυό περιπτώσεις, ἡ ΑΟΕ φρόντισε νά κρατηθεῖ ἀπ' ἔξω, ἐμπόδισε ἀνοιχτά τόν ἀγώνα, κι αὐτό ἦταν μιά ἀπό τίς αἰτίες τῆς ἥττας: ὅσο ἀφορᾶ τήν ἀπεργία τοῦ Πίτσμπεργκ, ἡ ΑΟΕ κράτησε αὐτή τή στάση πιθανόν ἀπό οὐσιαστική ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης γιά μιά νικηφόρα πρόκληση στήν ἐργοδοσία τοῦ χάλυβα, πού ἦταν τότε ὁ πιό ἀντισυνδικαλιστικός τομέας τοῦ μεγάλου κεφαλαίου· ὅσο ἀφορᾶ τό Συνδικάτο 'Αμερικανικῶν Σιδηροδρόμων, ἡ ΑΟΕ κρατήθηκε ἀπ' ἔξω γιά ἕναν παραπάνω λόγο: νά ἀποφύγει τή σύγκρουση ἁρμοδιοτήτων μέ τίς ἐπαγγελματικές ἑνώσεις τῶν σιδηροδρομικῶν (πού εἶχε ἀφήσει ἀπ' ἔξω ἀπό ζήλια γιά τή σωματειακή τους «ἀνεξαρτησία», πού ὡστόσο ὅμως φλερτάριζε ἐπίμονα). Γιά τόν Γκόμπερς καί τούς δικούς του, ἡ ἀποτυχία αὐτῶν τῶν δυό μεγάλων προσπαθειῶν ἦταν μιά καινούρια ἀπόδειξη τῆς πρακτικῆς ἀδυναμίας νά ὀργανώσουν τούς ἀνειδίκευτους, μιά ἐπιβεβαίωση τῆς γραμμῆς πού εἶχαν ὥς τότε ἀκολουθήσει. Στήν πραγματικότητα, αὐτές οἱ δυό προσπάθειες ἔδειξαν τό μαζικό δυναμικό πού μεγάλωνε ἔξω ἀπό τήν ΑΟΕ, τόν πλοῦτο τῶν πολιτικῶν μαθημάτων πού μποροῦσε νά δώσει μιά κινητοποίηση γιά τό συνδικαλισμό στίς βιομηχανίες. 'Ιδιαίτερα ἡ ἀπεργία Πούλμαν, πού ἔστεψε καί ἔκλεισε (ὕστερα ἀπό μιά ἄνευ προηγουμένου -ἐκτός ἀπό τήν πρωτομαγιά τοῦ '66- καταστολή) τή σύντομη ἱστορία τοῦ ΣΑΣ, ἦταν ἕνα λαμπρό δεῖγμα ταξικῆς ἑνότητας: ἀρχίζοντας σάν ἀγώνας ἀλληλεγγύης πρός τούς ἐργαζόμενους τῶν ἐργοστασίων Πούλμαν, μετατράπηκε σέ μιά γενικευμένη ἀντιπαράθεση τῶν σιδηροδρομικῶν, πού ὑποστηρίζονταν ἀπό πλατιά τμήματα τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τῶν ἀνέργων (ἦταν ἐποχή μεγάλης οἰκονομικῆς κρίσης), στό στρατιωτικό ὁμοσπονδιακό μηχανισμό.

Δέ χρειάζεται, νομίζουμε, νά τονίσουμε πόσο βίαιες ἦταν οἱ ταξικές συγκρούσεις σ' αὐτή τή φάση (ἄλλωστε, γύρω ἀπό αὐτό τό θέμα, ἡ διήγηση τῆς Μάνας Τζόουνς προσφέρει πλουσιότατα παραδείγματα)· ἀντίθετα, ἐκεῖνο πού λείπει, ἀπό τό κείμενο τῆς Μάνας Τζόουνς, ὅπως καί ἀπό τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἱστορικῶν κειμένων γύρω ἀπό αὐτή τήν περίοδο, εἶναι ἡ ὀργανική ἔνταξη τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς σύγκρουσης τῆς ἐργατικῆς τάξης μέ τίς κατασταλτικές δυνάμεις

[17] Πρβ. ἰδιαίτερα Μπρέτσερ, *Strike*, σ. 80-93.

[18] Μπρέτσερ, *Strike*, σ. 112-32· Λίντσεϋ, *The Pullman Strike*, Σικάγο-Λονδίνο 1971· Γκίνγκερ, *Eugene V. Deps. A Biography*, Νέα 'Υόρκη 1962.

μέσα στή γενική πολιτικη κατάσταση τῆς Ἀμερικῆς: πού είναι ἕνα ἀπαραίτητο βῆμα γιά τήν πλήρη κατανόηση τῆς καμπῆς τοῦ τέλους τοῦ αἰώνα. Πολλά λαικίστικα κείμενα μίλησαν γιά «βιομηχανικό φεουδαλισμό», στήν προσπάθειά τους νά περιγράψουν τίς σχέσεις ἀνάμεσα στήν πολιτική ἐξουσία καί τήν οἰκονομική ἐξουσία τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ 19ου αἰώνα[19]. Είναι μιά ἔκφραση πού πρέπει προφανῶς νά δεχτοῦμε μέ τίς ἀναγκαῖες ἐπιφυλάξεις, ἀλλά πού δείχνει ἕνα πραγματικό δεδομένο: τήν τρομακτική διάλυση τῶν κέντρων ἐξουσίας καί τοῦ κατασταλτικοῦ μηχανισμοῦ, τήν οὐσιαστική ἀπουσία, σέ μιά σειρά ἀπό καταστάσεις (καί τίς πιό σημαντικές), μιᾶς πολιτικῆς μεσολάβησης στούς ταξικούς ἀγῶνες. Στή διήγηση τῆς Μάνας Τζόουνς ὑπάρχουν πολυάριθμες περιπτώσεις (ἀνάμεσα στίς ὁποῖες ἀκραῖο παράδειγμα ἀποτελεῖ ὁ καταυλισμός τοῦ Κάμπιν Κρήκ πού ἀναφέραμε πιό πάνω), ὅπου ὅλη ἡ ἄσκηση τῆς ἐξουσίας πάνω σέ μιά περιοχή εἶναι πράγματι στά χέρια τῆς ἰδιοκτησίας[20], μέ ἀποτέλεσμα ὁ «οἰκονομικός», «κοινωνικός» ἀγώνας, ἡ σύγκρουση μέ τίς κατασταλτικές δυνάμεις νά ἔχουν ἕνα μόνο ἀντιπαλο. Ἕνα ἄλλο ἐνδεικτικό παράδειγμα τοῦ περάσματος τοῦ κατασταλτικοῦ μηχανισμοῦ στά χέρια ἰδιωτῶν εἶναι τό πρακτορεῖο Πινκερτον, ἕνας ἀληθινός στρατός μισθοφόρων στή διάθεση τῶν καπιταλιστῶν γιά τήν ὀργάνωση ἀπεργοσπαστικῆς δράσης, δημιουργία προκλήσεων, καί βοήθεια τοῦ στρατοῦ στίς συγκρούσεις του μέ τούς ἀπεργούς[21] (ὅπως συνέβη στή διάρκεια τῆς ἀπεργίας στίς χαλυβουργίες τοῦ Πίτσμπεργκ, τό 1892). Σέ ἄλλες περιπτώσεις, ὑπῆρχε ἀναμφίβολα μιά μορφή πολιτικῆς μεσολάβησης, ἀλλά ἔκρυβε μιά ὁλοκληρωτική ὑποδούλωση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας στήν οἰκονομική ἐξουσία. Αὐτή ἦταν ἡ περίπτωση τῶν πλούσιων σέ μετάλλευμα περιοχῶν τῆς Δύσης, πού ἐξηγεῖ ἐπιπλέον, ὅπως εἴδαμε, μερικές σημαντικές διαφορές πολιτικῆς τοποθέτησης ἀνάμεσα στή Δυτική Ὁμοσπονδία Ἐργατῶν Ὀρυχείων καί τούς Ἑνωμένους Ἐργάτες Ὀρυχείων. Τά παραδείγματα ἄμεσης συνεργασίας δικαστικῆς καί οἰκονομικῆς ἐξουσίας (εἴτε λόγω δωροδοκίας εἴτε λόγω κοινῶν συμφερόντων, ὅπως σέ

[19] Ἡ ἔκφραση ἀποδιδεται στό Φράνκ Π. Οὐόλς, πού ἦταν γιά πολύ καιρό ἀρχηγός τῆς Ἐπιτροπῆς γιά τίς βιομηχανικές σχέσεις (πρβ. Βαϊνστάιν, *The Corporate Ideal in the Liberated State*, Βοστώνη 1969, σ 172-213).

[20] Γι' αὐτό τό θέμα παίρνω τήν ἄδεια νά παραπέμψω στό ἄρθρο μου *Classe operaia e potere politico in USA*, στό «Primo Maggio», ἀρ. 3-4, Φλεβάρης-Σεπτέμβρης 1974.

[21] Λειπει ἐντελῶς σήμερα ἕνα ἔργο γιά τό πρακτορεῖο Πινκερτον. Ἐνδιαφέρουσες νύξεις, ἐκτός ἀπό ὅσα ἀναφέρονται στά μνημονευμένα ἔργα μέ ἀφορμή τούς ἐργατικούς ἀγῶνες ὅπου προσέφερε τίς «ὑπηρεσίες» του, κάνει ὁ Πίντο, στό *Soldiers and Strikers*, Φιλαδέλφεια 1971.

δεκάδες γνωστών περιπτώσεων όπου κλήθηκε ὁ δικαστής νά κρίνει διαφωνίες ἀνάμεσα σέ ἐπιχειρήσεις, ὅπου ὁ ἴδιος ἦταν μέτοχος, καί ἐργάτες), ἄμεσου ἐλέγχου τῶν καπιταλιστῶν πάνω στόν κρατικό ἤ ὁμοσπονδιακό κατασταλτικό μηχανισμό, εἶναι ἀμέτρητα. Ἡ πιό γνωστή περίπτωση εἶναι ἀναμφίβολα ἐκείνη τῆς Ἑταιρίας Καυσίμων καί Σιδήρου τοῦ Κολοράντο, τοῦ Ροκφέλερ, πού ἀκόμη καί στά 1914 εἶχε τήν Ἐθνοφρουρά στήν πλήρη διάθεσή της[22]· «ἡ πολιτεία τοῦ Κολοράντο δέν ἀνῆκε σέ καμιά δημοκρατία», λέει ἡ Μάνα Τζόουνς (κεφ. XIII), «ἀλλά στήν Ἑταιρία Καυσίμων καί Σιδήρου τοῦ Κολοράντο...»

Σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τίς καταστάσεις συναντᾶμε τή μεγαλύτερη διάσταση σέ ἐπίπεδο συνδικαλιστικῆς πρακτικῆς ἀνάμεσα στούς Ἑνωμένους Ἐργάτες Ὀρυχείων, ἤ τουλάχιστον τή βάση της, καί τούς περισσότερο συνδεδεμένους μέ τίς μάζες ὀργανωτές τους (ἡ Μάνα Τζόουνς ἀναφέρει πολλές φορές τίς διαφωνίες μέ τόν Τζόν Μίτσελ γιά τήν ἐπέμβαση στίς περιοχές πού θεωροῦνταν περισσότερο «δύσκολες»), καί τή γενική διοίκηση τῆς ΑΟΕ, καί διακρίνουμε τουλάχιστον μιά μερική εὐθυγράμμιση τῶν θέσεων τῆς ὀργάνωσης τῶν ἀνθρακωρύχων τῆς Ἀνατολῆς μέ τήν ἀριστερά τοῦ κινήματος, τή Δυτική Ὁμοσπονδία Ἐργατῶν Ὀρυχείων καί τό Συνδικάτο Ἀμερικανικῶν Σιδηροδρόμων. Ἀπό τή μεριά τοῦ Γκόμπερς, ἡ ἰδέα τῆς «ὀργάνωσης τῶν ὀργανώσιμων» μεταφραζόταν, ὅπως εἴδαμε στήν περίπτωση τῆς ἀπεργίας τοῦ Πίτσμπεργκ, σέ ἀποχή ἀκόμη κι ἀπό μιά προσπάθεια γιά συνδικαλιστική ὀργάνωση σέ καταστάσεις ὁλοκληρωτικῆς ἀπουσίας τῆς πολιτικῆς μεσολάβησης, ἤ τέλος πάντων, σέ καταστάσεις ὅπου ἡ δουλειά τῆς ὀργάνωσης θά ὁδηγοῦσε σέ μετωπικές συγκρούσεις, μέ συνέπειες πού εἶναι εὔκολο νά φανταστεῖ-. .νείς, ἀκόμη καί πάνω στήν ἔξυπνη διπλωματική δουλειά τοῦ Γκόμπερς μέ τά πολιτικά κόμματα. Τό κύριο θέμα τῆς ρήξης μέ τή ΔΟΕΟ ἦταν στήν οὐσία αὐτό, ἡ κατηγορία γιά «ἔλλειψη προπαγανδιστικῆς καί οἰκονομικῆς ὑποστήριξης», πού ἔκρυβε πίσω της τήν κατηγορία γιά ἀποκλειστική ἐνασχόληση μέ τή διαχείριση τῶν τομέων πού ἀνῆκαν κιόλας στό συνδικάτο.

Ἀλλά ἄν τό ἐργατικό κίνημα ἔπαιξε ἕνα σημαντικό, καί κύριο, πολιτικό ρόλο στήν ἐξέλιξη τῆς πολιτικῆς κατάστασης στήν Ἀμερική, στό τέλος τοῦ αἰώνα, τό ὀφείλει οὐσιαστικά στή δουλειά τῶν Ἑνωμένων Ἐργατῶν Ὀρυχείων, τῆς ΔΟΕΟ, στίς προσπάθειες τοῦ Ντέμπς κ.ἄ. Ἀπό τή μεριά τῆς Ἀμερικανικῆς Ὁμοσπονδίας Ἐργασίας, ἡ πολιτική ἐπιλογή πού εἶχε κάνει ἀπό τήν ἵδρυσή της καί

22 Ὅπως ἀποδεικνύουν τά ντοκουμέντα πού παραθέτει ὁ Βαϊνστάιν στό *The Corporate Ideal*, σ. 196-98.

συμφωνοῦσε πλήρως μέ τόν τύπο τοῦ συνδικαλισμοῦ πού ἀσκοῦσε, ἦταν πράγματι νά μή στοχεύει σέ τροποποιήσεις τῶν θεσμῶν οὔτε στήν πρόταση γενικῶν ἐναλλακτικῶν λύσεων στούς κυρίαρχους κομματικούς σχηματισμούς, ἀλλά στή διαχείριση τῆς ἐξουσίας της σάν ὁμάδα πίεσης, μέ τά ἴδια συστήματα (δηλαδή τό «λόμπυ»), πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ διάφορες καπιταλιστικές ὁμάδες καί τομεῖς. Τό σύνθημα «ἀντάμειβε τούς φίλους, τιμώρει τούς ἐχθρούς» (πού σήμαινε ὅτι τό συνδικάτο θά ὑποστήριζε ἐκείνους τούς ὑποψήφιους, ἀνεξάρτητα μέ τό ἄν ἦταν δημοκρατικοί ἤ ρεπουμπλικάνοι, πού θά φρόντιζαν νά ὑποστηρίξουν τά συνδικαλιστικά αἰτήματα, καί θά μποϋκοτάριζε ἐκείνους πού θά ἀντιτίθενταν σ' αὐτά τά αἰτήματα), ἄν μποροῦσε νά ἔχει κάποιο ἀποτέλεσμα στό ἐπίπεδο τῶν ἄμεσων ἀποτελεσμάτων γιά τούς περιορισμένους τομεῖς τοῦ προλεταριάτου πού ἀντιπροσώπευε ἡ ΑΟΕ, προφανῶς δέν μποροῦσε νά ἐπιφέρει σημαντικές μεταθέσεις τοῦ πολιτικοῦ ἄξονα τῆς χώρας[23].

Ὁ συνδικαλισμός «τῶν συνόρων» τῶν ἀνθρακωρύχων (πάνω σ' αὐτό, ἡ συμπεριφορά τῆς Μάνας Τζόουνς σέ σχέση μέ τήν «πολιτική» εἶναι ἐνδεικτική) εἶχε πρός τήν πολιτική ἐξουσία μιά ριζικά διαφορετική στάση, πού ἄλλωστε καθοριζόταν ἀπό τίς ἰδιαίτερες συνθῆκες τῆς σύγκρουσης. Ἡ ἀνατροπή τῶν ὑπαρχουσῶν «ἰσορροπιῶν», τοῦ «φεουδαρχικοῦ» ἐλέγχου τοῦ κεφαλαίου πάνω στήν ἐργατική δύναμη, ἤ τῆς συστηματικῆς συμβίωσης τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ μέ τήν πολιτική ἐξουσία ἦταν, γιά τά χωριά τῶν ὀρυχείων, ὅπως καί γιά τήν πόλη τοῦ ἐργοστασίου Πούλμαν (πού ἔπρεπε νά 'ναι, σύμφωνα μέ τόν ἱδρυτή του, τό «μοντέλο» ἑνός συστήματος σφαιρικοῦ, πατερναλιστικο-αὐταρχικοῦ ἐλέγχου πάνω στήν ἐργατική τάξη), μιά ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τή συνδικαλιστική ὀργάνωση καί γιά τόν ἴδιο τόν οἰκονομικό ἀγώνα. Ὁ θαρραλέος καί βίαιος ἀγώνας τῶν ἀνθρακωρύχων καί τῶν σιδηροδρομικῶν εἶχε ἀκριβῶς μιά συνέπεια πού ἴσως μόνο μερικά τήν εἶχαν προβλέψει: τό σταμάτημα τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐξουσίας, τήν κρίση τοῦ «βιομηχανικοῦ φεουδαλισμοῦ». Τό βιβλίο τῆς Μάνας Τζόουνς εἶναι μιά πλουσιότατη πηγή ὅσο ἀφορᾶ τοῦτες τίς θεσμικές νίκες τῆς ἐργατικῆς τάξης: ἀπό τήν ἀντικατάσταση τῆς ἰδιωτικῆς ἀστυνομίας τῆς Ἑταιρίας Καυσίμων καί Σιδήρου τοῦ Κολοράντο μέ τήν κανονική ἀστυνομία, ὕστερα ἀπό τή μεγάλη ἀπεργία τοῦ ἀνθρακίτη, γιά τήν

[23] Γιά τή στάση τῆς ΑΟΕ ἀπέναντι στήν «πολιτική», πρβ. ὅλο τόν III τόμ. τοῦ *History of the Labor Movement* τοῦ Φόνερ, καί τή γνωστή συζήτηση τῶν Γκόμπερς καί Χίλκιτ (τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος) πού ἀναφέρεται σάν *Double Edge of the Labor Sword* καί ὑπάρχει ἀποσπασματικά ἀναδημοσιευμένη στό *Socialism in America*, σέ ἐπιμέλεια τοῦ Φρίντ, σ. 470-503.

ὁποία μιλάει στίς σελίδες 44-45, ὥς τίς ἐπεμβάσεις τῶν ἴδιων τῶν κυβερνητῶν τῶν διάφορων πολιτειῶν, οἱ ὁποῖοι, μπρός στήν ἀγριότητα τῆς σύγκρουσης, ἤ ἀναγκάστηκαν νά πάρουν τή θέση τοῦ ἰδιωτικοῦ καπιταλιστικοῦ κατασταλτικοῦ μηχανισμοῦ, ἤ νά βροῦν, ἔστω καί ἐνάντια στή θέλησή τους, τρόπους μεσολάβησης. Ἀκριβῶς μέ τήν ἄρνηση τοῦ πολιτικοῦ ἀγώνα σάν τέτοιου (γιατί «ἐκεῖνο πού ἔχει σημασία δέν εἶναι τό κογκρέσο, εἶναι τό ἐργοστάσιο»: μιά θέση πού μπορεῖ σίγουρα νά ἐξηγηθεῖ, ἄν λάβει κανείς ὑπόψη τό χαρακτήρα τῆς σύγκρουσης), μέ τούς ἀγῶνες αὐτῶν τῶν συνδικαλιστικῶν τομέων προχωροῦσε ἡ «δημοκρατία», ἡ ἐφαρμογή τοῦ συντάγματος, οἱ πρῶτες μεταρρυθμίσεις στή δουλειά τῶν γυναικῶν καί τῶν παιδιῶν, ἡ ἴδια ἡ ἑνοποίηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας κάτω ἀπό τίς προσταγές τῆς Οὐάσιγκτον. Μιά γόνιμη ἀντίθεση, μά ἀναμφίβολα ἀντίθεση, πού ἀποτελεῖ τή βάση τόσων καί τόσων ἰδεολογικῶν ἀμφιβολιῶν καί ἀσαφειῶν (γιά τήν ἔλλειψη ἰδεολογικῆς καθαρότητας τῆς Μάνας Τζόουνς θά μιλήσουμε παρακάτω). Εἶναι γεγονός ὅτι τό τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ '90 γνώρισε μιά ριζική ἀλλαγή πού δέν ὀφειλόταν μόνο, ὅπως ὑποστηρίζουν πολλοί ἱστορικοί, καί δίκαια[24], στήν ὡρίμανση τῆς καπιταλιστικῆς συγκέντρωσης, στή βαθιά οἰκονομική ἀλλαγή ὕστερα ἀπό τή μεγάλη κρίση (πού ἡ τελευταία της κάμψη σημειώθηκε τό 1894-95), σέ σχέση μέ τήν προηγούμενη φάση, ἀλλά ἐπιπλέον στούς ταξικούς ἀγῶνες πού εἶχαν ἀλλάξει κατά πολύ τήν ἴδια τή στάση τῶν καπιταλιστῶν ἀπέναντι στό συνδικάτο, καί τίς σχέσεις ἀνάμεσα σέ κεφάλαιο καί πολιτική ἐξουσία. Ἐπιπλέον, εἶχε ἀρχίσει νά ἐμφανίζεται σταθερά ἕνας «κίνδυνος» μέ τή γέννηση τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος Ἀμερικῆς (1900-1901): ὁ κίνδυνος μιᾶς σοσιαλιστικῆς ὀργάνωσης τῆς ἐργατικῆς τάξης, πού θά πρόσφερε μιά ἐναλλακτική λύση στούς ὑπερταξικούς πολιτικούς σχηματισμούς. Καί ἡ γέννηση τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος, καί τό μαζικό ρεῦμα πού προκάλεσε, δέ θά μποροῦσαν ἴσως νά κατανοηθοῦν ἄν δέ λάβαινε κανείς ὑπόψη, πέρα ἀπό τήν τεράστια εἰσροή τῶν πολιτικοποιημένων κιόλας μεταναστῶν, πάνω ἀπ' ὅλα τούς ἀγῶνες, τόσο τούς ἀποτυχημένους ὅσο καί τούς ἐπιτυχημένους, τοῦ συνδικαλισμοῦ «τῶν βιομηχανιῶν» στίς θέσεις τῶν συνόρων, πού εἶχαν δημιουργήσει ἕναν καινούριο τύπο στρατευμένου ἐργάτη, μέ συνείδηση τοῦ πολιτικοῦ χαρακτήρα τοῦ παιχνιδιοῦ, καί μεγάλη εὐαισθησία γύρω ἀπό τό πρόβλημα τῆς γενικῆς ἑνότητας τοῦ προλεταριάτου[25].

[24] Βαϊνστάιν, *The Corporate Ideal*· Κόλκο, *The Triumph of Conservatism*, Νέα Ὑόρκη 1963.

[25] Γιά τό Σοσιαλιστικό Κόμμα, Φόνερ, *History of the Labor Movement*, τόμ. III, σ. 366-92· Κίπνις, *The American Socialist Movement, 1897-1912*, Νέα Ὑόρκη 1952·

Ἡ ἀπάντηση τοῦ καπιταλισμοῦ στήν ἀλλαγή τῆς κατάστασης ηταν πολύπλοκη καί σύνθετη, καί θά ᾽ταν ἐπικίνδυνο νά τή μοιράσουμε σέ μερικά μόνο κανάλια. Μερικοί τομεῖς (ἀπό τούς ὁποίους ἡ Ἑταιρία Καυσίμων καί Σιδήρου τοῦ Ροκφέλερ ἀποτελεῖ τό πιό σκανδαλιστικό παράδειγμα) συνέχισαν νά προτείνουν τό παλιό μοντέλο ἐξουσίας πάνω στήν ἐργατική δύναμη ὥς τίς ἀρχές τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου[26] ἤ καί ἀργότερα ἀκόμη· εὐρύτατες ἀντισυνδικαλιστικές ἀντιθέσεις στό ὄνομα τοῦ *open shop* (τό ἀντίθετο τοῦ *closed shop*, στήν πραγματικότητα σημαίνει ἐλευθερία ἀντισυνδικαλιστικῆς διάκρισης) συνεχίστηκαν ἀκόμη γιά καιρό ἀπό τήν Ἐθνική Ἕνωση Βιομηχανιῶν (ἕνα εἶδος βιομηχανίας στά σύνορα) καί ὑποστηρίχτηκαν κυρίως ἀπό τή δικαστική ἐξουσία. Καί δῶ ἡ σύγκρουση συνεχίστηκε, ὅπως πρῶτα, σέ μορφή ἄμεση καί ἐξαιρετικά βίαιη, γιά ὅλη τήν πρώτη δεκαπενταετία τοῦ αἰώνα: τά πιό λαμπρά παραδείγματα εἶναι πάλι οἱ ἀπεργίες τῶν μεταλλωρύχων τῆς Δύσης, ἀπό τό Κρίπλ Κρήκ (1903) ὥς τό Λάντλοου (1914) (ἐπεισόδια πού διηγεῖται μέ κάθε λεπτομέρεια ἡ Μάνα Τζόουνς στά κεφ. XIII καί XXI)· καί, πάνω ἀπ᾽ ὅλα ἴσως, οἱ ἀγῶνες «γιά τήν ἐλευθερία τοῦ λόγου», πού διεξήγαγαν ἀπό τό 1909 ὥς τό 1911 οἱ βιομηχανικοί ἐργάτες, μιά ἀληθινή ἐκστρατεία γιά τό σεβασμό τοῦ συντάγματος σ᾽ ὁλόκληρη τήν Ἀμερική[27], ὁλοκληρώνοντας πράγματι τό ἔργο πού εἶχε ἀρχίσει στό τέλος τοῦ προηγούμενου αἰώνα, καί ἀνοίγοντας σχεδόν παντοῦ τό δρόμο γιά τήν ἐλευθερία τῆς συνδικαλιστικῆς ὀργάνωσης. Ἀλλά, ἄλλα καπιταλιστικά συγκροτήματα κατανόησαν σέ βάθος τίς ἀλλαγές πού σημειώθηκαν: τό σύνθημα μέ τό ὁποῖο ἵδρυσε ὁ Ράλφ Ἔσλυ τήν Ἀστική Ὁμοσπονδία, «νά πολεμᾶμε τούς σοσιαλιστές μέσα στό ἐργατικό κίνημα, τούς ἀναρχικούς μέσα στούς καπιταλιστές»[28], φανερώνει ἕνα

Βαϊστάιν, *The Decline of American Socialism, 1912-1925*, Νέα Ὑόρκη 1969· Βαϊνστάιν, *The IWW and American Socialism*, στό «Socialist Revolution», Σεπτέμβρης-Ὀκτώβρης 1970, σ. 3-41· καί ἡ ἀνθολογία τοῦ Φρίντ, *Socialism in America*, σ. 376-557.

[26] Φόνερ, *History of the Labor Movement*, τόμ. III, σ. 32-60· Ἔντεμικ, *Dynamite*, σ. 179-86, 257-91.

[27] Γιά τόν ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία τοῦ λόγου πρβ. εἰδικά Ρένσω, *Ὁ ἐπαναστατικός συνδικαλισμός*, σ. 85-98· Φόνερ, *History of the Labor Movement*, τόμ. IV, σ. 172-213· ἡ μνημονευμένη ἀνθολογία *Rebel Voices*, σ. 94-126, καί τά κείμενα τοῦ Καρτόζιο καί Μπουονφίνο στόν ἀρ. 1 (Ἰούνης-Σεπτέμβρης 1973) τοῦ «Primo Maggio».

[28] Ἡ ἀνάλυση τῆς ΑΟ ἀποτελεῖ τό κεντρικό θέμα τοῦ βιβλίου τοῦ Βαϊνστάιν, *The Coprorate Ideal in the Liberated State*· πρβ. ἀκόμη Φόνερ, *History of the Labor Movement*, τόμ. III, σ. 61-110· καί κυρίως Ραμίρεζ, *Ἐργατικοί ἀγῶνες καί στρατηγική τοῦ κεφαλαίου*, στό βιβλίο τῶν Μπόκ-Καμπινιάνο-Ραμίρεζ, *La formazione dell' operaio-massa negli USA*, Feltrinelli, Μιλάνο 1976.

ὁλόκληρο πρόγραμμα.

Ἡ βασική προυπόθεση τῆς ΑΟ ἦταν ἡ δυνατότητα γιά μιά ταξική συνεργασία ἀνάμεσα στό κεφάλαιο καί τή συνδικαλιστική ὀργάνωση (προφανῶς ὄχι τή σοσιαλιστική συνδικαλιστική ὀργάνωση, ἀντίθετα τήν ἀντισοσιαλιστική, δηλαδή τήν ἡγεσία τῆς ΑΟΕ) πάνω στό «κοινό συμφέρον». Ἡ ὀργάνωση ἦταν χωρισμένη στά τρία, ὑπῆρχαν ἀντιπρόσωποι τοῦ κεφαλαίου, τῆς «ἐργασίας», καί τοῦ «κοινοῦ»· καί ἡ θεσμική της λειτουργία σιγά σιγά συγκεκριμενοποιήθηκε σάν, ἀπό τή μιά μεριά, προγραμματισμός μερικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀπό τήν ἄλλη, πεδίο μελέτης τῆς συλλογικῆς σύμβασης (ἀρχηγός τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς γιά τίς συμβάσεις διατέλεσε γιά ἕνα μεγάλο διάστημα ὁ πρόεδρος τῶν Ἑνωμένων Ἐργατῶν Ὀρυχείων, Τζόν Μίτσελ). Ἐνδεικτικές οἱ μεταρρυθμίσεις πού ἔγιναν: ἀπό τήν προσπάθεια μιᾶς προσαρμογῆς τῆς νομοθεσίας τῶν διάφορων Πολιτειῶν στό θέμα τῶν «βιομηχανικῶν σχέσεων», ὥς τήν εἰσαγωγή συγκεκριμένων κανονισμῶν γιά τά ἀτυχήματα, καί τίς διατάξεις γιά τό ἐμπόριο ἀνάμεσα στίς Πολιτεῖες. σέ γενικές γραμμές, ἕνα ἔργο ρύθμισης τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στήν ἐργατική τάξη καί τό κεφάλαιο, καί ἐπιβολῆς τῆς ἡγεμονίας τοῦ «συλλογικοῦ καπιταλιστῆ» πάνω στό ἀτομικό κεφάλαιο.

Μέ τήν ἐμφάνιση τῆς ΑΟ, ἡ συστηματική συνεργασία τῆς ΑΟΕ μέ τό κεφάλαιο ἔκανε ἕνα βῆμα μπροστά, πράγμα ἄλλωστε πού διαπιστώθηκε ἀμέσως ἀπό ὅλη τήν ἀριστερά τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος[29]· ἡ ἴδια ἡ Μάνα Τζόουνς ἐκδηλώνει στήν αὐτοβιογραφία της μιά βαθιά περιφρόνηση γιά τόν «ἐκφυλισμό» τοῦ Μίτσελ μέ τήν εἴσοδό του σέ κεῖνο τόν ὀργανισμό. Σ' αὐτό τό σημεῖο, θά 'λεγε κανείς, ὅτι ἔγινε ἡ ἔνταξη τοῦ συνδικάτου μέσα στόν καπιταλιστικό προγραμματισμό, ἀκριβῶς ὅπως ἐκείνη τήν ἴδια περίοδο πῆρε τόν πολιτικό χαρακτήρα της ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν ἀριστερά τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί τήν ἡγεσία τῆς ΑΟΕ, πέρα ἀπό τή διαφωνία πάνω στή μορφή ὀργάνωσης («ἐπαγγελματικό συνδικάτο» ἤ «βιομηχανικό συνδικάτο»)· καί ἐπιπλέον, μέ τήν ἄφιξη καινούριων πάντοτε μεταναστευτικῶν κυμάτων ἀπό τή νότια Εὐρώπη, γινόταν ὅλο καί ἐμφανέστερη ἡ ἀποξένωση τῆς συνδικαλιστικῆς ὀργάνωσης ἀπό τή μεγάλη πλειοψηφία τοῦ προλεταριάτου.

Σ' αὐτή τήν κατάσταση, ἔμπαιναν δύο ἐναλλακτικές λύσεις γιά τήν ἀριστερά: ἤ νά ἐπιχειρήσει νά περάσει στή μειοψηφία, τή συνεργαζό-

[29] Πρβ. ἰδιαίτερα τό γνωστό λόγο τοῦ Ντέμπς, *Industrial Unionism*, στό *Eugene V. Deps Speaks*, Νέα Ὑόρκη 1972, σ. 124-26· καί τήν «πλατφόρμα» σύγκλησης τοῦ ἱδρυτικοῦ συμβουλίου τῶν ΠΒΕ, πού παρατίθεται στήν ἀνθολογία *Socialism in America*, σ. 457-60.

μενη μέ τό κεφάλαιο ήγεσία, μέ μιά «διείσδυση άπό τά μέσα[30]», αὐτό πού θά όνομάζαμε σήμερα «είσοδισμό», ή νά άντιτάξει άποφασιστικά στήν ΑΟΕ μιά έπαναστατική συνδικαλιστική όργάνωση. Ένα δίλημμα πού όδήγησε σέ διάσπαση: ή πλειοψηφική πτέρυγα τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος, έκείνη πού συνδεόταν περισσότερο μέ μιά κοινοβουλευτική πρακτική καί μιά πρακτική διείσδυσης στήν τοπική πολιτική έξουσία (οί Μπέργκερ, οί Χίλκιτ), ίσχυριζόταν ότι ή δημιουργία ένός «άλλου» συνδικάτου θά όδηγοῦσε σέ ένα μοίρασμα τοῦ προλεταριάτου, καί θά έβλαπτε σοβαρά τίς προσβάσεις πού είχε άρχίσει νά άποκτάει τό σοσιαλιστικό κίνημα, πρῶτα πρῶτα σέ τοπικό έπίπεδο, μέσα στό συνδικάτο (άξίζει νά τονίσουμε ότι τό μεγαλύτερο μέρος τῆς ήγεσίας τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος άπευθυνόταν κυρίως σέ είδικευμένους τομεῖς, ίδιαίτερα γερμανικῆς καταγωγῆς, τοῦ προλεταριάτου). Αὐτή πού στόχευε στή δημιουργία ένός συνδικάτου, πού θά πρόσφερε μιά πολιτική έναλλακτική λύση στίς καπιταλιστικές όργανώσεις καί θά όργανωνόταν μέ βάση τό βιομηχανικό δυναμικό, ήταν προφανῶς ή Δυτική Ὁμοσπονδία Ἐργατῶν Ὀρυχείων καί ή άριστερή πτέρυγα τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος, άρχίζοντας πρῶτα πρῶτα άπό τόν πιό λαοφιλή ήγέτη, τό Γιουτζήν Ντέμπς, πού είχε άγωνιστεῖ γιά τό «βιομηχανικό» συνδικαλισμό άπό τήν έποχή τοῦ ΣΑΣ, καί τελειώνοντας σέ ζωντανούς τομεῖς τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος πού συνδεόταν ὥς τότε μέ τήν ΑΟΕ, άνάμεσα στούς όποίους δροῦσε καί ή Μάνα Τζόουνς.

Τό 1905, άπό τή συνάντηση αὐτῶν τῶν δυνάμεων (πού σχημάτισαν τό Σοσιαλιστικό Ἐργατικό Κόμμα τοῦ Ντανιέλ ντέ Λεόν, τό πιό παλιό μαρξιστικό κίνημα τῆς Ἀμερικῆς, στήν οὐσία χωρίς μαζική βάση, άλλά άπό καιρό άποφασιστικά προσανατολισμένο στή δημιουργία μιᾶς έναλλακτικῆς συνδικαλιστικῆς δύναμης) γεννήθηκαν, σέ ένα συνέδριο πού έγινε στίς 27 Ἰουνίου 1905, οί Παγκόσμιοι Βιομηχανικοί Ἐργάτες, οί όποῖοι έπαιξαν κύριο ρόλο σέ έπίπεδο κινητοποίησης στούς μετανάστες τῆς άνατολικῆς Ἀμερικῆς καί κυρίως στούς μετανάστες μέ έποχιακή έργασία τῆς δυτικῆς Ἀμερικῆς, στή φάση τῶν ταξικῶν άγώνων πρίν άπό τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο. Δέν είναι ή κατάλληλη στιγμή γιά νά σταματήσουμε στήν άνάπτυξη τῶν ΠΒΕ, στήν ίστορία τῶν όποίων άλλωστε είχε γενικά μιά περιθωριακή θέση ή Μάνα Τζόουνς, μόλο πού συμμετεῖχε στήν ἵδρυσή τους[31]. Θά προσπαθήσουμε όμως νά δώσουμε μιά σχηματική

[30] Πρβ. Φόνερ, *History of the Labor Movement*, τόμ. III, σ. 367-369, 377-92· καί τή μνημονευμένη ήδη συζήτηση Χίλκιτ-Γκόμπερς.

[31] Ὑπάρχει μιά πλούσια βιβλιογραφία γιά τούς ΠΒΕ: μερικά άπό τά κύρια έργα πού πρέπει νά άναφέρουμε, πέρα άπό τόν τέταρτο τόμο τοῦ Φόνερ καί

περιγραφή τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ συνδικάτου, ὄχι μόνο γιά τή σημασία πού εἶχε στήν ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στήν Ἀμερική, ἀλλά καί γιατί μ' αὐτή τήν περιγραφή μποροῦν νά προσδιοριστοῦν καλύτερα τά προβλήματα πού ἀποτέλεσαν τό κέντρο τῆς διαμάχης μέσα στό ἀμερικανικό ἐργατικό κίνημα, τήν περίοδο πρίν τόν παγκόσμιο πόλεμο.

Ἡ ἀνάγκη γιά ἑνότητα τοῦ προλεταριάτου καί ἡ δήλωση «ἀνάμεσα σέ καπιταλιστές κι ἐργάτες δέν ὑπάρχει τίποτα τό κοινό» (ὅπως ἀναφέρει ἡ πρώτη φράση τοῦ καταστατικοῦ) εἶναι οἱ βασικές «ἰδεολογικές» προυποθέσεις τῶν ΠΒΕ. Μ' αὐτή τήν ἔννοια, ἡ ἐπιλογή τῆς ὀργάνωσης τοῦ βιομηχανικοῦ τύπου φαινόταν καθαρά καί μόνο ἀπό τό ὄνομα, καί βασιζόταν, πέρα ἀπό τήν ἔντονα ἐπικριτική[32] ἀνάλυση τῶν καταστροφικῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν σωματείων μέ βάση τό ἐπάγγελμα, στή συνειδητοποίηση τῶν ἀλλαγῶν πού συντελέστηκαν μέσα στόν καπιταλισμό, ἰδιαίτερα τῆς ἀνάπτυξης τῆς μηχανοποίησης, μέ ἐπακόλουθη αὔξηση τῆς σημασίας τῆς ἀνειδίκευτης ἐργατικῆς δύναμης στήν παραγωγική διαδικασία. Μ' αὐτή τήν ἔννοια, δέν τίθεται κάν ὑπό συζήτηση τό ἄν ἀποτελοῦσε ἀρχή ἤ ὄχι γιά τούς ΠΒΕ ὁ «διπλός συνδικαλισμός» (μιά φόρμουλα λίγο πολύ ἀντίστοιχη μέ τή δική μας «διασπαστική τάση τῶν συνδικάτων»[33]), καί ἄρα διάσπαση τοῦ κινήματος (γιά τήν ὁποία κατηγοροῦσαν τούς ΠΒΕ ὁ Γκόμπερς καί ἡ πλειοψηφική πτέρυγα τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος): γιατί ἀκριβῶς τό καινούριο συνδικάτο ἐπιδίωξε, περισσότερο ἀπό τό νά προσφέρει μιά ἐναλλακτική λύση στούς ἤδη ὀργανωμένους, νά ὀργανώσει τούς ἀποκλεισμένους ἀπό τό συνδικαλιστικό κίνημα, δηλαδή, στήν πραγματικότητα, τήν πλειοψηφία τοῦ προλεταριάτου. Ἀλλά ἡ διάσπαση, σέ σχέση μέ τό «παραδοσιακό» ἐργατικό κίνημα ἦταν πολύ πιό βαθιά: σέ σύγκριση μέ τήν ΑΟΕ, οἱ ΠΒΕ ἀντιπροσώπευαν τήν προπαγανδιστική καί πρακτική ἐναλλακτική λύση στή γραμμή τῆς συνεργασίας τῶν τάξεων, τήν πρόταση γιά ἕνα ἀντικαπιταλιστικό καί ἀδιάλλακτο συνδικάτο, πέρα ἀπό τήν πρακτική ἀπόδειξη τῆς δυνατότητας «ὀργάνωσης τῶν ἀνοργάνωτων» καί ὄχι μόνο τῶν «ὀργανώσιμων»· ἡ ἀντίθεσή τους μέ τό Σοσιαλιστικό Κόμμα (πού μεταφράστηκε σέ μιά δραματική ρήξη μέ τήν ἀποβολή ἀπό τό κόμμα, τό 1913, τοῦ Μπίγκ

τό Ρένσω καί τό *Rebel Voices*, εἶναι τό *We Shall Be All* τοῦ Ντουμπόφσκυ, Σικάγο 1969 καί τό *The IWW*, Νέα Ὑόρκη 1956.

[32] Πρβ. ἰδιαίτερα τό πρῶτο κεφάλαιο τῆς ἀνθολογίας *Rebel Voices*.

[33] Ἡ διαμάχη γιά τόν ὑποτιθέμενο *dual unionism* τῶν wobblies, πού ἦταν ζωηρότατη ἐκείνη τήν ἐποχή (βλ. ἰδιαίτερα τό μνημονευμένο ἔργο τοῦ Μπρίσεντεν) δέν ἔληξε ἀκόμη ἀνάμεσα στούς ἱστορικούς, ὅπως δείχνει τό κείμενο, *The IWW and American Socialism* τοῦ Βαϊνστάιν, πού ἀναφέραμε.

Μπίλ [Ούίλιαμ] Χέιγουντ, ήγέτη τῶν ΠΒΕ) ἦταν περισσότερο πολύπλοκη, καί ἐπιπλέον εἶχε νά κάνει μέ μιά διαφορετική ἀντίληψη τῆς σχέσης ἀνάμεσα στό συνδικάτο καί τό κόμμα, ἀνάμεσα στήν οἰκονομική δράση καί τήν πολιτική δράση. Πολλοί ἀναφέρουν τούς ΠΒΕ σάν τήν ἀμερικανική ἔκδοση τοῦ ἀναρχοσυνδικαλισμοῦ· στήν πραγματικότητα, μοιάζει νά μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι τή βάση τῆς ἐξύμνησης τῆς «ἄμεσης δράσης», τῆς δήλωσης γιά τή δευτερεύουσα σημασία, ἄν ὄχι τήν ἀχρηστία τῆς κοινοβουλευτικῆς πολιτικῆς, ἀποτελοῦσε (τουλάχιστον ἀπό τήν πλευρά τῆς πλειοψηφικῆς πτέρυγας αὐτοῦ τοῦ συνδικάτου) ἕνα ἀντικειμενικό δεδομένο: τό γεγονός, ἄμεσα ἐξακριβώσιμο, ὅτι στά πεδία ὅπου συντελοῦνταν ἡ σύγκρουση, ἡ μεσολάβηση τῶν πολιτικῶν κομμάτων εἶχε δευτερεύουσα σημασία, ὅτι τό κέντρο ἀποτελοῦσε ἡ ἄμεση ἀντίθεση μέ τό κεφάλαιο καί τόν κατασταλτικό μηχανισμό «του». Μ' αὐτή τήν ἔννοια, ὑπάρχει ἀναμφίβολα μιά συνέχεια ἀνάμεσα στόν ἀγώνα τῶν λεγόμενων «wobblies» τῶν ΠΒΕ καί τούς ἀγῶνες τῶν ἀνθρακωρύχων τῆς ἀνατολικῆς καί δυτικῆς Ἀμερικῆς τῆς προηγούμενης περιόδου (καί ἐπιπλέον, τουλάχιστον ὅσο ἀφορᾶ τή ΔΟΕΟ τῆς ἴδιας περιόδου μέ τή μέγιστη ἀνάπτυξη τῶν ΠΒΕ): μιά συνέχεια, ὅπως τονίσαμε κιόλας, στή σύγκρουση μέ τό «βιομηχανικό φεουδαλισμό», ἤ, ἄν θέλετε, *στόν ἀγώνα* γιά τή γενίκευση τοῦ συντάγματος. Στήν ἀνοιχτή σύγκρουση μέ τομεῖς τοῦ καπιταλισμοῦ πού ἰσχυρίζονταν, ἤ εἶχαν ἰσχυριστεῖ ὥς ἐκείνη τή στιγμή, ὅτι μποροῦσαν νά κάνουν καί χωρίς τή μεσολάβηση τῶν πολιτικῶν κομμάτων, φαινόταν καθαρά, ἀκριβῶς ὅταν καί ἐφόσον τό προλεταριάτο κατέγραφε νίκες, ὅτι ἦταν ἀδύνατο νά κάνει κανείς χωρίς τή μεσολάβηση τῶν πολιτικῶν κομμάτων: αὐτό εἶναι τό μάθημα πού παίρνει κανείς ἀπό τόν ἀγώνα γιά τήν «ἐλευθερία τοῦ λόγου», ὅπως ἀπό τή μεγάλη ἀπεργία τοῦ Λῶρενς στά 1912 καί ἀπό τό μεγαλειώδη προπαγανδιστικό του ἀντίκτυπο: καί τό πιό σημαντικό ἴσως ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐπιλογή πού ἔκανε στή διάρκεια τοῦ πολέμου ἡ ὁμοσπονδιακή κυβέρνηση νά προσφέρει μιά ἐναλλακτική λύση ἱδρύοντας ἕνα δικό της «συνδικάτο» ξυλοκόπων τῆς δύσης, δηλαδή ἕνα συνδικάτο σ' ἕναν τομέα ὅπου εἶχαν μεγάλη δύναμη οἱ ΠΒΕ, γιά νά δώσει τήν ἐγγύηση σέ μιά ἀδιάλλακτη ἐργοδοσία πού παρεῖχαν ἐκεῖνες οἱ ἐλάχιστες ἀπαραίτητες μεταρρυθμίσεις, χωρίς τίς ὁποῖες ἡ προπαγάνδα τῶν «wobblies» θά ὁδηγοῦσε στό τέλος σέ ἀκόμη μεγαλύτερες ἐπιτυχίες[34].

Ἡ ἀρχή τῆς ἄμεσης δράσης τῶν ΠΒΕ, πέρα ἀπό τήν ἄρνηση τῆς κοινοβουλευτικῆς πολιτικῆς δράσης, μεταφραζόταν καί σέ ἄρνηση τῆς σύμβασης, ὅπως καί κάθε μορφῆς θεσμοποίησης τοῦ συνδικαλι-

[34] Βαϊνστάιν, *The Corporate Ideal*, σ. 227· *Rebel Voices*, σ. 225.

στικοῦ ρόλου τους. Μιά ἄρνηση πού θά μποροῦσε νά φανεῖ ἰδεαλιστική καί ἀφηρημένη ἄν δέν ἔπαιρνε κανείς ὑπόψη του τή σημασία πού εἶχε ὁ θεσμός τῆς συλλογικῆς σύμβασης γιά τήν πρακτική τῆς ΑΟΕ: θέτοντας στό συνδικάτο ὅρους μή προσφυγῆς στόν ἀγώνα, τό μετέτρεπε, γιά νά χρησιμοποιήσουμε τή χαρακτηριστική φρασεολογία τῆς προπαγάνδας τῶν «wobblies», σέ μαντρόσκυλο πού ἐμπόδιζε τίς ἀπεργίες καί κάθε ἄλλη αὐθόρμητη ἐκδήλωση τῶν ἐργατῶν. Μ' αὐτή τήν ἐπιλογή, ὅμως, οἱ ΠΒΕ ἄν ἀπό τή μιά μεριά ἔμεναν συνεπεῖς στίς ἀρχές τους, ὅτι ἦταν δηλαδή ἀδύνατο νά ὑπάρξει μιά μεσολάβηση ἀνάμεσα σέ κεφάλαιο καί ἐργασία, ἀπό τήν ἄλλη ἐμπόδιζαν τή «φυσιολογική λειτουργία» τους σάν συνδικάτο· ἡ ἄρνησή τους νά ἐμφανιστοῦν σάν ἕνας ἀντίπαλος ἀναγνωρισμένος ἀπό τήν ἐργοδοσία, ἐπέτρεπε τήν παρουσία τους σέ κάθε ἀγώνα, τήν πλήρη δυνατότητα νά συγκεντρώσουν κάθε αὐθόρμητη κίνηση, ἀλλά ἔκανε δύσκολο, ἄν ὄχι ἀδύνατο, τό μόνιμο ρίζωμα τῆς ὀργάνωσης σέ μιά βιομηχανία.

Καί πράγματι, ἡ ἱστορία τῶν «wobblies» εἶναι ἡ ἱστορία μιᾶς ὀργάνωσης τοῦ αὐθορμητισμοῦ: ἀπό μεταλλευτικές περιοχές τῆς Δύσης, ὅπως τό Γκόλντφιλντ, καί τοῦ Μίντουεστ, ὅπως ἡ Μεσάμπα, ὥς τίς ὑφαντουργικές πόλεις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, ὅπως τό Λῶρενς (Μασαχουσέτη) ἤ τό Πάτερσον (Νιού Τζέρσεη), μποροῦσαν νά καθοδηγοῦν ἀπεργίες στούς πιό διαφορετικούς βιομηχανικούς τομεῖς, νά ξεσηκώνουν εὐρύτατες ἐκστρατεῖες ἀλληλεγγύης, νά σημειώνουν μεγάλες νίκες (ἡ πιό ἐνδεικτική εἶναι ἴσως ἐκείνη τοῦ Λῶρενς)· ὅμως ἐξαφανίζονταν, ὁλοκληρωτικά ἤ σχεδόν, στίς φάσεις παλινδρόμησης τοῦ ἀγώνα. Αὐτός ὁ ἐκπληκτικός πλοῦτος ἐμπειριῶν θά ἀποτελοῦσε μιά μεγάλη κληρονομιά γιά τό μέλλοντα «βιομηχανικό» συνδικαλισμό: ἀπό τούς «wobblies» εἴχαμε τά πρῶτα δείγματα ὀργάνωσης τῶν ἀνειδίκευτων ἐργατῶν τῶν βιομηχανιῶν αὐτοκινήτου (ὅπως στήν ἀπεργία, καθοδηγούμενη ἀπ' αὐτούς, τῶν ἐργατῶν τῆς βιομηχανίας ἐλαστικῶν Ἄκρον, τοῦ Ὀχάιο)· ἀπ' αὐτούς, πάνω ἀπ' ὅλα, τίς πρῶτες προσπάθειες ὀργάνωσης τῶν νέων μεταναστῶν (στό Λῶρενς ὑπῆρχαν τουλάχιστον δώδεκα διαφορετικές ἐθνικότητες, στή Μεσάμπα τριάντα πέντε). Ὅμως ἡ μόνη κοινωνική βάση πού παρέμεινε σταθερή σέ ὅλη τήν ἱστορία τῶν «wobblies», ἀκριβῶς γιά τό λόγο ὅτι τῆς ταίριαζε τό ὀργανωτικό μοντέλο τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικάτου, εἶναι οἱ χειρώνακτες μέ ἐποχιακή ἐργασία τῆς Δύσης, ξυλοκόποι καί ἀγρεργάτες μέ μεροκάματο, οἱ πρωταγωνιστές τῶν ἀγώνων τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ αἰώνα γιά τήν ἐλευθερία τοῦ λόγου, ὅπως καί τῶν ἀπεργιῶν πού ἔγιναν στή διάρκεια τοῦ πολέμου: κατ' ἐξοχήν ἀσταθές στρῶμα, πού ἡ φύση τῶν σχέσεων ἐργασίας τό ὁδήγησε περισσότερο στήν «ἄμεση δράση» ἀπ' ὅ,τι στή μεσολαβητι-

κή λειτουργία τῆς σύμβασης. Ὡς τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο οἱ ΠΒΕ εἶναι πράγματι «ἕνα φάντασμα πού τριγυρνάει στήν Ἀμερική»: πρακτική ἐπαναστατική προπαγάνδα, συγκεκριμένη καί συνεχής πρόκληση ἐνάντια στή σωματειακή πρακτική τῶν «συνδικαλιστῶν τοποτηρητῶν τοῦ κεφαλαίου», σημεῖο ἀναφορᾶς τοῦ αὐθορμητισμοῦ τῶν ἐργατῶν. Περισσότερο τοῦτο τό γενικό πολιτικό βάρος τῆς δράσης τῶν ΠΒΕ, παρά ὁ σχετικά μικρός ἀριθμός τῶν μελῶν τους, ἔκανε τήν ὁμοσπονδιακή κυβέρνηση, μέ τήν ὑποστήριξη, πέρα ἀπό τήν ἐργοδοσία, τῆς ΑΟΕ, νά ἐξαπολύσει ἐνάντιά τους ὅλο τό κατασταλτικό δυναμικό της μέ τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο.

Μέ τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, ἰσχυρίζεται ἕνας ἱστορικός[35], ὡρίμασαν ἐντελῶς οἱ τάσεις πού εἶχαν ἐκδηλωθεῖ κατά τήν προηγούμενη φάση μέσα στό «πεφωτισμένο» κεφάλαιο, ὅπως καί μέσα στό συνδικαλισμό πού συνεργαζόταν μέ τό κεφάλαιο. Ἡ εἴσοδος στόν πόλεμο, γιά τήν ἀκρίβεια ἡ προκαταρκτική φάση, σήμανε γιά τήν ΑΟΕ ἄλλο ἕνα βῆμα μπρός στή συνεργασία της μέ τό κεφάλαιο. Ἡ ΑΟΕ, ὄχι μόνο φρόντιζε νά μήν καταφεύγει σέ ἀγῶνες στή διάρκεια τοῦ πολέμου, ἀλλά συνεργαζόταν ἔντονα μέ τήν κυβέρνηση στήν ἐθνικιστική προπαγάνδα (τόν ἴδιο ρόλο πού ἔπαιζαν στήν Εὐρώπη οἱ περισσότερες σοσιαλδημοκρατίες), ἀποσπώντας σέ ἀντάλλαγμα ἀπό τήν κυβέρνηση ὑποσχέσεις γιά ἐγκαθίδρυση καινούριων «βιομηχανικῶν σχέσεων» σέ μερικούς ἀπό τούς τομεῖς, μέ μιά ὁλότελα ἀντισυνδικαλιστική ἐργοδοσία· ἐνῶ ὁ σχηματισμός τοῦ Πολεμικοῦ Βιομηχανικοῦ Συμβούλιου, πού ἦταν τό μόνιμο συμβουλευτικό ὄργανο ἀνάμεσα σέ κεφάλαιο καί κυβέρνηση, σήμανε μιά καινούρια νίκη τῆς γραμμῆς τῆς Ἀστικῆς Ὁμοσπονδίας («νά πολεμᾶμε τούς ἀναρχικούς καπιταλιστές»): μιά φάση προγραμματισμοῦ ἔκτακτης ἀνάγκης πού δέ διάρκεσε πέρα ἀπό τόν πόλεμο, ἀλλά πού ἀποτέλεσε τό πιό ἀξιόλογο προηγούμενο τοῦ «New Deal», ὑλοποιώντας κιόλας τήν ἰδέα τῆς τριχοτόμησης τῆς οἰκονομίας (κυβέρνηση-βιομηχανία-συνδικάτα).

Οἱ ἐπαναστάτες, οἱ ΠΒΕ καί τό Σοσιαλιστικό Κόμμα, ἔμεναν ἔξω ἀπό αὐτό τό σχῆμα. Καί ἡ φιλοπόλεμη καί πατριωτική προπαγάνδα, ἡ «ἰδιωτική» καταστολή πού ἀσκοῦνταν ἀπό τούς διάφορους συλλόγους πολιτῶν καί τή νεογέννητη Ἀμερικανική Λεγεώνα, ἡ κυβερνητική καταστολή, εἶχαν ἀκριβῶς σάν κύριους στόχους τους τούς «wobblies» καί τούς σοσιαλιστές. Ἡ ἀντίθεση στόν πόλεμο (ἄλλωστε ἀρκετά καλυμμένη) ἦταν στήν οὐσία μιά πρόφαση (ὅπως τονίζει ἡ Μάνα Τζόουνς στίς σελίδες 140-141): αὐτό πού ἐπιχειροῦνταν, καί μέ μεγάλη λεπτότητα, ἦταν ἡ ὁλοκληρωτική ἐξάλειψη αὐτῶν

[35] Πρόκειται γιά τό Βαϊνστάιν, στό τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ *The Corporate Ideal*.

τῶν πολιτικῶν δυνάμεων, μέ τίς δίκες-ἐπιδείξεις (ἐνάντια σέ ὁλόκληρη τήν ἡγεσία τῶν ΠΒΕ καί τόν Ντέμπς) πού ἔκαναν, ἐπιβάλλοντας βαρύτατες ποινές στούς κύριους ἡγέτες, πράγμα πού στήν οὐσία ἀποκεφάλιζε καί τά δυό κινήματα· μέ τήν ἀποφασιστική καταστολή τῶν ἀπεργιῶν, κυρίως τῶν ἐργατῶν μέ ἐποχιακή ἐργασία, πού καθοδηγοῦσαν ἀκόμη οἱ «wobblies»· μέ διοικητικά μέτρα (ὅπως ἡ ἄρνηση τῶν ταχυδρομείων νά μοιράζουν ἀλληλογραφία καί ἔντυπα τῶν σοσιαλιστῶν)· μέχρι καί μέ τό λιντσάρισμα, ἀπό τή μεριά τῶν «vigilantes», στελεχῶν αὐτῶν τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων. Μιά καταστολή πού συνέβαλε σημαντικά στή μεταπολεμική κρίση τῶν δυό κινημάτων. Ὡστόσο, ὁ ἄμεσος ρόλος πού ἔπαιξε σ' αὐτήν ἡ ὁμοσπονδιακή κυβέρνηση, δείχνει μιά ἀλλαγή φάσης: ἡ ἐργατική τάξη, οἱ ἐπαναστατικές της ὀργανώσεις, δέν ἔβρισκαν πιά μπροστά τους σάν μοναδικό πραγματικό ἀντίπαλο τό ἰδιωτικό κεφάλαιο, ἡ καταστολή ὅδευε πρός ἕνα συγκεντρωτισμό κι εἶχε αὐτονομηθεῖ. Μιά καινοτομία πού ἔβαζε σέ πραγματική κρίση τήν ἄρνηση τῆς πολιτικῆς δράσης ἤ τή δήλωση γιά τήν ἀσημαντότητά της, ἀπό τή μεριά τῶν «wobblies» (ὅπως δείχνει ἡ εἰσροή εὐρύτατων τμημάτων τῆς βάσης τους, καί τῆς ἡγεσίας τους, στό κομμουνιστικό κίνημα).

Ἀλλά μέ τό τέλος τοῦ πολέμου δέν παρατηρήθηκαν μόνο βαθιές ἀλλαγές στήν ἀμερικανική ἀριστερά (ἐνῶ οἱ ΠΒΕ καί τό Σοσιαλιστικό Κόμμα ὁλοκλήρωναν τήν καθοδική πορεία τους, γεννιόνταν, στά '19, δυό κομμουνιστικά κόμματα, πού ἔπειτα ἑνώθηκαν κάτω ἀπό τή ρητή διαταγή τῆς Διεθνοῦς[36]) ἀλλά καί ἡ παγίωση τοῦ κεντρικοῦ κατασταλτικοῦ μηχανισμοῦ (πού κάνει μιά πραγματική ἐπίδειξη δυνάμεως μέ τούς **Palmer Raids** τοῦ Γενάρη τοῦ 1920· καί ἡ Μάνα Τζόουνς ἀναφέρει στό βιβλίο της: «ὑποτίθεται γιά νά συντρίψουν τούς ἐπικίνδυνους "κόκκινους"», σ. 164): ἀρχίζει, μέ μιά ἀλλαγή τῶν τομέων-φορέων τοῦ κεφαλαίου, μιά καινούρια, ριζική μετατροπή τῆς ὀργάνωσης τῆς δουλειᾶς, καί ἄρα τῶν ἴδιων τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἐργατικῆς τάξης. Μέ τή δεκαετία τοῦ '20, ἡ μαζική παραγωγή διαρκῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καί ἡ ἐπιβολή τοῦ συστήματος Φόρντ[37], ἔχουν σάν ἀποτέλεσμα τή γέννηση μιᾶς καινούριας μορφῆς

[36] Ἕνα εὔγλωττο ντοκουμέντο γιά τίς πιέσεις τῆς Τρίτης Διεθνοῦς σχετικά μέ τήν ἕνωση τῶν δυό κομμάτων, εἶναι τό γράμμα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Διεθνοῦς στίς δυό κεντρικές ἐπιτροπές, πού παρατίθεται ἀποσπασματικά στήν *Ἱστορία τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς*, σέ ἐπιμέλεια τῆς Τζέιν Ντέγκρας, Μιλάνο 1975.

[37] Πάνω σ' αὐτό τό πρόβλημα, πέρα ἀπό τό κλασικό *Americanismo e Fordismo* τοῦ Γκράμσι, πρβ. Μπάριτς, *Οἱ δοῦλοι τῆς ἐξουσίας*, Μιλάνο 1971· μερικές εὔστοχες παρατηρήσεις τοῦ Γκερέν, *Le Mouvement ouvrier*, σ. 49-55· καί Ρέγουιχ, *Ἐργατικοί ἀγῶνες στίς ΗΠΑ τή δεκαετία τοῦ '20*, στό *Ἐργάτες καί Κράτος*, Μιλάνο 1972.

ἐργάτη, ἀνειδίκευτου ἀλλά μόνιμου, μέσα σέ μιά μεγάλη προλεταριακή συγκέντρωση τόσο στή δουλειά ὅσο καί στή ζωή, ἔξω ἀπό τό ἐργοστάσιο, ἐνῶ ἀλλάζει ριζικά καί ὁ χαρακτήρας τῆς ἀγορᾶς τῆς ἐργασίας, μέ τή γρήγορη πτώση τῆς μετανάστευσης ἀπό τίς ὑπερπόντιες χῶρες καί τήν αὔξηση τῆς ἐσωτερικῆς κίνησης, ἰδιαίτερα ἀπό Νότο πρός Βορρά, πού εἰσάγει μαζικά στίς μεγάλες βιομηχανίες τή μαύρη ἐργατική δύναμη. Μετά τό μεγάλο κύκλο τῶν ἀγώνων τοῦ 1919[38], πού προκλήθηκε κυρίως ἀπό τήν πιό εὐνοϊκή θέση στίς συμβάσεις πού εἶχε πετύχει ἡ ἐργατική τάξη στή διάρκεια τοῦ πολέμου μέ τό οἰκονομικό μπούμ ἐκείνης τῆς περιόδου, καί πού ἔδειχνε, κυρίως στή μεγάλη ἀπεργία τοῦ χάλυβα (γιά τήν ὁποία μιλάει σέ μάκρος ἡ Μάνα Τζόουνς στό προτελευταῖο κεφάλαιο), τίς τεράστιες δυνατότητες τοῦ βιομηχανικοῦ συνδικαλισμοῦ[39], ἡ δεκαετία τοῦ '20 εἶναι στήν οὐσία μιά μεταβατική φάση[40]. Οἱ ΠΒΕ περνοῦν, ἀνάμεσα στό '19 καί τό '24, τήν καθοριστική τους κρίση. Αἰτιά της, πέρα ἀπό τήν καταστολή πού ὑπέστη καί τήν ἐσωτερική διάσπαση ὕστερα ἀπό τή σοβιετική ἐπανάσταση καί τή γέννηση τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος, εἶναι κυρίως ἡ κρίση τῆς κοινωνικῆς βάσης ὅπου στηρίζονταν: τῶν μή μόνιμων ἀνειδίκευτων ἐργατῶν. Ἡ μαζική παραγωγή σημαίνει καί μονιμοποίηση τῶν ἀνειδίκευτων τμημάτων τῆς ἐργατικῆς τάξης (ἐργάτες ἀλυσίδας) στό κέντρο τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας· τήν ἴδια κρίση ἄλλωστε περνοῦν καί τά συνεργαζόμενα μέ τό κεφάλαιο σωματειακά συνδικάτα τῆς ΑΟΕ, πού φανερώνουν τούτη τή στιγμή τήν ἔλλειψη ἀναλογίας μέ τή συγκεκριμένη φάση, καθώς περιθωριοποιοῦνται προοδευτικά οἱ τομεῖς πού ἀντιπροσώπευαν.

Ἡ κρίση τῶν μοντέλων συνδικάτου πού κυριαρχοῦσαν στήν προηγούμενη φάση ἐκδηλώνεται, σέ μιά πρώτη ματιά, σέ μιά περίοδο σχετικῆς «κοινωνικῆς γαλήνης», ἐνῶ, σ' ἕνα ἄν θέλετε λιγότερο φανερό καί περισσότερο ὑπόγειο ἐπίπεδο, ἡ τάση γιά «ὀργάνωση τῶν ἀνοργάνωτων» κερδίζει σημαντικά ἔδαφος μέ τήν ἀνάπτυξη τῶν νέων συνδικάτων τῶν βιομηχανιῶν τοῦ τομέα τῶν κατασκευῶν καί, κυρίως, μέ τήν ἔντονη δράση τῶν κομμουνιστῶν, μέσα στήν ΑΟΕ, γιά τή διείσδυση στούς νέους τομεῖς τῶν ἐργατῶν. Ἡ Μάνα Τζόουνς κλείνει τό βιβλίο της μέ μιά πεσιμιστική ἐκτίμηση πάνω στίς «ὅλο καί

[38] Πρβ. Μπρέτσερ, *Strike*, σ. 133-80.

[39] Γιά τήν ἀπεργία τοῦ χάλυβα, πρβ. κυρίως πέρα ἀπό τόν Μπρέτσερ και τούς Μπουαγιέ-Μοραί, τήν ἀξιόλογη αὐτοκριτική τοῦ Οὐίλιαμ Φόστερ, *The Great Steel Strike and its Lessons*, Νέα Ὑόρκη 1920.

[40] Σημαντική, ἄν καί πολύπλοκη, ἡ περιγραφή τοῦ κινήματος τή δεκαετία τοῦ '20 ἀπό τό Ρέγουικ· πρβ. ἀκόμη Μπερνστάιν, *The Lean Years*, Βοστώνη 1960, ἡ πιό λεπτομερής ὥς τώρα ἀνάλυση τοῦ ἀμερικανικοῦ προλεταριάτου τοῦ '20.

λιγότερες άπεργίες» τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ζωῆς της. Δέν μπορεῖ νά προβλέψει ὅτι οἱ ἐργάτες τῶν βιομηχανιῶν αὐτοκινήτων, ἐλαστικῶν, τῶν χαλυβουργιῶν, τῶν ἐργοστασίων ἠλεκτρικῶν συσκευῶν θά φτιάξουν, μετά τήν κρίση τοῦ '29, μέ τίς γενικές ἀπεργίες τοῦ '34 καί, πάνω ἀπ' ὅλα, μέ τίς καταλήψεις τῶν ἐργοστασίων τοῦ '37, τό πρῶτο μαζικό συνδικάτο στήν ἀμερικανική ἱστορία καί, πράγμα πού ἔχει μεγαλύτερη σημασία, τό πρῶτο μαζικό κίνημα τῶν ἐργατῶν ἀλυσίδας. Γεγονός εἶναι ὅτι, ἄν εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ ἀνθρακωρύχοι στούς ὁποίους ἡ Μάνα Τζόουνς ἀφιέρωσε μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς καί τοῦ ἔργου της θά συνεχίσουν ὥς σήμερα νά παίζουν κεντρικό ρόλο στήν ἀνάπτυξη τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, μέ τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο ἡ ἐποχή τῆς Μάνας Τζόουνς, ὁ πρωτοποριακός κι ὄχι ἀκόμη ἐπαναστατικός συνδικαλισμός της κλείνει τήν ἱστορική φάση του.

3. Γι' αὐτό τό στίλ συνδικαλιστικῆς δουλειᾶς, γιά τήν πολυσύνθετη ἰδεολογία πού ὑπάρχει ἀπό πίσω, τό βιβλίο τῆς Μάνας Τζόουνς παρέχει πλουσιότατα ντοκουμέντα καί μαρτυρίες· ἐπίσης φανερώνει ἀπό τή μιά μεριά τήν κεντρική θέση πού κατεῖχε αὐτός ὁ τύπος τοῦ ἀγκιτάτορα (τοῦ ὁποίου ἡ Μάνα Τζόουνς ἀποτελεῖ μόνο ἕνα παράδειγμα, ἴσως τό πιό γνωστό καί τό πιό σημαντικό ἱστορικά[41]) στή φάση τῆς ἱστορίας τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ἀπό τήν τελευταία δεκαετία τοῦ 19ου αἰώνα ὥς τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο· ἀπό τήν ἄλλη, τήν ἀπομόνωσή του τόσο ὥς πρός τή γενική γραμμή τῆς ΑΟΕ ὅσο καί πρός τά ρεύματα, ἀνοιχτά ἐπαναστατικά, πού ἐμφανίζονται τήν περίοδο ἀμέσως πρίν τόν πόλεμο.

Διαβάζοντας τό βιβλίο, ἡ ἐντύπωση πού σχηματίζει ὁ ἀναγνώστης γιά τή Μάνα Τζόουνς εἶναι κάτι ἀνάμεσα στήν εἰκόνα μιᾶς λαϊκῆς ἱεραποστόλου καί μιᾶς περιπλανώμενης, διαρκῶς σέ κίνηση, «γιά τή διάδοση τοῦ λόγου τοῦ συνδικαλισμοῦ», ὅπως λέει ἡ ἴδια, ἀπό τό ἕνα ὀρυχεῖο στό ἄλλο, ἀπό τόν ἕναν καταυλισμό στόν ἄλλον, ἀπό τή μιά στήν ἄλλη ἄκρη τῆς Ἀμερικῆς, ἕτοιμη, μέ τό ξέσπασμα καινούριων ἀγώνων, ἀκόμη καί νά ἐγκαταλείψει, προσωρινά ἐννοεῖται, τούς Ἐνωμένους Ἐργάτες Ὀρυχείων γιά νά ἀφοσιωθεῖ στήν ὀργάνωση ἄλλων κατηγοριῶν ἐργατῶν, ἀπό τούς μεταλλωρύχους τῶν ΠΒΕ τῆς Δύσης ὥς τούς σιδηροδρομικούς τῆς Pacific Railroad καί τούς ἐργάτες τῶν χαλυβουργιῶν. Ἕνα στίλ δουλειᾶς πού δέν πρέπει νά ἀποδώσουμε στήν «ἰδιοσυγκρασία» της (ἄν καί ἀναμφίβολα ἡ Μάνα Τζόουνς

[41] Ἕνα ἄλλο σημαντικό παράδειγμα ὀργανωτῆ εἶναι ὁ Ρίτσαρντ Ντέιβις, μαῦρος ἡγέτης τῶν Ἐνωμένων Ἐργατῶν Ὀρυχείων, τοῦ ὁποίου ἡ βιογραφία δίνεται στό κείμενο τοῦ Γκάτμαν πού ἀναφέραμε.

διακρίνεται γιά μιά προσωπικότητα δυνατή καί ἐπιβλητική ὅσο λίγων συνδικαλιστῶν τοῦ καιροῦ της), ἀλλά στά καθήκοντα πού ἀναλάμβανε, τυπικά καθήκοντα μιᾶς ἰδιαίτερης φιγούρας τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος, μιᾶς «ὀργανώτριας». Ὁ καταμερισμός τῆς δουλειᾶς ἀνάμεσα στούς «ὀργανωτές» καί στούς ἄλλους συνδικαλιστές εἶναι χαρακτηριστικό τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος: ἐκεῖ πάντα ὑπῆρχε ἕνα χάσμα ἀνάμεσα στό κίνημα γιά δημιουργία συνδικάτων στίς καινούριες ἐπιχειρήσεις, στούς καινούριους βιομηχανικούς τομεῖς, καί στό κίνημα τῆς καθημερινῆς διαχείρισης, μόλις «ἀναγνωριζόταν» τό ἴδιο τό συνδικάτο, οἱ ἀγῶνες καί οἱ διαπραγματεύσεις: ὅπως ἔδειξε, ὄχι μόνο ἡ ἱστορία τῶν Ἑνωμένων Ἐργατῶν Ὀρυχείων, ἀλλά καί ἡ ἀνάπτυξη τοῦ CIO, τοῦ μεγάλου μαζικοῦ βιομηχανικοῦ συνδικάτου τῆς δεκαετίας τοῦ '30, καί ἄλλα πρόσφατα γεγονότα στά νέα συνδικάτα τῶν χειρωνακτῶν καί τῶν ὑπαλλήλων τοῦ τριτογενοῦς.

Ἡ δουλειά τῆς Μάνας Τζόουνς σάν ὀργανώτριας δέν ἦταν ποτέ νά ὑπογράφει συμβόλαια, οὔτε νά κάνει διαπραγματεύσεις, οὔτε νά ἐπινοεῖ διεκδικητικές πλατφόρμες: μετακινιόνταν συνέχεια ἀπό τή μία καινούρια περιοχή στήν ἄλλη, ἀπό τόν ἕναν ἀνοργάνωτο τομέα στόν ἄλλον· ἔθετε, ἤ προσπαθοῦσε νά θέσει, τίς βάσεις τοῦ συνδικάτου, κι ἔπειτα ἔφευγε πάλι. Δέ διαχειριζόταν τό συνδικάτο, ἀλλά ἔκανε νά γεννηθεῖ ἕνα συνδικάτο ἐκεῖ πού πρίν δέν ὑπῆρχε. Μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο μπορεῖ νά κατανοηθεῖ καλύτερα ἡ διφορούμενη σχέση της μέ ὅλο τό συνδικαλιστικό κίνημα. Ἀπό τή μιά μεριά, πράγματι, εἶναι σαφεῖς οἱ ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στό μαχητικό συνδικαλισμό τῆς Μάνας Τζόουνς -πού δέν εἶχε ποτέ καμιά σχέση μέ ὁποιαδήποτε μεσολάβηση καί μέ ὁποιοδήποτε συμβιβασμό μέ κεῖνα πού ὀνόμαζε «οἰκονομικά συμφέροντα», δηλαδή τήν καπιταλιστική ἐξουσία, πού δέν ἦταν ποτέ διατεθειμένη νά ἀναχαιτίσει τούς ἀγῶνες οὔτε νά μετριάσει τήν ὁρμητικότητά τους- καί τή διαχείρηση τῶν «βιομηχανικῶν σχέσεων ἀπό τή μεριά τῆς συνδικαλιστικῆς γραφειοκρατίας, πού ἦταν διατεθειμένη ὄχι μόνο νά διαπραγματευτεῖ καί νά συμβιβαστεῖ μέ τήν ἐργοδοσία, ἀλλά καί νά ἐμπλακεῖ στό ἐπιτηδευμένο παιχνίδι τῶν κυβερνητικῶν μεσολαβήσεων (βλέπε, σχετικά μ' αὐτό, ὅλο τό VIII κεφ.) καί τῶν μεσολαβήσεων τῆς Ἀστικῆς Ὁμοσπονδίας. Ἀπό τήν ἄλλη, ἄν κοιτάξουμε μέ προσοχή, θά ἀνακαλύψουμε τό πόσο συμπλήρωνε ἡ δουλειά τῆς Μάνας Τζόουνς τή συνολική διαχείριση τῆς ΑΟΕ: στούς ὀργανωτές ἀναθέτονταν, στήν οὐσία, ἡ ριζοσπαστική λειτουργία, τό καθῆκον νά προκαλοῦν καί νά ἀγκαλιάζουν τή διάθεση γιά ἀγώνα, ἀκόμη καί τήν πιό ὁρμητική, στή φάση πρίν τήν ἀναγνώριση· στή συνδικαλιστική γραφειοκρατία ἀναθέτονταν ἡ σύνταξη καί ἡ διαχείριση τῶν συλλογικῶν συμβάσεων. Περιθωριακές, ἄλλωστε, ἦταν οἱ προστριβές ἀνάμε-

σα στή Μάνα Τζόουνς καί τό Μίτσελ γιά τό πότε καί τό πῶς τῆς συνδικαλιστικῆς δουλειᾶς· οὔτε φαίνεται ἄλλωστε, στό βιβλίο ἤ σέ ἄλλες ἱστορικές πηγές, νά ἀντιπαράθεσε ποτέ ἡ συγγραφέας ἤ ἄλλοι συνδικαλιστές τοῦ τύπου της μιά ὀργανική ἐναλλακτική λύση στή γενική γραμμή τῆς ΑΟΕ· ἀκόμη κι ἄν ἡ κριτική της στούς «ἡγέτες» εἶναι αὐστηρή καί σωστή, στό ὄνομα ἑνός πιό μαχητικοῦ συνδικαλισμοῦ καί μιᾶς μεγαλύτερης ἐσωτερικῆς δημοκρατίας. Αἴτημα, πού ἀνταποκρινόταν πλήρως μέ τή δουλειά πού ἔκανε ἡ Μάνα Τζόουνς, κυρίως στούς πιό ἀπομονωμένους καί «δύσκολους» ἀπό ἄποψη συνδικαλιστική καταυλισμούς τῶν ὀρυχείων: δουλειά πού ἀποτελοῦνταν ἀπό συνελεύσεις, μαζικές συγκεντρώσεις καί, πάνω ἀπ' ὅλα, ἄμεση ἐπέμβαση στούς ἀγῶνες. Ὁ ἀγώνας ἦταν, γιά τή Μάνα Τζόουνς, τό κέντρο τῆς ρήξης μέ τήν ἐργοδοσία, πού ἔπρεπε νά ἀποτελεῖ τό κίνητρο γιά ὀργάνωση, ὁ ἱστορικός χῶρος τῆς ἐπιβεβαίωσης, ἀπό τή μιά μεριά τῆς ταξικῆς ἑνότητας, ἀπό τήν ἄλλη τῆς ριζικῆς ἀντίθεσης ἀνάμεσα σέ προλεταριάτο καί κεφάλαιο. Πολυσύνθετη ἦταν ἑπομένως, μέσα στή δουλειά της, ἡ διαλεκτική αὐθορμητισμοῦ κι ὀργάνωσης: τό καθῆκον της, στήν οὐσία, ἦταν νά καταφέρνει ν' ἀγκαλιάζει τόν αὐθορμητισμό, ὅπου αὐτός ἐκδηλωνόταν, νά βγάζει στήν ἐπιφάνεια τά στοιχεῖα πού ἦταν περισσότερο ἀπαραίτητα γιά τό σχηματισμό καί τήν παγίωση μιᾶς μόνιμης συνδικαλιστικῆς βάσης (τήν ἀνάγκη γιά μιά ὑπεύθυνη διεύθυνση, τή δυνατότητα νά πραγματοποιηθεῖ μιά γενική ἑνότητα ὅλου τοῦ προλεταριάτου, πού ἄρα θά περιλάμβανε ὅλες τίς οἰκογένειες τῶν ἐργαζομένων, καί πού θά πήγαινε πέρα, πιθανόν, ἀπό τίς διακρίσεις ἀνάμεσα στίς ξεχωριστές κατηγορίες) γιά νά φτάσει ἔπειτα στή μορφοποίηση: τή μαζική προσχώρηση στό συνδικάτο, τήν ἀναγνώρισή του ἀπό τή μεριά τοῦ ἀφεντικοῦ. Καί μόνο μέ βάση τά ἀποτελέσματα, αὐτά τά ἀποτελέσματα, μποροῦσε κανείς, κατά τήν ἄποψη τῆς Μάνας Τζόουνς, νά κρίνει ἄν ὁ ἀγώνας ἦταν περισσότερο ἤ λιγότερο νικηφόρος. Αὐτή ἡ διαλεκτική, πού δέν πῆρε ποτέ ἕνα σαφές θεωρητικό σχῆμα στήν *Αὐτοβιογραφία* (ἕνα βιβλίο ὅλο γεγονότα, ὅπου πολύ λίγος χῶρος ἀφιερώνεται σέ «ἰδεολογικά» ζητήματα), ἀλλά διακρίνεται μέσα στή δυναμική ὅλων τῶν ἀγώνων πού διηγεῖται ἡ Μάνα Τζόουνς, ἀποτελεῖ τό κέντρο τοῦ στύλ τῆς δουλειᾶς της.

Εἶναι μιά διαλεκτική, ἄν ὄχι ἀντιφατική (γιά τούς λόγους πού εἴδαμε), βαθιά διαφορετική ἀπό τήν κυρίαρχη διαλεκτική τῆς ΑΟΕ, τῆς ὁποίας ἡ ἡγεσία ἦταν γενικά ριζικά ἀντίθετη μέ τούς αὐθόρμητους ἀγῶνες, γιατί οἱ ἴδιες οἱ ἀρχές τῆς συλλογικῆς σύμβασης προυπέθεταν μιά δυνατότητα σφαιρικοῦ ἐλέγχου πάνω στό «ἀντιπροσωπευόμενο» προλεταριάτο, προϋπέθεταν ἐπίσης τήν ἀναγκαιότητα ρύθμισης ὡς πρός τούς στόχους, τίς ἡμερομηνίες λήξης, τή

μορφή τῶν ἀπεργιῶν καί τῶν ἄλλων μορφῶν κινητοποίησης: μιά ἀντίθεση, ἄλλωστε, πού ὑπάρχει μέσα στήν ταυτόχρονη παρουσία, μέσα στήν ΑΟΕ, ἑνός «βιομηχανικοῦ» συνδικάτου, ὅπως ἀκριβῶς οἱ 'Ενωμένοι 'Εργάτες 'Ορυχείων, καί τῶν ἐπαγγελματικῶν ἑνώσεων σωματειακοῦ χαρακτήρα.

'Αλλά τό στίλ δουλειᾶς τῆς Μάνας Τζόουνς, ὅπως καί ἄλλων μεγάλων «ὀργανωτῶν» τῶν ΕΕΟ, ἦταν ριζικά διαφορετικό ἀπό ἐκεῖνο τῶν ΠΒΕ. Γιά τίς σχέσεις της μέ τό ἐπαναστατικό συνδικάτο, ἡ συγγραφέας κάνει μόνο μικρές νύξεις στήν *Αὐτοβιογραφία*, ἀποσιωπώντας τά πιό σημαντικά δεδομένα: ἀπό τή μιά μεριά, ὅπως εἴπαμε κιόλας, τή συμμετοχή της στό ἱδρυτικό συμβούλιο τοῦ 1905, ἀπό τήν ἄλλη, τήν ἀκόλουθη ἀπομάκρυνσή της, τήν πρόθεσή της, ὥς τό τέλος, νά ὑποστηρίζει τίς ἐκστρατεῖες ἀλληλεγγύης πρός τούς «wobblies» ἐνάντια στήν καταστολή, ἀλλά ταυτόχρονα νά κάνει ἄμεση προπαγάνδα ὑπέρ τῆς ΑΟΕ καί κατά τῶν ΠΒΕ[42]. Λέγαμε ὅτι τό στίλ δουλειᾶς τῶν «wobblies» δέν μποροῦσε νά βρεῖ σύμφωνη τή Μάνα Τζόουνς: ἦταν ὑπερβολική ἡ σημασία πού ἔδινε στή σταθερότητα καί τή στερεότητα τῆς ὀργάνωσης γιά νά μπορεῖ νά δώσει πίστη σ' ἕνα συνδικάτο πού ἀρνιόταν τή σύμβαση, σ' ἕνα συνδικάτο πού χαρακτηριζόταν ἀπό μιά ἐτήσια κίνηση μελῶν πάνω ἀπό 100%[43]. 'Από τήν ἄλλη μεριά, ἡ συμπάθεια, πού φαίνεται παρ' ὅλ' αὐτά καί στό βιβλίο, τῆς Μάνας Τζόουνς γιά τούς «wobblies», εἶχε τίς ρίζες της ὄχι μόνο στόν ἀναμφίβολο θαυμασμό της γιά τή μαχητικότητα καί τό θάρρος πού ἔδειχναν, ἀλλά πολύ περισσότερο στήν κοινή τους πίστη γιά τό συνδικαλισμό στίς βιομηχανίες.

Τά πιό βασικά καί ἐμφανή «ἰδεολογικά» χαρακτηριστικά τῆς Μάνας Τζόουνς ἦταν πράγματι ἡ διάθεσή της γιά ἑνότητα ὅλου τοῦ προλεταριάτου, γιά γκρέμισμα ὅλων τῶν φραγμῶν, φυλῆς, φύλου, ἐθνικότητας, ἡ ἀντίθεσή της, περισσότερο ἐνστικτώδικη ἴσως παρά συνειδητή, σέ ὅλες τίς μορφές κορπορατιβισμοῦ, ἡ ἐπιθυμία της νά ὀργανώνει τούς ἀνειδίκευτους, σημαντικό κομμάτι τοῦ προλεταριάτου. 'Εδῶ εἶναι τό σημεῖο ὅπου ἡ διαμόρφωσή της μέσα στούς 'Ιππότες τῆς 'Εργασίας (ἄλλωστε κοινή γιά πολλούς «ὀργανωτές» τῶν ΕΕΟ) συναντάει τήν καθημερινή της πρακτική. "Οπως ἀναφέραμε πιό πάνω, τά ὀρυχεῖα ἦταν ἴσως ἡ «βιομηχανία» ὅπου πρώτη καί ἰσχυρότερη προβάλλει ἡ δυνατότητα τοῦ ἑνωτικοῦ μαζικοῦ συνδικαλισμοῦ, καί ἐξαιτίας τοῦ «ἀντικειμενικοῦ» χαρακτήρα τῆς ὀργάνωσης τῆς δουλειᾶς. 'Ακόμη καί πάνω σ' αὐτό ἡ Μάνα Τζόουνς προσφέρει, στό βιβλίο της, μιά πολύτιμη σειρά ἀπό ντοκουμέντα (πολύτιμη γιά τό

[42] Πρβ. τήν εἰσαγωγή τοῦ Τόμσον στό *Autobiography of Mother Jones*, σ. IX.
[43] Ρένσω, *'Ο ἐπαναστατικός συνδικαλισμός*, σ. 139.

λόγο ἀκόμη ὅτι οἱ ἄλλες πηγές, καί ἡ ἴδια ἡ ἱστοριογραφική ἔρευνα, ἀφιερώνουν πολύ λίγο χῶρο γι' αὐτό τό πρόβλημα): ὁ καταμερισμός τῆς ἐργασίας στό ὀρυχεῖο, περισσότερο ἀπό ὁπουδήποτε ἀλλοῦ, περνοῦσε μέσα ἀπό διάφορα ἐπίπεδα ἡλικίας. Οἱ ἐνήλικοι ἄντρες ἔκαναν τήν κύρια δουλειά, τή λεγόμενη ἐξόρυξη, ἐνῶ οἱ γυναῖκες, οἱ γέροι καί κυρίως τά παιδιά ἔκαναν τίς βοηθητικές ἐργασίες, τή συλλογή τοῦ ὑλικοῦ πού ἔβγαζαν οἱ «σπαστῆρες». Ἄν δεχτοῦμε ὅτι μποροῦμε νά μιλήσουμε γιά πιό εἰδικευμένα καθήκοντα, ὁ καταμερισμός δέ γινόταν ἀνάμεσα σέ διαφορετικές ὁμάδες, ἀλλά μέσα στούς ἴδιους τούς οἰκογενειακούς πυρῆνες. Ἡ ὑπεράσπιση τῶν πιό «ἀνειδίκευτων» ἐργατῶν, τῶν παιδιῶν, ὄχι μόνο δέν ἦταν ξένη μέ τά συμφέροντα τῶν εἰδικευμένων, ἀλλά θεωροῦνταν ἀπ' αὐτούς φυσιολογικά σάν κεντρικό καθῆκον (καί στήν ὑπεράσπιση τῶν ἐργαζόμενων παιδιῶν, ὄχι μόνο στά ὀρυχεῖα, ἡ Μάνα Τζόουνς ἀφιέρωσε σημαντικό μέρος τῆς δραστηριότητάς της): ἐνῶ στήν οὐσία ὁμοιογενεῖς συνθῆκες δουλειᾶς ἔνωναν «ντόπιους» προλετάριους καί μετανάστες, μαύρους καί λευκούς (τόσο πού γιά νά καταφέρει νά διατηρήσει ἡ ἐργοδοσία κάποιες φυλετικές διακρίσεις ἀναγκάστηκε νά καταφύγει σέ τεχνικά συστήματα ὅπως στό διαχωρισμό τῶν ὀρυχείων ἀνάμεσα σέ κεῖνα «γιά τούς λευκους» καί κεῖνα «γιά τούς μαύρους»[44]). Ἄρα οἱ συνθῆκες γιά μιά γενική ἑνότητα ὅλου τοῦ προλεταριάτου εἶχαν δημιουργηθεῖ ἀπό τόν ἴδιο τό χαρακτήρα τῆς δουλειᾶς· ἀκόμη περισσότερο μάλιστα ὅταν, ὅπως εἴπαμε, ὁ ἴδιος ὁ «βιομηχανικός φεουδαλισμός» ἐκτελοῦσε χρέη ἰσχυροῦ ἑνοποιητικοῦ παράγοντα: μπρός σέ μιά ἐργοδοσία ἀποφασισμένη νά ἐλέγχει, μαζί μέ τήν παραγωγή, καί τήν ἴδια τή ζωή τῶν ὑπαλλήλων της, δέν μποροῦσε νά ὑπάρξει χῶρος γιά ἕναν ἀπομονωμένο ἀγώνα ξεχωριστῶν κατηγοριῶν: ἡ σύγκρουση, τήν ἴδια τή στιγμή πού ἐκδηλωνόταν, ἀποκτοῦσε ἀμέσως γενικό καί σφαιρικό χαρακτήρα.

Ἡ Μάνα Τζόουνς τονίζει ἐπανειλημμένα στό βιβλίο αὐτές τίς «ἀντικειμενικές» προυποθέσεις τῆς ταξικῆς ἑνότητας· καί ἡ δουλειά της ἔτεινε πάντα νά τίς βγάλει στήν ἐπιφάνεια τοῦ ἀγώνα, νά κάνει τήν ταξική ἑνότητα κίνητρο γιά ὀργάνωση. Εἶναι ὑποδειγματική ἀπό αὐτή τήν ἄποψη ἡ κατεύθυνση πού ἔδινε στίς γυναῖκες: ἡ Μάνα Τζόουνς ἔνιωθε ὅτι ὄχι μόνο ἦταν διατεθειμένες οἱ γυναῖκες νά ἀγωνίζονται ὑποστηρίζοντας τούς ἄντρες τους, ἀλλά κι ὅτι μποροῦσαν νά ἀποκτήσουν οἱ ἴδιες μιά ἄμεση ὑπευθυνότητα. Ἀκόμη κι ἀπό αὐτή τήν ἄποψη, ἡ ἐμπειρία της ἀπό τούς Ἱππότες τῆς Ἐργασίας ἦταν σημαντική: ὅπως εἴδαμε, αὐτό τό συνδικάτο εἶχε δεχτεῖ τίς

[44] Γκάτμαν, *Οἱ μαῦροι καί οἱ Ἑνωμένοι Ἐργάτες Ὀρυχείων τῆς Ἀμερικῆς*, σ. 131.

γυναῖκες μέ ἴσα δικαιώματα μέ τούς ἄντρες, ἐνῶ σχεδόν ὅλες οἱ ἐπαγγελματικές ἑνώσεις συνέχιζαν νά τίς ἀποκλείουν. Βάζοντας τίς γυναῖκες νά ἀγωνιστοῦν ἀναλαμβάνοντας ὄχι μόνο ἕνα βοηθητικό ἀλλά συχνά ἕναν πρωτοποριακό ρόλο, ἡ Μάνα Τζόουνς ὄχι μόνο ἀπαντοῦσε, ἀσκώντας κριτική μέ τήν πράξη, στή διαδεδομένη θέση ὅτι «οἱ γυναῖκες δέν μποροῦν ν' ἀγωνιστοῦν», ἀλλά ἔδειχνε καί τήν κεντρική θέση πού κατεῖχε αὐτό τό κομμάτι τοῦ προλεταριάτου στό πεδίο τοῦ ἀγώνα, ἔδειχνε ὅτι τομεῖς πού θεωροῦνται τό «περιθώριο» τῆς τάξης μποροῦν μερικές φορές νά ἔχουν μιά προωστική λειτουργία μεγαλύτερη ἀπό ἐκείνη αὐτῶν πού ἡ κυρίαρχη συνδικαλιστική γραμμή ἔβαζε σέ πρώτη θέση, τῶν ἐξ ὁρισμοῦ «ὀργανώσιμων». «Ἡ ὀργανωμένη ἐργατική τάξη πρέπει νά ὀργανώσει τίς γυναῖκες της σέ βιομηχανικό ἐπίπεδο», εἶναι ἡ ἀπάντησή της στίς σουφραζέτες. Τό ἴδιο αἴτημα γιά γενική ἑνότητα ὅλου τοῦ προλεταριάτου μπαίνει καί ἀπό τή μεριά τῶν μεταναστῶν, τῶν ὁποίων ἡ ὀργάνωση δέν ἦταν εἰδικό, ξέχωρο πρόβλημα γιά τή Μάνα Τζόουνς, ἀλλά ὄφειλε νά ἀντιμετωπιστεῖ μέσα στό γενικό πλαίσιο τοῦ ἀγώνα γιά τή συνδικαλιστική ὀργάνωση ὅλων τῶν ἐργατῶν.

Καί στό βάθος, ἡ ἴδια ἡ ἀνάγκη γιά ἑνότητα εἶναι τό κίνητρο τῆς δραστηριότητας τῶν ὀργανωτῶν, τῆς ἐπιλογῆς, πού σημαδεύει ὅλη τή ζωή τῆς Μάνας Τζόουνς, νά ἀφοσιωθεῖ ὄχι στήν καθοδήγηση τῶν ἤδη συνδικαλιζόμενων, ἀλλά στήν ὀργάνωση τῶν ἀνοργάνωτων: νά ἐμποδίζει τήν ἐργοδοσία νά ἐπωφελεῖται ἀπό ἕνα μοίρασμα τοῦ προλεταριάτου γιά νά ἰσχυροποιεῖ τή δική της κυριαρχία, στρέφοντας τούς μέν ἐνάντια στούς δέ: νά δημιουργεῖ συλλογικούς φορεῖς πού νά μήν ἀφήνουν κανέναν ἐργάτη ἀνυπεράσπιστο μπρός στήν ἐκμετάλλευση. Μ' αὐτή τήν ἔννοια, ὁ κύριος ἐχθρός τῆς Μάνας Τζόουνς ἦταν ἀκριβῶς ὁ «βιομηχανικός φεουδαλισμός»· ὅλος ὁ ἀγώνας της εἶχε σάν κύριο στόχο του τό γκρέμισμα τῆς ἀπομόνωσης, τῶν φραγμάτων πού χωρίζουν τίς γεωγραφικές περιοχές ὅπως τούς βιομηχανικούς τομεῖς. Ἀλλά ἀκριβῶς σ' αὐτό τό πεδίο ἐκδηλώνονται περισσότερο σαφεῖς οἱ διφορούμενες ἰδεολογικές θέσεις τῆς Μάνας Τζόουνς.

«... ἡ ἀνατροφή μου ἦταν καθαρά ἀμερικανική, κι ἀπό τότε μέχρι τώρα ποτέ δέν ἔπαψα νά νιώθω περηφάνια γιά τήν ὑπηκοότητά μου», λέει στήν ἀρχή τῆς *Αὐτοβιογραφίας*. Τόν ἀγώνα της ἐνάντια στό «βιομηχανικό φεουδαλισμό» ἡ Μάνας Τζόουνς τόν συνδύαζε, τρέφοντας μιά ἀγάπη γιά τήν ἀνθρωπιά τοῦ προλεταριάτου, μέ μιά σχεδόν εὐαγγελική αἴσθηση γιά τή δικαιοσύνη, μέ ἕνα δυνατό αἴσθημα «ἀμερικανισμοῦ» καί πατριωτισμοῦ. Κι ἐδῶ βρισκόταν ἡ «πρωτοπορία» τῆς συμπεριφορᾶς καί τῆς ἰδιοσυγκρασίας της: ὁ «ὀργανωτής» τοῦ συνδικάτου, γι' αὐτήν, εἶχε ἐπιφορτιστεῖ κατά κάποιο τρόπο μέ τό καθῆκον νά προωθήσει, νά περατώσει τήν

'Αμερικανική ἐπανάσταση. Αὐτή η ἀντίληψη, πού ὑπογραμμίζεται πιό ἀνοιχτά καί ἀθῶα ἐκεῖ ὅπου ἡ Μάνα Τζόουνς ἀναφέρει τόν Οὐάσινγκτον, τούς δημιουργούς τοῦ συντάγματος, τό Λίνκολν, σάν ἐμπνευστές της, ἐκεῖ ὅπου ἀποκαλύπτει μιά «συνέχεια» ἀνάμεσα στόν κουρελιάρικο στρατό τῶν ἐπαναστατῶν καί τούς ἀγωνιζόμενους προλετάριους, ἀποτελοῦσε στήν πραγματικότητα τή βάση ὅλης τῆς δουλειᾶς καί τῆς σκέψης της. Ὁ ἐργατικός ἀγώνας, γι' αὐτήν, δέν ἦταν μονάχα (καί ἦταν πράγματι) φορέας τῆς δημοκρατίας: ἦταν ἡ κύρια βάση τῆς ἐπικύρωσης τῶν συνταγματικῶν ἀρχῶν, τοῦ «χάρτη τῶν δικαιωμάτων», ἐνάντια στούς προδότες τοῦ συντάγματος, τούς πανίσχυρους βιομήχανους, τούς διεφθαρμένους πολιτικούς, τούς ἴδιους τούς ἡγέτες τοῦ συνδικάτου πού ἦταν διατεθειμένοι νά συμβιβαστοῦν. Καί αὐτή ἡ ἀντίληψη ἀποτελοῦσε τήν οὐσία τῆς ἀντιφατικότητας τῆς σκέψης καί τοῦ ἔργου τῆς Μάνας Τζόουνς γύρω ἀπό τό πρόβλημα τῆς σχέσης συνδικαλιστικοῦ καί πολιτικοῦ ἀγώνα. Καί σ' αὐτό τό πεδίο ἡ θέση της παρέμεινε γενικά ἀρκετά ἀπομονωμένη σέ σχέση τόσο μέ τά κύρια ρεύματα τῆς ΑΟΕ ὅσο καί μέ τή μαρξιστική ἀριστερά καί τόν ἐπαναστατικό συνδικαλισμό.

Μαζί μ' αὐτές τις τελευταῖες τάσεις, ἡ Μάνα Τζόουνς εἶχε ἀναμφίβολα, πέρα ἀπό τή δυνατή αἴσθηση τῆς ταξικῆς ἑνότητας, καί τήν ἀκριβή συνείδηση τῆς ἔλλειψης κάθε δυνατότητας συμβιβασμοῦ καί τῶν πιό τελευταίων συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου μέ τά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης, τήν ἄρνηση τῆς λογικῆς τῆς συνεργασίας μέ τό κεφάλαιο πού ἐνέπνεε τήν ἡγεσία τῆς ΑΟΕ. Ἀλλά, μολονότι ἐκδήλωνε ἐπανειλημμένα τή σαφή γνώση ὅτι τό κίνημα τῶν ἐργαζομένων δέν μπορεῖ νά σταματήσει στή φάση τοῦ συνδικαλισμοῦ, ὅτι καθῆκον του εἶναι νά προτείνει μιά γενική ἐναλλακτική λύση στόν καπιταλισμό («Μέσα στά πλαίσια τῆς διαπαιδαγώγησης τῶν ἐργατῶν, ἡ ὀργάνωσή τους στό συνδικάτο ἀντιπροσωπεύει τό μόνο καταφύγιο» ἀκόμη κι ἄν «τό ἐργατικό κίνημα πρέπει ἀκόμη νά ἀγωνιστεῖ πολύ γιά νά πετύχει μιά ἐναλλακτική λύση»), δέν μποροῦμε νά μιλήσουμε γιά μιά ὀργανική προσχώρηση τῆς Μάνας Τζόουνς στό σοσιαλισμό. Καί αὐτό τό δεδομένο, πού ἀποδεικνύεται ἀπό τήν ἄσταθή σχέση της μέ τό Σοσιαλιστικό Κόμμα[45] εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ πραγματισμοῦ πού τή χαρακτήριζε πάντα: ἡ ψῆφος ἦταν στήν οὐσία γι' αὐτήν ἕνα μέσο γιά τήν ὑποστήριξη τῆς ὑπόθεσης τῆς ὀργάνωσης: ἕνα δευτερεῦον σίγουρα μέσο (ὅπως φανερώνει καί ἡ συμπεριφορά πού κράτησε πρός τίς σουφραζέτες, κεφ. XXII) ἀλλά πού ἦταν ἐπικίνδυνο νά ἀπαρνηθεῖ κανείς ἐντελῶς, ἄν εἶναι ἀλήθεια (ὅπως μοιάζει νά δείχνει ὅλη ἡ ἐμπειρία τῆς Μάνας Τζόουνς) ὅτι οἱ

[45] Πρβ. τήν εἰσαγωγή τοῦ Τόμσον στό *Autobiography of Mother Jones*.

ἐκλογικοί ὀργανισμοί μποροῦσαν μερικές φορες νά παιξουν σημαντικό προπαγανδιστικό ρόλο στούς ἀγῶνες, ἐπιβεβαιώνοντας ὅτι μέ τήν ψῆφο ἡ ἐργατική τάξη μποροῦσε νά τροποποιήσει τή νομοθεσία ἐπιφέροντας σημαντικές ἀλλαγές στις συνθῆκες δουλειᾶς (ἀκόμη κι ἄν, μπροστά στήν πανίσχυρη ἐργοδοσία, μόνο πάλι μέ τόν ἀγώνα μποροῦσε νά ὑπερασπιστεῖ κανείς τούς ἴδιους τούς νόμους, οπως δείχνουν οἱ ἐμπειρίες τοῦ Κολοράντο), ὅτι μερικες φορές ενα ἐκλογικό ἀποτέλεσμα, μιά μεταρρύθμιση στούς κανονισμούς τῆς βιομηχανίας, ἦταν ἡ τυπική ἐπικύρωση κάποιας νίκης πού εἶχε κερδίσει ἡ ἐργατική τάξη δίνοντας ἀγῶνες ἐνάντια στό «βιομηχανικό φεουδαλισμό» (μιά ἔκφραση, αὐτή ἡ τελευταια, πού ἀποτελεῖ έναν ἀπό τούς βασικούς συλλογισμούς τῆς Μάνας Τζόουνς, καί φτάνει νά δοῦμε τό προτελευταῖο κεφάλαιο πού πολύ ἐνδεικτικά τιτλοφορεῖται Μεσαιωνική Δυτική Βιρτζίνια). Σ' αὐτό τό σημεῖο εἶναι ἐπομένως φανερή ἡ διαφοροποίηση τῆς θέσης της ὄχι μόνο σέ σχέση μέ τό Σοσιαλιστικό Κόμμα, ἀλλά καί μέ τούς ΙΒΕ, γιά τήν πλειοψηφία τῶν ὁποίων ἡ ἄρνηση τῆς πολιτικῆς δράσης ἔπαιρνε χαρακτήρα ἀρχῆς. Ἀλλά ὁ πραγματισμός της δέν πέρασε ποτέ στόν ὀπορτουνισμό τῆς ἡγεσίας τῆς ΑΟΕ, στό διπλωματικό παιχνίδι τῶν σχέσεων σάν «ὁμάδα πίεσης» τοῦ συνδικάτου μέ τό παραδοσιακό διχοτομημένο σύστημα, ἀκριβῶς γιατί ὁ ἀγώνας της πήγαινε πέρα ἀπό τήν ἐπιδίωξη οἰκονομικῶν βελτιώσεων γιά τούτη ἤ τήν ἄλλη ὁμάδα ἐργατῶν, συνέδεε τό μαζικό ἀγώνα γιά τίς συνθῆκες δουλειᾶς μέ τήν ἐκστρατεία γιά τήν ἐπιβολή τῆς δημοκρατίας, ἐρχόταν δηλαδή σέ βαθιά καί μόνιμη ἀντίθεση μέ τούς κυρίαρχους θεσμούς, στούς ὁποίους ἀντιθετα εἰσέδυε συνειδητά ἡ ΑΟΕ ὑποστηρίζοντας μέ συνέπεια τό διχοτομημένο σύστημα.

Τό ἴδιο πραγματιστική ἦταν ἡ στάση τῆς Μάνας Τζόουνς σέ σχέση μέ τό πρόβλημα τῶν μορφῶν ἀγώνα. Θά 'ταν ἀνώφελο νά ἐπιχειρήσουμε, ὅπως ἔκανε κάποιος[46], νά βροῦμε μέσα στό ἔργο της μιά συνεπή στάση ὑπέρ τῆς «μή βίας», ὅπως καί τήν ἀντίθετη τοποθέτηση. Ἄλλωστε, παρά τά φαινόμενα, κανένα τμῆμα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, τήν ἐποχή τῆς Μάνας Τζόουνς, δέν εἶχε πάρει συγκεκριμένη θέση ὡς πρός τίς μορφές ἀγώνα. Ἡ διαμάχη γύρω ἀπ' αὐτό τό θέμα ἦταν λοιπόν καθαρά ὀργανική: ἡ ὑποτιθέμενη «βία» τῶν ΠΒΕ υἱοθετήθηκε, ἄν καί μέ διαφορετικό τρόπο, ἀπό τό Σοσιαλιστικό Κόμμα γιά νά ἀποβάλει ἀπό τό κόμμα τόν Μπίγκ Μπίλ Χέιγουντ, ἀπό τίς ὁμοσπονδιακές ἀρχές γιά νά ἐκδώσουν τούς νόμους πάνω στόν «ἐγκληματικό συνδικαλισμό», πού στήν πραγματικότητα εἶχαν ἄμεσο στόχο τους τήν καταστολή τῶν «wobblies», ἀπό τήν ΑΟΕ γιά νά

[46] Πρβ. τήν εἰσαγωγή τοῦ Τόμσον στό *Autobiography of Mother Jones*.

ὑποστηρίξει ὅτι οἱ ΠΒΕ ἐφάρμοζαν μεθόδους «ξένες μέ τό ἀμερικανικό προλεταριάτο»· στήν πραγματικότητα, τό ἐπαναστατικό συνδικάτο, πού ξεχώρισε σίγουρα γιά τήν υἱοθέτηση μέσων μαζικῆς κινητοποίησης, δέν ἐκδήλωσε ποτέ μιά συγκεκριμένη τάση γιά βίαιο ἀγώνα· τό ἀντίθετο, ὅπως ἔδειξαν πολλοί ἱστορικοί, οἱ πιό γνωστές ἐκστρατεῖες του (ἀπό τήν «ἐλευθερία τοῦ λόγου» ὥς τήν ἀπεργία τοῦ Λῶρενς καί τοῦ Πέτερσον) διεξάχθηκαν στό σύνολό τους μέ τήν ἐλάχιστη βία καί τή μέγιστη προπαγανδιστική δράση. Ἐπίσης ὅσο ἀφορᾶ τήν ΑΟΕ, ὅπως δείξαμε πιό πάνω, ἡ ἰδεολογία τῆς συνεργασίας μέ τό κεφάλαιο δέν ὁδήγησε ποτέ σ' ἕναν εἰρηνισμό ἀρχῆς, παρά μόνο σ' ἕναν εἰρηνισμό σέ στενά λεκτικό ἐπίπεδο. Ποτέ ὁ Γκόμπερς δέν ἀντιτέθηκε στίς βίαιες μεθόδους τῆς ΔΟΕΟ, τουλάχιστον ὅσο αὐτή ἐξακολουθοῦσε νά ἀνήκει στήν ΑΟΕ· καί, ὅπως δείχνουν μερικοί ἱστορικοί[47], ἡ τρομοκρατική πρακτική ἔμεινε μάλιστα γιά δεκαετίες μόνιμη πρακτική τῶν ἐπαγγελματικῶν συνδικάτων (τουλάχιστον στή φάση τοῦ ἀγώνα «γιά τήν ἀναγνώριση»). Αὐτό πού χαρακτηρίζει τή θέση τῆς Μάνας Τζόουνς δέν εἶναι μιά σαφής ἐπιλογή, οὔτε ὁ πραγματισμός της, ἀλλά μᾶλλον (κι αὐτό εἶναι ἕνα στοιχεῖο πού τήν ἔκανε νά συγγενεύει μέ τούς ΠΒΕ) ἡ πλήρης συνείδηση τοῦ γεγονότος ὅτι τά βίαια χαρακτηριστικά τοῦ ἀγώνα ἦταν, σέ ὁρισμένες περιπτώσεις, τά μόνα κατάλληλα γιά τό συγκεκριμένο ἐπίπεδο τῆς ταξικῆς σύγκρουσης, ὅτι τό κύριο δεδομένο γιά νά κρίνει κανείς μιά μορφή ἀγώνα ἦταν ἡ μαζική προσχώρηση (ἀπό δῶ καί ἡ ἔμμεση ἄρνηση τῆς τρομοκρατίας, ἀλλά ταυτόχρονα καί ἡ ἄρνηση νά παίξει σέ ὁποιαδήποτε περίπτωση ἀνασταλτικό ρόλο). «Τό νά βρίσκεσαι ἀνάμεσα στίς μάζες» σήμαινε γιά τή Μάνα Τζόουνς ἐπιπλέον νά ἀγκαλιάζεις κάθε αὐθορμητισμό γιά νά τοῦ δώσεις μιά διέξοδο πρός τήν ὀργάνωση καί διαπαιδαγώγηση.

«Διαπαιδαγώγηση»: εἶναι μιά λέξη πού ταιριάζει πάρα πολύ στό στίλ τῆς Μάνας Τζόουνς, στήν προσωπική καί πολιτική της διάπλαση (ἄς μήν ξεχνᾶμε ὅτι ἦταν δασκάλα), στή γενική της στάση ἀπέναντι στή θρησκεία (κι αὐτό κοινό χαρακτηριστικό πολλῶν συνδικαλιστῶν πού διαμορφώθηκαν μέσα στούς Ἱππότες τῆς Ἐργασίας[48]): στάση πού δέν μπορεῖ νά συμβιβαστεῖ μέ τή φράση «νά προσεύχεστε γιά τούς νεκρούς, νά ἀγωνίζεστε λυσσαλέα γιά τούς ζωντανούς» (πού εἶναι ἴσως ἡ πιό γνωστή καί «παροιμιώδης» τῆς Μάνας Τζόουνς), ὅπου ἠχεῖ ξεκάθαρα ἕνας ἀποφασιστικός διαχωρισμός ἀνάμεσα στή θρησκεία καί τόν κοινωνικό ἀγώνα. Ἡ Μάνα Τζόουνς, ἄν καί ἦταν

[47] Πρβ ἰδιαίτερα Ἔντεμιχ, *Dynamite*· Ἄνταμς, *The Age of Industrial Violence*, Νέα Ὑόρκη 1966.

[48] Γκάτμαν, *Οἱ μαῦροι καί οἱ Ἐνωμένοι Ἐργάτες ὀρυχείων τῆς Ἀμερικῆς*, σ. 128-30.

ὁλότελα πεισμένη γιά τήν ἀναγκαιότητα ἀντιπαράθεσης στή χριστιανική ἰδεολογία τῆς καρτερικότητας, ἄν καί ἦταν ἀποφασισμένη, ὅπως λέει ἡ ἴδια, νά ἀγωνιστεῖ μαζί μέ τούς ἀνθρακωρύχους γιά νά «γευτοῦν λιγάκι παράδεισο πρίν νά τά τινάξουν», ἔδινε πάντα στή συνδικαλιστική πρακτική της ἕναν εὐαγγελικό τόνο πού διακρινόταν στήν ἀντίληψή της, περισσότερο χριστιανική παρά μαρξιστική, γιά τήν κοινωνική δικαιοσύνη, ὅπως καί στήν ὑπογράμμιση ἀκριβῶς τοῦ «διαπαιδαγωγικοῦ» ρόλου καί ρόλου συνείδησης πού πρέπει νά παίζει τό συνδικάτο.

Θά 'ταν λοιπόν ἄσκοπο γιά τόν ἀναγνώστη νά ψάξει μέσα στίς σελίδες αὐτῆς τῆς αὐτοβιογραφίας μιά ὀργανική ὀπτική γωνιά, μιά ἀκριβή, ἰδεολογικά, ἀνάλυση τῆς ἱστορίας τοῦ κινήματος: ἐπιπλέον, γιατί πρόκειται γιά ἕνα βιβλίο μέ πολλά γεγονότα, ἐπεισόδια, ἐξιστορήσεις ἀγώνων, ὅπου ἡ συγγραφέας σταματάει σέ πολύ λίγα σημεῖα γιά μιά γενική ἀναπόληση· ὁ καθρέφτης τῆς ἐκπληκτικῆς συνδικαλιστικῆς δραστηριότητας μιᾶς «ὀργανώτριας», ἱκανῆς ὅσο λίγοι συνδικαλιστές στό νά πιάνει τό σφυγμό τοῦ μαζικοῦ κινήματος.

Αὐτός εἶναι κυρίως ὁ πλοῦτος τῆς *Αὐτοβιογραφίας τῆς Μάνας Τζόουνς* ὁ ἀπολογισμός μιᾶς μακριᾶς ἐποχῆς ἀγώνων, μιᾶς περιόδου γεμάτης ἔνταση, βία, γόνιμα ἀποτελέσματα, τῆς ἱστορίας τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Καί μολονότι ἡ συγγραφέας προσπαθεῖ πάντα νά παρουσιάζει σέ πρῶτο ἐπίπεδο τόν ἑαυτό της καί τή δουλειά της, οἱ πρωταγωνιστές τοῦ βιβλίου μένουν πάντα οἱ ἀνθρακωρύχοι, ὁ ἀγώνας τους πού (αὐτό εἶναι τό βαθύτερο νόημα τοῦ βιβλίου) συνέβαλε ὅσο λίγοι «στήν πρόοδο αὐτῆς τῆς μεγάλης χώρας». Ἡ αἰσιοδοξία τῆς Μάνας Τζόουνς, πού προέβλεπε μιά στήν οὐσία γραμμική ἀνάπτυξη τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί τῆς δημοκρατίας, ἀποδείχτηκε ἀπατηλή. Ἀλλά ἡ κληρονομιά τοῦ «βιομηχανικοῦ» συνδικαλισμοῦ, ἑνός ἐξισωτικοῦ καί ἀντιρατσιστικοῦ συνδικαλισμοῦ, τοῦ συνδικαλισμοῦ τῆς Μάνας Τζόουνς καί ἄλλων μεγάλων συνδικαλιστῶν τῆς ἐποχῆς της (ὅπως ὁ Χέιγουντ ἤ ὁ Ντέμπς) ἄφησε τά ἴχνη της στούς μεγάλους ἀγῶνες τῆς δεκαετίας τοῦ '30 (πού διεξάχθηκαν ἀπό ἕνα ἐργατικό δυναμικό ὁλότελα διαφορετικό ἀπό κεῖνο στό ὁποῖο ἀπευθυνόταν ἡ Μάνα Τζόουνς), καί ὑπάρχει ἀκόμη σήμερα, σάν ρεῦμα, ἄν θέλετε ὑπόγειο, ἀλλά πού ἐκδηλώνεται στούς πρόσφατους κύκλους ἀγώνων (τῶν βιομηχανιῶν αὐτοκινήτου, τῶν ὑπηρεσιῶν, ὅπως, πάλι, καί τῶν ἀνθρακωρύχων), στή δημιουργία ἀριστερῶν καί μαχητικῶν ὁμάδων μέσα στά συνδικάτα, στό σημερινό ἀμερικανικό ἐργατικό κίνημα, στή μεγάλη καινούρια τάση γιά συνδικαλιστική ὀργάνωση τῶν ἀνοργάνωτων, στήν κριτική τῆς βάσης ἐνάντια στή συνεργασία τῆς ἡγεσίας μέ τό κεφάλαιο.

Πεπίνο Ὀρτολέβα

Ἡ Μαίρη Χάρις Τζόουνς (1830-1930) εἶναι μιά ἀπό τίς πιό δυναμικές καί γραφικές προσωπικότητες τοῦ ἀμερικάνικου ἐργατικοῦ κινήματος. Ἡ αὐτοβιογραφία της ἀποτελεῖ σημαντικό ντοκουμέντο τοῦ ταξικοῦ ἀγώνα στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τήν κρίσιμη περίοδο ἀπό τόν ἐμφύλιο μεχρι τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Ἡ προσωπικότητα τῆς πρωταγωνίστριας, ὁ ρόλος πού διεδραμάτισε στήν ἱστορία τῆς ὀργάνωσης τῶν μεταλλωρύχων-σπονδυλική στήλη τοῦ ἀμερικάνικου ἐργατικοῦ κινήματος μέχρι σήμερα-οἱ συνθῆκες ζωῆς τῆς ἐργατικῆς τάξης καί οἱ ἐσωτερικές ἀντιθέσεις τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος σκιαγραφοῦνται μέ γλαφυρότητα σ' αὐτή τήν σέ πρῶτο πρόσωπο ἐξιστόρηση μιᾶς ζωῆς ἀφιερωμένης στήν ὑπόθεση τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ταυτόχρονα ἀναφέρονται ὅλα τά γεγονότα-σταθμοί τοῦ ταξικοῦ ἀγώνα ἀπό τήν ἐμφάνιση τῶν Ἱπποτῶν Ἐργασίας (1869-70) μέχρι τήν μαζική ἐξέγερση τοῦ 1877, τή ματωμένη Πρωτομαγιά τοῦ 1886 καί τήν ἀπεργία τῶν σιδηρουργῶν τό 1919.